

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**VIII НАУКОВИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ, АСПРАНТІВ ТА МАГІСТРІВ**

*ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА —
ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ
ДЕРЖАВИ*

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

16 грудня 2016 року, м. Харків

Харків – 2016

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
протокол № 4 від 22 листопада 2016 року*

**36 ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА-ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ
ДЕРЖАВИ: VIII Науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів, 16 грудня
2016 р., м. Харків: Збірник тез доповідей.— Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 475 с.**

ISBN 978-966-623-636-7

До збірника увійшли тези наукових доповідей молодих вчених, аспірантів та магістрів, присвячені різним сучасним проблемам становлення громадянського суспільства і правової держави в Україні, які вміщують в себе п'ять основних напрямів: «Фундаментально-правові та історико-теоретичні проблеми забезпечення прав людини та громадянина при розбудові правової держави», «Сучасні конституційно-правові питання забезпечення прав людини та громадянина», «Цивільно-правові аспекти здійснення та захисту прав людини та громадянина», «Кримінально-правові проблеми забезпечення прав людини та громадянина, правові основи протидії злочинності в сучасних умовах», «Проблеми міжнародного та європейського права».

Редколегія: Т.Є. Кагановська, д. ю. н., проф., Заслужений юрист України (головний редактор); М. В. Даньшин, д. ю. н., проф. (заступник головного редактора); О.О. Житний, д. ю. н., проф.; Т.Л. Сироїд, д. ю. н., проф.; І. В. Венедіктова, д. ю. н., проф.; М. М. Воронов, к. ю. н., доц.

Адреса редколегії: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Інститут соціології, психології і права, юридичний факультет, майдан Свободи, 6, м. Харків 61022, т.: (057) 707-53-81

Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст. Тези друкуються в авторській редакції.

**ОРГКОМІТЕТ
VIII НАУКОВОГО КРУГЛОГО СТОЛУ**

Голова Оргкомітету: **Кагановська Тетяна Євгеніївна**, декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Заступник голови Оргкомітету: **Даньшин Максим Валерійович**, заступник декана юридичного факультету з наукової роботи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Координатор Оргкомітету: **Хабарова Тетяна Володимирівна**, аспірант 3-го року навчання кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Заступники координатора Оргкомітету: **П'ятіна Анастасія Ігорівна**, студентка 5 курсу, Голова Студентського наукового товариства юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Горбатова Дар'я Ігорівна, студентка 5 курсу, член Студентського наукового товариства юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Секретар Оргкомітету: **Гамова Дарія Олегівна**, студентка 6 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Члени Оргкомітету:

Венедіктова І.В., завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Воронов М.М., завідувач кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент

Сироїд Т.Л., завідувач кафедри міжнародного права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Житний О.О., завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

СТАТУС ПРОГРАМИ ООН У ГАЛУЗІ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Абрамова Аліна Володимирівна
студентка 5 курсу
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна
e-mail: a_link_a1994@mail.ru

Ключові слова: компетенція, навколишнє середовище, Програма ООН у галузі навколишнього середовища (ЮНЕП), спеціалізована установа, статус.

Питання щодо ефективної охорони навколишнього середовища неодноразово піднімались у рамках сесій Генеральної Асамблеї ООН (далі – ГА ООН), оскільки Генеральна Асамблея має повноваження щодо розгляду будь-яких питань у рамках Статуту ООН і з цією метою може засновувати допоміжні органи задля виконання покладених на неї функцій (ст. 22 Статуту ООН) [1].

Зважаючи на ту обставину, що питання навколишнього середовища складають новий та важливий напрямок міжнародного співробітництва, і що складність та взаємозалежність проблем навколишнього середовища потребують нових підходів для рішення, Резолюцією ГА ООН 2997 (XXVII) від 15 грудня 1972 року [2] була заснована Програма ООН у галузі навколишнього середовища (ЮНЕП), було визначено її повноваження та створено ряд органів. Відповідно до зазначеної Резолюції, основними завданнями ЮНЕП є сприяння міжнародному співробітництву у галузі навколишнього середовища, спостереження за станом навколишнього середовища, надання рекомендацій щодо політики з навколишнього середовища тощо. Іншими словами, ЮНЕП виконує консультативні функції в системі міжнародного співробітництва з охорони навколишнього середовища.

Разом із тим слід вказати, що саме визначення статусу ЮНЕП є наріжним каменем. Так, прийняті в рамках ООН акти містять різні положення щодо визначення статусу ЮНЕП, зокрема, у резолюції Генеральної Асамблеї 2997 (XXVII) вказано, що Програма діє в системі ООН.

Найробійською декларацією про роль та мандат Програми ООН з навколишнього середовища від 7 лютого 1997 року було зазначено, що Програма є і має залишатися основним органом ООН у галузі навколишнього середовища і що вона «... повинна виконувати роль провідного глобального природоохоронного органу, який визначає глобальний екологічний порядок денний, який сприяє узгодженому виконанню екологічного компоненту сталого розвитку в рамках системи Організації Об'єднаних Націй, і який є авторитетним захисником інтересів глобального навколишнього середовища...» [3].

Найробійська декларація доповнила елементи мандату оновленої ЮНЕП. Зокрема до повноважень ЮНЕП віднесено: аналіз та оцінка глобальних та регіональних екологічних тенденцій; активізація та розвиток міжнародного співробітництва з використанням найдосконалішої науково-технічної бази; стимулювання розвитку міжнародного права навколишнього середовища; стимулювання дотримання принципів і міжнародних угод у галузі навколишнього середовища; посилення ролі ЮНЕП у забезпеченні координації природоохоронної діяльності; сприяння ефективній взаємодії всіх суб'єктів діяльності у галузі навколишнього середовища тощо. Тобто Найробійська декларація закріпила основні та перспективні напрямки діяльності ЮНЕП і визначила більш чіткий статус Програми.

Варто вказати, що ЮНЕП бере участь у розробці міжнародних угод у галузі охорони навколишнього середовища. За участі ЮНЕП було укладено такі міжнародні угоди як: Конвенція про зміну клімату (1992), Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці (1994), Роттердамська конвенція про процедуру Попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин і пестицидів у міжнародній торгівлі (1998), Віденська конвенція про захист озонового шару (1985) тощо.

У 2000 році було проведено Глобальний форум із навколишнього середовища на рівні міністрів, результатом якого стало прийняття Декларації, яка закріпила положення щодо основних проблем і перспективних напрямків діяльності стосовно навколишнього середовища. Декларація підкреслила важливу роль ЮНЕП у процесі охорони навколишнього середовища, а також наголосила, що одним із напрямків діяльності ЮНЕП є посилення співробітництва з приватним сектором, який визначає екологічні тенденції у сфері капіталовкладень і технологій [4].

ЮНЕП має внутрішню організаційну структуру складовою якої є: Рада керуючих, Секретаріат з питань навколишнього середовища, Рада з координації діяльності у галузі навколишнього середовища та Фонд навколишнього середовища. Фонд навколишнього середовища функціонує для фінансування програм із навколишнього середовища, що мають загальний інтерес. До таких програм належать: системи контролю, оцінки та збору даних у регіональному та світовому масштабах, наукові дослідження у галузі навколишнього середовища, просвітницька робота серед населення та підготовка персоналу тощо.

Прийняття рішень щодо фінансування тієї чи іншої програми покладено на Раду керуючих ЮНЕП. У Резолюції Генеральної Асамблеї 2997 (XXVII) визначено, що Фонд навколишнього середовища є добровільним фондом, який створюється з метою додаткового фінансування програм у галузі навколишнього середовища. Окрім Фонду, джерелами

фінансування ЮНЕП є регулярний бюджет ООН, цільові фонди, які створюються на основі відповідних мандатів, і паралельні внески, які складаються зі спонсорських внесків на певні проекти.

Таким чином, Програма ООН у галузі навколишнього середовища за своїм статусом є допоміжним органом ООН, оскільки Секретаріат ЮНЕП є частиною Секретаріату ООН. Крім того, Рада керуючих ЮНЕП має щорічно надавати доповіді Генеральній Асамблеї ООН через Економічну і Соціальну Раду. Бюджет ЮНЕП частково формується з регулярного бюджету ООН.

З іншої точки зору, статус ЮНЕП є максимально схожий зі статусом самостійної міжнародної міжурядової організації. На нашу думку, статус ЮНЕП дійсно може бути прирівняний до статусу міжнародної міжурядової організації. По-перше, ЮНЕП має установчі договори, якими засновуються його органи, повноваження тощо; по-друге, ЮНЕП має постійно функціонуючі органи та штаб-квартиру в Найробі (Кенія); по-третє, діяльність ЮНЕП відповідає принципу поваги суверенітету держав.

З іншого боку, ЮНЕП не передбачає членство, Програма лише здійснює співробітництво з державами; не створює загальнообов'язкові норми міжнародного права, а бере участь в обговоренні положень договорів, які стосуються навколишнього середовища. Саме тому міжнародні договори, які закріплюють статус ЮНЕП наголошують на посиленні значення Програми на шляху до вирішення глобальних проблем навколишнього середовища та її ролі у співробітництві між учасниками міжнародних відносин щодо впливу їх діяльності на навколишнє середовище. Можливо у майбутньому Програмі ООН у галузі навколишнього середовища буде наданий статус міжнародної міжурядової організації або спеціалізованої установи ООН.

Науковий керівник: д.ю.н, проф. Сироїд Т.Л.

Список використаних джерел:

1. Устав Организации Объединенных Наций от 26.06.1945 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html>.

2. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 2997 (XXVII) от 15.12.1972 [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/2997\(XXVII\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/2997(XXVII)).

3. Найробийская декларация о роли и мандате Программы Организации Объединенных Наций по окружающей среде от 7.02.1997 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unepcom.ru/unep/basedocs/narobi-decl>

4. Декларация Мальмё от 31.05.2000 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.unepcom.ru/unep/basedocs/malmo-decl.html>.

РЕЖИМ В КОЛОНИЯХ И ЕГО ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ

Бабаджанов Гуванч Бабаджанович
студент-магистр юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина

Ключевые слова: режим в колониях, уголовно-исполнительное учреждения, изоляция осужденных, лишения свободы, права человека, обеспечения требование.

1. Определение в статье 102. «Режим в колониях и его основные требования» следовательно, при таком понимании режима он определяет последовательность процесса выполнения отбывания наказания или правила, по которым осуществляется этот процесс. Вместе с тем, такое понимание режима не отражает его характеристики как средства для достижения цели наказания или же средствами исправления и ресоциализации, в качестве которого он определен частью 3 ст. 6 УИК Украины. Поскольку установленная уголовно-исполнительным законодательством понятия «режим» это совокупность правил поведения осужденных (режим отбывания наказания) и мероприятий, осуществляемых органами и учреждениями исполнения наказаний, направленными на достижение целей наказания.

2. Согласно части 1 ст. 102 УИК Украины важнейшим требованием режима выполнения лишения свободы является изоляция осужденных. Изоляция при лишении свободы объективно приводит к ограничению: 1) возможности передвигаться, 2) возможности общаться, 3) выбора места жительства, 4) выбора характера и рода занятий, 5) права свободно определять свой образ жизни, 6) права распоряжаться своим временем.

3. Изоляция лиц, лишенных свободы, обеспечивается системой охраны уголовно-исполнительных учреждений, которая включает в себя: стражу, место ее расположения, посты, где часовые выполняют свои обязанности, сектора наблюдения и ведения обстрела, маршруты движения дежурной смены, инженерно технические средства охраны, посты караульных собак и т. д.

4. Постоянный надзор за осужденными к лишению свободы тоже является основным требованием режима исполнения наказания. Согласно Инструкции по организации надзора за осужденными, отбывающими наказание в учреждениях исполнения наказаний,

утвержденной Государственным департаментом Украины по вопросам исполнения наказаний, надзор представляет собой систему мероприятий, которые направлены на обеспечение исполнения уголовного наказания в виде лишения (ограничения) свободы путем круглосуточного и постоянного контроля за поведением осужденных в местах их проживания и труда, предупреждению и пресечению с их стороны противоправных действий, обеспечения требований изоляции осужденных и безопасности персонала.

5. В учреждениях исполнения наказаний организуется проведение проверок наличия осужденных. Такие проверки осуществляются ежедневно, утром и вечером в часы, определенные распорядком дня, а также дополнительно во время перед приемом пищи осужденными или после этого. В случае необходимости они могут проводиться в любое время суток. Утренние и вечерние проверки не должны длиться более 30 минут.

Общий вес предметов и вещей, принадлежащих осужденному, в всех случаях не должна превышать 50 кг (с учетом тех, что находятся на складе). В соответствии с уголовно-исполнительным законодательством Украины обнаруженные у осужденных деньги и ценные вещи изымаются и по решению суда могут быть переданы в доход государства.

6. Основным требованием режима является необходимость раздельного содержания различных категорий осужденных. На выполнение этого требования режима направлена деятельность Комиссии по вопросам распределения, направления и перевода для отбывания наказания лиц, осужденных к лишению свободы, утвержденной Государственным департаментом Украины по вопросам исполнения наказаний.

Частью 2 ст. 102 УИК Украины определено, что "режим должен сводить к минимуму разницу между условиями жизни в колонии и на свободе, что должно способствовать повышению ответственности осужденных за свое поведение и осознанию человеческого достоинства".

В соответствии со ст. 25 Всеобщей декларации прав человека каждый человек имеет право на такой жизненный уровень, включая пищу, одежду, жилище, медицинский подход и необходимое социальное обеспечение, необходимые для поддержания ее здоровья и благосостояния. Примером воплощения этих положений в национальное законодательство является ст. 48 Конституции Украины, согласно которой каждый гражданин Украины (а осужденные к лишению свободы продолжают оставаться гражданами Украины) имеет право на достаточный жизненный уровень, а именно: достаточное питание, одежду, жилье. Кроме того, и в ст. 49 Конституции провозглашено, что каждый имеет право на охрану здоровья и медицинскую помощь.

Поводя итог ми пришли к выводу, что приближение условий отбывания наказания к уровню жизни на свободе в колониях и основывается на тезисе, что изоляция как необходимый атрибут лишения свободы в колониях не является абсолютной. Осужденные имеют возможность иметь контакты с внешним миром в определенных уголовно-исполнительным законодательством формах (путем свиданий как с родственниками, так и с другими лицами, им предоставляется в некоторых случаях выезжать за пределы колоний, разрешается иметь телефонные разговоры, получать посылки, передачи и бандероли, переписываться), также им создаются необходимые жилищно-бытовые условия.

Научный руководитель: к.ю.н., доц. Слинко Д. С.

Список использованной литературы:

1. Уголовно-исполнительный кодекс Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://kodeksy.com.ua/ka/ugolovno-ispolnitelnyj_kodeks_ukraini.htm
2. Научно-практический комментарий к Кримінально-Виконавчого кодексу України, 2007р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mego.info>
3. Комментарий до Кримінально-виконавчого кодексу України - Богатирьев Иван Григорович- доктор юридических наук, профессор - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/uik.html>

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД

Бабасва Александра Володимирівна
асистент кафедри кримінального процесу та
оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
e-mail: kp_ord@mail.ru

Ключові слова: кримінальне провадження, підготовче провадження, угода про визнання винуватості, угода про примирення, прокурор, суд.

Інститут угод у кримінальному провадженні набуває дедалі більшого поширення. У зв'язку з цим стають актуальними питання стосовно особливостей процесуального порядку ухвалення судом вироків на підставі угод.

Законодавець у ч. 2 ст. 474 КПК України передбачив, що розгляд судом угоди проводиться під час підготовчого судового засідання. Таке рішення зумовлене необхідністю якомога більш оперативного затвердження судом угоди, що, в свою чергу, пояснюється основним призначенням інституту угод у кримінальному провадженні, а саме спрощенням і прискоренням останнього. Як зауважує Є. В. Повзик, спрощена процедура характеризується відсутністю (порівняно із загальним порядком кримінального провадження) окремих процедурних етапів, у зв'язку із чим вона здійснюється у більш короткі строки [1, с. 166]. Таким чином, підготовче провадження на підставі угоди можна вважати спрощеним і скороченим по відношенню до загальної процедури судового розгляду.

Порядок підготовчого провадження на підставі угод відповідає загальним правилам судового розгляду, встановленими КПК України, однак має суттєві особливості, що визначають його спрощену форму. Під час його здійснення мають додержуватися загальні положення судового розгляду, а саме строки і місце проведення судового розгляду (ст. 318 КПК України), незмінність складу суду (ст. 319 КПК України), безперервність судового розгляду (ст. 322 КПК України) тощо. Підготовче провадження на підставі угод проводиться згідно із встановленою ст. ст. 342-345 КПК України процедурою судового розгляду.

Підготовче судове засідання на підставі угоди проводиться у строки, визначені ч. 1 ст. 314 КПК України, згідно з якими після отримання обвинувального акта суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження. Саме додержання цих строків має вирішальне значення в аспекті забезпечення оперативності розгляду судом відповідної угоди.

Особливості має склад учасників підготовчого судового засідання на підставі угоди. Відповідно до ч. 2 ст. 314 КПК України, у загальному порядку підготовче судове засідання відбувається за участю прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника. Проте у випадку підготовчого провадження на підставі угод закон встановлює, що у цьому випадку підготовче судове засідання відбувається за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду (ч. 1 ст. 474 КПК України). Отже, склад обов'язкових учасників підготовчого судового провадження на підставі угоди є звуженим порівняно зі звичайним: у разі укладення угоди про визнання винуватості обов'язковими учасниками судового розгляду визнаються лише прокурор та обвинувачений, а у разі укладення угоди про примирення – потерпілого і обвинуваченого. З цього випливає,

що присутність інших учасників судового провадження (захисника, законного представника обвинуваченого, цивільного позивача та відповідача, а також їхніх представників) не є обов'язковою і не впливає на можливість розгляду угоди по суті [2, с. 175]. Разом з тим, у ч. 1 ст. 474 КПК України доцільно було б зазначити, що підготовче судове засідання відбувається за обов'язкової участі також і прокурора незалежно від того, чи є він стороною угоди. Як відомо, прокурор не є стороною угоди про примирення, проте його участь у розгляді судом такого виду угод є необхідною з огляду на реалізацію прокурором конституційної функції підтримання публічного обвинувачення.

У разі неявки когось із обов'язкових учасників судового провадження на підставі угоди застосовуються наслідки, передбачені ст. ст. 323, 324 КПК України, які розрізняються залежно від процесуальної ролі учасника кримінального провадження, а саме: а) якщо обвинувачений, до якого не застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не прибув за викликом у судове засідання, суд відкладає судовий розгляд, призначає дату нового засідання і вживає заходів до забезпечення його прибуття до суду (ст. 323 КПК України); б) якщо в судове засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і вживає заходів до прибуття їх до суду (ч. 1 ст. 324 КПК України). Таким чином, неявка прокурора або обвинуваченого в будь-якому випадку унеможливорює проведення підготовчого судового засідання на підставі угоди; неявка потерпілого – лише у випадках судового розгляду угоди про примирення.

Процесуальний порядок підготовчого судового засідання на підставі угоди є таким. У призначений для судового розгляду час головуєчий відкриває судове засідання і оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження. Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі. Перевірка явки учасників судового розгляду та з'ясування причин неявки до суду відсутніх проводиться секретарем судового засідання або судовим розпорядником ще до відкриття судового засідання і після цього доповідається суду [3, с. 549].

Секретар судового засідання повідомляє про здійснення повного фіксування судового розгляду, а також про умови фіксування судового засідання. Після цього головуєчий оголошує склад суду, прізвище запасного судді, якщо він призначений,

прізвища прокурора, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представників та законних представників, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам судового провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід, а також вирішує питання про відвід згідно зі статтями 75-81 КПК України. Судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у судовому розгляді, пам'ятку про їхні права та обов'язки, передбачені КПК України, після ознайомлення з якою головує роз'яснює, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки і у разі необхідності роз'яснює їх.

Після здійснення підготовчих дій головує оголошує про початок судового розгляду. Важливим на цьому етапі є виконання ним обов'язку, що випливає із ч. 4 ст. 474 КПК України, а саме з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє: 1) що він має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожному обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права: мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення; мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно; допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь; 2) наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК України; 3) характер кожного обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим; 4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом. Вказані дії суду мають важливе значення для забезпечення прав обвинуваченого.

Крім того, при розгляді угоди суд зобов'язаний встановити добровільність укладення угоди. Вказане завдання дослідники обґрунтовано розглядають як гарантію запобігання зловживань з боку прокурора та органів досудового розслідування, вчинення корупційних правопорушень та інших негативних проявів [4, с. 300]. На забезпечення цього спрямовані положення ч. 6 ст. 474 КПК України, згідно з якою суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Очевидно, що встановлення добровільності має значення для «приватних» сторін угоди – обвинуваченого та потерпілого, тоді як добровільність укладення угоди про визнання винуватості прокурором як офіційним представником органу прокуратури презюмується.

Науковий керівник: д. ю. н, проф. Шило О.Г.

Список використаних джерел:

1. Повзик Є. В. Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини (порівняльно-правове дослідження) : монографія / Є. В. Повзик. – Х. : Право, 2014. – 224 с.
2. Тюрін Г. Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод : монографія / Г. Є. Тюрін. – Х. : Право, 2015. – 288 с.
3. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
4. Лапкін А.В. Проблеми участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угоди про визнання винуватості // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». – 2012. – Вип. 11 (1000). – С. 297-301.

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ЯК ЗАХОДУ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ

Баран Марія Володимирівна
студентка факультету №6
Львівського державного університету
внутрішніх справ
e-mail: baranmaria17@ukr.net

Ключові слова: захист прав дитини, позбавлення батьківських прав, права дитини.

Захист прав дитини – найбільш вразливого суб'єкта суспільних відносин, забезпечення її нормального духовного та фізичного розвитку, формування моральних засад суспільства - є найважливішою діяльністю держави. Адже діти - це майбутнє і яке воно буде залежить від тієї моделі поведінки, що заклало дитині її оточення. Вагому роль у цьому процесі становлення дитини як особистості відведено сім'ї, як первинному осередку суспільства.

На сьогоднішній момент правовий механізм захисту прав дитини, який, безперечно, відрізняється від механізму захисту повнолітніх громадян, потребує значного правового врегулювання. І, на жаль, така морально складна процедура, як позбавлення батьківських прав, стала одним із розповсюджених методів захисту прав дитини, про дієвість якої можна говорити неоднозначно. Про складну ситуацію в суспільстві говорить статистика: щорічно в Україні близько 100 тисяч дітей залишаються сиротами при живих батьках внаслідок

позбавлення батьківських прав чи відмови батьків від дитини, які не виконували своїх обов'язків щодо виховання дітей.

Дані положення неодноразово зазнавали гострої полеміки в наукових колах. Вони розглядалися такими науковцями: Л. М. Барановою, В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою, І. Н. Глівінською, Є. В. Єрохіною, О. А. Чауською, Т. А. Фадєєвою та іншими.

У Декларації ООН «Про права дитини» 1959 р. зазначається, що «дитина для повного і гармонійного розвитку її особи потребує любові і розуміння. Вона повинна, якщо це можливо, зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків і, в усякому разі, в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості» [1, с. 18]. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 року передбачає, що кожна дитина має право на достатній життєвий рівень. При цьому виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини [2]. Відповідно до цих положень стає зрозумілим, що саме батьки відповідальні за те, ким виросте їхня дитина.

Визначення поняття «позбавлення батьківських прав» міститься в Постанові Пленуму Верховного Суду України №3 від 30.03.2007р. «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав», відповідно до якої позбавлення батьківських прав, що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті спорідненості з нею, є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов'язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей [3]. Обговорення дане положення зазнало і в наукових колах. Так, А.Г. Григор'єва пропонує закріпити у Сімейному кодексі таке визначення: «позбавлення батьківських прав – це міра сімейно-правової відповідальності, спрямована на захист прав та інтересів дітей і тягне за собою правові наслідки для батьків» [4, с. 12]. У цілому можна скати, що позбавлення батьківських прав - це обмежена правовими нормами можливість впливу з боку держави на сімейні відносини з приводу виховання дитини та захисту їхніх прав та інтересів.

Визначаючи цілі позбавлення батьківських прав, слушну думку висловила Т. А. Фадєєва. Відповідно, такими цілями є:

- створення нормальних умов для життя і розвитку дитини, охорони її здоров'я;
- покарання батьків за їх суспільно-шкідливу поведінку;
- виховний вплив на батьків, які позбавлені батьківських прав і мають можливість поновити їх;
- превентивний вплив на учасників сімейних правовідносин [5, с. 384].

Однак не потрібно відкидати той факт, що в будь-якому разі розлука дитини з батьками і поміщення її у спеціалізовані дитячі заклади є важкою психологічною травмою для дитини [6, с. 93]. Тому позбавлення батьківських прав повинне застосовуватися з огляду очевидної загрози здоров'ю, життю та інтересам дитини, тобто лише в окремих виняткових випадках. Варто також враховувати можливість перегляду батьками власної поведінки щодо виховання та можливість становлення на шлях виправлення. Однак таке становлення на шлях виправлення повинно бути підтвержене не тільки словами. Прикладом може бути позбавлення батьківських прав у зв'язку з алкоголізмом та наркоманією. На думку Є. В. Єрохіної, залишення дитини в сім'ї, де її фізичному, моральному і духовному розвитку загрожує небезпека, лише на основі наданих словесних обіцянок неприпустимо і може завдати дитині ще більшу шкоду [7, с. 21]. Тобто лише за наявності реальної зміни поведінки та наявності доказів що підтверджують таку зміну можна говорити про можливість залишення дитини в сім'ї.

Позбавлення батьківських прав можна розглядати як виключний засіб сімейно-правової відповідальності. Воно виступає покаранням і носить каральний характер. Однак той факт, що деякі батьки сприймають позбавлення батьківських прав щодо власних дітей не як покарання, а навпаки, як звільнення від зобов'язань щодо виховання та утримання, свідчить про недосконалість даної правової норми. Аналізуючи наслідки позбавлення батьківських прав можна говорити про те, що немає суттєвих ознак відповідальності як такої. Варто було б на законодавчому рівні посилити відповідальність за визначене коло підстав позбавлення батьківських прав. Також враховуючи той факт, що батьки не звільняються від майнових зобов'язань щодо утримання дитини, доцільним є встановлення компенсацій за моральну та майнову шкоду.

Варто зазначити, що позбавлення батьківських прав як засіб захисту прав та інтересів дитини не є безповоротним процесом. В цьому плані постає нова проблема: як перевірити, що дані особи дійсно стали на шлях виправлення і можуть ставити питання про поновлення батьківських прав. Дана система, безперечно недосконала в плані реабілітації батьків, тому варто було б запровадити дієву систему, що дозволила б соціальним службам здійснювати допомогу батькам, які бажають поновлення батьківських прав. Вона може ґрунтуватися на допомозі в працевлаштування, лікуванні від алкоголізму та наркоманії, отримання психологічної допомоги. Знову ж таки, ці положення не можуть базуватися на примусовій основі, однак добровільна співпраця з соціальними службами стане вагомим підтвердженням того, що дитину може бути повернуто таким особам.

Отже, позбавлення батьківських прав є крайнім засобом сімейно-правового характеру, який застосовується до батьків у випадку, коли фізичному моральному та духовному розвитку дитини загрожує серйозна загроза. Даний вид державного осуду варто розглядати як засіб впливу не тільки на батьків, що безпосередньо не виконують своїх батьківських обов'язків, а й на інших батьків, даючи можливість переосмислити власні відносини з дітьми.

Науковий керівник: к.ю.н. доц. Дутко А.О.

Список використаних джерел:

1. Про права дитини : Конвенція ООН ратифікована постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. № 789-ХІІ // Збірник нормативно-правових актів у сфері функціонування дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей / упоряд.: Ляковська О.В., Палій Л.М.– К., 2004.– 296 с.
2. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
3. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України №3 від 30.03.2007 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/63815/print1457692153286571>
4. Григорьева А.Г. Мера семейно-правовой ответственности в виде лишения родительских прав / Григорьева А.Г. // Теория и практика общественного развития.– 2013.– № 12.– С.12-15.
5. Фадеева Т.А. Гражданское право / под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого.– Ч.3.– М.: Проспект, 2009.– 632 с.
6. Тригубович Н.В. Правовые отношения детей и родителей / Тригубович Н. В, Чаусская О. А. – Саратов : Научная книга, 2004.– 288 с.
7. Ерохина Е.В. Лишение родительских прав и восстановление в родительских правах : [практ.пособие] / Е.В.Ерохина // Оренбургский гос.ун-т.– Оренбург : ОГУ, 2010.– 138 с.

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Бардакова Анастасія Олександрівна
студентка 3 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна
e-mail: 26anastasia_bard@mail.ru

Ключові слова: жіноча злочинність; фактори злочинності; причини та умови злочинності; запобігання жіночій злочинності.

Жіноча злочинність є складовою всієї злочинності, а тому підкоряється її загальним закономірностям і змінам. Проте, особливості жіночій злочинності обумовлюють її виділення в окремий вид. Ці особливості полягають в кількісних показниках (незважаючи на те, що жінок у нашій країні більше, ніж чоловіків, рівень жіночій злочинності залишається нижче рівня злочинності серед чоловіків у п'ять-сім разів), впливі на вчинення злочинів різних факторів, характером злочинів, способами і знаряддями посягання тощо. Для вироблення заходів запобігання жіночій злочинності необхідно встановити її причини та умови.

Причина – це завжди активний фактор, який породжує злочинність. Умови – зовнішні об'єктивні факти дійсності, які полегшують вчинення злочину і сприяють досягненню злочинного результату. Якщо причини окремого злочину пов'язані з глибинними процесами формування психологічного і морального складу людини, викликаючи готовність вчинити злочин, то умови створюють сприятливу обстановку для цього [2, с. 47]. Причини та умови називають факторами (або детермінантами) злочинності.

Історично в кримінологічних концепціях завжди визнавалося, що детермінанти жіночій злочинності мають інші форми та механізм їх вияву порівняно із злочинністю чоловіків. Щодо причин злочинності жінок в кримінологічній науці існують різні підходи. Так, представники антропологічної школи (Ч. Ломброзо, Е. Феррі, П. Н. Тарновська) надавали значну перевагу біологічним чинникам серед інших, що спричиняють жіночу злочинність.

Представники «моральної» теорії (Г. Зиммель, Н. Зеланд) саме у порівнянні статевих відмінностей вбачають пояснення меншого рівня злочинності жінок. На їх думку, жінка за своїми властивостями більш правослухняна, дисциплінована, відповідальна за свої вчинки,

сором'язлива, така, що поважає громадську думку, яка має для жінки неабияке значення, - тобто має риси, які їй зумовлюють значно менший відсоток жіночої злочинності порівняно із чоловічою [1, с. 12-13]. Останнє підтверджується сучасним станом та структурою злочинності: питома вага жінок, які вчиняють злочини в Україні не перебільшує 17%. Однак статистичні дані правоохоронних органів України не виділяють жіночу злочинність в окрему категорію, а фіксують лише виявлену кількість осіб жіночої статі, які скоїли злочин. Тобто, існує певна нестача інформації щодо стану жіночої злочинності, її вважають вторинною по відношенню до чоловічої злочинності. Однак сучасні швидкі темпи зростання жіночої злочинності потребують уваги.

На сьогодні низький рівень жіночої злочинності пояснюють через сукупність біологічних та соціокультурних факторів. «Представники соціологічної школи у кримінології пояснювали менші злочинні прояви у жінок їх фізичною слабкістю і відчуженням від громадського життя, замкненістю у колі сімейних обов'язків» [2, с. 218]. Так, фізичні можливості жінки при вчиненні насильницького злочину обмежені, ніж чоловічі, але вони не мають значення при вчиненні корисливих злочинів. Також не слід забувати, що жінка може вчинити злочин проти жінки, а також те, що для жінок типовим є вчинення злочину із задалегідь обдуманим наміром, що припускає відсутність боротьби з боку жертви.

Традиційно вважається, що жінка відокремлена від суспільного життя, однак на сьогодні існує протилежна тенденція – відбувається емансипація жінки, більш активна участь у процесах життєдіяльності суспільства. Соціальна активність жінок має зворотним боком збільшення їхньої частки у посадових, господарських та майнових злочинах. Кальман О. Г. наголошує на тому, що у структурі осіб, які скоїли службові злочини, жінки зустрічаються у два-три рази частіше, ніж серед осіб, які вчинили усі інші види злочинів [5].

На думку Федусик В. В. сучасне суспільство все більш заохочує маскулінні форми поведінки жінок, що приводить до стійкої тенденції зближення показників чоловічої і жіночої злочинності. Зростання бідності, убогості, інфляції, безробіття, інші негативні соціальні, економічні, духовні наслідки ринкових реформ є провідними криміногенними факторами жіночої злочинності. Неабияку роль у цьому процесі зіграла і віктимізація (у суспільстві є значний прошарок жінок, потенційно готових вчинити злочин у силу попередньої кількаразової віктимізації, та відсутності реакції суспільства на подібні факти) [3, с. 17].

Істотно впливає на злочинну поведінку жінки сім'я, сімейно-шлюбні стосунки. У злочинниць чітко простежується зв'язок між сімейним неблагополуччям і антисуспільними проявами. Малозабезпеченість і незабезпеченість сімей, члени яких часто є безробітними,

стають провокуючим приводом до вчинення злочинів. Типовим місцем прояву жіночої злочинності є сімейно-побутова сфера, яка є традиційно «жіночою». У дослідженні Д. А. Шестакова, яке ґрунтувалося на вибіркового вивченні злочинів, вчинених у сімейній сфері, докладно розглянуті соціальні та психологічні особливості осіб чоловічої та жіночої статі, котрі брали участь у сімейних конфліктах. Виявилось, що у підгрупі жінок, які засуджені за вбивство свого чоловіка, реаліями сімейного життя були: недостатня забезпеченість чоловіка грошима (75%); пияцтво чоловіка (44%); житлова невлаштованість (28%); перевага зарплати дружини над зарплатою чоловіка (22%); розходження у поглядах подружжя щодо розподілу домашніх обов'язків (19%) [4, с. 115].

У Кримінальному кодексі України передбачений лише один склад злочину, суб'єктом якого є виключно жінка – вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. В цьому випадку до факторів можна віднести біологічні чинники, які впливають на психіку жінки і призводять до протиправної поведінки.

Отже, до причин і умов жіночої злочинності відносять зростання напруженості у суспільстві, конфліктності і ворожнечі між людьми; поширення таких явищ як алкоголізм, наркоманія, проституція, бродяжництво; істотне послаблення основних соціальних інститутів, в першу чергу сім'ї, невтручання держави у сім'ю; зростання рівня безробіття серед жінок. Всі ці фактори необхідно враховувати при розробці та впровадженні програм із запобігання та подолання наслідків жіночої злочинності.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Храмцов О. М.

Список використаних джерел:

1. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / В. О. Меркулова. – К., 2003. – 33 с.
2. Криминологія: Загальна та Особлива частини: підручник/ І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.
3. Федусик В. В. Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та криминологічні проблеми) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право»/В. В. Федусик. – О., 2001. – 22 с.
4. Чаплик М. М. Тенденції жіночої злочинності в Україні / М. М. Чаплик //Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Соціологія. – 2012. – Т. 201, Вип. 189. – С. 114-118.

5. Кальман О. Г. Злочинність в Україні: основні тенденції [Електронний ресурс]/О.Г.Кальман, І.О.Христич. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/bozk/2007/17text/g17_04.htm.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНО-ПОНЯТТЯ «ЛІЦЕНЗІЯ»

Бартош Микола Ігорович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: kolya.bartosh@gmail.com

Ключові слова: ліцензія, ліцензійний договір, спеціальний дозвіл, дозвіл, ліцензована діяльність, ліцензування.

Новітні виклики економічного ринку в умовах глобалізації, комерціалізації та інформатизації ставлять перед суспільством та державою потребу в реформуванні шляхів законодавчого регулювання права інтелектуальної власності в Україні. Особливо важливого значення мають відносини в частині передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності. Одним із найпоширеніших та найактуальніших видів передачі прав на об'єкти прав інтелектуальної власності на сьогодні є ліцензії щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Для визначення найкращого шляху до законодавчого реформування та наукового прогнозування розвитку інституту цивільних ліцензій потрібно використовуючи системний принцип розвитку та історизму визначити поняття ліцензій та їх правову природу.

Поняттю та правовій природі ліцензій присвячували свої роботи такі вітчизняні та зарубіжні науковці як Г. Абельсон, Д. Бойл, С. Ю. Бурлаков, В. С. Дмитришин, О. В. Жилінкова, Л. Лессіг, О. О. Москаленко, О. Ю. Шилохвост та інші.

У ст. 1107 ЦК України надається вичерпний перелік видів договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Це такі договори: ліцензія (як спосіб використання об'єкта права інтелектуальної власності); ліцензійний договір (як угода про передання об'єкта права інтелектуальної власності); договір про створення на замовлення і використання об'єкта права інтелектуальної власності; договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Проте ЦК України не містить визначення поняттю «ліцензія». Це поняття відоме не лише цивільному, а й іншим галузям права. Наприклад, в адміністративному праві під ним розуміють спеціальний дозвіл, який видається уповноваженими державними органами. Що стосується відносин інтелектуальної власності, то тут ліцензію може видавати особа, яка має майнові авторські права, чи власник охоронного документа (патенту чи свідоцтва) на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породи тварин.

Ключовим у механізмі правового регулювання відносин з приводу використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них результатів є надання правоволодільцем дозволу (ліцензії) на використання певного об'єкта права інтелектуальної власності. За відсутності дозволу (ліцензії) діє встановлена законом заборона на використання певного об'єкта права інтелектуальної власності [3, с. 12].

Наведемо декілька прикладів визначення поняття «ліцензія», які містяться в нормативних актах України та наводяться в правовій літературі.

Наприклад, у Великому енциклопедичному юридичному словнику за редакцією Ю. С. Шемшученка вказано, що ліцензія походить із латинської мови (*licentia* – свобода, право) та означає спеціальний дозвіл, який видається компетентним державним органом або уповноваженою ним особою на здійснення певних дій чи діяльності у визначених сферах або на використання певних прав, що належить іншій особі [1, с. 430].

У ч. 3 ст. 14 Господарського кодексу України зазначено, що ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право суб'єкта господарювання – ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р. № 1775-III ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України за умови виконання ліцензійних умов.

П. М. Пальчук вважає, що «ліцензія – це єдиний документ дозвільного характеру, який видається на провадження певного виду господарської діяльності, що має тривалий, систематичний характер і відповідно до законодавства України немає кількісних та інших обмежень» [4, с. 76].

Визначення поняття ліцензія також надане в коментарі Цивільного кодексу України В. І. Форманюком: «Ліцензія – це надання власником запатентованого винаходу іншій

фізичній або юридичній особі дозволу на здійснення однієї або більше дій, на які має виключні права власник винаходу» [6, с. 721].

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності – це письмове повноваження, видане особою, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіара), іншій особі (ліцензіату), яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері. Така ліцензія може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору.

Виходячи з наведених прикладів визначення поняття «ліцензія» бачимо, що станом на сьогодні, термін «ліцензія» використовується в різних значеннях, що призводить до відсутності єдиного підходу розуміння та використання поняття «ліцензія» як в чинному законодавстві так і в правозастосовній практиці.

Погоджуємося з думкою В. В. Піцикевич, що поняття «ліцензія» повинно мати єдиний зміст мовного виразу, а терміни «ліцензія» – бути чітко узгодженими та однозначними, оскільки позначення різних понять однаковим терміном (словом) є передумовою помилок у правозастосовній практиці [5, с. 209].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бурлаков С. Ю.

Список використаних джерел:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.
2. Дмитришин В. С. Правова природа та класифікація ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності / В. С. Дмитришин // Адвокат. – 2010. – № 6. – С. 18-23.
3. Москаленко О. О. Ліцензія як форма розпорядження майновими правами інтелектуальної власності / О. О. Москаленко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2015. – Вип. 31(2). - С. 11-15.
4. Пальчук П. М. Тенденції розвитку інституту ліцензування за законодавством України // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 7. – С. 73-76
5. Піцикевич В. В. Зміст поняття «ліцензія» та його однозначність / В. В. Піцикевич // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2012. – Вип. 8. – С. 207-211.
6. Цивільний кодекс України : коментар. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2003. – 856 с.

СТАТУС СПЕЦІАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИКА ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ООН З ПИТАННЯ ДІТЕЙ І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Батовський Максим Артурович
Студент 5 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
e-mail: batmax99@gmail.com

Ключові слова: захист, збройний конфлікт, компетенція, права людини, Спеціальний представник.

Конфлікти надмірно впливають на дітей. Багато з них стають жертвами викрадень, зґвалтувань, вербування в армію і вбивств, вони отримують каліцтва і піддаються численним формам експлуатації [1, с. 5]. Варто зазначити, що з метою захисту під егідою ООН створено потужну правову базу, а також інституційний механізм, складовою якого є органи ООН, посадові особи, спеціалізовані інституції. Особливе місце у розгалуженій інституційній системі захисту прав дітей відводиться Спеціальному представнику Генерального секретаря з питань дітей і збройних конфліктів (далі - Спеціальний представник).

Мандат Спеціального представника був заснований після публікації в 1996 році доповіді Граси Машел про наслідки збройних конфліктів для дітей [2], на підставі резолюції ГА ООН 51/77 «Права дитини» від 20 лютого 1997 року. Відповідно до статті 35 резолюції Генеральна Асамблея «рекомендує Генеральному Секретарю ООН призначити на трьохрічний період Спеціального представника з питань дітей і збройних конфліктів та забезпечити необхідну підтримку Спеціальному представнику для ефективного виконання його/її мандата, закликає Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй, Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців та Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини/Центр з прав людини надати підтримку Спеціальному представнику та закликає держави та інші заклади виділяти добровільні внески для цієї мети».

Компетенція Спеціального представника включає: 1) проведення оцінки досягнутого прогресу, вжитих заходів та труднощів що виникли у справі укріплення захисту дітей в умовах збройних конфліктів; 2) підвищення поінформованості та сприяння збору інформації про тяжке становище дітей, що страждають від збройних конфліктів, і заохочувати розширення взаємодії; 3) співпраця у тісному контакті з Комітетом з прав дитини, відповідними органами ООН, спеціалізованими установами та іншими компетентними органами, а також з неурядовими організаціями; 4) розвиток міжнародного співробітництва

для забезпечення дотримання прав дитини в таких умовах і сприяння координації зусиль урядів, відповідних органів ООН, особливо Верховного комісара ООН з прав людини/Центру з прав людини, Верховного комісара ООН у справах біженців, Дитячого фонду ООН, спеціалізованих установ та Комітету з прав дитини, відповідних спеціальних доповідачів і робочих груп, а також польових операцій ООН, регіональних та субрегіональних організацій, інших компетентних органів і неурядових організацій.

Спеціальний представник представляє Генеральній Асамблеї та Комісії з прав людини щорічну доповідь, що містить відповідну інформацію про становище дітей, які страждають від збройних конфліктів, з урахуванням існуючих мандатів і доповідей відповідних органів (ст. 36-37) [3].

Відповідно до статті 38 резолюції ГА ООН 51/77 Генеральна Асамблея ООН «просить уряди, спеціалізовані установи, відповідні органи Організації Об'єднаних Націй та регіональні, міжурядові та неурядові організації, а також Комітет з прав дитини, інші відповідні договірні органи з прав людини та механізми з прав людини співпрацювати зі Спеціальним доповідачем та надавати інформацію про заходи для забезпечення та дотримання прав дітей, що страждають від збройних конфліктів» [3].

Інформаційно-пропагандистські зусилля Спеціального представника спрямовані на ключові пріоритети галузі співпраці з суб'єктами верховенства права до яких належать: припинення безкарності в разі серйозних порушень по відношенню до дітей, вирішення проблем дітей, затриманих за їх зв'язок з озброєними групами, і забезпечення наявності положення про комплексну і довгострокову допомогу в цілях реінтеграції. Спеціальний представник також прагне до забезпечення того, щоб з дітьми поводитися в першу чергу як з жертвами перед законом, і суди брали до уваги справедливий судовий розгляд і норми здійснення правосуддя щодо неповнолітніх.

Спеціальною пропагандистською ініціативою Спеціального представника є кампанія «Діти, а не солдати», яка націлена на припинення до 2016 року вербування і використання дітей у конфліктах урядовими збройними силами [2].

Завдання Спеціального представника полягає в тому, щоб виступати в якості незалежного виразника моральних і етичних цінностей від імені дітей, що страждають від збройних конфліктів. Спеціальний представник інформує про проблеми, з якими стикаються діти у ході війни, політичні органи, в тому числі Генеральну Асамблею, Раду з прав людини, Раду Безпеки і відповідні уряди, домагаючись, щоб ті, хто приймає ключові рішення, приділяли цим проблемам першочергову увагу, а також забезпечуючи залучення політиків і дипломатів до цієї роботи. Польові місії Спеціального представника є головним елементом її

інформаційно-пропагандистської діяльності. В рамках роботи по забезпеченню обліку проблематики захисту дітей Спеціальний представник створила міцні партнерства з іншими департаментами і канцеляріями в рамках Секретаріату ООН, а також з агентствами, фондами і програмами системи ООН. За допомогою засобів масової інформації, вчених, громадянського суспільства і через соціальні мережі, такі як Twitter і Facebook, Спеціальний представник підвищує рівень розуміння проблем дітей і збройних конфліктів у суспільстві в цілому.

У центрі уваги інформаційно-пропагандистської діяльності перебуває низка ключових питань. До їх числа відноситься надання комплексної та довгострокової допомоги дітям у реінтеграції, права дітей, переміщених всередині країни, а також права дітей, які перебувають у полі зору системи правосуддя в якості як жертв, так і злочинців. На особливу увагу заслуговує така ініціатива Канцелярії в інформаційно-пропагандистській сфері, як дворічна кампанія «На військову службу осіб віком до 18 років не брати», що має на меті забезпечити загальну ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у воєнних конфліктах [4].

Враховуючи вищезначене доходимо висновку, що діяльність Спеціального представника Генерального секретаря з питання дітей і збройних конфліктів сприяє покращенню становища цієї категорії осіб під час збройних конфліктів. Він виступає головним прихильником таких заходів, як зміцнення механізмів контролю та інформації про порушення прав дітей у збройних конфліктах; включення питання про благополуччя дітей до порядку денного мирних переговорів; надання потребам дітей першочергового значення в програмах ліквідації наслідків конфліктів. Відвідуючи зони військових дій, Спеціальний представник прагне виступати за прийняття сторонами конкретних заходів і добиватися серйозних зобов'язань від урядів і повстанців щодо захисту і благополуччя дітей в конфліктних і постконфліктних ситуаціях [1, с. 9]. Зусилля Спеціального представника направлені на те, щоб ті, хто приймає ключові рішення, приділяли проблемам з якими стикаються діти у ході війни першочергову увагу, інформуючи про них політичні органи, в тому числі органи ООН – Раду Безпеки, Генеральну Асамблею, Раду з прав людини і відповідні уряди, а також забезпечуючи залучення політиків і дипломатів до цієї роботи.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Сироїд Т.Л.

Список використаних джерел:

1. Сыроед Т.Л. Механизм ООН по защите детей во время вооруженных конфликтов / Т.Л. Сыроед. – Журнал східноєвропейського права. – 2016. – № 23. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2016/01/syroed_23.pdf.

2. Специальный представитель Генерального секретаря по вопросу о детях и вооруженных конфликтах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.un.org/ruleoflaw/ru/un-and-the-rule-of-law/the-special-representative-of-the-secretary-general-for-children-and-armed-conflict/>.

3. Резолюция A/RES/51/77 Генеральной Ассамблеи ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/768/39/PDF/N9776839.pdf?OpenElement>.

4. Информационно-пропагандистская деятельность Специального представителя Генерального секретаря по вопросу о детях и вооруженных [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://childrenandarmedconflict.un.org/ru/about-us/our-work/>.

ЩОДО КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖІНКИ ЯК ЖЕРТВИ ЗЛОЧИНУ

Безпала А.В.

студентка 3 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: потерпілий, жертва, віктимність, віктимологічна профілактика.

Під жертвою слід розуміти будь-якого соціального суб'єкта, якому злочином заподіюється шкода чи створюється загроза заподіяння такої.

Відповідно до Кримінального процесуального Кодексу України «потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди». В даній роботі під поняттям потерпілої розглядається фізична особа, а саме особа жіночої статі.

Сьогодні жінка все частіше стає жертвою злочинів. Для того, щоб розробити ефективні заходи запобігання випадкам перетворення жінки в жертву, необхідно розуміти її фізіологічні та психічні особливості, які визначають її як потенційну жертву злочину. За фізіологічними особливостями жінка є біологічно слабкою істотою, обмеженою у деяких фізичних можливостях, що робить її уразливою в конфліктних ситуаціях набагато більше,

ніж чоловіків. Жіночій поведінці є характерні такі особистісні риси, як довірливість, необачність, необережність, наївність, ризикованість, через що вони стають жертвами.

Найчастіше жінки стають жертвами насильницьких (в першу чергу, статевих) і корисливих злочинів. Найнебезпечнішим злочином серед них є зґвалтування (злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи).

Вікова характеристика за статистикою потерпілих від зґвалтування жінок є наступною: неповнолітні складають 56%, особи від 18 до 24 років – 34%. Доведено, що групі зґвалтування вчиняються у відношенні молодшого контингенту потерпілих, а на потерпілих більш старшого віку нападають поодиноці. З віком тісно пов'язане соціальне становище та характер занять жертв, а саме найбільшу кількість жертв від зґвалтування становлять учні та студенти.

В «спровокованому» зґвалтуванні, як зазначає В.С.Мінська віктимне значення має одноактна негативна поведінка раніше незнайомих потерпілих, що безпосередньо передуює зґвалтуванню. В літературі дещо по-різному визначаються характеристики, які свідчать про аморальну поведінку або негативну характеристику особи, яка стала жертвою статевого злочину [1, с. 108].

Більшість жінок, які зазнали насильства, характеризуються такими спільними рисами: мають низьку самооцінку, здебільшого пасивні, відсутня реакція на протиправні дії проти неї, переконані, що ніхто не може допомогти їм розв'язати проблему насильства, вважають, що сексуальні стосунки можуть стабілізувати відносини в цілому.

Соціально-рольова особливість жінки проявляється в її побутовій переважаючості, обслуговуванні сім'ї. Таке явище як безробіття досить поширене серед жінок, воно породжує відсутність постійного заробітку, що досить негативно відображається на соціально-правовому статусі жінки.

У переважній більшості випадків жінки-жертви насильства в сім'ї звертаються зі скаргами про насильство в сім'ї вже після тривалого досвіду потерпання від насильства.

Важливим напрямом протидії злочинності є віктимологічна профілактика. Віктимологічна профілактика складається з виявлення осіб із підвищеною віктимністю і проведення з ними захисно-виховних заходів, спрямованих на зниження ризику стати жертвою злочину. Як зауважує О. М, Джужа та його колеги, заходи віктимологічної профілактики злочинів стосовно жінок здійснюються по трьом напрямкам:

- безпосередньо заходи віктимологічної профілактики;

- заходи індивідуальної віктимологічної профілактики (виявлення осіб, які характеризуються віктимною поведінкою, організація відносно цих осіб заходів виховання та забезпечення особистої безпеки);

- попередження та припинення конкретних злочинів з використанням захисних ресурсів потенційної жертви, а також тактичних можливостей, що виникають при організації роботи з потерпілими [2].

Таким чином, протидія злочинам, які вчиняються проти жінок повинна носити комплексний характер і важливе місце в цій діяльності повинно бути відведено віктимологічній профілактиці.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Храмцов О.М.

Список використаних джерел:

1. Ларченко М. О. Кримінологічний аналіз особистості жертви статевого злочину та її поведінки / М. О. Ларченко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2010. - № 4. – С. 106-110.

2. Моїсєєв І.М., Джужа О.М., Василевич В.В. та ін. Кримінологічна віктимологія.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5130707/page:30/#41>

СКАСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Білошенко Антон Юрійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: biloshenko@mail.ru

Ключові слова: іноземні інвестиції, державна реєстрація іноземних інвестицій, захист інвестицій, міжнародний інвестиційний арбітраж

Процедура державної реєстрації іноземних інвестицій була запроваджена в Україні на підставі Господарського кодексу України, закону України «Про режим іноземного інвестування», та Постанови КМУ «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та її анулювання». Відповідно до даних нормативно-

правових актів, усі іноземні інвестиції, що надходили на територію України у вигляді іноземної валюти, будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав, інших цінностей (майна), які відповідно до закону визнаються іноземними інвестиціями, підлягали державній реєстрації Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, в семиденний строк з дня подання іноземним інвестором документів для реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій [1, ст. 391, 395].

Відповідно до Порядку державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та її анулювання, для державної реєстрації іноземної інвестиції, заявник мав подати такі документи: інформаційне повідомлення у трьох примірниках з відміткою територіального органу доходів і зборів за місцем здійснення інвестицій про їх фактичне здійснення; документи, що підтверджують форму здійснення іноземних інвестицій (установчі документи, договори (контракти) про виробничу кооперацію, спільне виробництво та інші види спільної інвестиційної діяльності, концесійні договори тощо); документи, які підтверджують вартість іноземних інвестицій, що визначається відповідно до статті 2 Закону України «Про режим іноземного інвестування» [2].

Законодавством України передбачалось, що незареєстровані іноземні інвестиції не дають права на одержання пільг та гарантій, передбачених для іноземних інвесторів і підприємств з іноземними інвестиціями [1, ст. 395].

25 червня 2016 року набув чинності закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій», відповідно до якого скасовано обов'язковість процедури державної реєстрації іноземних інвестицій, ототожнено правовий статус іноземних інвестицій, зареєстрованих раніше, та іноземних інвестицій, що будуть вноситись у майбутньому, та визначено рівне право на одержання пільг та гарантій [3]. Колективом авторів законопроекту у якості обґрунтування необхідності внесення таких змін було зазначено, що «обов'язковість державної реєстрації іноземних інвестицій лише створює невиправдані перепони для бізнесу, бо факт того, що суб'єкт господарювання має іноземні інвестиції фіксується статутними документами та вноситься до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців. Інформація про наявність іноземних інвестицій, їх розмір та структура інвесторів є загальнодоступною інформацією. У зв'язку із цим процедура реєстрації іноземних інвестицій не має інформаційного сенсу, бо ту ж саму інформацію будь хто може отримати вільно».

На нашу думку, дані зміни у законодавстві мають як переваги, так і значні недоліки. З одного боку такі зміни полегшують та пришвидшують процедуру залучення іноземних інвестицій на територію України. З іншого боку, будь-які подібні зміни можуть вплинути негативно як фактор нестабільності на інвестиційну привабливість України. Негативними такі зміни можуть бути також у випадку порушення прав іноземного інвестора та розгляду спору у міжнародному інвестиційному арбітражі: відсутність державної реєстрації іноземної інвестиції та підтвердження її статусу може стати перепоною при визначенні, чи належить об'єкт спору до інвестицій, чи підпадає даний спір до компетенції того чи іншого арбітражу, чи можна розглядати спір на підставі Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами або іншого нормативного документу. Такі питання ускладнюють процедуру захисту інвестицій у майбутньому. На нашу думку, більш ефективним може бути повернення процедури державної реєстрації іноземних інвестицій за умови зменшення строку на проведення державної реєстрації, запровадження принципу мовчазної згоди та посилення покарання за корупційні правопорушення з боку суб'єктів владних повноважень, що здійснюють процедуру державної реєстрації іноземних інвестицій. Такий комплексний підхід створить прозорі умови для здійснення інвестиційної діяльності іноземними інвесторами в Україну та можливість подальшого ефективного захисту своїх активів у разі порушення прав інвестора.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Венедіктова І.В.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Порядок державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та її анулювання, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2013 р. № 139 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/139-2013-п>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» від 31.05.2016 р. № 1390-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1390-19>.

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Бичихіна Алла Геннадіївна
студентка 5 курсу
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна
e-mail: alla.bychikhina30@gmail.com

Ключові слова: імплементація, принципи міжнародного кримінального права, Римський статут, міжнародна злочинність.

Принципи міжнародного кримінального права слід визначити як основоположні начала, покладені в основу матеріальних і процесуальних норм [1, с. 314]. Уперше принципи міжнародного кримінального права знайшли своє нормативне закріплення в Статуті Міжнародного Військового Трибуналу для суду і покарання головних військових злочинців країн осі (Лондон 8 серпня 1945 г.) [7, ст. 6]. Це був комплекс принципів матеріального і процесуального кримінального права. Вони були визнані Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 95 (I) від 11 грудня 1946 р. «Підтвердження принципів міжнародного права, визнаних Статутом Нюрнберзького Трибуналу» [3], із зазначенням необхідності їх включення в кодекс злочинів проти миру і безпеки людства, або в міжнародний кримінальний кодекс. У 1950 році Комісія міжнародного права підготувала доповідь «Принципи міжнародного права, визнані Статутом Нюрнберзького Трибуналу і знайшли вираження у вирішенні цього Трибуналу», в якому принципи отримали більш конкретне оформлення. Серед основних принципів, які було віднесено до міжнародного кримінального права в цьому джерелі, можна виділити такі: 1) караність всякої особи, що вчинила будь-яке діяння, що визнане злочином у міжнародному праві; 2) якщо держава у національному праві не встановлює злочинності і караності діяння, що визнається злочином за міжнародним правом, цей факт не звільняє винувату особу від відповідальності за міжнародним правом; 3) не може розцінюватися як підстава для звільнення від відповідальності за скоєння злочину за міжнародним правом посилення особи на державний статус або посадове становище; 4) виконання наказу свого уряду або начальника не звільняє особу від відповідальності за міжнародним правом, якщо свідомий вибір був фактично для нього можливий (наявність так званого *mens rea*); 5) співучасть в скоєнні злочину проти миру, воєнного злочину або злочину проти людяності визнається міжнародно-правовим злочином [2].

Попередники Римського статуту (статути трибуналів *ad hoc*) містили лише фрагментарні правові положення, саме тому, для підвищення ефективності співпраці в боротьбі з міжнародною злочинністю і створення міжнародного органу правосуддя був

прийнятий документ, в якому знайшли своє закріплення конкретно загальні принципи міжнародного кримінального права - це Римський статут Міжнародного кримінального суду (Рим, 17 липня 1998 р.) (далі - Римський статут). До числа таких принципів відносяться наступні: немає злочину без зазначення на те в законі; немає покарання без зазначення на те в законі; відсутність зворотної сили; індивідуальна кримінальна відповідальність; виключення з юрисдикції для осіб, які не досягли 18-річного віку; неприпустимість посилення на посадове становище; відповідальність командирів та інших начальників; незастосовність терміну давності; суб'єктивна сторона; підстави для звільнення від кримінальної відповідальності; помилка у факті або помилка в праві; накази начальника і припис закону [6, ст. 20-33].

У зв'язку з тим, що завданнями міжнародного кримінального права є, зокрема, попередження міжнародної злочинності і створення умов для підвищення ефективності співробітництва та консолідації зусиль держав у боротьбі зі злочинністю, принципи міжнародного кримінального права знайшли своє закріплення і в інших документах, серед яких: резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 № 45/107 «Міжнародне співробітництво в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку» [4]; резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1991 № 46/152 «Створення ефективної програми Організації Об'єднаних Націй в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя» [5].

До базових принципів попередження злочинності, закріплених означеними резолюціями є: 1) узгодження і зміцнення міжнародного співробітництва в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя; 2) дотримання чинних міжнародних договорів і принципів ООН, закріплених у Статуті та інших міжнародних актах; 3) активізація боротьби проти міжнародної злочинності шляхом дотримання і зміцнення правопорядку; 4) реформування національного законодавства для забезпечення його відповідності вимогам міжнародного кримінального права, а також для забезпечення ефективного і оперативного реагування на нові виклики; 5) розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва, в тому числі шляхом розробки і ратифікації нових міжнародних договорів у галузі попередження злочинності.

Виходячи з означеного доходимо висновку, що система принципів міжнародного кримінального права відображає основні тенденції розвитку кримінально-правової науки і закріплює найбільш важливі положення для конкретної держави і якості взаємодії суверенних держав. Їх закріплення в джерелах права, послідовне і неухильне дотримання

дозволяє гарантувати успішне вирішення завдань міжнародного кримінального права і проведення результативної глобальної кримінальної політики.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Сироїд Т.Л.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне право: словник-довідник / [С.М. Перепьолкін, Т.Л. Сироїд, Л.А. Філянїна]; за заг. ред. Т.Л. Сироїд. – Х.: Юрайт, 2014. – 408 с.
2. Принципи Міжнародного права, визнані Статутом Нюрнберзького Трибуналу і що знайшли вираження у вирішенні цього Трибуналу 1950р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/principles.shtml#a1
3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 95 (I) «Підтвердження принципів міжнародного права, визнаних Статутом Нюрнберзького трибуналу» від 11 грудня 1946 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_910
4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/107 «Міжнародне співробітництво в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку» від 14 грудня 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_832
5. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 46/152 «Створення ефективної програми Організації Об'єднаних Націй в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя» від 18 грудня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/crime91.shtml
6. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588/para0249#o249.
7. Статут Міжнародного Військового Трибуналу для суду і покарання головних військових злочинців країн осі від 08.08.1945 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_201

ДОКТРИНАЛЬНЕ ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ : ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Богданевич Тетяна Станіславівна
науковий співробітник
Національної школи суддів України
e-mail: tanchikborisuk@gmail.com

Ключові слова: тлумачення, Конституція, конституціоналізм, доктрина,

повноваження.

Тлумачення переважно має загальний характер, але може бути й індивідуальним. За суб'єктами тлумачення воно може бути побутовим, професійним, доктринальним (спеціально-пояснювальним).

Під доктринальним тлумаченням розуміють наукове пояснення правових актів, змісту і цілей правових норм, яке дається в результаті теоретичних пошуків, наукового аналізу права. З формальної точки зору доктринальне тлумачення права можна пов'язувати з роз'ясненням правових норм особами, які мають вчений ступінь або займають викладацькі посади у вищих юридичних навчальних закладах. Те й інше формальна підстава умовні, так як вони іноді абсолютно не пов'язані з глибоким проникненням в суть питання, з копіткої дослідницької роботою і даються особами, які якщо і займалися наукою, то зовсім в інших областях, ніж та, яка дозволяє глибоко і аргументовано констатувати справжній зміст правової норми.

Разом із тим, на думку В. Селіванова, у нас в Україні відсутня схвалена на парламентському рівні держав на стратегія розвитку правової системи України, загально - правової вітчизняної доктрини, що гальмує визначення головного вектору розвитку права. Основну причину він вбачає у співіснуванні правових інститутів, що народжуються, і старих, успадкованих від колишнього правового порядку (юридичні методи, уявлення, норми, процеси мислення, юридичні акти тощо) [1].

Автор піддає критиці уявлення про те, що основним засобом вирішення актуальних суспільних проблем має бути застосування законодавчих актів або навіть стан «диктатури закону». Навпаки, формулювання юридичних норм має здійснюватись з урахуванням об'єктивних потреб та тенденцій розвитку суспільства.

На сучасному етапі в юридичній практиці знаходять своє відображення думки провідних вчених.

Закріплення в Законі України «Про Конституційний Суд України» можливості залучення як експертів і рівноправних учасників процесу вчених-юристів є суттєвим кроком у визнанні ролі й значення юридичної науки. Так, згідно з ч. 1 ст. 55 Закону України «Про Конституційний Суд України»: «Учасниками конституційного провадження є суб'єкти права на конституційне подання і конституційне звернення, їхні представники, а також залучені Конституційним Судом України до участі у розгляді справи органи та посадові особи, свідки, експерти та перекладачі» [2, с. 197].

Конституційний Суд України при розгляді справ все частіше залучає експертів. Факт участі експертів при розгляді питань конституційного судочинства Ю. Тодика вважає новим і досить позитивним явищем у судовій практиці [3, с. 202].

Дослідник відрізняє тісно пов'язані компетентне і доктринальне тлумачення норм права. Компетентне тлумачення дається обізнаними в праві людьми, тобто фахівцями, які можуть мати, а можуть і не мати вчені ступені та звання. Але як що специфіка доктринального тлумачення пов'язана з науковою розробкою проблеми, з науковим пошуком суб'єкта тлумачення, то компетентне тлумачення пов'язане, у першу чергу, з поінформованістю суб'єкта тлумачення в галузі юридичної практики.

Найбільш авторитетними з точки зору компетентності є тлумачення, що надаються судьями Конституційного Суду. Доктринальне тлумачення покликане поліпшити якість застосування закону, зміцнювати законність. На становлення доктринального тлумачення, підвищення його ролі в офіційному тлумаченні істотно впливає рівень і якість наукових конституційних доктрин. Тлумачення, близьке до доктринального дається в особливих думках конституційних суддів. Це насамперед компетентне (професійне) тлумачення, але переплетене з доктринальною інтерпретацією аналізованих норм і положень Конституції. Основні причини для особливої думки суддів лежать в сфері їхнього наукового світогляду.

Доктринальне і компетентне тлумачення можуть з'єднатися поза рамками справи, розглянутої в Конституційному Суді, тобто в наукових публікаціях, інтерв'ю. Судді Конституційного Суду України беруть досить активну участь у науковому процесі, публікують монографії, підручники, наукові статті й тези, виступають на наукових і науково-практичних конференціях.

Специфіка доктринального тлумачення, здійснюваного експертами, вченими, полягає в тому, що ці суб'єкти інтерпретаційної діяльності не зв'язані вже наявними роз'ясненнями законодавства, у тому числі і офіційному тлумаченні норм Конституції, здійснюваного Конституційним Судом України. Конституція і закони України є базою доктринального тлумачення. Більше того, самі рішення Конституційного Суду стають об'єктом інтерпретації з боку вчених [4].

Конституційні судді і самі здійснюють доктринальне тлумачення права, проте слід наголосити на необхідності деяких обмежень. За Законом судді Конституційного Суду не має права висловлювати свої думки з питань, які можуть стати предметом розгляду в Конституційному Суді. Коли йдеться про доктринальне тлумачення Конституції, то розуміння її тільки як вихідного «від вчених, провідних науковців в цьому напрямку», вузько, так як Основний Закон, на відміну від інших нормативних актів, не має однієї галузевої

приналежності і в його інтерпретації важливо використовувати тлумачення вчених всіх напрямків.

Необхідно підкреслити, що тільки тлумачення Конституції Конституційним Судом в повній мірі відповідає призначенню і змісту тлумачення, тоді як наукова інтерпретація може їх наздогнати лише через визнання судовою практикою. У зв'язку з глибинними змінами в правовій системі України проходить формування практично нової доктрини конституційного права і ми поки далекі від стану, коли можливе пряме посилання на доктринальні висновки в судовому процесі, як, наприклад, в австрійському суді посилаються на наукові погляди Г. Кельзена .

Отже, повсякденне - з'ясування і роз'яснення змісту (сенсу, мети) норм права здійснюється суб'єктами права на основі життєвого досвіду, фактів повсякденного життя відповідно до рівня їх правосвідомості, юридичної освіченості. Воно виражає правові почуття, емоції, уявлення, що діють в сфері психіки людини в зв'язку з використанням прав, виконанням обов'язків, дотриманням заборон, а також ставлення до права в цілому і конкретного нормативно-правового акту зокрема.

Науковий керівник: д.ю.н. Оніщук М.В.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Конституційний Суд України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 49. – Ст. 272.
2. Тодыка Ю. Н. Толкование Конституции и за ко нов Ук ра и ны: теория и практика: монографія / Ю. Н. Тодыка. – Х.: Факт, 2003. – С. 197.
3. Тодыка Ю. Н. Там само. – С. 202.
4. Шевчук С. Порівняльне прецедентне право з прав людини / С.Шевчук. – К.: Реферат, 2002. – С. 83.

ПРО СТРУКТУРУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ АРБІТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО

Броладзе Г.Г.
студент групи ЗЮП-61
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Інститут арбітражного керуючого є складним міждисциплінарним інститутом що робить його правове становище надзвичайно цікавим як з практичної, так і теоретичної точки

зору. Складність правового статусу арбітражного керуючого обумовлена його важливою роллю у процедурах відновлення платоспроможності боржників та процедурах банкрутства. Незважаючи на те, що сама по собі професійна діяльність арбітражного керуючого регулюється переважно нормами господарського та цивільного права, вона водночас є й предметом державного регулювання. Саме цей факт обумовлює наявність у арбітражного керуючого адміністративно-правового статусу.

Можна визначити три аспекти правового статусу арбітражного керуючого:

- арбітражний керуючий, як суб'єкт незалежної професійної діяльності;
- арбітражний керуючий, як особа, що виконує функції розпорядника майна, керуючого санацією або ліквідатора;
- арбітражний керуючий, як службова особа підприємства-боржника.

Правовий статус арбітражного керуючого як суб'єкта незалежної професійної діяльності полягає у наявності у фізичної особи права на здійснення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора).

Друга складова правового статусу арбітражного керуючого визначається окремо для розпорядника майна, керуючого санацією та ліквідатора в різний спосіб. Для розпорядника майна законом визначені лише обов'язки, для керуючого санацією – права та обов'язки, а для ліквідатора – повноваження.

Третьою складовою правового статусу арбітражного керуючого є його права та обов'язки як службової особи підприємства-боржника. Але, при цьому зміст цих прав і обов'язків обмежується правами та обов'язками арбітражного керуючого як розпорядника майна, керуючого санацією або ліквідатора.

Адміністративно-правовий статус арбітражного керуючого, відповідно до традиційних уявлень про структуру адміністративно-правового статусу взагалі представляє собою сукупність прав та обов'язків арбітражного керуючого у відносинах з органами виконавчої влади, а також відповідну правосуб'єктність. При цьому, в останні роки відбулися суттєві зміни у загальному правовому статусі арбітражного керуючого, а відтак і в його адміністративно-правовому статусі. Ці зміни здебільшого пов'язані з тим, що функції державного органу з питань банкрутства були передані Міністерству юстиції України, що потягло за собою зміни в адміністративно-правовому регулюванні організації діяльності арбітражного керуючого, державного контролю за його діяльністю, забезпечення фахової підготовки арбітражних керуючих тощо.

В рамках цих відносин у арбітражного керуючого виникає ціла низка прав та обов'язків, які входять до структури його адміністративно-правового статусу. Зокрема можна виділити:

- права та обов'язки з організації діловодства та архіву арбітражного керуючого;
- права та обов'язки, що стосуються присвоєння рівнів кваліфікації арбітражному керуючому;
- права та обов'язки у сфері підвищення кваліфікації та перепідготовки арбітражного керуючого;
- права та обов'язки пов'язані зі здійсненням державного контролю за діяльністю арбітражного керуючого;

Надзвичайно велике значення для адміністративно-правового статусу арбітражного керуючого мало прийняття нового антикорупційного законодавства, яким арбітражного керуючого було визнано особою, прирівняною до осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування і відповідно на нього було розповсюджено низку обмежень, передбачених для таких осіб.

Розширення обсягу адміністративно-правового статусу арбітражного керуючого потягло за собою і зміни в його адміністративно-деліктній складовій, оскільки арбітражний керуючий був визнаний суб'єктом низки адміністративних правопорушень, в тому числі адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Адміністративно-деліктна складова правового статусу арбітражного керуючого знаходить своє відображення в його адміністративній деліктоздатності, тобто в здатності і можливості бути суб'єктом адміністративної відповідальності за різноманітні правопорушення у сфері професійної діяльності, а також за адміністративні правопорушення пов'язані з корупцією. Крім того, адміністративно-деліктна складова правового статусу арбітражного керуючого охоплює його здатність бути притягнутим до дисциплінарної відповідальності на засадах, визначених у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання банкрутом».

Обсяг адміністративно-деліктної складової правового статусу арбітражного керуючого змінюється в залежності від того, яку роль арбітражний керуючий відіграє у процедурах банкрутства, а саме розпорядника майна, керуючого санацією чи ліквідатора. При цьому адміністративна корупційна складова деліктоздатності залишається незмінною.

Максимальний обсяг адміністративної деліктоздатності у сфері професійної діяльності має арбітражний керуючий – ліквідатор, мінімальний обсяг цієї складової деліктоздатності має арбітражний керуючий розпорядник майна та арбітражний керуючий –

керуючий санацією, оскільки вони можуть бути притягнуті лише до дисциплінарної відповідальності за Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання банкрутом».

У сфері здійснення професійної діяльності арбітражний керуючий на нормативному рівні визнається суб'єктом адміністративних правопорушень, передбачених статтями 166-6, 163-3 та 212-2 КУпАП.

Незважаючи на те, що Закон України «Про запобігання корупції» визнає арбітражного керуючого суб'єктом відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень пов'язаних з корупцією і на нього розповсюджується значна частина передбачених цим законом обмежень, він може бути суб'єктом обмеженого кола корупційних адміністративних правопорушень. Арбітражний керуючий може бути суб'єктом адміністративних правопорушень пов'язаних з корупцією передбачених статтями 172-5 та 172-78 КУпАП.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Лук'янець Д.М.

ПОНЯТТЯ ТА ПІДСТАВИ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Бурда Оксана Ярославівна

студентка факультету №6
Львівського державного університету
внутрішніх справ
e-mail: oksana.burda1@gmail.com

Ключові слова: позбавлення батьківських прав, підстави позбавлення батьківських прав, дитина, захист дитини.

Одним із основних завдань нашої держави є захист дитини як особистості у період її морального та духовного становлення. Законодавство України гарантує дитині певні права та свободи, їх утвердження та забезпечення.

В останнє десятиліття рівень захисту дітей в родинах є досить мізерним. Дуже часто діти зазнають фізичного та психологічного насильства з боку батьків, а особливо, коли сім'я, в якій виховується дитина є неблагополучною, тобто, батьки певною мірою ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини, зловживають шкідливими звичками тощо.

Закон України «Про охорону дитинства» передбачає, що кожна дитина має право на достатній життєвий рівень. При цьому, виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини [1].

Позбавлення батьківських прав – це санкція, застосовувана в тих випадках, коли здоров'я, фізичний, психічний, духовний і моральний розвиток дитини піддається небезпеці внаслідок застосування батьками неправомірних способів здійснення батьківських прав, неналежного їхнього поведження або злісного ухилення від виконання батьківських обов'язків [2].

Спроба визначення поняття «позбавлення батьківських прав» міститься в Постанові Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав», відповідно до якої позбавлення батьківських прав (тобто прав на виховання дитини, захист її інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують, та ін.), що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті спорідненості з нею, є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов'язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей [3].

У Сімейному кодексі України (далі – СК України) немає чіткого визначення поняття позбавлення батьківських прав. Там вказані лише підстави позбавлення батьків їх прав. Позбавлення батьківських прав є крайньою мірою та можливе виключно на підставі рішення суду.

Науковим дослідженням щодо позбавлення батьківських прав займалися багато вчених, зокрема: Л. А. Кондрат'єва, В. М. Кошкін, С. Я. Фурса, Ю. С. Червоний та інші.

Частина 1 статті 164 СК України встановлює перелік підстав для позбавлення батьківських прав. Мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він:

- 1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування;
- 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини;
- 3) жорстоко поведуться з дитиною;
- 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами;
- 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;
- 6) засуджені за вчинення умисного злочину щодо дитини [4].

Також слід наголосити, що перелік підстав для позбавлення батьківських прав є вичерпний. Вважаємо, що цей перелік можна доповнити ще одним пунктом: 7) розбещують дітей.

Варто зазначити, що неповнолітні батьки не можуть бути позбавлені батьківських прав з підстав ухилення від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини, або коли вони є хронічними алкоголіками чи наркоманами, а також коли батьки вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва [4].

Згідно п. 16 Постанови Пленуму ВСУ № 3 від 30.03.2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав», ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування; медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальнонавчаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти [3].

Також слід додати, що не може бути позбавлена батьківських прав особа, яка не виконує своїх батьківських обов'язків внаслідок душевної хвороби, недоумства, тривалого відрадженьня, утворення перешкод з боку іншого з батьків, з яким проживає дитина [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що позбавлення батьківських прав – це складна правова категорія, яка не має на меті покарати батьків, а в першу чергу спрямована на захист основних прав дитини. Так як діти – це наше майбутнє, то і механізм реалізації щодо захисту прав дітей повинен бути на найвищому державному рівні.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Дутко А.О.

Список використаних джерел:

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 30 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

2. Позбавлення батьківських прав, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://advokat-lviv.com.ua/>

3. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав: Постанова Пленуму

Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 року // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07>

4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 21-22 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

5. Порядок та підстави позбавлення батьківських прав - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravova-ednist.com.ua>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДІЛУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Бут Марія Олександрівна
студентка 5 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: maria.but95@gmail.com

Ключові слова: майнові правовідносини подружжя, поділ майна подружжя в міжнародному приватному праві, правовий режим майна подружжя, елементи правового режиму майна подружжя, спільність майна.

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах розвитку **майнових правовідносин подружжя** в міжнародному приватному праві, все більше потребує вдосконалення та запровадження нових дієвих механізмів для ефективного вирішення майнових спорів. Додатковим фактором в потребі реформування національного законодавства сімейного права та міжнародного приватного права зокрема, є обраний курс України на інтеграцію до Європейського Союзу (далі ЄС).

Слід зауважити, що питанню правового регулювання **поділу майна подружжя в міжнародному приватному праві** займались такі цивілісти-вчені: З.В. Ромовська, Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова, В.Ф. Опришка, О.В. Мельниченко, О.І. Сафончик та інші.

Положення Сімейного кодексу України побудовані на пріоритеті правового режиму власності подружжя. Так, як законодавство України не дає переліку майнових прав, невідомо чи є , наприклад, спадкові права майновими. Можна констатувати, що законодавство

України не встановлює повного переліку об'єктів правового режиму майна подружжя, на відміну від законодавчого проекту ЄС. Ці положення важливі для розпізнання складових правового режиму майна подружжя [2, с. 60].

Правовий режим майна подружжя охоплює різноманітні сфери майнових відносин між подружжям, зокрема, крім майнових відносин між подружжям він також поширюється на майнові відносини подружжя з третіми особами. І як зазначає І.В. Жилінкова, важливо враховувати, що під правовим режимом майна подружжя необхідно розуміти не лише правовий режим спільного майна, а й роздільного, не лише належного подружжю на праві спільної чи роздільної власності, а і того, що належить їм за іншими титульними правами, наприклад, за зобов'язальними правовідносинами [1, с. 6].

Аналізуючи правовий режим майна подружжя переданого до статутного капіталу господарського товариства та приватного підприємства цивілісти роблять наступний висновок. В сучасних умовах потрібні оновлені правові режими, які відповідали б духу часу, пов'язані із становленням нових соціально-юридичних станів, з появленням нетрадиційних для нас суб'єктів і об'єктів права, інтенсивним розвитком різноманітних форм власності, приватного права, підприємницької діяльності, переорієнтації на інші, більш сучасні і диспозитивні методи правового регулювання, зміною пріоритетів в системі юридичних засобів і цінностей [4, с. 110].

До елементів правового режиму майна подружжя можна віднести сфери матеріального права, які включені у юрисдикцію проекту регламенту ЄС та ті, які виключені з юрисдикції цього проекту, а саме: управління шлюбним майном та ліквідація режиму; (виключено з юрисдикції) дієздатність подружжя, обов'язки по утриманню, подарунки між подружжям, спадкові права пережившого з подружжя; подружні права розпорядження протягом шлюбу, припинення режиму майна подружжя і поділ майна подружжя на випадок розірвання шлюбу. У компетенцію ЄС входить лише прийняття мір в сфері приватного міжнародного права, так як гармонізація та уніфікація матеріального сімейного права знаходиться поза його компетенцією.

Дедалі більше української молоді бажають пов'язати своє життя з громадянами інших країн. Це пов'язано з багатьма факторами. Найпоширені країни, з громадянами яких українські жінки та чоловіки мають намір укласти шлюб є Німеччина, Польща, Італія, Угорщина та Чехія.

Щодо судової практики України, то вона передбачає наступне. Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ № 24-754/0/4-13 від 16.05.2013 року «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом», п.

11 підтверджує, що вирішення питання про поділ майна подружжя з іноземним елементом здійснюється відповідно до ч. 1 ст. 61 Закону України «Про міжнародне приватне право». Він чітко встановлює, що українське законодавство визнає особистим законом колізійну прив'язку *Lex nationalis*, за якою спільним особистим законом подружжя, які є громадянами України, незалежно від місця їхнього постійного проживання є право України, а тому розірвання шлюбу між ними здійснюється за законодавством України.

Оскільки **правовий режим майна подружжя** не обмежується інститутом речових прав, включає широкий спектр правовідносин, яким притаманне застосування відповідно різних колізійних норм, то критерієм застосування колізійних прив'язок у ЄС виступає місцезнаходження суб'єктів та їх громадянство. Основним сучасним методом правового регулювання майна міжнародного подружжя в Україні та ЄС є застосування класичних колізійних прив'язок на вибір подружжя – *Lex domicilii*, *Lex nationalis*, а за Законом України «Про міжнародне приватне право», також, допускається застосування прив'язки *Lex lex situs*.

Нормативні акти сімейного законодавства ЄС та України про шлюб, розлучення, режим окремого проживання, правовий статус учасників сімейних відносин тісно переплітаються з питаннями поділу майна подружжя, опосередковано застосовуються при визначенні понять, прав та обов'язків для врегулювання та об'єктивного оцінювання майнових конфліктів.

Залишається питанням, які норми, України чи ЄС, застосовуватимуться, якщо один з подружжя громадянин України, іншій – громадянин ЄС, а спільна нерухомість знаходиться на території третьої держави. За п. 1 ст. 61 ЗУ «Про міжнародне приватне право» подружжя в праві обирати регулювання майнових наслідків шлюбу стосовно до нерухомого майна, право держави, у якій це майно знаходиться. Проект Регламенту ЄС такого вибору не передбачає. Стає очевидним суперечність актів держав, громадянами яких вони є. Серед держав, які підписали Конвенцію про право, застосовуване до правових режимів власності подружжя (1978) Нідерланди, Франція, Австрія, але Україна, як і більшість держав ЄС не є учасником цього уніфікованого документу. Хоча, у разі прийняття проекту Регламенту ЄС, наявним інструментом, який вирішив би поставлене питання вбачається саме ця Конвенція. Стаття 3 гл. 2 Конвенції 1978 на користь українського законодавства обґрунтовано пропонує, що подружжя, незалежно від того, визначили вони чи ні право, можуть по відношенню всього або деякого нерухомого майна, визначити право того місця, де знаходиться ця нерухомість. Тому для уникнення подібних колізій бажано Україні приєднатись до Конвенції 1978 та посилити свої правові позиції на міжнародному рівні.

Відповідно до реалій життя в Україні помітно, що міграційна та економічна політика держави опосередковано сприяє підсиленню розпаду українських сімей, держава не врегульовує на правовому рівні всі аспекти поділу майна такого подружжя. В тому числі існують прогалини щодо поділу майна в розрізі міжнародного приватного права.

Висновки. Майнові відносини, що складаються між подружжям, завжди потребували і потребують особливої уваги. Регулювання цих відносин підпорядковане виконанню одного із завдань сімейного законодавства – побудові сімейних відносин на засадах взаємодопомоги та підтримки, і в той же час, охорони їх приватних інтересів.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Розгон О.В.

Список використаних джерел:

1. Жилінкова І. В. Корпоративні правовідносини в аспекті подружніх / І.В. Жилінкова // Юридичний вісник України. - 2008. - № 3. - С. 6-7.
2. Мельниченко О.В. Поділ майна подружжя за законодавством України та країн Європейського Союзу: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.В.Мельниченко. - К., 2015. - 236 с.
3. Сімейний кодекс України: Закон Верховної Ради України № 2947-III від 10 січня 2002 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: rada.gov.ua/laws/show/%01%81%
4. Харьковская цивилистическая школа: антологія сімейного права: монографія / В.К. Антошкина, В.И. Борисова, И.В. Жилинкова и др.; под. общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. И.В. Спасибо-Фатеевой. - Харьков: Право, 2013. - 240 с.

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Вервейко Тетяна Олександрівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету імені
В.Н. Каразіна
e-mail: lintuatanya@yandex.ru

Ключові слова: державна служба, конфлікт, альтернативне вирішення спорів, медіація, переговори

Професійна діяльність у сфері державної служби вимагає від посадовця умінь та навичок долати конфліктні ситуації й розв'язувати конфлікти в процесі виконання поставлених завдань, функцій та обов'язків. Володіння основними принципами і підходами до управління конфліктами особливо важливе в процесі виконання діяльності, яка пов'язана з необхідністю численних комунікацій. Тож актуальними для персоналу державної служби є знання основ конфліктології і, зокрема, урахування особливостей та основних характеристик конкретної ситуації, під час якої виникає або може виникнути конфліктна взаємодія.

У сучасному процесі демократизації суспільних відносин чітко простежується пріоритетність принципів гуманізму, справедливості, моралі, що вимагають пошуку якісно інших підходів до врегулювання конфліктів. Альтернативні способи вирішення спорів (мирні способи) передбачають використання таких методів розв'язання спорів, які найбільше підходять у тій чи іншій ситуації, враховують інтереси та вимоги сторін, допомагають подолати конфлікт, зберегти можливість подальшого спілкування та співпраці. Спори, що розв'язуються мирними шляхами, не лише не приносять шкоди суспільним відносинам, а навпаки, сприяють прогресу і мають позитивне значення для функціонування суспільства. Альтернативні способи розв'язання спорів об'єднують договірну основу їх створення, добровільність застосування, оскільки їх використання є правом, а не обов'язком особи. Їм притаманна спільна мета: мирне врегулювання спору, досягнення компромісу та збереження дружніх (партнерських) стосунків між учасниками спору [3, с. 54].

Як показує світова практика, альтернативне вирішення спорів є цілком реальним і життєздатним механізмом вирішення приватно-правових спорів між юридичними та фізичними особами. Застосування альтернативних способів вирішення спорів обумовлено об'єктивними факторами, серед яких: необхідність спрощення процедури вирішення спорів, використання наявних методів примирення для подолання юридичних конфліктів, потреба у звільненні судових органів від значної кількості приватно-правових спорів. Тенденція розвитку українського суспільства полягає нині у зменшенні впливу держави на суспільні відносини через пряме регулювання, посилення ролі приватного права. Однак, стримуючим фактором є те, що до теперішнього часу не здійснено законодавчого закріплення терміну «альтернативне вирішення спорів». Зважаючи на існуючі наукові розробки з цього питання, альтернативні способи вирішення спорів можна визначити як сукупність різноманітних процедур, спрямованих на врегулювання правових конфліктів (спорів), що виникають у приватноправовій сфері, на основі узгодження позицій та інтересів сторін, які здійснюються недержавними органами, виходячи з принципів диспозитивності, рівноправності, добровільності та конфіденційності [7, с. 245-248].

Найпоширенішим способом в Україні є переговори – тобто намагання конфліктуючих сторін вирішити спір без допомоги сторонніх осіб. Метою переговорів є прийняття спільних рішень, які сторони вважають найкращими, причому кожний учасник переговорного процесу сам вирішує, чи погоджуватись йому на ту чи іншу пропозицію. Відтак, сторони, які ведуть переговори, безпосередньо контролюють як процедуру переговорного процесу, так і його суть. Невипадково переговорам надається особлива увага, оскільки цей спосіб здебільшого ґрунтується на повазі опонентів один до одного, що дозволяє досягати згоди там, де інтереси не співпадають, думки і погляди розходяться, проте результативні переговори можуть запобігти виникненню конфліктів у подальшому [8, с. 1-2].

Медіація є найбільш ефективною формою та одним із визнаних у світовій практиці способів позасудового вирішення цивільних спорів. Медіація сприяє запровадженню правових та моральних засад до сфери підприємницької діяльності. Світовий досвід свідчить про те, що медіація дає змогу вирішувати успішно різноманітні конфлікти, що виникають в усіх сферах суспільного життя, а саме: приватно-правові спори щодо поділумаїна, батьківської опіки над дітьми при розлученні, врегулювання відносин між сусідами, питання спадкового права, розв'язання конфліктів, що виникають між особами, пов'язаними трудовими відносинами та інші [5, с. 339].

Медіація (посередництво) – це процес урегулювання конфліктних ситуацій, у ході якого двоє або більше сторін конфлікту за допомогою нейтральної третьої сторони (медіатора) спільно шукають рішення проблеми, що відповідатиме інтересам і потребам сторін [2, с. 114]. Медіатор допомагає сторонам виявити спірні питання та розробити можливі варіанти їх розв'язання. Проте саме рішення залежить виключно від сторін-учасниць конфлікту.

На сьогоднішній день світова практика свідчить про те, що медіація є однією із найбільш популярних форм врегулювання конфліктів. Якщо звернутися до статистики, то вона показує, що 80–90 % усіх процедур медіації закінчуються успішно для конфліктних сторін [9, с. 261-267].

У країнах СНД, зокрема в Україні, Російській Федерації, Казахстані, Білорусі, інтерес до медіації з боку юристів, психологів, конфліктологів має хвилеподібну траєкторію – піки моди змінюються розчаруванням, і навпаки.

В Україні на сьогодні інститут медіації на законодавчому рівні не передбачений. Але при цьому згідно зі ст. 113 Кодексу адміністративного судочинства України сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. У такому разі суддя жодної участі в угоді сторін не бере: його роль полягає тільки у визначенні терміну для

примирення і припинення провадження на термін такого примирення. За наслідками переговорів у разі, якщо сторони дійшли компромісу, суддя закриває провадження у справі, а якщо ні – продовжує розгляд справи по суті. Таким чином, називати таку процедуру медіацією не можна, оскільки закон не зобов'язує суддю здійснювати жодні дії для примирення сторін [1].

Останніми роками в Україні інституту медіації почали приділяти більше уваги. Починаючи з 2007 р. неодноразово проводилися різноманітні «круглі столи», навчальні курси із залученням зарубіжних експертів з питань медіації. Водночас здійснювалися спроби прийняти закон про медіацію, проте жоден із запропонованих законопроектів так і не був схвалений [4, с.156-161].

Суттєвим кроком до встановлення медіації в Україні стала розробка проекту Закону України «Про медіацію», який було зареєстровано у Верховній Раді України 19.04.2012 року. Протягом трьох років законопроект розроблявся групою авторів задля можливості впровадження, розвитку та ефективного функціонування альтернативних методів вирішення спорів в Україні та визнання медіації на офіційному рівні. З прийняттям даного закону на законодавчому рівні будуть закріплені правові умови, основні засади, порядок та принципи здійснення медіації, правовий статус учасників медіаційного процесу. Даний законопроект досить чітко прописує порядок проведення медіації, обов'язковість виконання медіаційної угоди, а також можливість звернення до суду у разі порушення угоди про результати медіації, що не було вказано в попередньому законопроекті [6].

Прийняття закону, який би чітко регулював процедуру медіації, передбачав обов'язковість прийнятих в її результаті рішень та зобов'язував суб'єктів владних повноважень застосовувати всі заходи для вирішення спору, перш за все в досудовому порядку, значно б полегшило просування медіації в Україні.

Таким чином, у процесі роботи перед керівником виникає необхідність розв'язання конфліктних ситуацій, що виникають постійно в ситуаціях, де перетинаються інтереси осіб, які взаємодіють. Не є винятком і відносини в органах влади. Конфлікти можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки для організації. Завданням керівника є спрямувати дії опонентів у конструктивне русло або попередити конфлікт, що потребує вивчення соціальнопсихологічних особливостей поведінки індивіда й соціальної групи. З цією метою виникає необхідність у вивченні чинників конфліктогенного характеру, наявних у відносинах державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, сприяння їх подоланню та нейтралізації; аналіз та визначення стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях і використання медіації як одного з шляхів подолання конфлікту.

Науковий керівник: к.псих.н., доц. Кім К.В.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
2. Білосорочка С. І. Шляхи попередження та виходу з конфліктів в органах влади [Електронний ресурс] / С. І. Білосорочка // Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – № 2. – С. 372-380. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2012_2_53
3. Гойко О. Від судового захисту до альтернативних методів вирішення спорів [Текст] / О. Гойко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 6 (56). – С. 54-60.
4. Катаєва Е. Національні особливості медіації в Україні: досвід та перспективи [Електронний ресурс] / Е. Катаєва // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3. – С. 156-161. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_3_23
5. Мамич М. В. Медіація як технологія врегулювання конфліктів [Текст] / М. В. Мамич // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 34. – С. 338-341.
6. Проект Закону України «Про медіацію» (реєстр. № 10301-1 від 19.04.2012), внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами С. В. Ківаловим та В. А. Бондиком [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF7Y501A.html
7. Розман Ю. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів [Електронний ресурс] / Ю. В. Розман // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 49. – С. 245-256. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2013_49_30
8. Самойленко А. Альтернатива судовим баталіям: переговори, медіація та третейський суд [Текст] / А. Самойленко // Правовий тиждень. – 2010. – № 17. – 27 квітня. – С. 1-2.
9. Ясиновський І. Г. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні [Електронний ресурс] / І. Г. Ясиновський // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 55. – С. 260-267. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2015_55_33.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ВЕДЕННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Воєводін Ігор Сергійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: voevodin1994@gmail.com

Ключові слова: війна, заборона, звичаєва норма, конвенція, конфлікт, методи.

Незважаючи на усі спроби світового співтовариства запобігти виникненню збройних конфліктів, вони все одно мають місце і сильно впливають на динаміку міжнародних відносин в цілому. Конфлікти проходять на різних рівнях і між різними суб'єктами – від соціальних груп в межах однієї держави до міждержавних союзів, але їх основа є спільною – це збройне насильство, яке ставить у небезпеку та уражає перш за все цивільне населення. Зважаючи на це, виникає необхідність у правовому регулюванні правил ведення збройних конфліктів для того, щоб максимально обмежити негативні наслідки, які спричиняє використання зброї. Ця проблематика турбує прогресивну частину людства вже значний час історії.

Питання стосовно справедливості війн та закріплення правил щодо їх ведення вперше було поставлено в XVII столітті голландським вченим Г. Гроцієм, який вважав, що війна буде носити справедливий характер лише при дотриманні двох умов. На його думку, необхідно, щоб з обох сторін війна велася згідно з волею тих, хто в державі знаходиться при владі та щоб були дотримані відомі обряди [1, с. 123]. Зокрема, до обрядів, тобто до правил ведення війни Г. Гроцій відносив: 1) гуманне ставлення до цивільного населення, в першу чергу до дітей, жінок та старих, а також до вчителів, науковців, духовенства, торговців; 2) заборону на позбавлення полонених життя, немилосердне покарання, обтяження важкими роботами; 3) заборону на необґрунтовані руйнування; 4) заборону на знищення культурних цінностей і предметів, присвячених відправленню культу [1, с. 186-188].

Ці правила Г. Гроцій запозичив зі звичаєвого права та норм моралі. Очевидним є те, що вони засуджують війну і сприяють формуванню більш гуманного ставлення до цього явища. Зазначене на практиці досягається, зокрема, шляхом обмеження методів ведення військових дій. Під цим терміном прийнято розуміти систему прийомів, способи і порядок застосування збройної сили проти супротивника для досягнення успіху у збройному конфлікті [2, с. 132]. Норми щодо обмеження методів ведення збройних конфліктів

містяться, головним чином, в Гаазьких конвенціях 1907 року, Женевських конвенціях 1949 року та трьох Додаткових протоколах до них 1977 та 2005 року.

Гаазька конвенція 1907 року про правила та звичаї ведення суходільної війни в статті 23 заборонила вбивати або ранили супротивника, який склав зброю, та безумовно здався, оголошувати, що нікому не буде пощади, незаконно використовувати парламентарський або національний прапор, військові знаки відмінності та уніформу супротивника, винищувати або захоплювати ворожу власність, крім випадків, обґрунтованих військовою необхідністю, оголошувати такими, що втратили силу, припиненими або позбавленими судового захисту права і вимоги підданих супротивної сторони. Також була встановлена заборона на примус підданих з боку ворога брати участь у військових діях, спрямованих проти їх країни [3].

Згідно з положеннями загальної статті 3 до Женевських конвенцій 1949 року, забороняються і завжди і всюди будуть заборонятися: а) посягання на життя і фізичну недоторканність, зокрема всякі види вбивства, каліцтва, жорстоке поводження, тортури і катування; б) взяття заручників; в) зазіхання на людську гідність, зокрема образливе і принижуюче ставлення; г) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, що являє собою надію для всіх категорій осіб і, по суті, закріплює збереження за особистістю нескорочуваного обсягу прав під час війни [4].

Стаття 37 Першого додаткового протоколу 1977 року до Женевських конвенцій 1949 року забороняє вбивати, ранили або брати в полон супротивника, вдаючись до віроломства, тобто до дій, які спрямовані на те, щоб викликати в супротивника довіру з метою подальшого її обману [5]. Як приклад можна навести симуляцію капітуляції або наміру вести переговори, симуляцію поранення чи хвороби, симуляцію володіння статусом цивільної особи, використання з метою введення в оману білого прапору, знаків відмінності, емблем або форменого одягу ООН, Міжнародного Комітету Червоного Хреста, держав, що є нейтральними та держав, що не беруть участі у збройному конфлікті.

Від віроломства слід відрізнити військові хитрощі, які не порушують зазначених норм і є правомірними. На відміну від віроломних дій, військові хитрощі не користуються довірою супротивника що він отримає захист, або повинен забезпечити захист згідно з нормами міжнародного права. Як приклад військових хитрощів можна навести застосування маскувальних елементів, пасток, проведення обманних операцій та дезінформацію супротивника [6, с. 607].

Перший додатковий протокол також закріпив звичаєву норму про заборону ненадання пощади супротивнику (ст. 40). Крім цього, під час військових дій

забороняється нападати на осіб, які в результаті аварії покидають корабель або повітряне судно (окрім повітряного десанту) (ст. 42), а також нападати на медичні та санітарні формування (ст. 12) [5].

Право збройних конфліктів забороняє вести воєнні дії методами, які б загрожували цивільним об'єктам. Гаазька конвенція про закони і звичаї суходільної війни 1907 р. встановила заборону на бомбардування та будь-яких атак незахищених міст, селищ, житла і будівель (ст. 25) [3]. У додатковому протоколі 1977 року також підтверджується заборона на напади або репресалії щодо цивільних об'єктів. Протокол забороняє здійснення будь-яких ворожих актів, спрямованих проти історичних пам'яток, творів мистецтва або місць відправлення культу, які становлять культурну або духовну спадщину народів. Забороняється використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення війни. Неприпустимо піддавати нападу або знищувати, вивозити або приводити в непридатний стан об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення (запаси продовольства, запаси питної води та споруди для її постачання, посіви, іригаційні споруди і т. ін.) (ст. 52-54). Згідно з Додатковим протоколом I установки і споруди, що містять небезпечні сили (дамби, греблі, атомні електростанції), не повинні ставати об'єктом нападу навіть тоді, коли такі установки і споруди є військовими об'єктами, якщо такий напад може спричинити вивільнення небезпечних сил та подальші важкі втрати серед цивільного населення (ст. 56) [5].

Окрім зазначених методів, Додатковим протоколом I заборонено використання методів ведення війни, які мають на меті заподіяння шкоди природному середовищу і тим самим здоров'ю і виживанню населення. В 1977 році також була укладена Конвенція про заборону воєнного або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, що посилила режим захисту природного середовища від шкідливої дії на нього в період збройних конфліктів [7].

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно констатувати, що у разі будь якого збройного конфлікту, право воюючих сторін обирати методи його ведення не є необмеженим. Учасники збройного конфлікту повинні дотримуватися положень міжнародно-правових актів, що регулюють цю сферу правовідносин. Слід зазначити, що саме норми галузі права збройних конфліктів мають за мету гуманізацію ведення військових дій, полегшення страждання цивільного населення.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Сироїд Т.Л.

Список використаних джерел:

1. Гроций Г. О праве войны и мира / Г. Гроций. – М. : Ладомир, 1994.– 868 с.
2. Репецкий В. М. Міжнародне публічне право: Підручник. – 2-ге вид. /В. Репецкий . – К.: Знання, 2012. – 437 с.
3. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни (IV Гаазька конвенція) від 18. 10. 1907 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_222.
4. Женевская конвенция о защите гражданского населения во время войны от 12. 08. 1949 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/geneva_civilian_1.shtml.
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8. 06. 1977 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_199.
6. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право / М.О. Баймуратов. – Х.: Одісей, 2003. – 752 с.
7. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 10.12.1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_258.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ НА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Воронятніков С.В.

студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: dyhpravednuj@gmail.com

Ключові слова: праця, засудженні до позбавлення волі, кримінально-виконавче законодавство, міжнародно-правові акти, установи виконання покарань.

Міжнародна спільнота на протязі багатьох століть створювала універсальні концепції прав людини, як до законослухняного суб'єкта права так і до особи котра порушила встановлені норми. Дослідниками встановлено, що перші політико-правові погляди що до кари і її виконання були сформовані в стародавньому світі на території сходу (Китай, Вавілон, Індія, Єгипет), але з часом думки Сходу були розвинутими стародавніми

філософами Арістотелем, Сократом, Демокрітом. У середньовіччі ідеї розвитку правових інститутів притормозили свій розвиток, адже в ці часи палала Папська Інквізиція, яка дивилась на право і закон з сторони Святого Писання. Тож надалі розвиток ідей концепцій права відродився в XVII-IX ст..

Згідно праці В.А.Льовчкіна існує 4 основні етапи формування міжнародних правових стандартів поводження з в'язнями, прав засуджених:

– перший етап (кінець XVIII ст. – середина XIX ст.) – зародження міжнародного співробітництва з пенітенціарних проблем та перші спроби реформування в'язничних установ;

– другий етап (друга половина XIX ст. – початок XX ст.) – створення офіційних міжнародних організацій та проведення міжнародних конгресів з пенітенціарних проблем;

– третій етап (середина XX ст.) – етап реальної спроби створення міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі;

– четвертий етап (з 1945 р. – до теперішнього часу) – етап створення ООН та міжнародних стандартів з прав і свобод людини і громадянина, зокрема стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі [1].

Основними міжнародними нормативно-правовими актами виступають: Мінімальні стандартні правила поводження із в'язнями, Європейські тюремні правила. Дані міжнародно-правові акти були створені на четвертому етапі формування міжнародно-правових стандартів.

Науковці доречно звертають увагу на те, що на підставі Мінімальних стандартних правил поводження із в'язнями, прийнятими ООН у 1957 р. була розроблена ціла низка міжнародних документів універсального характеру, що регулюють або порядок і умови виконання окремих видів покарань, або виконання покарань стосовно окремих категорій засуджених, або діяльність органів і установ виконання покарань чи осіб, які мають відношення до процесу виконання й відбування покарань [2]. І акцентують на тому факті, що і Мінімальні стандартні правила поводження із в'язнями [3] і Європейські тюремні правила [4] – це міжнародні документи–рекомендації, що не мають обов'язкової юридичної сили для держав – членів ООН чи ради Європи. З одного боку, «міжнародні стандарти особливо відіграють роль з'єднувальної ланки між Загальною декларацією прав людини і національним кримінально–виконавчим законодавством, яке покликане регулювати процедуру застосування обмежень прав і свобод, притаманних покаранню»[5], а з іншого боку, «формально розроблені міжнародною спільнотою стандарти поводження із

засудженими є лише дороговказом для адміністрації установ виконання покарань по створенню належних мінімальних умов людяності й поваги» [2].

На сьогоднішній день не можливо уявити встановлення основ правового статусу засуджених, принципи щодо виправлення і ресоціалізації засуджених та інші реалії життя в місцях позбавлення волі без великого впливу міжнародно-правових актів, міжнародних стандартів. Самі ж міжнародні стандарти містяться в міжнародних нормативно-правових актах і оголошені з метою застосування в національному законодавстві країн– учасниць договорів. При цьому сьогодні перелік основних міжнародних правових документів щодо осіб, які відбувають покарання за вироком суду, нараховує понад 30 найменувань [2].

На основі міжнародно-правових актів формувалася кримінально-виконавча правова база України. Кримінальне законодавство України ввібрало в себе передові рекомендації міжнародних договорів чим перейшло з радянської системи виконання покарань до системи, котру використовує переважна більшість міжнародної спільноти, яка зосередила свою увагу на принципі кари, як елемента ресоціалізації, а не кари заради кари.

Україна перебуваючи в перехідному етапі формування своєї нормотворчості намагалася відійти від загальних засад регулювання відносин у сфері праці між державою і ув'язненими до чогось нового для нас. І тут зіграли велику роль міжнародно-правові акти котрі регулюють відносини котрі виникли між державою і ув'язненими до позбавлення волі. Тож, підґрунтям для розумінь і понять котрі закладені у нормативно-правову базу кримінального законодавства щодо порядку і привал поведінки з засудженими, а також їхнього працевикористання приймали й вдосконалювали під впливом міжнародних стандартів поводження з в'язнями. Але, беручи до уваги той факт, що міжнародно-правові акти, що регулюють поводження з в'язнями мають рекомендаційний характер то вони являються для держави як система міжнародно-правових актів поводження із засудженими, в яких закладено принципи, норми та рекомендації для держав котрі підписали нормативно-правові акти з питань поводження з засудженими до позбавлення волі.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Трубников В.М.

Список використаних джерел:

1. Львовчкін В. Втілення міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі у кримінально-виконавче законодавство України // Право України. – 2002. - № 2. – С. 24-25.
2. Кримінально–виконавче право : підручник / В. В. Голіна, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодєд та ін.; за ред. В. В. Голіни і А. Х. Степанюка. – Харків : Право, 2015. – 392 с.

3. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх („Пекінські правила”) // Права людини і професійні стандарти для працівників міліції та пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій, Українсько-американське бюро захисту прав людини, Амстердам; Київ, 1996. – 387 с.

4. Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація №R (2006) 2 Комітету Міністрів держав–учасниць: прийнята 11 січня 2006 року на 952–й зустрічі Міністрів. – Донецьк : Донецький меморіал, 2010. – 32 с.

5. Кримінально–виконавче право : підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А. Х. Степанюка . – Харків : Право, 2006. – 256 с.

ВИМОГИ ЩОДО ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ НАУКОВОГО ПРАЦІВНИКА

Гайдар Д.В.,
аспірантка Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна
спеціальність 12.00.07 – адміністративне право
і процес; фінансове право; інформаційне право

Ключові слова: законодавство, кваліфіційний рівень, науковий працівник, освіта, правове регулювання

Однією з найбільш вагомих сфер життя кожної людини виступає система освіти, яка тісно поєднана з її розвитком (існуванням) у суспільстві. Система освіти включає в себе діяльність суспільних інститутів, які виконують функцію підготовки молоді до життя на основі отриманих знань у навчальних закладах.

Варто зазначити, що роль освіти в житті людини постійно зростає, оскільки благо людини, становище культури та духовності в суспільстві, темпи економічного, науково-технічного, політичного і соціального прогресу залежать від якості і рівня освіти.

Власне освіта перетворює і спрямовує перебіг життя суспільства, перетворюючи таким чином "суспільство сьогодні" на "суспільство завтра", оскільки впливає на суспільну свідомість. Саме вона формує нове мислення, нове бачення перспектив індивідуального і соціально-економічного розвитку і сенсу власного життя [1].

Освіта та наука – одні з найголовніших напрямів діяльності держави, а їх розвиток неможливий без розвитку інтелектуального потенціалу наукових кадрів. Не викликає сумніву той факт, що головна сила науки міститься в людях – носіях індивідуально-творчих властивостей глибокого проникнення в таємниці природи та закони розвитку суспільства. Визначення правового статусу осіб, які займаються освітньою та науковою діяльністю, має важливе як практичне, так і теоретичне значення [2, с. 75].

Так, відповідно до ст. 4 чинного Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти і докторанти, інші вчені, наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації.

Статтею першою Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено, що науковий працівник – це вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством [3].

Нормами національного законодавства до наукового працівника висуваються певні вимоги, зокрема: 1) рівень освіти (не нижче магістерського); 2) характер трудових відносин (за трудовим договором); 3) рівень кваліфікації (що підтверджується науковим ступенем чи результатами атестації); 4) вид і характер діяльності (наукова, науково-технічна, науково-організаційна, науково-педагогічна) [4, с. 120].

Як зазначено вище, однією із суттєвих ознак статусу наукового працівника є рівень кваліфікації. Так, освітні, освітньо-кваліфікаційні рівні та ступені визначено в Законі України «Про освіту» [5]. Згідно зі ст. 30 вказаного Закону в Україні встановлено такі освітні рівні: дошкільна освіта; початкова загальна освіта; базова загальна середня освіта; повна загальна середня освіта; професійно-технічна освіта; вища освіта. Відповідно, встановлено такі освітньо-кваліфікаційні рівні та ступені: кваліфікований робітник; молодший спеціаліст; молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук. Виходячи з вимог ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», можемо констатувати, що науковим працівником може бути визнано тільки особу, яка має вищу освіту та освітньо-кваліфікаційний рівень магістр, доктор філософії чи доктор наук.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» кваліфікацією визнається офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа

встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту [6].

Натомість статтею 28 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» передбачено, що вчені мають право на здобуття наукового ступеня доктора філософії і доктора наук та присвоєння вчених звань старшого дослідника, доцента і професора.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про вищу освіту» документом, що засвідчує офіційний результат оцінювання і визнання кваліфікації наукового працівника, є диплом. При цьому в дипломі магістра зазначаються назва вищого навчального закладу (наукової установи), що видав цей документ (у разі здобуття вищої освіти у відокремленому підрозділі вищого навчального закладу (наукової установи) – також назва такого підрозділу), а також кваліфікація, що складається з інформації про здобутий особою ступінь вищої освіти, спеціальність та спеціалізацію, та в певних випадках – професійну кваліфікацію. У дипломі доктора філософії, доктора наук зазначаються назва вищого навчального закладу (наукової установи), в якому здійснювалася підготовка, назва вищого навчального закладу (наукової установи), у спеціалізованій вченій раді якого (якої) захищено наукові досягнення, а також назва кваліфікації, що складається з інформації про здобутий особою науковий ступінь, галузь знань та/або спеціальність. У назві кваліфікації зазначаються ступінь доктора філософії та галузь знань (доктор філософії в галузі біології тощо). У разі якщо дисертаційне дослідження виконано в суміжних галузях знань, ступені доктора філософії і доктора наук присуджуються у провідній галузі із зазначенням міжгалузевого характеру роботи.

Чинний Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ [№ 674 від 27.09.2016](#)) [7]. Зокрема, згідно з названим Переліком галузей знань «Право» має шифр 08 і передбачає дві спеціальності: 081 – «Право» і 082 – «Міжнародне право».

Виходячи з вищезначеного, необхідно констатувати, що освітньо-кваліфікаційний рівень є невід'ємною складовою статусу наукового працівника, який підтверджує досягнення компетентностей відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту та відкриває простір щодо можливості працевлаштування особи, зайняття нею відповідних посад тощо.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

Список використаних джерел:

1. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи. Науково-педагогічний працівник вищого навчального закладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://pidruchniki.com/11510409/pedagogika/naukovo-pedagogichniy_pratsivnik_vischogo_navchalnogo_zakladu.
2. Н.М. Демченко Про розмежування понять «науково-педагогічні працівники» та «професорсько-викладацький склад» /Н. М. Демченко // Форум права. – 2007. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII // Відомості Верховної Ради України. –2016. – № 3. – Ст. 25.
4. Гайдар Д.В. Наукові працівники як суб'єкти адміністративно-правових відносин: поняття, ознаки, види [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/2_2016/35.pdf.
5. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. № 1060-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/>.
6. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. № 266 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ [№ 674 від 27.09.2016](#)) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/266-2015>.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ НОРМИ ПРО АЛЬТЕРНАТИВНЕ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Гамова Дарія Олегівна
студентка 6 курсу Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
юридичного факультету,

Ключові слова: альтернативні способи вирішення спорів, відновне правосуддя, медіація, реституція, примирення, потерпілий.

В останній час проблема відновлення порушених прав потерпілого стала набувати особливого значення. Віктимологічні дослідження показали, що багато потерпілих

незадоволені ставленням до них з боку системи правосуддя. Природно, що людство шукає альтернативні способи боротьби із злочинністю. Акценти перемістились на способи реагування на злочин.

Заслужують уваги праці таких сучасних вчених, як Жмудь В.О., Землянська В.В., Дьомін Ю.М., Кузьміна М.Н., Маляренко В.Т. Ці роботи, як правило, досліджують проблеми національного та міжнародного регулювання альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів.

Розв'язання спорів альтернативним шляхом широко підтримуються і впроваджуються по всьому світу. Такі методи як медіація, кола правосуддя, проведення конференцій у громаді та сімейних конференцій відповідає тенденціям демократизації, зростання правосвідомості та розвитку правової держави в нашій країні. Європейське економічне співтовариство закликає своїх членів приступити до реалізації відновних заходів від 2006 року, а уряди Великобританії, Канади, США та інших розвинених країн активно сприяють у застосуванні таких відновних процесів. Як свідчать опубліковані дослідження, ще у 2000 році двадцять три американські штати запровадили програми відновного правосуддя, а абсолютна більшість штатів закріпила відновне правосуддя у законодавстві чи своїх керівних документах [1, с. 44].

Рекомендація № R (99) 19 є основним документом щодо реалізації програм відновного правосуддя в Європі. Крім того, застосування відновних процедур регулюється рядом внутрішньодержавних нормативно-правових актів європейських країн. До них відносяться закони про медіацію, закони про застосування медіації у кримінальних справах для певних категорій суб'єктів конфліктів та статті кримінальних і кримінально-процесуальних кодексів. Саме Рада Європи рекомендувала державам-учасницям запроваджувати медіацію [2].

Віденська конвенція про злочинність та правосуддя стала відгуком на цю проблему. В ній зазначено, що політики, процедури і програми реституційного правосуддя повинні будуватися на повазі прав, потреб та інтересів потерпілих, правопорушників, громад та всіх інших сторін.

Європейський Союз в 2001 році ухвалив Основоположне рішення «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві». Згідно з ним держави-учасниці ЄС повинні були закріпити медіацію у кримінальних справах у своєму законодавстві до 22 березня 2006 р. Відповідно до цього документу кожна країна ЄС повинна шукати шляхи сприяння медіації у кримінальних справах тих правопорушень, які підлягають таким видам заходів, і забезпечити

врахування у кримінальному процесі кожної угоди між жертвою та правопорушником, досягнутої у процесі медіації.

Нормативні акти, що регулюють процес медіації, в різних країнах відрізняються. В деяких державах медіацію заохочують економічно. Як правило, в цих випадках повідомляють про високий відсоток успішності.

На впровадження медіації в європейських державах вплинула інформація про досягнуті успіхи медіації в США.

Говорячи про США, важко узагальнити численні ініціативи відновного правосуддя, які були запроваджені у законодавство і практику цієї країни протягом останніх 40 років. З 1970 року в США почалося запровадження різноманітних програм примирення між потерпілим та правопорушником, які тоді ще виходили з релігійних уявлень, у тому числі шляхом посередництва і конференцій [3, с. 140]

Можна спрогнозувати, що до 2018 року на основі європейського та американського досвіду використання альтернативних способів вирішення спорів буде запроваджено в і в українське законодавство. На досвіді розвинених країн ми впевнились, що цей підхід є дуже прогресивним для розв'язання кримінальних конфліктів, він стане конкретним механізмом забезпечення примирення, поновлення порушених прав та стосунків сторін. Адже, як правильно стверджує В.Жмудь, заохочення людей до поваги один до одного та до вирішення конфліктів, у разі їх виникнення, на відновних засадах, за допомогою процедур примирення - це два найважливіших шляхи розбудови справедливого та гуманного суспільства [4, с. 25]

Отже, практика передових країн свідчить про те, що альтернативне вирішення спорів на сьогоднішній день є однією з найбільш популярних форм врегулювання спорів, яке не поступає традиційному судочинству.

Якщо звернутися до статистики, то вона показує, що практично 90% всіх процедур медіації завершуються успішно для конфліктуючих сторін. Зарубіжні юристи вже не можуть уявити повсякденне управління конфліктом без застосування альтернативних форм вирішення спорів. І якщо в США і Європі застосування цих заходів є звичайним явищем, то для України воно нове і мало застосовується.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Слинько Д.С.

Список використаних джерел:

1. Bazemore, G. Restorative Justice in the States: A National Assessment of Policy Development and Implementation [Text] / Gordon Bazemore, Mark Umbreit, Sandra Pavelka O'Brien. — Ft. Lauderdale, FL : Florida Atlantic University, 2000 — 166p.

2. Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах : прийнято Комітетом міністрів на 679-й зустрічі представників Комітету від 15.09.1999 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — Режим доступу : [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_828.](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_828)]

3. McCold, P. Restorative Policing Experiment. The Bethlehem Pennsylvania Police Family Group Conferencing Project [Text] / Paul McCold, Benjamin Wachtel. Community Service Foundation. — Pipersville, PA, May 1998. — 140 p

4. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України // Відновне правосуддя в Україні. - 2008. - № 2 (10). – с 23-25

ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА РАДА ООН

Геджадзе Тимур Сімонович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна,
e-mail: timur.gej@gmail.com

Ключові слова: Економічна і Соціальна Рада, експертні органи, ООН, спеціалізовані установи, сфери діяльності, функціональні комісії, формати роботи.

Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП) – один з головних органів ООН, створений Статутом ООН, основними завданнями якого є координація економічної, соціальної та іншої відповідної діяльності спеціалізованих установ ООН, функціональних та регіональних комісій. ЕКОСОП складається з 54 членів ООН, які обираються на основі ротації Генеральною Асамблеєю ООН. ЕКОСОП відповідає за координацію діяльності держав щодо підвищення рівня життя, повної зайнятості населення, економічного та соціального прогресу, способів вирішення міжнародних проблем в економічній і соціальній сферах, а також у сфері охорони здоров'я (глава X Статуту ООН) [1]. До сфер діяльності ЕКОСОП входить сприяння міжнародному співробітництву в галузі культури й освіти, забезпечення поваги прав людини і основоположних свобод.

Основним форматом роботи ЕКОСОП є організація та проведення досліджень та складання доповідей у сферах її компетенції. Рада також має повноваження сприяти

підготовці й організації конференцій з економічних та соціальних проблем і пов'язаних із ними питань, а також здійснює координацію дій за результатами конференцій.

ЕКОСОР відіграє надзвичайно важливу роль у системі ООН, саме в її розпорядженні перебуває понад 70% людських та фінансових ресурсів ООН. Виконуючи свій мандат, ЕКОСОР проводить консультації з науковими колами, представниками ділового світу і неурядовими організаціями. ЕКОСОР щорічно в липні проводить основну сесію протягом чотирьох тижнів у Нью-Йорку та Женеві. Сесія проходить у кілька етапів: засідання високого рівня, координація, оперативна діяльність, розгляд гуманітарних питань та загального питання.

Допоміжними органами ЕКОСОР є функціональні та регіональні комісії, постійні комітети, спеціальні органи, експертні органи, що складаються із урядових експертів, експертні органи, що складаються з членів, які виступають в особистій ролі та пов'язані з ЕКОСОР органи.

До функціональних комісій належать: Статистична комісія, Комісія по народонаселенню і розвитку, Комісія соціального розвитку, Комісія зі становища жінок, Комісія з наркотичних засобів, Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Комісія з науки та техніки з метою розвитку, Комісія зі стабільного розвитку, Форум ООН щодо лісів.

До регіональних комісій належать: Економічна комісія для Африки, Економічна і Соціальна комісія для Азії та Тихого океану, Європейська економічна комісія, Економічна комісія для Латинської Америки та Карибського басейну, Економічна і Соціальна комісія для Західної Азії. До постійних комітетів належать: Комітет з програми і координації, Комітет з неурядових організацій, Комітет з переговорів з міжурядовими установами.

До спеціальних органів ЕКОСОР належить Спеціальна робоча група відкритого складу з інформатики. До експертних органів, що складаються з урядових експертів, належать: Комітет експертів з перевезення небезпечних вантажів і погодженої на глобальному рівні системи класифікації та маркування хімічних речовин, Міжурядова робоча група експертів з міжнародних стандартів обліку та звітності, Група експертів Організації Об'єднаних Націй з географічних назв [2].

До експертних органів, що складаються з членів, які виступають в особистій ролі, належать: Комітет з політики у сфері розвитку, Комітет експертів з державного управління, Комітет експертів з міжнародного співробітництва у сфері оподаткування, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Постійний форум з питань корінних народів.

Органами, пов'язаними з Радою, є: Міжнародний комітет з контролю за наркотиками, Виконавча рада Міжнародного навчального та науково-дослідного інституту щодо поліпшення становища жінок, Комітет з присудження Премії Організації Об'єднаних Націй у сфері народонаселення, Координаційна рада Спільної програми Організації Об'єднаних Націй з ВІЛ / СНІДу. ЕКОСОП постійно модернізує формати своєї діяльності з урахуванням потреб міжнародної спільноти. Для цього використовуються, крім перелічених органів, спеціальні механізми, які створюються на підставі ст. 68 Статуту ООН. Зокрема, до останніх належать: Спеціальні консультативні групи з проблем африканських країн, що пережили конфлікти, Спеціальна консультативна група щодо Гаїті, Союз Організації Об'єднаних Націй між державним і приватним секторами в інтересах розвитку сільських районів.

Крім того, під егідою ЕКОСОП функціонують Спеціалізовані установи ООН – це міжурядові організації універсального характеру, що здійснюють співробітництво в спеціальних галузях і пов'язані з ООН (ст. 57 Статуту ООН) [1]. Цей зв'язок встановлюється і оформляється угодою, яка зв'язує ЕКОСОП з організацією і затверджується Генеральною Асамблеєю ООН. Така угода становить правову основу співробітництва ООН зі спеціалізованою установою. У даний час існує 16 спеціалізованих установ ООН, які можна розділити на такі групи: організації соціального характеру (МОП, ВООЗ), організації культурного і гуманітарного характеру (ЮНЕСКО, ВОІВ), економічні організації (ЮНІДО), фінансові організації (МБРР, МВФ, МАР, МФК), організації в галузі сільського господарства (ФАО, ІФАД), організації в галузі транспорту та зв'язку (ІКАО, ІМО, ВПС, МСЕ), організація в галузі метеорології (ВМО) [3].

ЕКОСОП проводить дослідження у сферах визначеної Статутом ООН компетенції, надає відповідні рекомендації Генеральній Асамблеї ООН. Також, важливою характеристикою діяльності ЕКОСОП є розробка проектів конвенцій, які приймаються під егідою ООН.

Вищезначене дає підстави констатувати, що ЕКОСОП є надзвичайно важливим структурним підрозділом ООН, завдання якого полягає у налагодженні співпраці в економічній, соціальній, культурній, гуманітарній сферах між державами-членами організації.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Сироїд Т.Л.

Список використаних джерел:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html>.

2. Офіційний сайт Економічної і Соціальної Ради Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.un.org/ecosoc/ru>.

3. Офіційний сайт Спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/sections/about-un/funds-programmes-specialized-agencies-and-others/index.html>.

НАБУТТЯ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ ІЗ ЗЕМЕЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ТА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Геммерлінг Артур Едуардович
студент V курсу
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна.

За статтею 14 Конституції – Право на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [1].

Набуття права власності громадянами та юридичними особами земель держави чи комунальної власності проходить за рішенням виконавчої влади чи місцевого самоврядування. Набуття такого права може проходити через передачу земельної ділянки чи надання земельної ділянки у користування.

Безоплатна передача земельних ділянок у власність громадян провадиться у разі:

- а) приватизації земельних ділянок, які перебувають у користуванні громадян;
- б) одержання земельних ділянок внаслідок приватизації державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій;
- в) одержання земельних ділянок із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації. [2]

Передача у оренду земельних ділянок із комунальної чи державної власності проходить шляхом укладання договору оренди земельної ділянки. Право на постійне користування такими ділянками виникає після отримання документу, що посвідчує таке право, та державну реєстрацію такого права.

Органами державної влади та місцевого самоврядування здійснюється продаж таких земельних ділянок до юридичних осіб чи громадян, що мають право на набуття таких

земельних ділянок. Також такий продаж проводиться іноземним державам відповідно до Земельного кодексу.

Поняття приватизації земельних ділянок. Таке явище, як приватизація земельних ділянок, займає дуже важливе місце у реформуванні земельних правовідносин. В Україні приватизація земель розпочалася із прийняттям Закону України "Про форми власності на землю" та нової редакції (від 13.03.92) ЗКУ 1990 р. і триває досі. Законодавство не пішло шляхом приватизації на основі земельних бонів (такий спосіб первісно передбачався Концепцією роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду, ухваленою Постановою ВРУ 31.10.91), натомість, приватизація здійснюється шляхом безоплатної передачі земель у власність громадянам.

Земельні ділянки, що знаходяться у державній власності і можуть бути надані у власність за визначеними коментованою статтею процедурами, можуть перебувати у запасі (див. коментар до ст. 19 ЗКУ). У цьому випадку вилучення або викуп не проводяться. Землі запасу були сформовані головним чином в період формування територій сільських, селищних та міських рад (до 10 % земель були передані у запас). У запасі також можуть перебувати землі резервного фонду, що були сформовані під час передачі земель у колективну власність. [3]

Отже, набуття права на землю із земель державної та комунальної власності є складною послідовною системою юридичних подій.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Пейчев К. П.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Голос України. – 1996 – 13 липня.
2. Правознавство: Підручник/За ред. В.В.Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 2003.
3. Земельний кодекс України: Коментар // За ред. А.П.Гетьмана, М.В.Шульги. – Харків: Одисей. 2002.

ЗАПОВІДАЛЬНЕ ПОКЛАДЕННЯ ЯК ОСОБЛИВЕ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Герасимова Юлія Сергіївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: yuliyagerasimova@ukr.net

Ключові слова: заповідальне покладення, заповіт, заповідальне розпорядження, зобов'язання, суспільно-корисна мета.

Активний розвиток сучасної економіки, розширення кола цивільно-правових відносин, зростання економічної активності громадян призвели до зацікавленості у долі належного їм майна після смерті, і, як наслідок, збільшився інтерес до інституту заповіту та його складових частин (заповідальних розпоряджень). До особливих заповідальних розпоряджень за Цивільним кодексом України належить заповідальне покладення.

Дослідженням проблеми становлення інституту заповідального покладення займалися багато українських та зарубіжних вчених: Д. Ватман, Б.С. Антимонов, К.А. Граве, В.М. Ігнатенко, Ю. О. Заїка, Є. О. Рябоконт та багато інших.

Метою дослідження виступає сутнісна характеристика одного з видів розпоряджень за заповітом, а саме заповідального покладення в Україні.

Законодавець передбачає можливість встановлювати в заповіті заповідальне покладення, передбачене ч. 2 ст. 1240 Цивільного кодексу України [7]. Аналогічне положення закріплено і у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від «30» травня 2008 року № 7, де у п.п. 5 п. 16 зазначено, що заповідач може зобов'язати спадкоємців до вчинення певних дій, спрямованих на досягнення суспільно корисної мети [6].

Частина 2 статті 1240 Цивільного кодексу України, яка регулює відносини покладення, має самостійний характер щодо частини 1 даної статті, що є спеціальною у питанні регулювання відносин щодо покладення на спадкоємців немайнових обов'язків, виконання яких не має метою задоволення суспільних інтересів [4, с. 99].

В юридичній літературі серед цивілістів ведеться дискусія з приводу визначення характеру правовідносин, що виникають внаслідок покладення на спадкоємця обов'язку виконати певні дії, спрямовані на досягнення загальнокорисної мети.

Прибічники однієї точки зору вважають, що покладення не створює цивільно-правового зобов'язання, а лише зобов'язує спадкоємця виконати певні дії. Так, Д. Ватман вважав, що покладення, на відміну від легату, не встановлює зобов'язальних правовідносин

між спадкоємцем та конкретною особою, а «лише зобов'язує спадкоємця використовувати одержане ним майно для досягнення загальнокорисної мети» [3, с. 24]. Б.С. Антимонов і К.А. Граве вказували, що хоча здійснення тих дій, які складають зміст покладення, і являє собою обов'язок відповідного спадкоємця за заповітом, такий спадкоємець не стає боржником будь-якої певної особи, яка могла б подібно відказоодержувачу або іншому кредитору спадкоємця вимагати виконання цих дій [1, с. 173]. Н.М. Бараннік зазначає, що покладення не створює цивільно-правового зобов'язання між спадкоємцем і певною особою, а лише зобов'язує спадкоємців використовувати отримане ними за спадкуванням майно для досягнення вказаної в заповіті суспільно корисної мети [2, с. 15].

Прибічники іншої точки зору зазначають, що правовідносини, які виникають внаслідок заповідального покладення, породжують зобов'язання. Так, В.М. Ігнатенко стверджує, що заповідальне покладення так само, як і заповідальний відказ носить зобов'язальний характер, де спадкоємець, який виступає як боржник, зобов'язаний виконати його належним чином. На відміну від заповідального відказу, який називає як кредитора, так і боржника, заповідальне покладення вказує лише боржника – спадкоємця, а кредитором може виступати будь-яка зацікавлена в діях, спрямованих на здійснення загальнокорисної мети, особа, тобто має місце встановлення правового зв'язку між спадкоємцем і особою, яка відгукнулася, що без сумніву, має зобов'язально-правовий характер [5, с. 34]. Аналогічну точку зору висловлюють також Ю.О. Заїка та Є.О. Рябоконт, які зазначають, що як і відказ, покладення є одним із розпоряджень заповідача, яким у спадкоємця встановлюється обов'язок із виконання дій, спрямованих на здійснення загальнокорисної мети. Між спадкоємцем за заповітом, на якого покладений відповідний обов'язок, та між особами, які мають право вимагати виконання на їх користь дій відповідного змісту, складаються зобов'язальні відносини, в яких перший виступає боржником, а останні – кредиторами [4, с. 98].

На нашу думку, є необхідним погодитись із позицією тих авторів, які вважають, що правовідносини, які виникають внаслідок заповідального покладення, носять зобов'язальний характер. Хоча дійсно, уповноважений суб'єкт у правовідношенні, що виникло внаслідок заповідального покладення, одразу невідомий і це, в свою чергу, є основною відмінністю даного заповідального розпорядження від іншого виду заповідальних розпоряджень – заповідального відказу, проте, це зовсім не означає, що він взагалі відсутній – цей суб'єкт існує, але з огляду на надзвичайно широке коло потенційних кредиторів у зобов'язанні, яке виникає з покладення, не можна наперед визначити, яка конкретно особа або сукупність осіб виявиться ним.

З огляду на зазначене вище, можна стверджувати, що правовідносини, які виникають внаслідок заповідального покладення, є зобов'язальними.

Так само як і заповідальний відказ, заповідальне покладення в якості формального акту – це розпорядження в межах заповіту, а отже, за своєю сутністю воно також є одностороннім правочином. Таким чином, зобов'язальні правовідносини, що виникають внаслідок заповідального покладення – одностороннього правочину, за аналогією з відказом, можна визнати недоговірними і регулятивними та такими, що виникають із юридичного складу, до якого входять: односторонній правочин заповідача про покладення обов'язку на спадкоємця виконати певні дії для досягнення загальнокорисної мети; настання події – смерті заповідача або оголошення його померлим; односторонній правочин спадкоємця з прийняття спадщини; наявність волі будь-якої зацікавленої в діях, спрямованих на досягнення загальнокорисної мети, особи.

Доцільно звернути увагу на те, що при визначенні кола суб'єктів зобов'язання, яке виникає внаслідок заповідального покладення слід керуватись тим, що даний вид заповідального розпорядження передбачає покладення на спадкоємця виконання дій для суспільно корисної мети і у цьому виявляється його специфічність і відмінність від інших обов'язків спадкоємців.

Уповноваженими особами при покладенні можуть бути як чітко визначений суб'єкт (наприклад, письменник дає спадкоємцю вказівку передати зібрані ним літературні матеріали державі з метою подальшого створення на їх основі бібліотеки) або певна соціальна група (наприклад, вчений разом із призначенням спадкоємцем навчального закладу, в якому він працював, покладає на нього зобов'язання надавати у користування студентам цього закладу створені ним електронні пристрої для проведення наукових досліджень), так і надзвичайно широке коло осіб (наприклад, заповідач, залишаючи спадкоємцеві зібрану ним рідкісну колекцію картин, монет тощо, покладає на нього обов'язок надавати всім бажаючим у певні дні та години можливість для ознайомлення з ними; відомий композитор, призначаючи спадкоємцем консерваторію і передаючи останній предмети, пов'язані з його професійною діяльністю, зобов'язує останню влаштувати в його будинку музей) [4, с. 98].

Отже, оскільки закон не передбачає певного кола суб'єктів, які мають право вимагати виконання дій для суспільно корисної мети, необхідно виходити з того, що право вимоги виконання заповідального покладення мають будь-які зацікавлені у виконанні цього заповідального розпорядження особи.

У зв'язку із тим, що чітко не встановлено ні права вимагати виконання обов'язку, ні суб'єктів, які вправі контролювати виконання такого обов'язку, тому доцільно це положення регламентувати у заповіті шляхом конкретизації заінтересованих осіб.

Висновки. Категорія заповідального покладення займає чільне місце в системі спадкового права України. Через це прогалини в законодавстві стосовно даного поняття призводять до невизначеності в практичних сферах його застосування. Неврегульованість окремих питань, зокрема щодо способів контролю виконання заповідального покладення створюють низку проблем при оформленні спадкових прав за заповітами.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Бервено С.М.

Список використаних джерел:

1. Антимонов Б. С. Советское наследственное право / Б. С. Антимонов, К. А. Граве. – М. : Госюриздат, 1955. – 264 с.
2. Баранник Н. Специальные (особые) распоряжения завещателя / Н. Баранник // Мала енциклопедія нотаріуса (комплект). – 2005. – № 1. – С. 15.
3. Ватман Д. Завещательный отказ / Д. Ватман // Советская юстиция. – 1970. – № 18. – С. 22-26.
4. Заїка Ю. О. Спадкове право: навч. посіб. / Ю.О. Заїка, Є.О. Рябоконт. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 312 с.
5. Ігнатенко В. Правова характеристика відносин, що виникають із заповідального покладення / В. Ігнатенко // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 8. – С. 32-36.
6. Про судову практику у справах про спадкування : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 №7 // Вісник Верховного суду України – 2008 р. – № 6. – Ст. 17.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran5789#n5789>.

НЕОБГРУНТОВАНА ВІДМОВА У ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ: СУДОВА ПРАКТИКА

Герман Катерина Юріївна
Здобувач НДІ правового
забезпечення інноваційного
розвитку НАН України
e-mail: kate-h89@yandex.ua

Ключові слова: укладення трудового договору; необґрунтована відмова в прийнятті на роботу; особа, що працевлаштовується.

На стадії укладення трудового договору однією з найважливіших гарантій встановлених з метою захисту інтересів особи, яка бажає працевлаштуватися, є регламентована ст. 22 КЗпП України заборона в необґрунтованій відмові у прийнятті на роботу.

Роботодавець має право вільного вибору серед кандидатів на зайняття робочого місця (вакантної посади), але, поряд із цим, відповідно до законодавства України роботодавець не в праві відмовити жодній особі, яка бажає працевлаштуватися, якщо така відмова буде необґрунтованою.

Частиною 2 ст. 22 КЗпП України передбачено, що відповідно до Конституції України будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при укладенні трудового договору залежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, роду і характеру занять, місця проживання не допускається.

Законодавство України не містить єдиних критеріїв визначення необґрунтованої відмови в прийнятті на роботу, що в ряді випадків може порушувати права найманого працівника, проте доктрина трудового права необґрунтованою вважає невмотивовану (без посилання на будь які причини) відмову у прийнятті на роботу за умови наявності вакантних робочих місць, відмову з мотивів, які не стосуються професійних та ділових якостей працівника та відмову, причини якої відносяться до заборонених законодавством (наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України від 16.12.1993 № 3721-ХІІ «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» забороняється відмова у прийнятті на роботу з мотивів досягнення пенсійного віку; у ст. 16 Закону «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та

соціальний захист населення» від 23.12.2010 № 2861-VI встановлено заборону відмови у прийнятті на роботу на підставі того, що особа є ВІЛ-інфікованою тощо).

Необґрунтована відмова у прийнятті на роботу є підставою звернення до суду працівника, право якого було порушено. Згідно з п. 6 Постанови Пленуму ВСУ № 9 від 06.11.1992 року «Про практику розгляду судами трудових спорів», суди розглядають позови про укладення трудових договорів за зверненням осіб, які вважають, що їм відмовлено в укладанні трудового договору всупереч гарантіям, передбаченим ст. 22 КЗпП України. При обґрунтованості позову суд рішенням зобов'язує власника або уповноважений ним орган укласти трудовий договір з особою з дня її звернення до власника або уповноваженого ним органу з приводу прийняття на роботу.

Аналіз судової практики свідчить про відсутність єдиного підходу, щодо формулювання позовних вимог у випадку порушення ст. 22 КЗпП України. Позовні заяви містять зокрема такі вимоги: про визнання відмови в прийнятті на роботу неправомірною та протиправною, укладення трудового договору, стягнення моральної шкоди, що спричинило приниження честі, гідності та ділової репутації (справа № 227/981/16-ц від 23.06.16р.); про укладення трудового договору (справа № 442/684/16-ц від 19.07. 16 р.); про зобов'язання укласти трудовий договір, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди (справа № 389/41/16-ц від 18.03.16 р.); про визнання незаконною відмову в прийнятті на роботу, зобов'язання прийняти на роботу та стягнення моральної шкоди (справа № 495/1437/15-ц від 10.11.15р.); про зобов'язання укладення трудового договору (справа № 542/142/14-ц від 26.05.14 р.); про визнання відмови в прийнятті на роботу неправомірною та укладення трудового договору (справа № 159/2298/16-ц від 27.07.16р.); про ухилення від прийняття на роботу (справа № 2-621/11 від 18.07.11р.); про стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди (справа № 389/1717/15-ц від 03.07.15р.); про визнання незаконною відмову у прийнятті на роботу і спонукання відповідача до укладення трудового договору (справа № 2-1968/2011 від 09.08.11р.); про визнання відмови в прийнятті на роботу неправомірною та зобов'язання прийняти на роботу (справа № 547/435/14-ц від 07.05.14р.); про визнання незаконною відмову у прийнятті на роботу та відшкодування моральної шкоди (справа № 2018/2-4146/11 від 18.01.12р.); про припинення дій, які порушують право та зобов'язання щодо прийняття на роботу (справа № 0534/1501/2012 від 09.04.12р.); про визнання незаконною відмову в прийнятті на роботу, стягнення моральної шкоди та зобов'язання вчинити дії (справа № 2-1141/11 від 24.02.11р.); про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої внаслідок незаконної відмови в прийнятті на роботу (справа

№ 1420/3176/2012 від 01.02.13р.); про прийняття на роботу (справа № 585/1001/15-ц 06.05.15 р.); про зобов'язання прийняти на роботу(Справа № 119/6247/13-ц 11 вересня 2013 року); про зобов'язання укласти трудовий договір та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу (справа № 274/6209/14-ц від 03.04.15р. та справа № 274/5149/15-ц від 18.02.16 р.); про незаконну відмову у прийнятті на роботу (справа № 571/785/13-ц від 12.06.13 р.); про визнання незаконною відмови у прийнятті на роботу та зобов'язання до укладення трудового договору (справа № 2-23/11 від 02.03.11р.).

подаючи позовні заяви, особи, які бажають працевлаштуватися посилаються на те, що їм було відмовлено у працевлаштуванні без обґрунтування причини (наприклад, на корінці направлення на працевлаштування виданого центром зайнятості проставлено позначку про те, що кандидатура не відповідає вимогам без зазначення причини); вказують, що роботодавець взагалі не надав письмової відповіді на заяву про прийняття на роботу чи відмовився реєструвати заяву про прийняття на роботу; зазначають такі дискримінаційні критерії, які стали причиною відмови роботодавцем у працевлаштуванні як: стан здоров'я (інвалідність), вік (старше 30 років) тощо.

Роботодавці, під час розгляду судових справ, обґрунтовують свою відмову у прийнятті на роботу: відсутністю посади у штатному розписі; не зверненням працівника з необхідними для укладення трудового договору документами; порушенням працівником трудової дисципліни та охорони праці у попередні роки роботи, коли він працював за строковим трудовим договором у даного роботодавця; відсутністю в заяві про прийняття на роботу назви посади на яку особа просила її прийняти; відмовою, від запропонованої вакансії, особи, яка хотіла працевлаштуватися, в зв'язку із не задоволенням обов'язків покладених на цю посаду; через те, що особу було притягнуто до відповідальності за корупційне правопорушення; в період, коли особі, яка бажала працевлаштуватися, було направлено відповідь на її заяву із запрошенням прибути на підприємство для вирішення питання її працевлаштування, за направленням центру зайнятості було прийнято іншу особу; особа не має відповідної кваліфікації, яка вимагається для зайняття цієї посади; вакантна посада закрита за рахунок внутрішнього переміщення.

Суди, розглядаючи позовні заяви, щодо порушення ст. 22 КЗпП України беруть до уваги такі факти: особа звернулася із заявою про прийняття на роботу у період відсутності вакантної посади у роботодавця; відсутність письмової заяви про прийняття на роботу не заслуговують на увагу, так як дані обставини не підтвержені в судовому засіданні і обставин, що перешкождали подати письмову заяву не встановлено; при укладанні трудового договору громадянин зобов'язаний подати документ відповідно до законодавства;

заява про прийняття на роботу подається безпосередньо на вільну вакансію, а не у разі виникнення вакансії тощо.

Задовольняючи позовні заяви (частково), суди визнають неправомірними відмову у прийнятті на роботу, однак, разом з цим, з роботодавців стягуються лише судові витрати (наприклад, справа № 2018/2-4146/11 18 січня 2012 року) або зовсім не стягуються (07.05.2014 547/435/14-ц). в останньому випадку суд зазначив, щоб поновити право позивача та зобов'язати прийняти його на роботу з посади, на яку він претендує, треба було б звільнити іншого працівника, оскільки штат відділення заповнений. Чинне трудове законодавство не передбачає звільнення працівників з роботи у зв'язку з прийняттям на роботу працівника, якому раніше було відмовлено в прийнятті на роботу. Таким чином, прийняти позивача на роботу, не порушивши прав інших працівників даного роботодавця, неможливо, тому в позові про зобов'язання відповідача прийняти на роботу слід відмовити.

Разом з тим, виходячи із засад цивільного законодавства слід зазначити, що в разі невизнання власником або уповноваженим ним органом права працівника на укладення трудового договору, таке право підлягає захисту судом на підставі п.1 ч. 2 ст. 16 ЦК України, шляхом визнання договору укладеним на умовах, передбачених діючим законодавством, а не шляхом зобов'язання власника або уповноваженого ним органу укласти трудовий договір.

В законодавстві відсутня норма яка б зобов'язувала роботодавця укласти трудовий договір з працівником, що отримав необґрунтовану відмову у прийнятті на роботу. Тому невірне формулювання позовних вимог може стати причиною відмови позивачеві в задоволенні його позовної заяви. Способом захисту трудового права у даному випадку є можливість визнання договору укладеним, компенсації моральної чи матеріальної шкоди.

Таким чином, правомірна відмова у прийнятті на роботу повинна відповідати вимогам обґрунтованості та законності. Обґрунтованість передбачає наявність причин та мотивів, через які роботодавець може відмовити особі у прийнятті на роботу, тобто якщо вона зумовлена оцінкою професійних та ділових якостей майбутнього працівника. Законною вважається відмова у прийнятті на роботу, що відповідає вимогам законодавства, яке регулює прийняття на роботу (причини та форма).

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Кулачок–Тітова Л. В.

ПРОБЛЕМАТИКА ЗУПИНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Глов'як ІринаВасилівна
курсант факультету № 1
Харківського національного університету
внутрішніх справ
e-mail :MiRtL52@ukr.nt

Ключові слова: кримінальний процес, досудове розслідування, зупинення розслідування, комплексна експертиза.

Україна, йдучи європейськими шляхами формування своєї основної законодавчої бази, потребує проведення багатьох змін у сфері застосування норм кримінального процесуального кодексу, зокрема також у частині , яка стосується зупинення досудового розслідування.

Загалом «зупинення» – завжди негативно впливає на процес досудового розслідування , оскільки затягує строки встановлення істини.

На думку Ю.М. Грошевого «зупинення досудового розслідування» - це тимчасова вимушена перерва проведенні досудового розслідування , яка оформлюється вмотивованою постановою прокурора, або слідчого за погодженням з прокурором, за наявності однієї з передбачених законом підстав [1, с. 329].

І.А. Малютін зазначає що зупинення досудового розслідування, як самостійний інститут кримінального судочинства , який передбачає вимушену, тимчасову перерву процесуальної діяльності в кримінальній справі за наявності доказів , що свідчать про встановлені законом підстави для прийняття цього рішення, до того часу, поки ці підстави будуть існувати [2, с. 5].

В свою чергу Х. Ж. Кенжаєв неодноразово розглядав проблеми щодо зупинення досудового розслідування, а саме переліку самих підстав. Він вважає що практика деяких слідчих із призупинення розслідування у разі тяжкої хвороби підозрюваного, потерпілого, свідка, а також проведення великої за обсягом інвентаризації, ревізії чи експертизи, цілком виправдана [3, с. 23].

У статті 280 КПК України визначено певний перелік підстав для зупинення досудового розслідування. Так досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру в таких випадках:

1. підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному процесуальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком;
2. підозрюваний переховується від органів слідства й суду, з метою ухилення від кримінальної відповідальності, та його місце перебування невідоме;
3. слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування;
4. наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва;

Деякі підстави мають певний ряд недоліків, на які на нашу думку слід звернути увагу. Насамперед перша підстава передбачає, що у випадку тяжкої хвороби особа не може брати участь у кримінальному провадженні, проте певний перелік цих хвороб ніде не зазначено, та не врегульовано жодним нормативно-правовим актом. Так, якщо людина хворіє туберкульозом, ВІЛ/СНІДом і деякими психічними розладами, або знаходиться на стаціонарному лікуванні без свідомості, тоді можна говорити про неможливість її реальної участі в проведенні слідчих (розшукових) дій. Тому потрібно вдосконалити законодавство, затвердивши перелік хвороб, які є важкими, а отже унеможливають участь підозрюваного у кримінальному провадженні. Також можна враховувати і рекомендації лікарів, спеціалістів-медиків, котрі є компетентними.

Друга підстава свідчить про ухилення від кримінальної відповідальності підозрюваної особи, тобто щоб зупинити досудове розслідування мають бути встановлені такі обставини, як: особа належним чином повідомлена, про те що вона є підозрюваною; наявна мета – уникнення від кримінальної відповідальності; місцеперебування такої особи невідоме. Зразу виникає проблема: як встановити мету переховування? Адже людина може переховуватись не тільки від органів суду та слідства, а й для забезпечення власної безпеки. Також можливе зловживання, з боку підозрюваного цим положенням. Тоді такі рішення будуть оскаржуватись. Важливим є також те, що місцеперебування підозрюваного має бути невідомим. Тому коли слідчий, та прокурор повинні виконати всі дії для встановлення місцезнаходження такої особи, інакше постанова уповноваженої особи буде неправомірною.

Не менш важливою підставою є необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва. Так, виконання певних процесуальних дій, заходів, що пов'язані з проведенням їх у інших державах вимагає досить тривалого часу, тому зупинення досудового розслідування до отримання компетентними органами України матеріалів щодо

виконання запитів про міжнародну правову допомогу досудове розслідування може бути зупинене.

Наукова еліта, а саме С. Бажанов, Ю. М. Грощевий, І. М. Малютін, В. З. Лукашевич, впродовж багатьох років вела дискусії щодо впровадження нових підстав зупинення і їх законодавчого закріплення. А саме впровадження нових, та зміна уже закріплених норм. На нашу думку вони є актуальними і сьогодні. Отже, насамперед потрібно включити перелік тяжких захворювань, відповідно через які учасники процесу не мають можливості брати участь у слідчих діях, а отже, коли їх участь є важливою, не можуть допомогти встановленню істини. Потрібно також дослідити питання, які дадуть змогу встановленню мети переховування особи, щоб правильно дати оцінку у відповідній ситуації що склалася. Також слід включити до переліку підстав проведення великих за обсягом експертиз, ревізій, інвентаризацій, адже так як вони тривають довго, а процесуальні строки спливають, порушується принцип розумності строків у кримінальному провадженні. Підстави зупинення досудового розслідування повністю не охоплює потреб практичних підрозділів і завдає проблем працівникам поліції на процесуальному рівні, вирішення таких питань, та внесення змін до чинного кримінального процесуального кодексу не тільки покращить роботу органів досудового розслідування, а й сприятиме покращенню роботи у практичних підрозділах поліції.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Даниленко А.В.

Список використаної літератури :

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий законом України від 13.04.12 р. [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Кримінальний процес : [підручник] / за ред. Ю.М.Грошєвого та О.В. Каплініної – Х .: Право, 2010.- 608 с.
3. Малютін І.А. Підстави та процесуальний порядок зупинення попереднього розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.12.00.09/ І.А.Малютін ; Нац. акад. внутр. справ України – К.,2000.- 19с.
4. Кенжаєв Х.Ж. Актуальные проблемы приостановления предварительного следствия: дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец.12.00.09 / Х. Ж. Кенжаев – М., 1995.- 22 с.

ЩОДО ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Горбатова Дар'я Ігорівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: dashagorbatova@gmail.com

Ключові слова: неповнолітній, вік, злочин, кримінальна відповідальність.

Актуальність та проблематика теми дослідження зумовлена тим, що формування неповнолітніх як соціально-орієнтованих членів суспільства – явище складне та багатогранне. Соціалізація відбувається під впливом різноманітних факторів соціального середовища відповідно до функціонування певних соціально-психологічних механізмів засвоєння інформації. Критерієм соціалізації є вік, який за своєю суттю є поняттям суспільно-історичним.

На сьогодні у більшості країн всього світу спостерігається стійка тенденція збільшення кількості соціально небезпечних злочинів скоєних підлітками. Не є винятком й Україна. Питома вага злочинності неповнолітніх в загальній структурі злочинності залишається значною, а зміни різних сфер життя суспільства, що відбулися в Україні за останні роки, мали істотний вплив на умови формування особистості сучасних дітей та підлітків, які стали більш вразливими перед несприятливими суспільними процесами [5, с. 142].

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, малолітня особа – це дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, а неповнолітня особа – це малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [3]. Привертає увагу, що раніше абсолютною більшістю скоєних малолітніми особами злочинами були крадіжки та хуліганські дії. Питома вага умисних вбивств, тілесних ушкоджень та зґвалтувань була невелика. Зараз, вчинювані ними правопорушення вирізняються масовістю та тяжкістю. На підтвердження цього надає статистику за 2015 рік керівник дитячої поліції у м. Києві Лариса Зуб: «Найбільше діти вчиняють майнові та корисливі злочини, тобто це крадіжки, грабежі, ну і зараз підлітки беруть участь навіть у розбоях. Якщо в 2014 році 31 пограбування вчинили підлітки, то в 2015 році – 92. Якщо розбоїв у 2014 було вчинено 11, то в 2015 – 22» [7].

В українському суспільстві поширена думка, що малолітнім особам, які вчинили правопорушення кримінального характеру, ніщо не загрожує. Адже, за Кримінальним

кодексом України (далі – КК України), кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років (ст. 22) [2]. Водночас, особи, які вчинили злочин у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за найтяжчі злочини. Йдеться про вбивство, умисне заподіяння важких та середньої важкості тілесних ушкоджень, зґвалтування, крадіжку, грабїж, розбїй, хуліганство, умисне зниження або пошкодження державного, колективного майна чи індивідуального майна громадян, що спричинило тяжкі наслідки, умисне вчинення дій, які можуть викликати аварію поїзда тощо.

Але сьогодні слідчі констатують, що злочинність стрімко молодшає. Якщо раніше на кримінальне діяння наважувались 16-річні, то тепер все частіше ловлять навіть 11-річних. Залізти в чужий будинок чи відібрати мобільний телефон у однопіткa дітей спонукає насамперед безгрозів'я та проблеми в сім'ї. І як не дивно – бажання заявити про себе батькам і суспільству. Поширення злочинності серед малолітніх осіб в Україні поставило на порядок денний необхідність пошуку шляхів її приборкування.

Правоохоронці впевнені, що часто неповнолітні йдуть на злочин, бо впевнені у своїй безкарності. Тому ключовим питанням у розв'язанні проблеми боротьби із дитячою злочинністю є визначення та закріплення на рівні закону віку підлітка, після досягнення якого він може бути притягнений до кримінальної відповідальності.

Встановлення такої вікової межі, як в чинному КК України пов'язується, насамперед, з особливостями формування емоційно-вольової сфери психіки неповнолітніх. Разом із тим, при цьому не враховано, що на сучасному етапі суспільного розвитку процес формування біологічних та психологічних якостей більшості підлітків суттєво прискорився [1, с. 93]. Водночас, у зв'язку із соціально-економічною кризою, що переживає наша держава, значна частина неповнолітніх осіб суттєво відстає у своєму розвитку від своїх ровесників. Правові наслідки такої відсталості, яка знижує рівень усвідомлення ними своїх соціально небезпечних дій, чинним законодавством також не врегульовано.

З урахуванням євроінтеграційних прагнень Української держави заслуговує на увагу набутий країнами – членами Європейського Союзу досвід з цього питання. Разом із тим, будь-яких стандартів, у вирішенні цього питання поки що не існує. У більшості європейських країн загальний вік настання кримінальної відповідальності за вчинений злочин коливається в межах від 10 до 13 років, що пов'язується із рівнем криміногенної ситуації та існуючими правовими традиціями. Так, у Голландії вік кримінальної

відповідальності наступає з 12 років, у Франції – 13, в Італії – 14, Норвегії – 15, Іспанії – 16 [1, с. 93].

На сьогодні точиться наукова дискусія щодо визначення віку особи злочинця. Так, на думку Кухарук Ю., максимальний вік має становити 14 років, а за окремі особливо небезпечні – 12 [4, с. 130]. Сапожнікова О. наголошує на необхідності доопрацювання норм КК України з питання тлумачення змісту терміну «вік настання кримінальної відповідальності». Звертається увага на недоліки формулювання ст. 22 цього кодексу та доцільність внесення до неї змін щодо необхідності під час процедури визначення віку малолітнього злочинця враховувати відповідність рівня його фізичного та психічного стану відповідним віковим стандартам [6, с. 254].

При встановленні віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, на думку науковців, потрібно, в першу чергу, керуватися ступенем психологічного розвитку особистості, а саме її здатністю усвідомлювати свої дії, керувати ними та розуміти їх суспільну небезпечність.

На початку свого життя до досягнення повноліття кожна людина проходить чотири вікові стадії, останньою з яких є підліткова. На цій стадії відбувається процес формування особистості, поступово формується його власне бачення світу та процесів, які проходять у ньому. Саме ця стадія, на думку багатьох вчених, є переломним моментом у розвитку кожного. Підліткова стадія охоплює вік людини від 10 до 15 років [1, с. 94]. Ця стадія розвитку вважається найбільш гострою та тривалою в становленні особистості, причиною цьому є процес звільнення людини від дитячої незалежності.

Таким чином, при встановленні віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, з огляду на те, що кожна людина обов'язково у своєму розвитку проходить так звану «підліткову стадію», необхідно враховувати цей період життя людини. На думку науковців, найбільш оптимальними віковими межами, при настанні яких особа може бути притягнена до кримінальної відповідальності, є 14 років, а за окремі найбільш тяжкі суспільно небезпечні винні діяння – з 11 років. При притягненні до кримінальної відповідальності малолітніх осіб з вищезгаданого віку у центрі уваги правоохоронних органів повинно стати запровадження порядку визначення стану їхнього психічного здоров'я. Саме тому потрібно регламентувати механізм процедури встановлення факту скоєння дитиною злочину, психічний розвиток якої відповідає вимогам притягнення до кримінальної відповідальності. Проте зменшення вікової межі повинно бути не єдиним заходом боротьби з рівнем злочинності неповнолітніх, він має супроводжуватись й рядом інших нововведень, зокрема, необхідності встановлення відповідності між дійсним

ступенем розвитку особистості та його фактичним віком. Отже, вік неповнолітнього злочинця слугує основою для криміналізації вчиненого ним діяння та встановлює психіко-соціальні особливості неповнолітнього правопорушника.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Даньшин М.В.

Список використаних джерел:

1. Заєць Я. Б. До проблеми встановлення кримінальної відповідальності за злочини, скоєні неповнолітніми особами / Я. Б. Заєць // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 5. – с. 92-97

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Кухарук Ю. Зниження віку, з якого може настати кримінальна відповідальність / Ю. Кухарук, А. Вашечкіна // Юрид. наука: наук. юрид. журн. – 2012. – № 5. – с. 127–132

5. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх / В. А. Мозгова // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2014. - № 2. – с. 142-147

6. Сапожнікова О. Деякі питання щодо встановлення віку особи, з якого може наставати кримінальна відповідальність / О. Сапожнікова // Право України. – 2010. – № 9. – с. 252–255

7. Тропотяга О. Сумна статистика: в Україні зросла кількість підліткової злочинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://24tv.ua/sumna_statistika_v_ukrayini_zrosla_kilkist_pidlitkovoyi_zlochinnosti_n663984

РОЛЬ ООН У КОДИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Горобцов Микола Романович,
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна
e-mail: Stark0124@gmail.com

Ключові слова: кодифікація, Комісія з міжнародного права, міжнародне право, правове регулювання, прогресивний розвиток, систематизація.

У сучасному світі міжнародні відносини повні протиріч, які виражені політичним, економічним та військовим протиборством. Проте незважаючи на це, все ж таки має місце співробітництво, котре у світлі глобалізаційних процесів, виступає на перше місце у відносинах між народами. Очевидно, що будь-які відносини не в змозі успішно розвиватися без належного регулювання, а саме міжнародно-правового.

Сьогодні міжнародним правом урегульовані майже всі сфери міжнародного життя від захисту прав людини до освоєння космічного простору. Кількість договорів стрімко зростає. При цьому ефективність міжнародного права залежить від його кодифікації та прогресивного розвитку. Таким чином, розуміння особливостей і механізмів кодифікації та прогресивного розвитку міжнародного права, а також їх здійснення є пріоритетною задачею для народів.

Під терміном «кодифікація» у доктрині розуміється «процес систематизації діючих норм, який усуває суперечності, заповнює прогалини, замінює застарілі норми новими» [1, с. 128]. Розрізняють два види кодифікації: неофіційну та офіційну.

Неофіційна кодифікація зазвичай здійснюється в межах неурядових міжнародних організацій та наукових установ (напр. Інститут міжнародного права (Женева), Асоціація міжнародного права (Лондон), Міжнародний Комітет Червоного Хреста (Женева)). Існують приклади здійснення доктринальної кодифікації норм окремих галузей, зокрема: австрійський юрист Доміно-Петрушевич розробив «Стислий кодекс міжнародного права» (1861 р.); результатом правотворчої діяльності італійського юриста Фіоре стала праця «Кодифіковане міжнародне право і його юридична санкція» (1890 р.) тощо [2, с. 219].

Офіційна кодифікація здійснюється на універсальному рівні – під егідою ООН і на рівні міжнародних регіональних організацій, зокрема: Африканський Союз, Рада Європи, Організація Американських Держав тощо. Кодифікацією окремих галузей, здебільшого, займаються спеціалізовані установи ООН, наприклад, Міжнародна організація праці (МОП) здійснює кодифікацію у сфері міжнародного трудового права (прийняла понад 150 конвенцій).

Проте питання загальної кодифікації та прогресивного розвитку міжнародного права належать до компетенції Генеральної Асамблеї ООН [3]. Із цією метою Генеральною Асамблеєю у 1947 р. було створено Комісію міжнародного права ООН (далі – Комісія).

Комісія – це допоміжний орган Генеральної Асамблеї ООН, який функціонує на основі Положення про Комісію міжнародного права ООН (далі – Статут). Згідно з положеннями, закріпленими у Статуті, основною метою Комісії є сприяння прогресивному розвитку міжнародного права і його кодифікації. Комісія складається з 34 членів, які

користуються визнаним авторитетом у сфері міжнародного права. Вони обираються на 5 років з правом бути переобраним, при цьому у складі Комісії не може бути двох представників з однаковим громадянством [4].

Як зазначено у ст. 1 Статуту, Комісія сприяє «прогресивному розвитку» та «кодифікації» міжнародного права. Обидва поняття передбачають різну діяльність. Так, у Статуті «кодифікація» закріплена як «більш точне формулювання та систематизація норм міжнародного права в тих сферах, у яких уже присутня широка державна практика, прецеденти та доктрина», а «прогресивний розвиток» як «підготовка проектів конвенції з тих питань, які ще не врегульовані міжнародним правом або з яких право ще не досить розвинене у практиці держав» [4]. При цьому кодифікація міжнародного права нерозривно пов'язана з його прогресивним розвитком, а тому на практиці більшість документів Комісії поєднують у собі обидва елементи.

Комісія забезпечує кваліфіковану підготовку проектів кодифікації з окремих тем. Проекти обговорюються Шостим комітетом (Юридичний комітет) Генеральної Асамблеї ООН і передаються державам для з'ясування зауважень. Після цього Комісія готує остаточний проект, який і пропонується взяти за основу для підготовки конвенції [1, с. 128].

Комісія має право співробітничати (консультуватися) з будь-якою міжнародною або національною організацією, офіційною або неофіційною, та будь-яким органом ООН з будь-якого питання, яке входить у компетенцію цього органу [4]. Такий підхід сприяє всебічному вивченню досліджуваних питань з урахуванням побажань та зауважень сторін, чий інтереси у подальшому можуть бути порушені.

За результатами діяльності Комісії була ухвалена низка міжнародних актів, зокрема Проект декларації прав і обов'язків держав 1949 р.; Показові правила арбітражного процесу 1954 р.; Женевські конвенції з морського права 1958 р.; Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р.; Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р.; Конвенція про спеціальні місії 1969 р.; Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.; Конвенцію про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 р.; Віденська конвенція про правонаступництво щодо міжнародних договорів 1978 р.; Проект статей про відповідальність держав за міжнародне-протиправне діяння 2001 р. тощо. Колишній Генеральний секретар ООН К. Аннан у 1997 р., оцінюючи роботу Комісії за минулі 50 років, заявив, що вона «виконувала свою місію з величезним успіхом, формулюючи основоположні норми у більшості ключових сферах міжнародного права» [6].

Сьогодні пріоритетними напрямками діяльності Комісії є питання захисту людей у разі стихійних лих; імунітет посадових осіб держави від іноземної кримінальної юрисдикції; угоди і практика щодо тлумачення договорів; тимчасового застосування договорів; ідентифікація звичайного міжнародного права; захист навколишнього середовища в період збройних конфліктів; захист атмосфери; злочини проти людства; норми *jus cogens* [5].

Без сумніву, офіційна кодифікація міжнародного права та його прогресивний розвиток у межах діяльності органів Організації Об'єднаних Націй відіграє ключову роль у забезпеченні більш глибокого розуміння міжнародного права «як інструмента по зміцненню міжнародного миру і безпеки та забезпечення співробітництва між державами» [7].

З огляду на викладене, можна стверджувати, що успішність, швидкість та сталість міжнародних відносин прямо залежать від якості, актуальності та всеосяжності міжнародно-правового регулювання, яке в свою чергу можливе лише за умови своєчасного, змістовного та прогресивного розвитку міжнародного права та його кодифікації, що безпосередньо досягається завдяки діяльності допоміжних органів ООН, зокрема, Комісії міжнародного права ООН, так і ООН у цілому.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Сироїд ТЛ.

Список використаних джерел:

1. Международное право. Общая часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И.И. Лукашук; Рос. акад. наук, Инт государства и права, Академ. правовой унт. – Изд. 3е, перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 432 с. – (Серия «Библиотека студента»).
2. Ромашев Ю. С. О кодификации международного права [Електронний ресурс] / Ю. С. Ромашев // Вестник РУДН, серия Юридические науки №3. – 2014. – Режим доступу: <http://elibrary.ru/item.asp?id=21989970>.
3. Устав Организации Объединенных Наций [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.un.org/ru/sections/un-charter/chapter-iv/index.html>.
4. Положение о Комиссии международного права [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_a01.
5. International Law Commission [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://legal.un.org/ilc/>.
6. Annan K. Statement to the International Bar Association// U.N. Press Release. SG/SM/ 97/120. 13 June 1997. P.2.

7. Сайт ООН. Международное право [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/sections/what-we-do/uphold-international-law/>.

ДО ПИТАННЯ ПРО СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ)

Гранкіна Ольга Володимирівна,
студентка юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: studmsyneo@mail.ru

Ключові слова: ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), податки, збори (обов'язкові платежі), спосіб вчинення злочину.

Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) посягає на систему оподаткування України й тим самим може підірвати стабільність економічної системи усієї держави. Існування норми, передбаченої ст. 212 Кримінального кодексу (далі – КК) України, що передбачає кримінальну відповідальність за таке діяння, є важливим засобом боротьби з цим явищем. У зв'язку з вищевикладеним дослідження питань кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (далі – ухилення від сплати податків, ухилення від оподаткування) є на сьогодні актуальним.

Серед кримінально-правових проблем цього суспільно небезпечного діяння окремих інтерес викликають способи його вчинення та їх класифікація. І хоча спосіб не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину за ст. 212 КК України, разом із тим його встановлення у кожному конкретному випадку дозволяє краще пізнати суспільну небезпечність і тяжкість діяння та може позначитися на покаранні. Слід також зазначити, що відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 91 КПК у кримінальному провадженні підлягають доказуванню обставини, які, зокрема, впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання; згідно ж зі ст. 374 КПК у мотивувальній частині вироку, зокрема, має бути зазначено, в який спосіб вчинено злочин.

На практиці способи ухилення від сплати податків є різноманітними. На вибір способу вчинення розглядуваного злочину впливають різні фактори. Це можуть бути обставини як об'єктивного характеру (сфера діяльності суб'єкта господарювання, рівень ефективної діяльності органів контролю, характер фінансово-господарських операцій), так і

суб'єктивного характеру (наявність зв'язків із працівниками правоохоронних органів, які здійснюють прикриття злочинної діяльності; наявність досвіду у здійсненні злочинів, у т. ч. і й у сфері оподаткування; знання правил ведення бухгалтерського обліку тощо).

В юридичній літературі існують різні погляди на класифікацію способів ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. Наприклад, П.П.Андрушко всі способи ухилення об'єднує у п'ять основних груп: 1) неподання документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою обов'язкових платежів до бюджетів чи державних цільових фондів (податкових декларацій, розрахунків, бухгалтерських звітів і балансів тощо); 2) заниження сум податків, зборів, інших обов'язкових платежів; 3) приховування об'єктів оподаткування; 4) заниження об'єктів оподаткування; 5) приховування (неповідомлення) втрати підстав на пільги з оподаткування [1, с. 17]. Схожу класифікацію наводить і Ю.М.Сухов [8, с. 53-54]. П.Т. Гега виділяє п'ять подібних за змістом способів, а також виокремлює шостий – неутримання чи неперерахування до бюджету сум податку на доходи фізичних осіб громадян, яким вони виплачувались [3, с.324].

Н.О. Гуторова заперечує віднесення перерахованих вище діянь до способів злочину, і вважає, що вони неспроможні забезпечити виконання основного діяння – несплату податків, зборів, інших обов'язкових платежів. Ці обманні діяння, на думку вченого, «є способом не безпосереднього виконання, а приховування злочину, оскільки вони розраховані на те, щоб надалі, під час перевірки діяльності юридичної особи податковими органами, не було виявлено порушень» [5, с.100].

Д. О. Гетманцев виділяє такі способи ухилення від оподаткування: 1) вдосконалення виробництва, що приводить до збільшення виробленої доданої вартості без зміни або при зменшенні податкового тиску, оптимізація оподаткування, тобто обрання платником податків із кількох можливих способів оформлення угоди, що відповідають її економічному змісту, такий, що тягне найменше податкове обтяження платника; 2) ухилення внаслідок прямого порушення платником норм чинного податкового законодавства; 3) зловживання платником податків своїми правами [4, с.350]. Слід відмітити, що при кваліфікації діянь, вчинених в останній спосіб, виникають труднощі: такі діяння перебувають на межі між законною та незаконною діяльністю, адже за формальними ознаками вони є правомірними (не порушують жодну норму податкового законодавства). Сутність цього способу полягає у такому: платник податків проводить реальні операції, які мають належне документальне оформлення, але при цьому прихований зміст, який не відповідає тому, що зазначається платником.

У науковій літературі також зустрічається класифікація на так звані «законні» та «незаконні» способи ухилення від сплати податків [7, с. 26]. Як показує судова практика,

підприємства нерідко використовують різновиди «законних» способів ухилення від оподаткування, що здійснюються за допомогою створення пов'язаних підприємств. У таких ситуаціях притягнути до кримінальної відповідальності винних осіб є практично неможливим [9; 10]. Таким чином, існування «законних» способів ухилення вбачається дискримінаційним, бо це дає змогу окремим суб'єктам, використовуючи прогалини та недосконалість законодавства, не сплачувати податки. Це, у свою чергу, порушує ст. 67 Конституції України, відповідно до якої кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

Вбачається, що в наведених вище класифікаціях способів ухилення від оподаткування мають місце певні недоліки. Їх елементи поділу повторюють, дублюють один одного. Наприклад, неутримання чи неперерахування до бюджету сум податку на доходи фізичних осіб громадян, яким вони виплачувались, є способом приховування об'єктів оподаткування. У свою чергу, заниження сум податків, зборів, інших обов'язкових платежів фактично співпадає за змістом із заниженням об'єктів оподаткування.

На нашу думку, способи ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів можна розділити за різноманітними критеріями. Наприклад, залежно від видів діяльності можна виділити ухилення від сплати податків у кредитно-фінансовій і банківській сферах, у сфері зовнішньоекономічної діяльності; за механізмом оподаткування можна виокремити ухилення від сплати податків шляхом завищення витрат на виконання робіт або зменшення податкових зобов'язань з податку на додану вартість, шляхом ігнорування суб'єктом підприємницької діяльності обов'язку постановки на податковий облік тощо. Також можна виділяти й інші критерії класифікації способів ухилення від оподаткування.

Таким чином, проблема способів вчинення ухилення від сплати податків та їх класифікація потребує подальших досліджень з метою виявлення та подолання наявних у законодавстві вад, а також розв'язання проблем правозастосовної практики. Зокрема, особлива увага має бути приділена «законним» способам ухилення, що сприяють вчиненню розглядуваного злочину.

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викл. Євтеєва Д.П.

Список використаних джерел

1. Андрушко П.П. Коментар до статті 212 Кримінального кодексу України // Юрид. вісн. України. — № 5 (345). — 2—8 лютого. — 2002. — С. 17—32.
2. Брич Л.П. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування: монографія / Л. П. Брич; В. О. Навроцький. — К.: Атіка, 2000. — 288 с.

3. Гега П.Т. Основи податкового права: навч. посіб. / П. Т. Гега, Л. М. Доля; 3-тє вид., випр. і доп. — К.: Знання, КОО, 2003. — 302 с.
4. Гетманцев Д.О. Юридична відповідальність за податкові правопорушення: наук.-практ. посіб. / Д.О. Гетманцев, Р.В. Макарчук, Я.С. Толкачов. — К.: Юрінком Інтер, 2015. - 748 с.
5. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: монографія. — Х.: вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. — 384 с.
6. Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: Монографія / О. О. Дудоров. — К.: Юридична практика, 2003. - 924 с.
7. Сіденко С. Ухилення від сплати податків та його вплив на розвиток тіньової економіки / С. Сіденко // Правничий часопис Донецького ун-ту. — 2008. — № 2. — С. 25-28.
8. Сухов Ю.М. Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів: проблеми відмежування від суміжних злочинів та кваліфікації за сукупністю: дис... канд. юрид. наук за спец. 12.00.08 / Ю.М. Сухов; К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. - 235 с. — Заголовок з екрана.
9. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва № 1-кп/760/969/2014 від 03.12.2014 року. [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41887530>.
10. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва №1-кк/760/9265/16 від 18. 07. 2016 р. [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59312975>. — Заголовок з екрана.

**ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ПРИНЦИП
ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ**

Григоренко Євген Іванович,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук, доцент

Принцип верховенства права є визначальним принципом сучасної, прогресивної та ефективної держави. В умовах формування Української державності на демократичних

засадах він є невід'ємною та найважливішою складовою цього процесу. Якщо в певній державі проголошено та реально втілено в життя цей принцип, то державна влада підпорядковується праву, а не навпаки – влада формує право на свій розсуд, виходячи із власних інтересів та міркувань. Крім цього, повинна існувати повага до людини, її прав і свобод. Державна політика має бути спрямована на забезпечення та гарантування прав і свобод людини. Остання являє собою головний пріоритет та найвищу соціальну цінність при здійсненні державної політики. Судова влада повинна бути незалежною та діяти відповідно до принципу верховенства права. Законодавча влада повинна видавати закони, які базуються на загальнолюдських цінностях і враховують положення про те, що саме людина, а не держава, є найвищою соціальною цінністю. Втілення верховенства права також передбачає взаємну відповідальність особи та держави. При цьому для держави, її органів та посадових осіб повинен діяти принцип, відповідно до якого дозволено лише те, що прямо прописано в законодавстві, а для людини – дозволено все, окрім того, що прямо заборонено.

Принцип верховенства права має найістотніше значення й у судовій практиці. У зв'язку з цим, Верховний Суд України в постанові Пленуму № 9 від 1 листопада 1996 року «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» зазначає, що, відповідно до ст. 8 Конституції України, в Україні визнається й діє принцип верховенства права. Конституційні права й свободи людини та громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають цілі і зміст законів та інших нормативно-правових актів, зміст і спрямованість діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечуються захистом правосуддя. При цьому слід мати на увазі, що, згідно зі ст. 22 Конституції, закріплені в ній права і свободи людини та громадянина не є вичерпними.

Крім того, слід зазначити, що цей принцип було розкрито Конституційним Судом України у справі про призначення судом більш м'якого покарання від 2 листопада 2004 року. Зокрема, він указав на те, що верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення в правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема, у закони, які за своїм змістом мають відповідати передусім ідеям соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, насамперед норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством, розглядаються як соціальні цінності та зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства.

Таким чином, необхідно вказати на деякі ознаки, що властиві реалізації принципу верховенства права. У першу чергу, це формально-юридичні ознаки, які полягають у такому.

Закони у системі джерел права повинні займати провідне місце, за їх допомогою повинно бути врегульовано всі найважливіші питання як державного, так і суспільного життя. Так, наприклад, відповідно до частини 1 статті 92 Конституції України саме законами, а не підзаконними нормативно-правовими актами визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; громадянство, правосуб'єктність громадян та інші найважливіші питання. Крім того, закони та інші нормативно-правові акти не повинні суперечити Конституції, яка має базуватися на основних цінностях сучасного конституціоналізму, тобто втілювати найважливіші загальнолюдські цінності, такі як юридична рівноправність, пріоритет прав людини тощо. До формально-юридичних ознак також можна віднести те, що закони та інші нормативно-правові акти повинні враховувати положення чинних міжнародно-правових актів і базуватися на них, не суперечити ним. Крім того, вони повинні передбачати, що у разі якщо закон встановлюватиме правило, яке буде суперечити нормам міжнародного права, застосуванню будуть підлягати останні.

Логічним продовженням формально-юридичних ознак є ознаки змістовні, які полягають у такому. По-перше, у законах та інших нормативно-правових актах повинен бути втілений персоніцентричний підхід, згідно з яким людина, її права і свободи повинні бути найголовнішим пріоритетом. По-друге, у приписах законів та інших нормативно-правових актів повинно бути втілено принцип справедливості, свободи, рівності та здорового глузду, у зв'язку з чим вони повинні бути спрямовані на розвиток суспільства та держави, а не вести до їх деградації, до гальмування позитивних суспільних процесів.

Іншими словами, верховенство права передбачає те, що природне право, яке виходить з постулатів належного існування людини та громадянина у суспільстві та державі буде домінувати (верховенствувати) над позитивним правом, тобто актами, що виходять від держави. При цьому держава зобов'язана втілювати у своїх актах (позитивному праві) положення природного права (рівноправність, справедливість, розумність тощо), прагнучи до максимального їх взаємоузгодження та співпадіння.

Принцип верховенства права займає важливе місце й в аспекті окремих правових інститутів, зокрема, таких як юридична відповідальність військовослужбовців. Пов'язано це з тим, що сфера притягнення до юридичної відповідальності військовослужбовців, що вчинили правопорушення є важливою для держави, суспільства та окремої людини.

В аспекті інтерпретації принципу верховенства права щодо юридичної відповідальності військовослужбовців слід зазначити, що юридичну відповідальність повинно бути встановлено виключно законами, а не підзаконними нормативно-правовими

актами. Не випадково, у Конституції України чітко встановлено (пункт 22 частини 1 статті 92), що виключно законами визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них. Проте велика кількість питань юридичної відповідальності військовослужбовців урегульовано на рівні підзаконних актів, а не на законодавчому рівні. Так, наприклад, питання притягнення військовослужбовців до матеріальної відповідальності регулюється не законом, а підзаконним нормативно-правовим актом, а саме Постановою Верховної Ради України “Про затвердження Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі” від 23 червня 1995 року. У зв'язку з цим, необхідно напрацювати критерії та з урахуванням статті 92 Конституції України переглянути військово-адміністративне законодавство.

Крім того, принцип верховенства права передбачає також, що самі закони, які містять норми як матеріального, так і процесуального права та на підставі яких відбувається притягнення військовослужбовця до юридичної відповідальності повинні не суперечити Конституції України та загально визнаним нормам міжнародного права, гарантувати права і свободи людини, забезпечувати рівність, справедливість, обґрунтованість, а також не допускати свавілля при притягнення до юридичної відповідальності. У зв'язку з цим слід ураховувати, що питання юридичної відповідальності військовослужбовців, як і питання юридичної відповідальності взагалі являють собою єдність матеріальних та процесуальних норм. В умовах сьогодення з'являється усвідомлення потреби належного процесуально-процедурного забезпечення притягнення до різних видів юридичної відповідальності, з метою чіткої регламентації та недопущення свавілля. У цьому напрямі зроблено вже доволі багато, проте це майже не стосується юридичної відповідальності військовослужбовців. На жаль, у межах військового законодавства майже відсутній підхід, який повинен передбачати правило, що чим вищим є ступінь суспільної шкідливості, чим більш суворішими є санкції за правопорушення, тим більш детальнішим повинно бути процесуально-процедурне забезпечення притягнення військовослужбовців до юридичної відповідальності.

Також слід ураховувати, що військове законодавство щодо різних видів юридичної відповідальності військовослужбовців є розбалансованим, у деяких випадках застарілим та непослідовним, що негативним чином відбивається на правозастосовній практиці, оскільки для забезпечення законності, правопорядку та суворості військової дисципліни всі види юридичної відповідальності повинні бути узгодженими.

Існує також проблема у контексті інтерпретації принципу верховенства права до проблематики юридичної відповідальності військовослужбовців, яка полягає у необхідності

забезпечення всіма можливими заходами правомірної поведінки військовослужбовців. Проте на законодавчому рівні, наприклад, у Дисциплінарному статуті Збройних Сил України відсутні чіткі критерії розмежування юридично значущої поведінки на правомірну та протиправну, що породжує велику кількість складнощів у межах такого виду правової роботи командирів (начальників) як дисциплінарна практика.

Таким чином, слід констатувати, що принцип верховенства права є важливим та необхідним підґрунтям удосконалення адміністративно-правових засад притягнення військовослужбовців до юридичної відповідальності.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА» ТА «КУЛЬТУРНІ ЦІНОСТІ»

Григор'єва Марія Вікторівна
студент – магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: masha_grigoreva_95@mail.ua

Ключові слова: культурні цінності, культурна спадщина, культура, об'єкт культурної спадщини.

Національне та культурне відродження Української держави неможливе без збереження та вивчення її історико-культурної спадщини. Світовий досвід свідчить, що культурна самоідентифікація нації виступає однією з домінуючих ціннісних орієнтацій її життєдіяльності. В умовах ринкових відносин, коли майже всі об'єкти матеріального миру можуть бути об'єктом різного роду правочинів, важливо зрозуміти, що є речі, які не можна та не потрібно продавати-купувати, бо вони є частиною нашої культури та забезпечують зв'язок поколінь. Між тим повністю виключити з обігу об'єкти культурної спадщини неможливо, а тому законодавець встановив особливий цивільно-правовий режим цих об'єктів [5,с.120]. Нами було проведено аналіз національного і міжнародного законодавства щодо виокремлення спільних та відрізняючихся ознак в поняттях «культурні цінності» та «культурна спадщина». В результаті аналізу даних понять були зроблені проміжні висновки, які відображені в нижче наведених тезах.

Слід зазначити, що Цивільний кодекс України не розкриває поняття «культурні цінності» та «культурна спадщина». Поняття культурних цінностей надається Законом

України "Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей". Згідно з яким культурні цінності – це об'єкти матеріальної та духовної культури, які мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства Україна [1]. Досліджуючи визначення та об'єкти культурних цінностей наданих у законодавстві, можна констатувати наявність основних та факультативних ознак, які вирізняють їх серед інших об'єктів цивільного обігу. Так, основними ознаками культурних цінностей є їх матеріальний характер та певний тривалий період. Аналізуючи поняття культурна спадщина, яке міститься в національному законодавстві, а саме Закону України «Про охорону культурної спадщини» культурна спадщина - це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини [3]. Основна ознака яку можна виділити з даного поняття, є те що культурна спадщина успадковується людством, тобто має історичне та археологічне значення.

При порівнянні двох понять: культурні цінності і культурна спадщина, виділяється їх спільна ознака – це належність до сфери культури. Відповідно до законодавства, а саме Закону України «Про культуру», культура - це - сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти [2]. Якщо розглядати окремо поняття спадщина та цінності, то спадщина – це явища культури, науки, побуту і т. ін., що залишилися від попередніх часів, від попередніх діячів, цінності ж мають вартісну ознаку в матеріальному або духовному плані [7].

В результаті аналізу понять культурної спадщини і культурних цінностей, було зроблено висновок про те, що законодавство ототожнює їх, оскільки надає їх через одну ознаку часових періодів (тривалих періодів). Але вбачається, що культурні цінності можуть і не мати часової ознаки, тобто є надбаннями сучасної культури і призначені для передання нашим майбутнім поколінням. Так, культурні цінності це поняття, яке має більш економічне забарвлення ніж культурна спадщина, яке відображає скоріше моральний та історичний аспекти.

Що стосується міжнародного законодавства, то в рекомендації ЮНЕСКО про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт 1968 р. [5] термін "культурні цінності" не надається, але наводиться перелік об'єктів, які можуть претендувати на такий правовий режим. Об'єкти які,

перераховуються за своїми ознаками скоріше є об'єктами культурної спадщини, як це розуміється в національному законодавстві. Також досліджуючи об'єкти які надані в рекомендації ЮНЕСКО, передбачено що культурні цінності сприймаються як явища матеріального світу створені сьогодні, так і та, що мають історичні та археологічні ознаки.

Стосовно поняття «культурна спадщина» в міжнародному законодавстві, то в конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини від 16.11.1972 р. [6], також самого визначення як і стосовно культурних цінностей не надається, але наводяться перелік об'єктів які віднесені до культурної спадщини, серед яких виділяють декілька груп: пам'ятки, ансамблі, визначні місця. Аналізуючи об'єкти, які входять в переліки груп, можна констатувати наявність такої основної ознаки для як історичне та археологічне значення, що співпадає з ознаками наданими в національному законодавстві.

При дослідженні понять культурні цінності і культурна спадщина в міжнародному законодавстві, була виявлена одна спільна ознака таких об'єктів - археологічне значення. Але треба зауважити що археологічна ознака для культурних цінностей не є обов'язковою, її можна віднести до факультативних ознак. Основною ознакою ж ознакою все ж таки потрібно вважати вартісну (економічну).

В той час, ознака археологічного значення для поняття «культурна спадщин» є однією із основних. Вбачається, що основним призначенням для об'єктів культурної спадщини є те, що за їхньою допомогою відбувається ідентифікація нації, етносу, народу, цивілізацій, а також за допомогою даних об'єктів відбувається збереження національного надбання. Тобто йдеться скоріше про нематеріальну складову культурі кожної національності, етносу, цивілізації.

Підводячи підсумки можна сказати, що визначення понять «культурні цінності» і «культурна спадщина» мають розбіжності і в українському і міжнародному законодавстві. Але і національне, і міжнародне законодавство ототожнюють об'єкти культурних цінностей та культурної спадщини. На наш погляд, ототожнювати ці поняття неприпустимо, оскільки поняття «культурні цінності» є ширшим за поняття «культурна спадщина» бо, до культурної спадщини можуть відноситися об'єкти які є надбанням від попередніх поколінь, а під поняття культурні цінності можуть підпадати і предмети старовини, так і сучасні культурні цінності. Але на скільки вони будуть визнані культурною спадщиною та на скільки будуть сприйняті як цінності символи національної та духовної культури залишається під питанням.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Завальна Ж.В.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей»[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1068-14>

2. Закон України «Про культуру»[Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>

3. Закон України «Про охорону культурної спадщини »[Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

4. Панова С.І. «До питання про поняття культурних цінностей як об'єкту цивільних прав »[Текст] / Панова С.І // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014- №7.- 120-123с.

5. Рекомендації ЮНЕСКО про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт 1968 р [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_723

6. Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини від 16.11.1972 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_089

7. Академічний тлумачний словник (1970—1980), [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/spadshhyna>

ФОРМИ І МЕТОДИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКОНАВЧИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Гришин Віктор Олександрович
державний виконавець Орджонікідзевського
відділу державної виконавчої служби м. Харків
головного територіального управління юстиції
у Харківській області.
e-mail: grishin.vic@ukr.net

Ключові слова: органи виконавчої влади, виконавчо-розпорядча діяльність, управлінська діяльність, форми державного управління, методи державного управління.

Виконавча і розпорядча діяльність виконавчих органів місцевого самоврядування може виражатися у здійсненні різноманітних дій, що характеризують як зовнішні, так і внутрішньоорганізаційні управлінські відносини. Це і є здійснення ними управлінських

функцій, реалізація прав й обов'язків в межах своєї компетенції. Зовнішньо виражені дії виконавчих органів або їх посадових осіб, що здійснюють в межах своєї компетенції, мають назву «форми управління» [1, с. 63].

Форма управлінської діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування має наступні критерії: по-перше, форма управління завжди є зовнішнім вираженням волі суб'єкта управлінської діяльності; по-друге, таке вираження в умовах демократії обов'язково реалізується у відповідності з чинним законодавством; по-третє, це волевиявлення має здійснюватися в межах власної компетенції; і по-четверте, кожна форма управління повинна переслідувати певну управлінську мету [2].

Усі форми управлінської діяльності характеризуються самостійністю та універсальністю. Кожна з них може вдало використовуватися виконавчими органами місцевого самоврядування в будь-якій сфері чи галузі управління: економіці, внутрішній організації тощо.

Юридично значущою (правовою) формою вважають діяльність, пов'язану з прийняттям правових актів, що мають наслідком виникнення, зміну або припинення адміністративних правовідносин між суб'єктом і об'єктом управління [1, с. 63], а також здійснюється на основі повного юридичного оформлення. Серед правових форм виділяють: прийняття правових актів; укладення договорів; здійснення інших дій, що мають юридичне значення [3, с. 150].

Юридично незначущі (не правовими) формами діяльності вважаються організаційні дії та матеріально-технічні операції. Вони також здійснюються в межах чинного законодавства, проте дуже часто така діяльність регламентується законом лише в цілому. Головна їх особливість полягає у тому, ці дії безпосередньо юридичних наслідків не спричиняє.

Поєднання правового регулювання з організацією і матеріально-технічним забезпеченням зумовлює відповідний поділ цих форм на правові, організаційні та матеріально-технічні: видання нормативних та індивідуальних правових актів, засідання виконавчого комітету та інших колегіальних органів, проведення нарад, зустрічей, персональна діяльність сільського, селищного, міського голови, керівників відділів та управлінь, видача довідок, звітів тощо. Системне використання в практичній діяльності виконавчих органів цих форм забезпечує здійснення ними своїх повноважень на відповідному рівні [4, с. 11].

Методи управління це способи, прийоми та засоби цілеспрямованого, організуючого впливу виконавчих органів місцевого самоврядування на об'єкти, які

віднесені до їх ведення. На відміну від форм, методи управлінської діяльності виражають змістовний бік управлінського впливу.

Сукупність методів, що застосовуються в процесі здійснення управлінської діяльності, їх поєднання є одним із її найважливіших якісних показників. Від уміння обирати й застосувати їх залежить досягнення поставленої мети, а відтак, і ефективність виконавчо-розпорядчої діяльності [3, с. 185].

Методи управлінської діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування характеризуються певними ознаками [5]:

- усі методи діяльності цих органів використовуються в процесі управління.

- використовуваними методами здійснюється вплив виконавчих органів на об'єкти управління. Методи становлять зміст цього впливу і завжди мають своїм адресатом конкретний об'єкт.

- методи управлінської діяльності використовуються виконавчими органами місцевого самоврядування як засіб здійснення закріпленої за ними компетенції. Це означає, що юридична сила методів постійно знаходиться у межах повноважень цих органів.

- методи, як і будь-яких зміст, мають свою форму, зовнішнє вираження. Засобом зовнішнього вираження методів управління органів місцевого самоврядування є форми управлінської діяльності цих органів.

Проблема класифікації методів управління органів місцевого самоврядування, як і решти органів державного управління, залишається відкритою з огляду на великий обсяг конкретних прийомів, які використовуються для впливу на керовані об'єкти.

У процесі своєї діяльності виконавчі комітети використовують такі методи роботи як: метод планування, вироблення рішень, організації виконання рішень, координації, інформаційного забезпечення та метод роботи з кадрами.

Форми та методи є складовими елементами діяльності, з'ясування яких дає поняття про функціонування органу публічної влади в часі та просторі. Вони безпосередньо впливають на функціонування всієї системи місцевої ради та місцевого самоврядування. Наскільки форми та методи діяльності виконавчих органів будуть відповідати принципам демократизму і професійності, настільки ці принципи будуть забезпечуватися у всіх частинах системи місцевого самоврядування [4, с. 11].

Будучи елементами діяльності виконавчих органів, форми і методи мають повною мірою задовольняти вимогам часу, надаючи їй характеру демократичності, професійності та сучасності. Постійне вдосконалення форм і методів діяльності, наповнення старих форм новим змістом безпосередньо залежать від керівного складу виконавчих органів.

Список використаних джерел:

1. Овсянко Д.М. Административное право [Текст]: учебное пособие для студентов юридических факультетов и институтов / Д.М. Овсянко; отв. ред. проф. Г.А. Туманов. – М.: Юристь, 1996. – 304 с.
2. Адміністративне право України: основні поняття. [Текст]: навчальний посібник / за заг. ред. д.ю.н., проф. І.П. Голосніченка. – К.: ГАН, 2005. – 232 с.
3. Бахрах Д.Н. Административное право [Текст]: учебник для вузов. / Д.М. Бахрах. – М.: Издательство ВЕК, 1999. – 368 с.
4. Соляник К.Є. Організація та діяльність виконавчих органів місцевих рад в Україні [Текст]: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.02 / Соляник Костянтин Євгенович; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2003. – 18 с.
5. Журавель Я.В. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування [Текст]: дис. ...канд. юрид.наук: 12.00.07 / Журавель Ярослав Володимирович; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2008. – 227 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://adminpravo.com.ua/index.php/2010-04-13-14-05-13/151-2010-10-05-15-33-31/2036-23/>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ З ІНОЗЕМЦЯМИ

Грищенко Євгеній Сергійович
курсант 4-го курсу факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: majestik771@gmail.com

Ключові слова: іноземець, допит, тактика, прийоми, особливості, статус.

У наш час участь іноземців під час проведення досудового розслідування не є рідкістю, адже їх кількість в Україні постійно збільшується. Враховуючи те, що іноземці, зазвичай, не володіють ні мовою кримінального судочинства України, ні законодавчою бази нашої країни, їх права та свободи можуть бути порушені, тому Кримінальним процесуальним кодексом України закріплено особливий порядок проведення досудового розслідування із такими особами.

Попри значну увагу до правового статусу іноземців у нашій державі, юридичну відповідальність за правопорушення, проблеми тактики проведення слідчих дій з іноземцями сьогодні недостатньо досліджені, що призводить до недоліків та складностей під час розслідування кримінальних проваджень цієї категорії.

КПК України 2012 року дещо врегулював низку питань, пов'язаних з особливостями кримінального провадження за участю іноземців, дотриманням їх правового статусу, проте існує потреба у теоретичному осмисленні правових норм, розробці криміналістичних рекомендацій, які деталізують законодавчі положення.

То ж, хто такі іноземці? Поняття «іноземці», «іноземні громадяни» є узагальненими. Згідно з п. 6 ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземець — це особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав [1, с. 1]. Слідчі (розшукові) дії за участю іноземців проводять у межах кримінального провадження відповідно до норм КПК України у зв'язку із вчиненням будь-якого кримінального правопорушення відносно іноземних громадян на території України чи іноземними громадянами на території України.

Особливості проведення окремих слідчих дій з іноземцями встановлені статтями 3, 19, 31, 45, 69, 161, 182 КПК України, що передбачає необхідність вжиття слідчим як організаційних заходів, наприклад, підшукування перекладача, переклад документів на мову, якою володіє іноземець, виклик представників дипломатичної установи, так і дотримання певної процесуальної процедури, наприклад, присутності захисника під час проведення слідчих дій з обвинуваченим-іноземцем, який не володіє мовою кримінального судочинства та ін. Таким чином, найбільш типовими формами впливу правового статусу іноземця на процес розслідування можуть бути створення (або існування) труднощів для організації розслідування кримінального провадження загалом, проведення окремих слідчих дій, наявність спеціальної процесуальної процедури проведення певних слідчих дій, що може зумовити потребу обрання чи розроблення окремих тактичних прийомів, які слід використовувати під час досудового розслідування.

На думку А. Крамарева та В. Лаврова, з усіх слідчих (розшукових) дій, які проводяться за участю іноземців, найчастіше застосовується допит їх як свідків або потерпілих [2, с. 11].

Передумовою проведення успішного допиту іноземця є ретельна підготовка. Як зазначає А. Шеремет, допит — це працемістка, складна, багатопланова слідча дія, яка потребує від слідчого неабиякої підготовки та майстерності. Початковий етап підготовки до проведення допиту передбачає вивчення матеріалів кримінального провадження. Це

обов'язкова вимога для кожного слідчого (незалежно від рівня його досвіду), який готується до проведення допиту іноземця. Деякі слідчі розпочинають допит, не вивчивши досконало матеріалів розслідуваного провадження, внаслідок чого не з'ясовують істотних деталей, а повторно допитати іноземця не є можливим. Тож підготовка покликана забезпечити результативність допиту, економію часу слідчого, дотримання процесуальних прав допитуваних осіб [3, с. 267].

Готуючись до допиту, слідчий повинен уважно вивчити матеріали провадження, що дозволить правильно і повно визначити предмет допиту, конкретний зміст і логічну послідовність запитань до іноземця. Перед допитом слідчий повинен мати хоча б загальну уяву про політичний лад, правові принципи і звички, історію та географію країни допитуваного. Адже, визначаючи коло запитань, що підлягають з'ясуванню за участі допитуваного іноземця, слід звертати увагу не лише на їхній юридичний зміст і тактичне значення, а й на політичну та ідеологічну забарвленість. Необхідно уникати постановки перед іноземцем запитань, які стосуються його політичних уподобань або національних почуттів, а, отже, можуть перетворити допит на дискусію з питань політики, ідеології чи національних відносин.

Необхідно продумувати не тільки зміст запитань, а і їхню форму. Запитання до іноземця, передусім - потерпілого, повинні бути особливо коректними і тактовними.

Необхідно також особливо готувати мову запитань, тобто вивіряти їхню лексику і стиль. Складність у допиті іноземця, особливо, якщо він володіє мовою спілкування в Україні, може забезпечити одне невіддале за конкретної ситуації слово. Тим паче, що значення одного і того ж слова може бути сприйняте людьми різної соціальної, національної та державної належності в абсолютно інший, інколи протилежний спосіб. Наприклад, іноземці з Африки можуть обуритись, якщо за їх присутності вживати слово "негр", хоча в українській мові воно не містить жодних образливих відтінків [4, с. 171].

Встановлення психологічного контакту відбувається краще, якщо слідчий і допитуваний перебувають наодинці, а кримінальний процес, в свою чергу, встановлює процесуальну необхідність участі перекладача при допиті такої категорії осіб.

Важливо, щоб перекладач став союзником слідчого, звичайно, залишаючись при цьому самостійним та неупередженим учасником процесу.

Зі свого боку, слідчий може ознайомити перекладача з метою допиту, його наближеним планом, а в необхідних випадках - і з характером розслідуваної події.

Крім перекладача, на допиті можуть бути присутніми адвокат і, на прохання допитуваного, працівник консульського чи дипломатичного представництва його країни. Усі

переговори про місце, час допиту за участі цих осіб ведуться керівником слідчого підрозділу тільки через МЗС.

Кожен учасник слідчої (розшукової) дії перед початком допиту повинен бути представлений допитуваному. Крім того, йому необхідно роз'яснити, що така присутність продиктована турботою про захист його прав і не суперечить закону.

Вступну частину допиту бажано проводити у формі бесіди загального характеру. У ході цього можуть бути зачеплені питання, що є близькими і зрозумілими іноземцеві, які пов'язані або з відвідуванням України, або ж із його професійними чи іншими захопленнями. Саме тут має бути використана наявна на цей момент обізнаність слідчого про особу допитуваного-іноземця.

Переходячи до офіційної частини допиту (у разі допиту іноземця – потерпілого від злочину), слідчий повинен від імені української влади виразити співчуття щодо прикрого випадку з іноземцем і вибачитися за заподіяну шкоду. Попереджаючи іноземця, який не користується дипломатичним імунітетом, про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання, робити це необхідно коректно, у формі роз'яснення відповідних правових норм. Тут доцільно показати їх не правове значення як гарантії об'єктивності й повноти провадження розслідування, у чому мав би бути заінтересованим і потерпілий.

Допит іноземця доцільно, крім протоколу, фіксувати за допомогою аудіо- чи відеозапису. Особливо важливо це під час проведення одночасного допиту між іноземцями чи за участі іноземця.

Отже, слід зазначити, що проведення слідчих дій з іноземцями є досить складним процесом, який потребує додаткових знань, умінь, навичок, тактичних та психологічних прийомів слідчого з метою отримання важливої для слідства інформації [5, с. 32]. Не менш важливим є те, що КПК України встановлює певні особливості розслідування злочинів з іноземцями у формі правових норм, якими слідчий має керуватися у своїй діяльності та неухильно їх виконувати.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Даниленко А.В.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 22.09.2011 «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 19—20. — Ст. 179.
2. Крамарев А. Г., Лавров В. П. Особенности допроса граждан иностранных государств: Метод.пособие / Акад. МВД СССР; Ред. В. Ф. Статкус. — М., 1976. — 39 с.

3. Шеремет А. П. Криміналістика: Навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 472 с.

4. Криміналістика: питання і відповіді: Навч. посіб. для студ. ВНЗ / А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, Я. В. Кузьмічов, Ж. В. Удовенко, С. В. Хільченко; МОН України, НАВС. — К.: ЦУЛ, 2011. — 276 с.

5. Кудінов С.С. Процесуальні та тактичні особливості провадження окремих процесуальних дій з участю іноземців : метод. реком. / Кудінов С.С., Шехавцов Р.М., Цибульська О.О. ; за заг. ред. Л.В. Черечукіної. — Луганськ: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2012. — 47 с.

РОЗМЕЖУВАННЯ ВІДМОВИ ПРОКУРОРА ВІД ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАННЯ ТА ЗМІНИ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАННЯ

Грушевська Марина Ігорівна

аспірант Науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка В. В. Стапшиса
Національної академії правових наук України
e-mail: marinka.93@list.ru

Ключові слова: кримінальне провадження, прокурор, судовий розгляд, відмова прокурора від підтримання публічного обвинувачення, зміна публічного обвинувачення.

При розгляді судом кримінальних проваджень непоодинокими є випадки корегування прокурором своєї правової позиції в суді, конкретними проявами якого є зміна публічного обвинувачення та відмова від підтримання публічного обвинувачення. На практиці іноді виникають проблеми при розмежуванні цих явищ. З огляду на це, набуває актуальності дослідження проблем розмежування відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення та зміни публічного обвинувачення.

Згідно із ч. 1 ст. 340 КПК України, якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він після виконання вимог статті 341 цього Кодексу повинен відмовитися від підтримання публічного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження. Копія постанови надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам, а також представнику

юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Звертає на себе увагу та обставина, що у ст. 340 КПК міститься характеристика процесуального «механізму» відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення, але визначення цього поняття відсутнє.

Аналогічна проблема спостерігається відносно регламентації зміни прокурором публічного обвинувачення. Частина 1 ст. 338 КПК України вказує, що з метою зміни правової кваліфікації та/або обсягу обвинувачення прокурор має право змінити обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа. З наведених положень можна виокремити підстави та мету зміни обвинувачення, хоча сутність цього явища належним чином законодавцем не розкривається.

При оцінці співвідношення цих явищ ми виходимо із того, що як відмова від підтримання публічного обвинувачення, так і зміна його прокурором є нічим іншим, як конкретними проявами зміни тієї процесуальної позиції, яку прокурор займає у суді першої інстанції і яка викладена у затверженому ним обвинувальному акті. В обох випадках прокурор впливає на межі судового розгляду, вносячи корективи до змісту та/або обсягу здійснюваної ним обвинувальної діяльності.

Зважаючи на спорідненість обох цих ситуацій, більш загальним поняттям для них видається «зміна публічного обвинувачення», що дає підстави М. Ю. Черковій вважати відмову від підтримання державного обвинувачення окремим випадком зміни обвинувачення [1, с. 15]. Проте, на наш погляд, такий висновок не є обґрунтованим, адже дослідниця підміняє поняття зміни публічного обвинувачення у значенні сутності відповідного корегування прокурором своєї правової позиції у суді (що має місце в обох розглядуваних випадках) та конкретного прояву таких змін, які передбачаються ст. 338 КПК України. Подібні висновки вступають у протиріччя із законодавством, яке розмежовує зміну державного обвинувачення та відмову від нього, регламентуючи їх у різних статтях КПК України.

Як зауважує А. В. Лапкін, зміна обвинувачення має суттєві відмінності від відмови: вона трапляється на практиці значно частіше; має місце під час проведення судового слідства, тому вимагає від потерпілого активної участі у ньому в якості обвинувача; прокурор не ставить під сумнів факту порушення злочином прав потерпілого, а отже – у повному обсязі зобов'язаний продовжувати забезпечення його прав; нарешті, прокурор не самоусувається від подальшої участі у розгляді справи, а продовжує підтримувати обвинувачення [2, с. 131]

Разом з тим, існують й інші проблеми розмежування відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення та зміни публічного обвинувачення. Вони стосуються такого різновиду відмови від публічного обвинувачення, як часткова відмова. Так, хоча закон не диференціює відмову прокурора від публічного обвинувачення на види, проте дослідники виділяють повну і часткову відмову, що залежить від обсягу заперечення обґрунтованості обвинувачення прокурором.

Повна відмова – це заперечення прокурором публічного обвинувачення у повному обсязі. Це загальний випадок відмови від обвинувачення, при якому не має значення, у вчиненні скількох кримінальних правопорушень обвинувачується особа – одного чи кількох – оскільки прокурор відмовляється від обвинувачення щодо всіх кримінальних правопорушень. Після повної відмови прокурор вже не бере участі у справі. При частковій відмові прокурор відмовляється від обвинувачення підсудного у вчиненні одного або кількох злочинів, залишаючи обвинувачення особи у вчиненні іншого злочину (злочинів) [3, с. 60]. З цього можна зробити наступні висновки: (1) часткова відмова може мати місце лише при обвинуваченні особи у вчиненні кількох (двох і більше) кримінальних правопорушень; (2) часткова відмова полягає у відмові від обвинувачення у вчиненні певного кримінального правопорушення, проте щодо інших прокурор продовжує підтримувати публічне обвинувачення.

У науковій юридичній літературі звертається увага й на те, що прокурор може відмовитися від публічного обвинувачення як щодо кримінальних правопорушень, так і щодо осіб, винних у їх вчиненні. Тому можлива і комбінована відмова – коли прокурор повністю відмовляється від публічного обвинувачення стосовно однієї особи, в той час як щодо іншої – лише в частині обвинувачення, по конкретному злочину [4, с. 34].

На практиці проблеми можуть виникати саме у сфері розмежування зміни публічного обвинувачення та часткової відмови, оскільки між цими ситуаціями дійсно є спільні риси. Це, зокрема, однаковий суб'єкт – прокурор, який і приймає відповідні рішення; продовження розгляду справи за участі прокурора; підтримання обвинувачення потерпілим у разі його незгоди з рішенням прокурора. З огляду на це деякі науковці висловлювали думки про їх тотожність, наприклад, І. М. Садовський, який вважав, що часткова відмова є формою зміни державного обвинувачення прокурором [5, с. 31].

У зв'язку із цим існує необхідність сформулювати чіткі критерії розмежування цих явищ. До них, зокрема, можна віднести наступне:

- підставою для зміни публічного обвинувачення є встановлення під час судового розгляду нових фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого

обвинувачується особа, які вплинули на правову кваліфікацію та/або обсяг обвинувачення. Підставою для відмови від підтримання публічного обвинувачення є встановлення обставин, що привели прокурора до переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується;

- відмова від публічного обвинувачення полягає у запереченні обвинувачення прокурором і припиненні ним обвинувальної діяльності проти підсудного, тоді як зміна обвинувачення означає лише внесення певних поправок до обвинувачення, які можуть зменшувати обсяг обвинувачення, але в жодному разі не усувають самого обвинувачення;

- відмова від публічного обвинувачення завжди стосується кримінального правопорушення в цілому, тоді як зміна – окремих аспектів його кваліфікації;

- відмова від публічного обвинувачення є обов'язком прокурора, тоді як зміна державного обвинувачення – це, виходячи із положень ч. 1 ст. 338 КПК України, його право;

- відмова від підтримання публічного обвинувачення і зміна публічного обвинувачення мають різні процесуальні наслідки: (а) при відмові прокурора від публічного обвинувачення продовження розгляду справи залежить від процесуальної позиції потерпілого, а у разі зміни публічного обвинувачення розгляд справи продовжується в будь-якому випадку.

Таким чином, досліджувані явища мають суттєві відмінності. Головним є те, що при відмові державне обвинувачення частково зникає, його обсяг обов'язково зменшується; при зміні воно залишається у відкорегованому вигляді. Таким чином, у випадках, коли мова йде про виключення кваліфікуючих ознак, зменшення обвинувачення, виключення епізодів з багатоепізодного злочину та про інші внесення поправок до обвинувачення, прокурор має корегувати свою правову позицію у суді шляхом зміни публічного обвинувачення, а не відмови від нього.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Маринів В.І.

Список використаних джерел:

1. Черкова М. Ю. Зміна обвинувачення в кримінально-процесуальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. / М. Ю. Черкова. – К., 2006. – 20 с.

2. Лапкін А. В. Роль прокурора в забезпеченні прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному судочинстві України: монографія / А. В. Лапкін. – Х.: Право, 2012. – 264 с.

3. Каркач П. М. Державне обвинувачення в суді за новим кримінальним процесуальним законодавством України: навч. посіб. / П. М. Каркач. – Х.: Право, 2013. – 184 с.

4. Маляренко В. Т. Про відмову прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді та її правові наслідки / В. Т. Маляренко, І. В. Вернидубов // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – №4. – С. 31-40.

5. Садовский И. М. Судебная речь прокурора / И. М. Садовский // Прокурорский надзор в суде первой инстанции по уголовным делам. – М., 1978.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ

Губська Євгенія Станіславівна
студентка 3 курсу юридичного факультету Харківського
національного університету ім. В. Н. Каразіна
e-mail: e.gubsckaia@yandex.ru

Ключові слова: кримінологічна характеристика, особа неповнолітнього, злочинність неповнолітніх.

У неповнолітньої особи на процес формування свідомості та становлення її особистості впливають вікові, біологічні та психологічні особливості, які певною мірою можуть штовхати дитину на злочинний шлях. Значно впливають на неповнолітнього середовище, яке його оточує та стосунки в родині.

Проблему злочинності неповнолітніх досліджували такі відомі вчені як І.О. Бандурка Є. М. Блажівський, Ю. С. Завгородня, О. М. Литвинов, А. П. Закалюк, О. М. В. В. Голіна, О. С. Стеблинська, Н. С. Юзікова, В. Б. Харченко та ін.

Злочинність неповнолітніх є різновидом більш загального соціального феномену – злочинності в цілому, тому, закономірно, що їй притаманні всі змістовні ознаки останньої. Втім, злочинність неповнолітніх характеризується низкою особливостей, виокремлення та дослідження яких є запорукою здійснення ефективної протидії такій злочинності [1, с. 142].

Особистість злочинця розкривається через структуру особи, яка складається із сукупності її соціально-значимих якостей, які сформувалися у процесі різноманітного спілкування з іншими людьми, установами, державою, суспільством. У структурі особистості виділяють біофізіологічні, соціально-демографічні, морально-психологічні, соціальних-рольові, кримінально-правові ознаки [2, с. 94].

Кримінально-правові і кримінологічні якості показують ступінь деформації особистості, її особливі якості, дозволяють визначити найбільш суттєві ознаки осіб, які скоїли злочин [2, с. 94].

Біофізіологічні ознаки структури особистості – це стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної статури, природні якості правової системи і т.п. Соціально – демографічні – освіта, соціальне походження і становище, рід занять, національна і професійна приналежність, сімейне становище, матеріальна забезпеченість, приналежність до сільського чи міського населення.

Морально-психологічні якості розкриваються через свідомість, цілеспрямованість особистості, особливості поведінки і дій, при- вички і схильності, рівні розумового розвитку, обсяг знань, кругозір, зміст і різноманітність інтересів і устремлінь, життєвий досвід, практичність поведінки, етичність, характер реагування на різні прояви зовнішнього середовища, здатність приймати і здійснювати прийняті рішення, вміння регулювати свою діяльність і спрямованість поступків, володіння витримкою, стійкістю, наполегливістю [2, с. 94].

Соціально-рольові якості структури особистості реалізуються через соціальні ролі і соціальний статус, здатність бути лідером і самостійним, чи бути підпорядкованим, які ролі може виконувати особа [2, с. 94].

Досліджуючи питання злочинності неповнолітніх, є необхідність з'ясувати визначення поняття «неповнолітній».

Конвенцією про права дитини в ст. 1 зазначено, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [3].

Дитина є особистістю у різних її варіантах: людина, громадянин, особа без громадянства тощо. В цьому сенсі було визнано за необхідність надати спеціальний захист дітям в силу їхньої фізичної та розумової незрілості [4].

Щодо КК України та КПК України слід зазначити, що застосованим є термін «неповнолітній». КК України містить також термін «малолітній», але як вказівку на особливості потерпілого. Якщо йдеться про застосування певних заходів впливу (у тому числі, й кримінальної відповідальності), КК України та КПК України використовують загальне поняття «неповнолітній», уточнюючи, що йдеться про неповнолітніх або осіб, які не досягли на час вчинення суспільно небезпечного діяння віку, з якого можлива кримінальна відповідальність за вчинення певного суспільно небезпечного діяння [4].

Враховуючи викладене, слід зазначити, що такі поняття як «діти», «дитина», «малолітні» та «неповнолітні» широко використовуються у вітчизняному законодавстві, але при цьому їх зміст не є однозначним, не сформульовані чіткі критерії, які визначають особливості правового статусу осіб у певному віковому періоді до 18 років. Такі законодавчі непорозуміння суттєво впливають на правозастосовну діяльність та фактично призводять до порушення/можливості порушення прав та свобод осіб, які потребують особливого ставлення суспільства та держави [4].

Таким чином, законодавчо не визначене поняття «неповнолітній» може призводити до неправильної інтерпретації та розуміння.

Наприклад, В. Д. Воднік, В.В. Голіна, В.П. Ємельянов особу неповнолітнього злочинця визначають як суспільно небезпечного підлітка із соціально-психологічними та морально-правовими дефектами свідомості, який в умовах конкретної життєвої ситуації вчинив злочин [5, с. 42].

Отже, перейдемо до дослідження кримінологічних якостей, що зумовлюють ступінь деформації особистості неповнолітнього.

Як показує практика, правопорушення діти розпочинають вчиняти в молодшому шкільному віці. Проте в загальній кількості злочинів неповнолітніх їх частка набагато менша, ніж показник серед старших підлітків. До того ж у цьому віці (малолітство) особи ще не підлягають кримінальній відповідальності. Підлітковий вік – самий суперечливий і динамічний період у житті людини, його ще визначають як перехідний. Підліток у цей період перебуває у стані переходу від дитинства до дорослості, від незрілості до зрілості. Як правило, їм властиві суперечливість, непослідовність і нестійкість поведінки, різкі коливання від наївно-дитячих вчинків до серйозно мотивованих часто протиправних дій [6, с. 156].

Значний вплив на формування особи неповнолітнього злочинця має середовище, в якому він перебуває. Вплив середовища може бути як соціально позитивним, так і соціально негативним. Останній проявляється в тому, що в особи закріплюються і посилюються антисоціальні погляди та звички, які лежать в основі правопорушень. Для багатьох неповнолітніх, які стали на злочинний шлях, характерна деформація соціальних позицій, притаманна їхньому віку: відсутність або передчасна втрата офіційних позицій – тих, які забезпечують взаємопідкріплюючий цілеспрямований вплив державних і громадських інститутів; одночасне розширення офіційних позицій, пов'язаних з участю в негативних малих групах, і, головне, підвищення особистісної значимості останніх [7, с. 145].

Значну роль у формуванні особи неповнолітнього відіграє сім'я. Хоча всі батьки наділені однаковими правами та обов'язками щодо виховання дітей, у кожній сім'ї виховний

процес відбувається по-різному. За дослідженнями З. В. Баєрюнас, характерними рисами сімей, що мають неповнолітніх правопорушників, є такі: ці сім'ї не цінують або мало шанують моральні цінності; на перше місце ставлять матеріальні цінності; характеризуються конфліктами і лайкою; не мають розвиненої потреби в самостійному набутті педагогічних знань; у результаті цього, а також низької освіти і культури є безсилами допомогти дітям правильно орієнтуватися в багатогранності життєвих обставин; намагаються регулювати поведінку дітей через грубощі, докори і покарання [7, с. 145].

Більшість злочинів (приблизно 80%) вчиняються неповнолітніми за місцем їх проживання або в місцях, де вони проводять свій вільний час (дискотеки, бари, кафе, за місцем навчання). 70% злочинів вчиняються неповнолітніми в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Кожний другий злочин вчиняється в групі. Серед неповнолітніх невелика частка рецидиву злочинів, оскільки друга судимість, як правило, уже має місце за досягнення особою 18-річного віку. Що стосується статі, то більшість неповнолітніх злочинців – це особи чоловічої статі, хоча злочини скоюють також неповнолітні дівчата спільно з хлопцями. Жіноча злочинність неповнолітніх співвідноситься із чоловічою в пропорції 1:15 [8, с. 143].

Однією з найбільш активних причин та умов скоєння правопорушень серед підлітків є вживання наркогенних речовин (до 70% протиправних дій скоюється в стані сп'яніння), відповідно, профілактика їх вживання фактично є профілактикою правопорушень [8, с. 143].

Отже, досліджуючи кримінологічну характеристику особи неповнолітнього злочинця, ми з'ясували, що на формування світогляду, свідомості, самовизначення підлітка значно впливають такі чинники як вікові, біологічні та психологічні особливості, стосунки в родині, оточуюче суспільство, вживання алкоголю або наркотичних речовин. Детальне вивчення проблем злочинності неповнолітніх має велике практичне значення для попередження проявів такої злочинності та вирішення інших питань ювенальної юстиції в Україні.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Давиденко М.Л.

Список використаних джерел:

1. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх / Мозгова В. А. // Юридичний вісник. – 2014. - № 2 (31). – С. 142-147.
2. Бандурка І.О. Кримінологічна характеристика особистості неповнолітнього злочинця / Бандурка І.О. // Наше право. - 2014. - № 6. – С. 92-100.

3. Конвенція про права дитини : Міжнародний документ від 20.11.1989 : Редакція від 01.01.2000 [Електроний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

4. Дружаєва Ю. Б. Ювенальний контекст у нормативному полі України: проблеми визначення понять / Дружаєва Ю. Б. [Електроний ресурс]. - Режим доступу : <http://conference.inf.od.ua/index.php/ru/spisok-materialov-konferentsii/sektsiya-4-prava-rebenka-v-sfere-natsionalnogo-prava-i-yuvenalnaya-yustitsiya/67-druzhaeva-yuliya-borisivna-yuvenalnij-kontekst-u-normativnomu-poli-ukrajini-problemi-viznachennya-bazovikh-ponyat>

5. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження: Монографія / Кол. авторів: В. В. Голіна, В. П. Ємельянов, В. Д. Воднік та ін.; За заг. ред. професорів В. В. Голіни та В. П. Ємельянова — Х.: Право, 2006. — 292 с.

6. Бандурка, І. О. Кримінологічний вимір злочинності неповнолітніх / І. О. Бандурка // Вісник Кримінологічної асоціації України. - 2016. - № 1 (12). - С. 154-163.

7. Карпенко Р. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми / Карпенко Р. // Підприємництво, господарство і право. – 2016. - № 9. – С. 144-148.

8. Виноградова С.О. Рецидивна злочинність серед неповнолітніх: причини та попередження / Виноградова С.О. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. - № 33. – С. 141-144.

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ МЕРЕЖІ СУДІВ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Дем'яненко Ірина Володимирівна
здобувач кафедри організації судових
та правоохоронних органів Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
e-mail: demyankenko_irina@i.ua

Ключові слова: місцевий загальний суд, судова система, судоустрій, організація роботи суду.

Серед можливих напрямів підвищення ефективності організації і діяльності місцевих загальних судів на сучасному етапі першочергове значення має удосконалення їхньої мережі. Передусім для кращого розуміння переваг і недоліків побудови ланки мережі місцевих

загальних судів в Україні доцільно проаналізувати відповідний закордонний досвід. Зауважимо, що в контексті євроінтеграційних прагнень України в якості об'єктів порівняльно-правового аналізу нами обрані окремі розвинуті країни Європейського Союзу, які належать до континентальної правової сім'ї.

Так, приміром, у Бельгії низову (першу) ланку судової системи утворюють мирові суди, у яких суддя одноособово розглядає справи щодо незначних злочинів, спори з цивільних і торговельних справ з незначною сумою позову, а також деякі спори немайнового характеру. Основна (друга) ланка бельгійської судової системи – трибунали першої інстанції, військові трибунали, трибунали з трудових спорів і комерційні трибунали. Ці трибунали функціонують у кожному з 26 судових округів. У кожній провінції утворено по два-три судових округи [1, с. 25]. Особливістю судової системи Бельгії є як диференціація її першої інстанції, поєднана зі спеціалізацією судових установ, так і створення судових округів, які не співпадають із адміністративно-територіальним поділом.

У Італії на місцевому рівні діють мирові судді (їх близько 10 тисяч і вони не є професіоналами), які мають обмежену компетенцію: розглядати лише цивільні справи з незначною сумою позову; преторії (їх утворено близько тисячі), в яких працюють від одного до п'ятдесяти суддів, які одноособовим суддею (претором) розглядають справи про незначні кримінальні злочини, за які може бути призначено покарання до трьох років позбавлення волі. Вони також розглядають цивільні справи, сума позову по яких перевищує компетенцію мирових суддів, та скарги на рішення вказаних суддів; трибунали (їх налічується 160), які розглядають як суди першої інстанції кримінальні та цивільні справи, що перевищують компетенцію преторій, а як суди апеляційної інстанції – апеляційні скарги на постановлені преторами вироки і рішення [1, с. 28]. Отже, у цій державі до судів першої інстанції відносяться дві ланки щодо кримінальних справ і три – стосовно цивільних справ.

У Франції на нижчому рівні судової системи діють суди малої інстанції (*tribunal d'instance*) та суди великої інстанції (*tribunal de grande instance*). Підсудність цих судів визначається предметом спору та розміром заявлених вимог. Так, суди малої інстанції розглядають всі цивільні справи із сумою позову до 10 тис. євро, справи про кримінальні або адміністративні правопорушення, за які накладається штраф у розмірі, що не перевищує 1500 євро, спори про оренду житлових приміщень, скарги з питань складання виборчих списків та інші передбачені законом справи [2, с. 248]. Обсяг навантаження на ці суди досить високий, що призвело до створення у 2002 р. місцевих судів (*la jurisdiction de proximité*), що є найнижчою ланкою загальної судової системи і здійснюють правосуддя як остання інстанція у складі одноособового судді для оперативного розгляду дрібних цивільних (якщо сума

позову не перевищує 1500 євро) і кримінальних справ на місцях. Суддя місцевого суду має право за власної ініціативи або за проханням сторін направити справу на розгляд до суду малої інстанції [3, с. 486-487].

Суди великої інстанції діють у кожному департаменті, складаються з палат (які можуть бути територіально наближені до населення), розглядаючи справи як суддею одноособово, так і колегіально. Вони вирішують цивільні справи із сумою позову понад 10 тис. євро, справи про злочини, за які передбачено покарання до 10 років позбавлення волі, інші справи, не віднесені до підсудності інших судів першої інстанції. Характерною рисою судів великої інстанції є їх широка внутрішня спеціалізація, яка передбачає наявність суддів у сімейних справах, суддів у справах неповнолітніх, слідчих суддів, суддів по застосуванню покарань та ін. [4, с. 91] Також як суди першої інстанції у Франції діють суди асизів, які у складі присяжних розглядають найтяжчі злочини, за які передбачено довічне або тривале позбавлення волі. Ці суди діють по одному у кожному департаменті, працюють сесійно і розглядають справи у складі 3 професійних суддів і журі присяжних [5, с. 47].

На низовому рівні судової системи Німеччини діють дільничні (місцеві) суди (Local courts) у складі одного або декількох дільничних суддів. Ці суди розглядають три категорії справ: (1) цивільні справи на суму до 5000 євро, а також незалежно від суми позову спори про оренду нежитлових приміщень, спори між клієнтами і власниками готелів, між пасажирами і водіями транспортних засобів, туристами і бюро подорожей, спори щодо збитку, заподіяного іграми і т. ін.; (2) сімейні справи, для розгляду яких у дільничних судах діє внутрішня спеціалізація: спори, що виникають у взаєминах між батьками і дітьми; подружні спори та ін.; (3) кримінальні справи: одноособовим дільничним суддею розглядаються справи про кримінальні проступки, покарання за які передбачено у вигляді штрафу або позбавлення волі не більше ніж на два роки, або якщо інкримінований делікт переслідується виключно в рамках приватного обвинувачення, а у складі суду шефенів – кримінальні справи про злочини, не віднесені до виняткової компетенції судів землі або вищих судів землі, але за умови, що покарання не перевищуватиме чотирьох років позбавлення волі [2, с. 222-223]. Крім того, деякі цивільні і кримінальні справи розглядаються по першій інстанції судами землі, які за загальним правилом виступають апеляційною інстанцією для рішень дільничних судів. Таким чином, побудова першої ланки загальних судів у Німеччині є більш простою, ніж у інших європейських державах, і загалом нагадує українську, враховуючи, звичайно, той факт, що судова система цієї держави на відміну від нашої належить до федеративних.

У Польщі, досвід якої для України заслуговує на особливу увагу, в якості судів нижчої ланки судової системи діють районні суди. Вони створюються на території одного або декількох міст, мають розгалужену внутрішню структуру, яка передбачає можливість наявності таких палат: у цивільних справах, у кримінальних справах, з питань шлюбно-сімейних правовідносин і справ неповнолітніх, по трудових спорах, по земельному кадастру й майновому реєстру. Кожна така палата іменується як відповідний суд, однак юридично і організаційно входить до складу районного суду (хоча може розміщуватися і окремо від нього). Варто звернути увагу на можливість створення в складі районного суду муніципальних судів, які мають статус відділень (палат) районного суду, проте розташуються, як правило, поза межами приміщення районного суду. Такі суди мають загальну, хоча і обмежену, підсудність: вони розглядають у прискореному або спрощеному порядку відповідні цивільні і кримінальні справи, кримінальні справи в порядку приватного обвинувачення й інші справи, не віднесені до компетенції вищестоящих судів [2, с. 269-270]. Таким чином, хоча в Польщі побудова судової системи судів загальною юрисдикції формально є простою і в цілому відповідає українській, проте на рівні нижчої її ланки наявна широка внутрішня спеціалізація, організаційно оформлена у виді судових палат, а також організаційне відокремлення підланки муніципальних судів, територіально наближених до населення.

Таким чином, характерною рисою побудови судів першої інстанції більшості європейських держав є їх дволанковість, оформлена більш або менш виражено, яка дає можливість диференціювати справи між судовими органами залежно від їх категорії (насамперед, відокремити дрібні цивільні і кримінальні справи, які розглядаються у спрощеному порядку, від загального масиву «більш серйозних» справ). Це, як правило, поєднується із намаганням територіально наблизити суди першої інстанції до населення, що в підсумку виявляється в існуванні місцевих (муніципальних, дільничних) або мирових судів. Також загальноприйнятим правилом є широка внутрішня спеціалізація судів першої інстанції. Поряд з цим, мережа судів першої інстанції будується, як правило, в залежності від судових округів, а не від адміністративно-територіального поділу країни. Однак зворотнім аспектом є втілення цих правил у життя виступає надмірна складність побудови судової системи у європейських державах, яка найбільш виразно виявляється саме у визначенні мережі судів першої інстанції.

Науковий керівник: к.ю.н., проф. Каркач П.М.

Список використаних джерел:

1. Порівняльне судове право: Навч. посіб. / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, Н. В. Сібільова, В. С. Бабкова, Ю. І. Крючко; за ред. І. Є. Марочкіна та Л. М. Москвич. – Х.: Право, 2008. – 112 с.
2. Назаров, І. В. Судові системи країн Європейського Союзу та України: генезис та порівняння [Текст] : [монографія] / І. В. Назаров. – Х. : ФІНН, 2011. – 432 с.
3. Новый Гражданский процессуальный кодекс Франции / пер. с франц. В. Захватаев / предисловие: А. Довгерт, В. Захватаев / отв. ред. А. Довгерт. – К. : Истина, 2004. – 544 с.
4. Лапкін А. В. Судове право України : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – Х. : Право, 2016. – 148 с.
5. Боботов С. В. Правосудие во Франции / С. В. Боботов. – М.: Ин-т гос-ва и права Рос. акад. наук, 1994. – 198 с.

БАТЬКІВСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК ВИД СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУКЦІЇ

Дутко Альона Олександрівна
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент
e-mail: mr1506_dutko@ukr.net

Ключові слова: батьківські правовідносини, батьки, дитина, об'єкт правовідносин, суб'єкти правовідносин, зміст правовідносин.

Підставою виникнення прав та обов'язків матері, батька та дитини (батьківських правовідносин) є походження дитини від цих матері та батька, засвідчене у порядку, встановленому законом.

Традиційно вважають батьківські правовідносини такими, що виникають на основі фактичного складу: народження дитини (подія) – або біологічна ознака і державна реєстрація народження органом державної реєстрації актів цивільного стану (дія) – або юридична ознака [1, с. 293]. Для виникнення прав та обов'язків батьків та дітей за загальним правилом мають одночасно бути ці дві ознаки.

Проте, «батьківські правовідносини» в літературі розуміють як правовідносини між батьками та їх неповнолітніми дітьми, які виникають на підставі державної реєстрації батьківства (материнства) навіть за відсутності генетичного зв'язку [2, с. 9]. М.М.

Старосельцева зазначає: «Такий підхід дозволяє обґрунтувати висновок про те, що сучасні соціальні умови характеризуються наявністю різних підстав виникнення прав та обов'язків батьків по відношенню до дітей. У зв'язку з цим вживання терміну «походження» не завжди відповідає дійсності. Походження дитини, тобто кровна, біологічна спорідненість є традиційною, проте не єдиною підставою виникнення батьківських прав та обов'язків» [2, с. 10]. Можна погодитись з М.М. Старосельцевою в тому, що права та обов'язки батьків і дітей ґрунтуються не так на походженні дитини (оскільки передбачено законодавцем і інші способи прийняття дитини в сім'ю – усиновлення, визнання батьківства у випадку, якщо чоловік знає, що він не є біологічним батьком дитини, народження дитини в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій), як на державній реєстрації народження дитини і запису батьків [2, 10]. Тому, існують об'єктивні передумови для визнання в якості підстави виникнення батьківського правовідношення не лише генетичного (біологічного) батьківства, але і так званого соціального батьківства.

Батьківські правовідносини (тобто правовідносини батьків та дітей) є особливим видом сімейних правовідносин. Конструкція батьківських правовідносин включає:

1) суб'єкт – батьків та дітей;

2) об'єкт – особисті немайнові та майнові блага;

3) зміст – суб'єктивні права та суб'єктивні обов'язки (Глава 13-17 СК України). Дана конструкція є складною і виводиться зі змісту нормативних приписів, розміщених у різних статтях кодексу.

Суб'єктами батьківських правовідносин виступають батьки та дитина. Батьки це особи, від яких походить дитина (вони поділяються на юридичних – записаних як такі у Книзі реєстрації народжень і у Свідоцтві про народження дитини та біологічних – справжніх батьків дитини. Як правило, ці дві категорії збігаються, однак у деяких ситуаціях ця презумпція оспорюється), дитина – особа, яка має правовий статус дитини до досягнення нею повноліття (ст. 6 СК України).

Підставами виникнення біологічного (генетичного) батьківства є юридичний склад – народження дитини та її реєстрація в органах державної реєстрації актів цивільного стану, а соціального батьківства є факт реєстрації жінки та чоловіка батьками дитини за відсутності кровного споріднення у випадках, наприклад, усиновлення або застосування допоміжних репродуктивних технологій.

СК України передбачив норми, які визначають правовий статус неповнолітніх батьків. Таких неповнолітніх батьків можна поділити, на тих, які уклали шлюб, та неповнолітніх батьків, які не уклали шлюбу. Наймолодшій породіллі в Україні

виповнилось 11 років, тому неповнолітніх батьків можна поділити на тих, яким виповнилось 14 років, і які мають право на звернення до суду за захистом прав та інтересів своєї дитини (ч. 2 ст. 156 СК України), та тих, яким не виповнилось 14 років. Неповнолітні батьки мають такі ж права та обов'язки щодо дитини, як і повнолітні батьки, і можуть їх здійснювати самостійно.

В якості об'єктів у батьківському правовідношенні можуть виступати особисті немайнові блага; дії; речі (майно). Найчастіше об'єкт такого правовідношення комплексний, у нього включаються два або навіть усі ці елементи. До особистих немайнових благ належать материнство, батьківство, прізвище, ім'я тощо. Важливе місце в якості об'єктів сімейних правовідносин займають дії, які присутні у всіх немайнових правовідносинах між батьками і дітьми та у відносних майнових правовідносинах (аліментні зобов'язання). Виховання належить до числа дій, проте воно уявляється лише як безперервний процес, що триває до досягнення дитиною повноліття. До числа дій у правовідносинах батьків і дітей можуть бути віднесені і діяльність з управління спільною сумісною власністю, з управління майном дитини, тощо. Речі, як об'єкти правовідносин, виступають або у вигляді майна, або у вигляді грошових сум, або навіть у вигляді майнових прав. Речі (майно) є об'єктами тільки у тих правовідносинах, які виникають між батьками і дітьми з приводу належного їм майна.

Зміст батьківських правовідносин складають суб'єктивні права та суб'єктивні обов'язки, які є досить різноманітні – це права та обов'язки батьків щодо виховання; права дітей на отримання належного виховання та їх обов'язки щодо утримання батьків; аліментні права та обов'язки. Кожна група сімейних відносин, у тому числі батьківські, наділяє учасників певними правами та покладає на них певні обов'язки, які конкретизуються відповідними правовими приписами.

До батьківських правовідносин в окремих випадках прирівнюються відносини мачухи, вітчима та падчерки, пасинка (ст. ст. 260, 262, 268, 270 СК України) та фактичного вихователя (особи, яка взяла у свою сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування – ст. ст. 261, 269 СК України).

Отже, батьківські правовідносини - це правовідносини між батьками та їх неповнолітніми дітьми (повнолітніми сином, дочкою), які виникають на підставі державної реєстрації батьківства (материнства) навіть за відсутності кровного споріднення.

Таке засвідчення юридично оформлюється наступним чином: по-перше, шляхом реєстрації народження дитини в органах РАЦСу, коли батьки дитини перебувають між собою у зареєстрованому шлюбі, або мати та батько, які не перебувають у шлюбі подають

спільну заяву про визнання батьківства; по-друге, встановлення батьківства в судовому порядку.

Список використаних джерел:

1. Ромовська З.В. Українське сімейне право. – К.: Правова єдність, 2009. – 500с.
2. Старосельцева, М. М. Осуществление и защита родительских прав по семейному законодательству Российской Федерации // Автореф. дис... канд. юрид. наук.: 12.00.03. – М., 2008. – 20с.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ОПІКУНСЬКИМИ ПРАВАМИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Євтєєва Дарина Петрівна
к.ю.н., старший викладач кафедри кримінально-
правових дисциплін, Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна, науковий співробітник,
НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса НАПрН України
e-mail: das-yevt@yandex.ru

Ключові слова: кримінальне право, злочини проти сім'ї та дітей, зловживання опікунськими правами

Сім'я вважається найкращим середовищем для буття людей, адже в ній створюються найкомфортніші умови для їх життєдіяльності. Проживання в сімейному середовищі є особливо важливим для дітей та підопічних осіб. Держава зацікавлена у нормальному, здоровому існуванні своїх громадян, саме тому вона прагне створити сприятливі умови для функціонування інституту сім'ї, опіки й піклування та створити гарантії захисту прав дітей та підопічних. Однією з таких гарантій є норма ст. 167 Кримінального кодексу (далі – КК) України «Зловживання опікунськими правами», в якій передбачено кримінальну відповідальність за використання опіки чи піклування з корисливою метою на шкоду підопічному (зайняття житлової площі, використання майна тощо).

Удосконалення системи реалізації й охорони прав дітей та підопічних потребує в тому числі й урахування та запозичення позитивного зарубіжного досвіду. У зв'язку з цим доцільним видається з'ясувати деякі особливості реагування законодавців інших держав на зловживання опікунськими правами за допомогою кримінально-правових засобів. Для цього

розглянемо відповідні норми КК держав колишнього СРСР, оскільки їх законодавство є спорідненим із законодавством України, а також КК країн Європи через необхідність перейняття Україною передового Європейського досвіду в контексті її інтеграції у світове співтовариство.

Насамперед звернемося до досвіду держав колишнього СРСР. Примітно, що відповідальність за зловживання опікунськими правами була встановлена в усіх без винятку КК радянських соціалістичних республік. При цьому в таких статтях було одночасно передбачено відповідальність за залишення підопічних без нагляду й необхідної матеріальної допомоги.

Після розпаду СРСР досліджувану норму було перенесено до нових КК Білорусі, Вірменії, Казахстану, Таджикистану, Туркменістану, а також Естонії, Латвії та Литви. Разом із тим їй не було виділено місця в КК Грузії, Азербайджану, Киргизії, Молдови, Узбекистану, Російської Федерації. В останній групі держав зловживання опікунськими правами підпадає під ознаки певних злочинів проти власності. Наприклад, у КК Грузії розглядуване діяння охоплюється нормами статей 182 «Привласнення або розтрата» і 185 «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману» [1, с. 218, 221].

У тих КК держав колишнього СРСР, де передбачено зловживання опікунськими правами, цей злочин розташовано в розділах, присвячених злочинам проти сім'ї. При цьому в деяких випадках законодавці відвели йому спеціальну норму (КК Естонії, Латвії та Литви). Зокрема, у ст. 171 КК Латвії «Зловживання опікунськими правами» встановлена кримінальна відповідальність за використання опіки чи піклування на шкоду особі, що перебуває під опікою чи піклуванням [2, с. 180].

В інших же випадках у межах однієї норми законодавці передбачили відповідальність як за майнові зловживання опікунськими правами, так і за зловживання опікунськими правами особистого характеру (КК Білорусі, Вірменії, Казахстану, Таджикистану, Туркменістану). У всіх таких випадках (за винятком ст. 158 КК Туркменістану [3, с. 250]) встановлено й суспільно небезпечні наслідки. Так, у ст. 176 КК Білорусі «Зловживання правами опікуна чи піклувальника» встановлена кримінальна відповідальність за використання опіки чи піклування в корисливих цілях, або жорстоке поводження з підопічними, або умисне залишення їх без нагляду або необхідної допомоги, що спричинило істотне обмеження прав і законних інтересів підопічних [4, с. 119, 120].

Розглядаючи КК інших європейських держав, де закріплена зазначена норма, необхідно відмітити ту особливість, що вона розміщена не серед злочинів проти сім'ї та неповнолітніх, а серед злочинів проти власності (КК Голландії, Швейцарії, Сан-Марино,

Сербії). Так, у розділі XXIV КК Голландії («Привласнення») у ст. 323 установлена кримінальна відповідальність за привласнення, вчинене або особою, якій за необхідністю довірена власність, або опікунами, кураторами, офіційними адміністраторами спадщини, виконавцями заповіту або управителями благодійних установ або інститутів щодо власності, що перебуває під їх контролем у цій якості [5, с. 200, 400]. Відповідно до Глави XVI КК Сербії («Злочинні діяння проти власності») у ст. 179 «Зловживання довірою» кожен, хто, представляючи майнові інтереси іншої особи або здійснюючи опіку над її майном, не виконуючи належним чином свої обов'язки або зловживаючи наданими йому повноваженнями з метою отримання майнової вигоди для себе або іншої особи, а також з метою спричинення збитку особі, майнові інтереси якої вона представляє або чия власність перебуває під його опікою, підлягає покаранню... [6, с. 200, 201].

Разом із тим зазначимо, що в КК низки інших зарубіжних держав було виявлено відсутність спеціальної норми, присвяченої майновим зловживанням опікунськими правами. Мова йде, зокрема, про КК Австрії, Болгарії, Бельгії, Данії, Іспанії, Польщі, Норвегії, ФРН, Швеції. Проте це зовсім не означає, що таке діяння в наведених країнах залишається безкарним. Воно підпадає під ознаки загальних норм злочинів проти власності (привласнення, розтрата ввіреного майна) або злочинів, що передбачають зловживання довірою.

Таким чином, розгляд зарубіжного кримінального законодавства надає можливість зробити висновок, що в державах, де зловживання опікунськими правами виділено в окремий склад злочину, можна вирізнити два підходи до місця розташування останнього в КК. Зокрема, це пояснюється різними поглядами законодавців на родовий та безпосередній об'єкти досліджуваного злочину.

Перший підхід полягає в розміщенні цієї норми серед злочинів проти сім'ї (більшість КК держав колишнього СРСР). У таких випадках законодавець або виділяє для досліджуваного злочину окрему норму, або поєднує в одній нормі зловживання опікунськими правами із залишенням підопічного без необхідної допомоги. За другим підходом законодавець розташовує розглядувану норму серед злочинів проти власності.

На нашу думку, обидва підходи є обґрунтованими. Разом із тим більш виваженим убачається перший підхід. На відміну від другого, за якого об'єктом кримінально-правової охорони є відносини власності, перший підхід передбачає, що таким об'єктом є насамперед особисті немайнові права підопічних: нормальний розвиток та існування, а вже потім відносини власності. У цьому контексті необхідно підкреслити, що в цивілізованому

суспільстві вищою цінністю має бути визнана людина; власність же є лише тим засобом, що задовольняє її потреби та інтереси.

Список використаних джерел:

1. Уголовный кодекс Грузии / науч. ред. З. К. Бигвава; пер. с грузинского И. Мериджанашвили. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 409 с.
2. Уголовный кодекс Латвийской Республики / науч. ред. и вступ статья А. И. Лукашова и Є. А. Саркисовой; пер. с латішского А. И. Лукашова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 313 с.
3. Уголовный кодекс Туркменистана на туркменском и русском языках. – Ашгабат : Туркменистан, 1997. – 352 с.
4. Уголовный кодекс Республики Беларусь. – Минск : Тесей, 2011. – 308 с.
5. Уголовный кодекс Голландии / науч. ред. Б. В. Волженкин, пер. с англ. И. В. Мироновой. – 2-е изд. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 510 с.
6. Уголовный кодекс Республики Сербия / науч. ред. и предисл. Ю. А. Кашубы ; пер. с англ. С. Карибова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2009. – 268 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ

Єчин Олексій Володимирович,
курсант навчальної групи Ф-1-13-3 факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Ключові слова: взаємодія, кримінальне провадження, оперативні підрозділи, кримінальне провадження, слідчий.

Взаємодія органів досудового слідства з оперативними підрозділами – це врегульована законодавством, спільна, узгоджена діяльність, яка спрямована на попередження, виявлення та розкриття кримінальних правопорушень, а також виконання завдань кримінального провадження. Здійснення даної діяльності є необхідним та актуальним процесом протягом усього часу досудового слідства з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань до завершення досудового

розслідування. Взаємодія є складним, комплексним явищем, для якого притаманні наступні ознаки: узгодженість, раціональність, злагодженість та суворе дотримання норм законодавства, якими регулюються теоретичні аспекти здійснення взаємодії.

Кримінальний процесуальний кодекс України виділяє наступні види процесуальної взаємодії слідчого з оперативними підрозділами:

1) доручення і вказівки слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, у порядку ст. 40 КПК України;

2) доручення оперативним підрозділам щодо розшуку підозрюваного, під час зупинення досудового розслідування, у порядку ч. 3 ст. 281 КПК України [1].

Для кожного з зазначених видів взаємодії характерним є наявність певних особливостей та проблемних питань, які виникають в результаті неоднакового застосування, неповноти правових норм, які регулюють ці питання.

Основним видом процесуальної форми взаємодії є надання слідчим оперативним підрозділам доручення щодо проведення слідчих (розшукових) дій. Діяльність слідчого під час досудового розслідування є дуже інтенсивною та зобов'язує його постійно здійснювати певні дії, приймати процесуальні рішення, проводити слідчі (розшукові) дії, тощо. Для більш ефективного та дієвого здійснення досудового розслідування, слідчий доручає проведення певних слідчих (розшукових) дій, які, на його думку, він вважає можуть бути виконані без його особистої присутності. В більшості випадків це такі слідчі (розшукові) дії, які у кримінальному провадженні мають не першочергове значення з погляду на можливість отримання в результаті їх проведення певних доказів, але за умови, якщо слідчий впевнений, що виконання певних слідчих (розшукових) дій може бути здійснено якісно та правильно.

В процесі досудового розслідування між слідчим та оперативним працівником можуть виникати непорозуміння та протиріччя з наступних причин:

1) доручення, надане слідчим, є нечітко сформульованим та незрозумілим для працівника оперативного підрозділу. Завдання поставлені некоректно, не зазначені які саме слідчі (розшукові) дії необхідно провести. У зв'язку з цим слідчий повинен визначити, які саме слідчі (розшукові) дії необхідно виконати, встановити завдання в чіткій, зрозумілій формі, щоб вони були реальними для здійснення.

2) доручення, надане слідчим, виконується оперативними працівниками протягом довгого проміжку часу, що негативно відображається на ефективності досудового розслідування.

Відповідно до «Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції у попередженні, виявленні та

розслідуванні кримінальних правопорушень», затвердженої Наказом МВС України № 700 від 14.08.2012 року термін виконання доручення працівником оперативного підрозділу не повинен перевищувати зазначеного в дорученні строку виконання. Слідчий повинен зазначати строк виконання доручення на свій розсуд, об'єктивно виходячи від комплексу тих слідчих(розшукових) дій, які необхідно здійснити в дорученні. В разі якщо доручення не було виконано в установленій слідчим строк, з питанням щодо його виконання слідчий звертається до начальника органу досудового розслідування, який в свою чергу ініціює його перед начальником територіального відділу поліції з метою здійснення заходів дисциплінарного характеру до працівника оперативного підрозділу, який не виконав відповідне доручення [2].

3) доручення, надане слідчим, виконується не в повному обсязі, що пов'язано з безвідповідальним ставленням з боку працівника оперативного підрозділу; по закінченню строку виконання доручення, слідчий отримує відповідь, що «виконання доручення не є можливим», «з'ясувати відомості не вдалося».

Для уникнення вищезазначених ситуацій працівники оперативних підрозділів повинні відповідально ставитися до виконання своїх службових обов'язків. Відповідно до ч. 3 ст. 41 КПК України доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих(розшукових) дій та негласних слідчих(розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом. В разі отримання відповіді про неможливість виконання доручення, слідчий повинен з'ясувати в працівника оперативного підрозділу, які саме дії були ним здійснені для того щоб виконати відповідне доручення. Тим самим, впевнившись в тому, чи були дійсні підстави, які унеможлилювали його виконання чи відповідь на доручення було надано виконавцем «не виходячи з власного кабінету».

Слідчий, відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України може самостійно проводити негласні слідчі(розшукові) дії. На даний момент в територіальних органах поліції склалася така тенденція, що слідчі, в більшості випадків, не знають в повному обсязі всіх особливостей проведення негласних слідчих(розшукових) дій, їм не вистачає вмінь та навичок використання спеціальної техніки, у зв'язку з чим виникають певні труднощі.

Для вирішення цієї проблеми слідчий в порядку п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України, доручає працівникам оперативних підрозділів проведення негласних слідчих(розшукових) дій. Через те, що оперативно-розшукові заходи, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», що проводяться оперативним підрозділом, мають схожий алгоритм здійснення з однойменними негласними слідчими (розшуковими) діями. Надання доручення працівнику оперативного підрозділу, який є більш компетентний в цьому питанні

є правильним рішенням, з огляду на можливість більш досконалішого проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Але це має відбуватися лише на перехідному етапі. В подальшому слідчі повинні самостійно вміти проводити негласні слідчі(розшукові) дії.

В разі зупинення досудового розслідування на підставі п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України, проведення слідчих (розшукових) дій не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного. Слідчому, в такій ситуації, доцільніше надати працівникам оперативних підрозділів доручення про розшук підозрюваного, відповідно до ч. 3 ст. 281 КПК України.

В разі отримання доручення про розшук підозрюваного, працівники оперативних підрозділів крім слідчих (розшукових) дій, спрямованих на установлення місцезнаходження підозрюваного, також можуть проводити негласні (слідчі) розшукові дії та проводити оперативно-розшукові заходи, які зазначені у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність». [3].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зробити висновок, що під час досудового розслідування слідчий постійно перебуває у взаємозв'язку з працівниками оперативних підрозділів, що безпосередньо виходить зі спільної мети та завдань, які постають під час досудового розслідування. Взаємодія буде ефективною тільки в тому разі, якщо будуть дотримані всі особливості теоретичних та практичних положень спільної співпраці під час кримінального провадження.

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викл. Романюк В.В.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: наказ МВС України від 14.08.2012 року № 700 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organivdosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 22, ст. 303) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Журавель Катерина Олександрівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: zhuravel_ka@mail.ru

Ключові слова: правосуддя, незалежність, неупередженість, процесуальні гарантії, право на справедливий суд, цивільний процес.

Відповідно до статті 1 Цивільного процесуального кодексу України метою цивільного судочинства визначено справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ. Дане положення узагальнює в собі реалізацію права на справедливий суд учасниками цивільного процесу.

Право на правосуддя чи на справедливий суд – це складний комплекс конституційно закріплених процесуальних принципів та гарантій, які мають забезпечувати основні права і свободи людини.

Загальна декларація прав людини передбачає, що кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом і що кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом [4].

Статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод встановлено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом (п. 1).

Структура незалежності судової влади може бути представлена двома рівнями — зовнішнім і внутрішнім.

Зовнішній рівень незалежності містить політичну й соціальноекономічну незалежність. Рівень політичної незалежності зумовлено суспільнополітичним становищем, в якому реалізується судова діяльність. Реальна незалежність суду абсолютно виключає будь-який вплив політичних партій, громадських рухів чи їх лідерів на судову владу. Це положення набуває актуальності в умовах багатопартійності й політичного плюралізму [9, с. 21].

Указаний рівень незалежності знаходить своє відбиття у ст. 6 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», яка закріплює, що здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права.

Ця ж стаття закріплює положення щодо заборони втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб.

Ст. 48 вище згаданого закону окремо регламентує незалежність суддів у процесі здійснення правосуддя. Так, п. 6 даної статті наголошує, що державні органи, установи, організації, органи місцевого й регіонального самоврядування, громадяни та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність суддів і не посягати на неї.

Внутрішній рівень незалежності судової влади містить три основні складові:

- процедура здійснення судової влади;
- статусні гарантії суддів;
- побудова судової системи.

Характеризуючи цей рівень, варто відзначити, що процедура здійснення судової влади має бути захищеною від будь-якого втручання, повинна мати необхідні умови для справді незалежного розгляду справ по суті [9, с. 22].

Поряд з поняттям незалежності варто більш детально окреслити поняття судової неупередженості.

Неупередженість суду, як одна із складових права на справедливий суд, являє собою відсутність будь-якого суб'єктивного ставлення до розглядуваної справи з боку судді.

Консультативна рада європейських суддів у п. 12 Висновку № 1 (2001) наголошує: «Судовій владі повинні довіряти не лише сторони окремої судової справи, а й суспільство в цілому. Таким чином, суддя не просто повинен насправді бути вільним від будь-яких зв'язків, прихильностей, упередженості, він чи вона також повинні вважатися вільними від цього з точки зору розсудливого спостерігача. У протилежному випадку довіру до судової влади може бути підірвано» [2].

В українському законодавстві основні гарантії компетентності, незалежності і неупередженості суддів встановлюються Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Норми цивільно-процесуального законодавства, що належать до загальних положень, а також регулюють провадження в судових стадіях процесу, закріплюють гарантії незалежності суддів через регламентацію права на відвід (самовідвід).

Ще одним вагомим осередком міжнародних стандартів з забезпечення судової незалежності та неупередженості є Бангалорські принципи, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року.

Дані принципи мають на меті встановлення стандартів етичної поведінки суддів. Вони адресовані суддям для використання як інструкції, а також судовим органам для використання як базових принципів регламентації поведінки суддів [1].

Бангалорські принципи знайшли своє відображення у вітчизняному законодавстві у Кодексі суддівської етики, який окрім інших етичних правил регламентує наступні вимоги щодо незалежності та неупередженості суду:

1) Суддя повинен бути прикладом неухильного додержання вимог закону і принципу верховенства права, присяги судді, а також дотримання високих стандартів поведінки з метою зміцнення довіри громадян у чесність, незалежність, неупередженість та справедливість суду.

2) Суддя має уникати будь-якого незаконного впливу на його діяльність, пов'язану зі здійсненням правосуддя, та бути незалежним від своїх колег у процесі прийняття рішень. Він не має права використовувати своє посадове становище в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб та не повинен дозволяти цього іншим.

3) Суддя повинен виконувати свої професійні обов'язки незалежно, виходячи виключно з фактів, установлених на підставі власної оцінки доказів, розуміння закону, верховенства права, що є гарантією справедливого розгляду справи в суді, незважаючи на будь-які зовнішні впливи, стимули, загрози, втручання або публічну критику.

4) Суддя повинен старанно й неупереджено виконувати покладені на нього обов'язки та вживати заходів для поглиблення своїх знань та вдосконалення практичних навичок.

5) Суддя повинен виконувати обов'язки судді безсторонньо і неупереджено та утримуватися від поведінки, будь-яких дій або висловлювань, що можуть призвести до виникнення сумнівів у рівності професійних суддів, народних засідателів та присяжних при здійсненні правосуддя.

6) Суддя не може робити публічних заяв, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили. Суддя не має права розголошувати інформацію, що стала йому відома у зв'язку з розглядом справи.

7) Неупереджений розгляд справ є основним обов'язком судді. Суддя має право заявити самовідвід у випадках, передбачених процесуальним законодавством, у разі наявності упередженості щодо одного з учасників процесу, а також у випадку, якщо судді з

його власних джерел стали відомі докази чи факти, які можуть вплинути на результат розгляду справи.

8) Суддя не може належати до політичних партій і професійних спілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої. Суддя повинен надавати пріоритет здійсненню правосуддя над усіма іншими видами діяльності.

9) Суддя повинен враховувати, що сімейні, соціальні взаємовідносини чи будь-які інші стосунки та втручання з боку органів державної влади не мають впливати на поведінку судді чи ухвалення судових рішень.

10) Участь судді у соціальних мережах, інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте суддя може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету судді та судової влади [6].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селіванов М.В.

Список використаних джерел:

1. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року. .- [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://crimcor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid=FDBFB35CEA772BBA6DDE038AA3B87E38?art_id=48076&cat_id=46352

2. Висновок № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів від 1 січня 2001 року. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a52

3. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004

4. Загальна декларація прав людини прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року (ст. 8,10). - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015

5. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545

6. Кодекс професійної етики судді. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2>

7. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141

8. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV від 18.03.2004 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст. 492

9. Іваницький С.О. Право особи на розгляд її справи незалежним і безстороннім судом у світлі рішень Європейського суду з прав людини // Вісник Верховного Суду України. – 2005. - № 12. – С. 21 - 23.

10. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uazakon.ru/ukr/tspk/>

ПРОБЛЕМА ТЛУМАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ МАЙНОВИХ ПРАВ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ

Заїка Ольга Сергіївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: olga1994zos@gmail.com

Ключові слова: майнові права, зловживання правом, сімейні правовідносини.

Категорія «зловживання права» достатньо часто стає предметом наукових досліджень, оскільки складність, невизначеність, оціночний характер цього поняття завжди будуть привертати до себе увагу правників як щодо змістовної характеристики цього поняття, так і щодо правозастосування судом. Причому, якщо ще в минулому сторіччі категорія «зловживання правом» активно досліджувалась саме цивілістами у контексті здійснення суб'єктивного цивільного права, то на сьогодні вона привертає значний інтерес і теоретиків права. Адже, в сучасному українському законодавстві немає чіткого та однозначного визначення поняття «зловживання правом».

Якщо проаналізувати норми Глави 13 Сімейного кодексу України (далі – СК), то можна дійти висновку, що законодавець максимально розмежував права батьків щодо дитини та їхні обов'язки. Це має позитивне значення, оскільки існування так званих моделей

«прав-обов'язків» неодмінно породжувало теоретичні та практичні проблеми, адже право та обов'язок – категорії антагоністичні, несумісні: право полягає в поведінці, яка дозволена, а обов'язок – в обов'язковій поведінці (зобов'язання вчиняти певні дії або утримуватися від їх учинення). Що стосується кваліфікації певних дій як зловживання батьківськими правами, то при визнанні правомірності існування моделі «права-обов'язку» неможливо визначити, де ми матимемо здійснення права, наслідком якого є завдання шкоди дитині, а де відбудеться невиконання чи неналежне виконання обов'язку, покладеного на батьків. [1, с. 72].

Лексичне тлумачення терміну «зловживання правом» означає «вживання права на зло, на шкоду комусь, чомусь». Слово «право», будучи серцевиною двослівного терміну «зловживання правом», у цій своїй якості виконує одночасно декілька функцій: дозволяє зробити висновок, що зловживання правом – явище правове; вказує на необхідність з'ясування питання про те, що ж слід розуміти під «злом у праві» [2, с. 4].

Невизначеність терміну «зловживання правом» і відсутність єдиного наукового підходу до його визначення ускладнюють виявлення цього явища, запобігання та унеможливлення у суспільстві. Конституція України закріплює принцип рівності громадян у своїх правах і не припускає їх звуження або скасування. Тому зрозуміло, що цінність права полягає не лише в його наявності і можливості реалізації, а ще і у можливості реалізації у певних межах. У ході дослідження сутності «зловживання правом» науковцями з'ясовувалися питання про межі здійснення особою належних їй прав, що відокремлюють правомірну поведінку від зловживання правом.

У доктрині цивільного права склалися такі основні підходи до розуміння сутності «зловживання правом»: 1) будь-які дії особи зі здійснення свого суб'єктивного права є правомірною поведінкою, здійснення суб'єктивного права не може бути протиправним, тобто будь-які дії особи зі здійснення свого суб'єктивного права слід вважати правомірною поведінкою, здійснення суб'єктивного права не може бути протиправним (М.М. Агарков, М.М. Малєїна та інші). Проте в цивільному законодавстві, на думку М.М. Агаркова, слід установити такі межі здійснення цивільних прав, які заборонили б шукану, тобто дії, здійснені з виключною метою завдати шкоду іншій особі. На сьогодні таке положення закріплено в ч.3 ст. 13 ЦК України. [3, с. 424] ; 2) зловживання правом розглядається як протиправна поведінка (М.І. Бару, О.В. Волков, В.П. Грибанов, Р.Б. Шишка та інші). Саме цей підхід є найбільш поширеним у цивілістиці. В.П. Грибанов визначав зловживання правом як особливий тип цивільного правопорушення, що вчиняється правомочною особою під час здійснення нею належного їй права, пов'язаний з використанням недозволених конкретних форм у межах дозволеної їй законом загального типу поведінки. [4, с. 411]. Р.Б.

Шишка зауважує, що зловживання правом є протиправним діянням - таким, яке призводить до негативних наслідків щодо інших осіб і порушує норми цивільного законодавства або права сторони за договором. [5, с. 200] ; 3) зловживання правом є самостійним правовим явищем (К.О. Одетнал), що займає самостійне місце серед видів правової поведінки і не належить ні до правомірної поведінки, ні до правопорушення. [6, с. 26].

Норми українського законодавства відмовляються від словосполучення “зловживання батьківськими правами”, вживаючи узагальнену формулу “ухилення батьків від виконання обов’язків по вихованню дитини”. Хоча в нормах Кодексу про Шлюб та Сім’ю УРСР 1969 року поряд з такою підставою позбавлення батьківських прав як ухилення від виконання батьками своїх обов’язків по вихованню дітей передбачалася підстава зловживання батьківськими правами. Водночас поняття зловживання зі сторони батьків містить ст.19 Конвенції про права дитини, яка наголошує на захисті дитини від зловживань, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

При цьому зловживання батьківськими правами має різні прояви, зокрема: 1) у вигляді перешкод до покращення умов життя, виховання дитини, її навчання, участі в громадському житті; 2) в примушуванні до вчинення асоціальних вчинків; 3) в застосуванні антипедагогічних заходів покарання; 4) в свідомому формуванні у дитини негативного ставлення до суспільно значущих цінностей.[7, с. 82]. У подібних ситуаціях, батьки використовують залежність дитини, її безпорадний стан.

Отже, можна зробити висновок, що зловживання окремими видами батьківських прав – це використання прав всупереч їх цільового призначення. А зловживання правами матері, батька і дитини є здійснення матір’ю, батьком і дитиною належних їм прав з порушенням меж та принципів їх здійснення. Таким чином зловживання правом тісно пов’язане з процесом здійснення суб’єктивних прав.[8, с. 33].

Проблематика порушеного вище питання зловживання батьківськими правами потребує подальшого наукового дослідження.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Розгон О.В.

Список використаних джерел:

1. Колінчук Х. Г. Зловживання батьківськими правами в контексті інституту зловживання суб’єктивними цивільними правами. [Текст]/ Х.Г. Колінчук // Наукові записки. Том 90. Юридичні науки. – 2009. – С.72 –75.

2. Зайцева С. Г. Злоупотребление правом. К вопросу о соотношении слова и понятия / С. Г. Зайцева // Юрист. – 2002. – № 1. – С. 2–5; Юрист – 2002. – № 2. – С. 3–5.
3. Агарков М. М. Проблема злоупотребления правом в советском гражданском праве / М. М. Агарков // Известия АН СССР. – 1946. – № 6. – С. 424.
4. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав/ Вениамин Петрович Грибанов. – 2-е изд., стереотип. – М. : Статут, 2001. – 411с.
5. Цивільне право України : курс лекцій : у 6 т. Т. 1. / [Р. Б. Шишка (кер. авт. кол.), О. Л. Зайцев, Є. О. Мічурін та ін.] ; за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. –2-е вид., виправ. та доп. – Харків : Еспада, 2008. – 680 с.
- 6.Одегнал Е. А. Злоупотребление правом как правовое явление и его последствия / Е. А. Одегнал // Северо-Кавказский юридический вестник. – 2009. –№ 2. – С. 25–30.
7. Логвінова М.В. Зловживання батьківськими правами: постановка проблеми // Вдосконалення правового захисту прав та основних свобод людини і громадянина: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів / 23 квітня 2010 року. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. – С.82-86.
8. Вдовичен О.О. Законодавче закріплення категорії зловживання правом.[Текст] / Вдовичен О.О. // Наука і практика. Адвокат № 2 (101) 2009. –С. 30–33.

ВИНА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Заковоротний Дмитро Олександрович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна
e-mail: mpc5000.twitter@mail.ru

Ключові слова: адміністративна відповідальність, суб'єкти адміністративного права, вина.

Багато країн, зіткнувшись з різким зростанням правопорушень юридичними особами (особливо корпораціями), пішли шляхом освоєння інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб. Серед таких країн - Німеччина, Італія і Португалія. Цей

інститут використовується і в юридичній практиці Європейського Союзу. Таким чином, простежується певна світова тенденція в рішенні даного питання [4, с. 32].

Адміністративна відповідальність — це різновид правової відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку [3].

Адміністративній відповідальності як юридичних, так і фізичних осіб притаманні такі спільні ознаки, як публічний державно-обов'язковий характер, зосередження права накладення стягнень в уповноважених органах виконавчої влади (тобто наявність органів адміністративної юрисдикції), особливий порядок притягнення до відповідальності, встановлення виключного переліку діянь, за які накладаються стягнення, та відповідальності за них перед законом.

Адміністративну відповідальність юридичної особи не можна розглядати ані як відповідальність посадових осіб, ані як відповідальність колективу організації. Це — нове явище у сфері адміністративно-правового регулювання, народжене соціально-економічними перетвореннями, і потребує подальшого аналізу.

Заслужує на увагу позиція Д. М. Лук'янця, згідно з якою в контексті адміністративної відповідальності існують певні особливості юридичних осіб як суб'єктів правовідносин порівняно з фізичними особами.

До них відносять:

- відсутність у юридичних осіб власних психічних характеристик;
- участь юридичних осіб у правовідносинах через уповноважених представників;
- наявність у юридичних осіб внутрішньої організаційної структури;
- специфічні параметри оцінювання діяльності юридичних осіб [2, с. 52-56].

Юридичні особи, як і фізичні особи, є повноправними суб'єктами багатьох видів правовідносин, а тому можуть вчиняти різні протиправні діяння. Водночас суттєвою відмінністю цих протиправних діянь є характер суб'єктивної сторони такого виду правопорушень. Ця характеристика правопорушення дістає відображення у понятті «вина», яке характеризує свідоме, психічне ставлення особи до вчиненого нею протиправного діяння та його наслідків.

Але до юридичної особи поняття «вина» в зазначеному розумінні застосовуватися не може, оскільки сама по собі юридична особа як колективний суб'єкт не може володіти власною свідомістю.

В рамках юридичної особи, кожен її учасник виконує певні функції, які визначаються її місцем в даній організації. Але деякі фізичні особи, що обіймають керівні посади в організації, наділені правом виступати від імені юридичної особи, тобто через власну волю формувати волю всієї організації, юридичної особи, робити можливим її участь як самостійного суб'єкта у певних правовідносинах.

Відтак дієздатність юридичної особи зумовлена специфічною дієздатністю окремих фізичних осіб, що входять до її складу. Діяльність саме цих осіб, зумовлена їх посадовими обов'язками, тягне за собою виникнення для юридичної особи суб'єктивних прав і обов'язків. Інакше кажучи, дії фізичних осіб тягнуть за собою виникнення юридичних наслідків не власне для них, а в цілому для юридичної особи, з якою вони знаходяться в певному зв'язку.

Для визначення того, чи є дії юридичної особи винними, необхідно визначити, чи є вони наслідком дій або бездіяльності фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи. Тобто якщо юридичним фактом, що лежить в основі протиправних дій юридичної особи, є дії фізичних осіб, то дії юридичної особи можна визнати винними. Якщо ж такою основою є події, тобто фактичні обставини, виникнення яких не залежить від волі та свідомості фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи, то такі дії юридичної особи вважати винними не можна.

Але вина — це не винна діяльність, вина — це суб'єктивна категорія, це певне усвідомлення, передбачення, регуляція поведінки. Водночас для характеристики вини юридичної особи не можуть бути використані розроблені для фізичних осіб поняття умислу або необережності. Це потребує оцінки ставлення суб'єкта саме до власних протиправних дій та їх наслідків.

Проте дії юридичної особи завжди зумовлені діями людей, тобто дії юридичної особи є наслідком дій людей, між ними існує певний правовий зв'язок, і тому визначення вини юридичної особи має враховувати саме зв'язок між діями фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи, і протиправними діями власне юридичної особи. Оскільки ж вина є суб'єктивною категорією, у визначенні вини юридичної особи має бути присутня суб'єктивна оцінка цього зв'язку.

Вина юридичної особи — це психічне (свідоме) ставлення фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи, до зв'язку між їх діями (бездіяльністю) і протиправними діями власне юридичної особи [6, с. 464].

Психічне ставлення фізичної особи до зв'язку між її діями і протиправними діями юридичної особи може виявлятися в двох формах:

1) фізична особа усвідомлює, що її дії (бездіяльність) призведуть до вчинення юридичною особою протиправного діяння і вчиняє такі дії (продовжує бездіяльність);

2) фізична особа не усвідомлює, що її дії (бездіяльність) призведуть до вчинення юридичною особою протиправного діяння, хоча повинна усвідомлювати це, і вчиняє такі дії (продовжує бездіяльність).

Розглядаючи зміст протиправних дій юридичних осіб з урахуванням практичної потреби в її оцінці, можна виділити кілька компонентів, визначення яких дає уявлення про цей зміст, а саме:

1) чи вчинена протиправна дія саме цією юридичною особою;

2) чи є протиправна дія юридичної особи наслідком дій фізичних осіб, що входять до її складу;

3) дії якої конкретної особи потягли за собою вчинення протиправного діяння юридичною особою;

4) чи усвідомлювала або чи повинна була усвідомлювати зазначена особа, що її дії потягнуть за собою протиправні дії юридичної особи.

Визначення перших трьох компонентів відображають об'єктивну сторону (аспект) протиправних дій юридичної особи і лише останнього — суб'єктивну. Очевидно, що законодавець при встановленні адміністративної відповідальності юридичних осіб враховує або тільки об'єктивний аспект вини їх протиправних дій, або одночасно і об'єктивний, і суб'єктивний аспекти. Протиправні дії вважаються вчиненими юридичною особою винно, якщо вони є наслідком дій (бездіяльності) фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи, котрий (наслідок) усвідомлювався або повинен був усвідомлюватися цими фізичними особами [6, с. 468].

Науковий керівник: к.ю.н, доц. Гришина Н.В.

Список використаних джерел:

1. КУпАП // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) - 1984, додаток до № 51, ст.1122

2. Д. Лук'янець, Юридичні особи як суб'єкти адміністративної відповідальності / Підприємництво, господарство і право.-№4.-2000.- С.52-56.

3. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.

4. Бахрах Д.Н, Административное право: Учебник для вузов. - Москва, 1996. - 320с.
5. Стеценко С. Г. / Адміністративне право України Навчальний посібник-К Атіка, 2007 - 624 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: Підручник: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). — К.: Видавництво «Юридична думка», 2004.- 584 с.

ПРОБЛЕМИ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Заставна Марта Дмитрівна
студент IV курсу юридичного факультету
Національного університету «Львівська політехніка»
e-mail: martazastavna@gmail.com

Ключові слова: спадкування, спадкові відносини, міжнародне право, колізії.

Спадкові відносини є частиною нашого життя, у межах якого постає значна маса проблем юридичного характеру. За сучасних умов з урахуванням інтенсивного рівня міграції населення, а також розширення сфери міжнародних відносин, значно збільшується необхідність правової регламентації відносин спадкування засобами міжнародного права.

Важко заперечити, що інститут спадкування займає важливе місце в міжнародних приватно-правових відносин. Спадкове право найбільш консервативне, воно по суті є продовженням і доповненням права власності, містить чимало положень, що впливають з права власності, яке діє на певній території у певний період [6, с. 163].

Існування колізій у міжнародному спадкуванні, зумовлено наявністю іноземного елемента, відмінностями між національними право порядками, а також взаємодією національних правових систем, зокрема у галузі спадкового права. Зокрема, у матеріалах порівняльного дослідження спадкового права в країнах ЄС, опублікованих Німецьким інститутом нотаріату в 2009 р., відзначається зростання актуальності проблем міжнародного спадкування, що зумовлено низкою обставин: у деяких країнах Союзу проживає значна кількість осіб – громадян інших країн Союзу; багато громадян країн, що входять до ЄС, мають банківські рахунки або нерухомість в інших державах [4, с. 138].

Міжнародні потоки іноземців призводять до їх поступової осілости в нових країнах, перевезення туди свої сімей і майно. До збільшення проблем міжнародного спадкування призводить тенденція придбання іноземцями нерухомого майна в інших країнах [5, с. 132].

Актуальність даної сфери правового регулювання є досить значною, в той же час, як і складність. Це, безперечно, зумовлено тим, що відсутнє уніфіковане правове регулювання спадкових відносин у міжнародному праві, в т.ч. на рівні міжнародних договорів. Адже плюралізм правових систем, в деяких випадках, створює передумови для виникнення колізій і означає, що спадкове право різних країн має великі розбіжності у регулюванні процесу спадкування. Вони зумовлені у історичними, економічними, релігійними, моральними, культурними, соціальними і іншими чинниками.

Спадкове право найбільш консервативне, воно по суті є продовженням і доповненням права власності, містить чимало положень, що випливають з права власності, яке діє на певній території у певний період.

Проте, незважаючи на існування даної проблеми, існує невелика кількість договорів, у вигляді конвенції, що регулює спадкові відносини на міжнародному рівні.

Наприклад, «Гаазька конвенція про колізії законів, які стосуються форми заповідальних розпоряджень» від 5 жовтня 1961 р. розглядає всі можливі види колізійних прив'язок, що регламентують форму заповіту. Варто зазначити, що даний документ вступив в силу, із значною кількістю держав, що її підтримали (близько тридцяти) [2]

Конвенція, яка передбачає єдиний закон про форму міжнародного заповіту, від 26 жовтня 1973 р. (Вашингтонська конвенція) складається з типового закону про форму міжнародного заповіту [3].

Вона являє собою гарантію свободи заповіту, створює умови для справедливого скасування або зміни вже вчиненого заповіту. Згідно даної конвенції, спадкодавець повинен власноруч скласти заповіт і підписати його. Однак він не в змозі вплинути на хід подій, які мають проблемний характер і настають уже після вступу заповіту в силу [7, с. 85].

Гаазька конвенція про право, що підлягає застосуванню до спадкування нерухомого майна (підписана в Гаазі 1 серпня 1989 р.). Вона надає можливість вибору права найбільш тісного зв'язку для регламентації правовідносин у сфері спадкування нерухомого майна [1].

Колізії законодавства в сфері спадкового права виникають в процесі спадкування за законом, здійсненні спадкування за заповітом а також відносяться колізії, які існують у сфері внутрішньодержавного правового регулювання спадкування рухомого і нерухомого майна.

Колізійні норми у сфері міжнародного спадкування залежно від видів спадкування можна диференціювати, зокрема, на колізійні норми у сфері: спадкування за законом та спадкування за заповітом. Також колізійні норми можемо розподілити на: колізійні норми щодо спадкування рухомого майна, спадкування нерухомого майна, спадкування інших майнових прав та обов'язків.

Отже, можна зробити висновок, що колізія у міжнародному спадкуванні постає у вигляді протиріччя між системами права в цілому і нормами права, зокрема, що стосуються міжнародного спадкування у різних країнах через їх здатність до взаємодії. Аналіз джерел спадкового права, ускладненого іноземним елементом, дає змогу виділити 4 основних з них: національне законодавство, законодавство іноземних держав, міжнародні двосторонні договори та багатосторонні конвенції. Проте в Україні останні не посіли належного місця, хоча є перспективи для цього у майбутньому.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Бліхар М.М.

Список використаних джерел:

1. Гагская конвенция о праве, подлежащем применению к наследованию недвижимого имущества, 1989 г. // Международное частное право: в 2-х кн.; Хрестоматия / Авторы-составители Н. Ю. Ерпылева, М. Б. Касенова. – Кн. 1. – М. : Омега-Л, 2008. – С. 225–234.
2. Конвенція про колізії законів, які стосуються форми заповітів, від 5 жовтня 1961 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 37. – Ст. 1554.
3. Конвенція, що передбачає однаковий закон про форму міжнародного заповіту, від 26 жовтня 1973 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
4. Кармаза О. О. Міжнародно-правовий аналіз спадкування за заповітом / О. О. Кармаза // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – 2003. – Випуск 41. – Ч. I. – С. 138–139.
5. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації / В. І. Кисіль. – К. : Україна, 2000. – 320 с.
6. Кібенко О. Р. Міжнародне приватне право: навч.-практ. посібник / О. Р. Кібенко. – Х. : Еспада, 2003. – 512 с.
7. Слабошпицька У. О. Особливості функціонування інституту міжнародного сертифікату з управління майном померлих осіб (Гаазька конвенція 1973 р.) / У. О. Слабошпицька // Журнал східноєвропейського права. – 2014. – № 8. – С. 83–89.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАННЯ

Глюхіна К.А.
студентка VI курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: приватне обвинувачення, потерпілий, прокурор, заява

Конституція України в частині другій статті третьої передбачає, що утвердження та забезпечення прав і свобод людини, у тому числі й у сфері кримінального судочинства, є головним обов'язком держави [1]. Однією із форм захисту прав та законних інтересів людини у кримінальному процесі є особливий порядок провадження у формі приватного обвинувачення.

Перелік злочинів, стосовно яких може бути розпочате кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, закріплений у ст. 477 Кримінально процесуального кодексу [2]. Частина 1 статі 477 КПК передбачає, що кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого. Але чи необхідно приймати таку заяву від близького родича особи, постраждалої від злочинів, передбачених ст. 477 КПК, яка є недієздатною або перебуває в тяжкому стані? Керуючись ч. 4 ст. 214 КПК, слідчий, прокурор зобов'язані прийняти таку заяву. Адже, відповідно до цієї норми, слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається. Водночас виникає колізія із ч. 4 ст. 26 КПК, яка передбачає, що кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Відповідно, для того, щоб розпочати це провадження, прокурор, слідчий зобов'язані викликати постраждалу особу та отримати саме від неї заяву про вчинення кримінального правопорушення [2, с. 176].

У статті 36 КПК міститься положення про те, що участь прокурора в суді є обов'язковою. У зв'язку з цим виникає питання про здійснення потерпілим доказування в разі, якщо прокурор відмовляється від підтримання державного обвинувачення в суді. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ у листі від 03.10.2012 № 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» (застосовується судами до

початку роботи Верховного Суду у складі, визначеному Законом України «Про судоустрій та статус суддів» № 2453-VI, що набрав законної сили 30.09.2016 р.) у п. 2 зазначає, що неприбуття для участі у підготовчому судовому засіданні учасників судового провадження (крім прокурора, за винятком випадків, коли кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення в порядку ч. 4 ст. 26 КПК), які належним чином повідомлені про дату, час і місце проведення такого засідання (при цьому суд повинен переконатися, що таке повідомлення мало місце), не перешкоджає його проведенню, крім випадків, визначених законом [3].

У цьому контексті виникає питання: якщо прокурор не буде брати участь у засіданні, то яким чином потерпілий зможе надати докази, зібрані стороною обвинувачення на стадії досудового розслідування? Адже у КПК не закріплено обов'язок прокурора передати докази потерпілому. Останньому надано право збирати докази, але навряд чи він може конкурувати в цьому питанні із службовими особами, які наділені владними повноваженнями стосовно проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, результатом яких є отримання доказової інформації [5, с. 488].

З іншого боку, якщо прокурор братиме участь у судовому розгляді, а потерпілий примириться із обвинуваченим, що є обов'язковою підставою для закриття кримінального провадження, то думка прокурора для суду сили не матиме, і суд постановить ухвалу про закриття кримінального провадження; як точно визначив В.Г. Пожар, при цьому волевиявлення потерпілого превалює над волевиявленням прокурора [4, с. 373].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Янович Ю.П.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: за станом на 30 вересня 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254/96-вр>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI: за станом на 1 вересня 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Лист Вищого спеціалізованого суду «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 03.10.2012 № 223-1430/0/4-12 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12>.
4. Пожар В.Г. Доказування у справах приватного обвинувачення: деякі особливості і проблемні питання // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого

розвитку державності та права : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т. 2 - Одеса : Фенікс, 2012 р. – 393 с.

5. Рось Г.В. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення за новим Кримінальним процесуальним кодексом України // м-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 жовтня 2012 р.) / МВС України; Харк. нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. -Х.: ХНУВС, 2012 р. – 502 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НОВИХ СТАНДАРТІВ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Кагановська Тетяна Євгеніївна
декан юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

У новому Законі України «Про вищу освіту» зафіксовано норму про автономію вищих навчальних закладів, відповідно до якої університети складають освітні програми та відіграють головну роль у формуванні змісту освіти. Одним із важливих завдань сьогодні є розробка єдиних стандартів юридичної освіти, і над цим уже працює сформована науково-методична комісія з правознавства Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки (затверджена наказом МОН від 5 липня 2016 № 787) [1].

Упродовж років незалежності в Україні триває поступове реформування юридичних інститутів, спрямованих на гарантування, утвердження і захист прав людини або забезпечення ефективного публічного обвинувачення, таких як суд, адвокатура, прокуратура, нотаріат, зокрема, шляхом оновлення законодавства та приведення його у відповідність до європейських стандартів. Ефективне функціонування цих інститутів однаковою мірою залежить від якості законодавства та від якості фахівців, що забезпечують діяльність цих інститутів. Усі особи, що отримують доступ до професії судді, адвоката, прокурора, є випускниками українських правничих шкіл. Водночас, зміст юридичних дисциплін, що їх викладають у правничих школах України, методика їх викладання, юридична наука, а також адміністрування цих шкіл та університетів в цілому повільно зазнають якісних змін та залишаються успадкуванням радянської системи юридичної освіти, відповідно до якої юрист сприймається, як особа, покликана служити державі, а не гарантувати, утверджувати і захищати права людини або забезпечувати ефективно публічне обвинувачення. Таким чином,

формуючи законодавче поле для діяльності юридичних інститутів відповідно до європейських стандартів, держава не отримує фахівців, спроможних впроваджувати нові закони заради утвердження та захисту прав людини [2].

У цілому у вищій юридичній освіті (далі – ВЮО) на сучасному етапі існує чимало проблем, а саме:

- наявний великий зв'язок змісту сучасної юридичної освіти з радянською системою права, використання підручників та відкритих джерел російських авторів у підготовці правників, необхідність інституційних досліджень;

- неадекватне суспільним потребам збільшення кількості вищих навчальних закладів різних форм власності, в яких здійснюється підготовка фахівців-юристів;

- відсутність галузевих стандартів підготовки бакалаврів права та магістрів права;

- проблеми навчального та навчально-методичного забезпечення (значна частка неюридичних дисциплін у навчальних планах, неефективність організації практик та змісту їхнього професійного наповнення, застарілі форми державної підсумкової атестації);

- неузгодженість нормативно-правових актів, які регламентують освітянську діяльність взагалі та підготовку фахівців-юристів.

- навчальний процес ВЮО в Україні переобтяжений нормативно-теоретичним навчанням, а тому не повною мірою сприяє підготовці орієнтованих на практику фахівців, не стимулює індивідуальної навчальної активності студентів;

- викладання юридичних дисциплін переважно ґрунтується лише на позитивістських засадах, наслідком чого є не глибоке пізнання сутності права, змісту правовідносин і відповідних галузей права, а заучування положень галузевого законодавства. Це призводить до нездатності випускників вищих навчальних закладів, фахівців-юристів до професійної адаптації в умовах сучасної національної правової системи;

- навчальні плани є негнучкими і лише побіжно враховують ті сфери діяльності юриста, що пов'язані не лише із застосуванням норм права, але є важливою прагматичною складовою повсякденної активності фахівця (ділову комунікацію, тактику дій, конструктивний аналіз та моделювання ситуацій тощо);

- студенти перевантажені вивченням дисциплін, які не мають змістовного юридичного сенсу. Водночас не викладаються курси, що спрямовані на оволодіння ними практичних навичок професії юриста. Якість знань та практичних навичок випускників ВЮО не відповідає вимогам практики;

- не набуло належного значення, хоча і поширюється у закладах ВЮО, клінічне навчання, що має самостійну нормативно-правову регламентацію на основі відповідного

акту Міністерства освіти та науки, а також передбачене у загальнодержавних програмних документах розвитку юридичної освіти;

- розрив між вимогами практики та дійсним рівнем підготовки випускників спостерігається також у недостатньому оволодінні юридичною технікою, технікою аргументації; в нездатності вирішувати окремі юридичні проблеми, казуси, знаходити альтернативні рішення тощо.

Однак передовсім створення якісної вищої юридичної освіти в Україні ускладнюється через відсутність впродовж тривалого часу єдиних вимог до підготовки юристів. Зокрема, через неоднаковість підходів різних юридичних наукових шкіл до визначення змісту підготовки юридичних кадрів затягувалося розроблення стандарту вищої освіти з права за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, а за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, магістра затверджений стандарт відсутній взагалі... Така ситуація унеможлиблює об'єктивний зовнішній контроль якості юридичної освіти, не відповідає принципам Болонського процесу як щодо забезпечення якості освіти, так і щодо забезпечення мобільності студентів. Державні стандарти вищої юросвіти мають важливе значення в системі вищої освіти, оскільки визначають методичні основи організації навчального процесу в юридичних вишах. Більше того, державний стандарт вищої юридичної освіти встановлює державні вимоги до змісту юридичної освіти, рівнів професійної кваліфікації випускників юридичних ВНЗ, основних обов'язкових засобів навчання та освітнього рівня вступників до юридичних ВНЗ. Державний стандарт повинен містити перелік основних нормативних юридичних дисциплін, обов'язкових для підготовки фахівців за спеціальностями 081 «Право» та 082 «Міжнародне право». Основною метою сучасної вищої юридичної освіти має стати не стільки формування фахових знавців нормативно-правових актів, скільки підготовка професіоналів, які сповідують принцип верховенства права, є опорою у прагненні до демократії, побудови правової держави, що вимагає докорінної зміни вимог до змісту та якості юридичної освіти [3].

Відповідно вдосконалення навчального процесу у ВНЗ має здійснюватися з огляду на такі позиції так:

- відповідно до державних стандартів вищої освіти за спеціальностями 081 «Право» та 082 «Міжнародне право», на розробку яких робочими групами з представників МОН, вищих навчальних закладів, представників юридичної галузі та роботодавців доцільно провести конкурс;

- шляхом введення наскрізної магістратури (замість існуючої двоступеневої моделі «бакалавр-магістр») та єдиного кваліфікаційного іспиту для випускників юридичних шкіл.

- відповідно до «концепції», правничими професіями є: суддя; адвокат; прокурор; нотаріус. Автори проекту концепції пропонують відмовитися від практики складання державних іспитів в межах правничих шкіл та запровадити єдиний державний кваліфікаційний іспит зі спеціальності «Право». Доступ до правничих професій можуть отримати лише особи, які успішно склали іспит та пройшли процедури добору, встановлені відповідними законами.

- успішне складання іспиту також є необхідною умовою доступу до посад в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, кваліфікаційні вимоги яких передбачають наявність вищої юридичної освіти. Іспит повинен бути сформований із запитань різного рівня складності для перевірки наявності у кандидата на доступ до правничої професії інтегральної, загальних і спеціальних компетентностей, визначених стандартом правничої освіти. Адміністрування іспиту повинна здійснювати державна правнича екзаменаційна комісія, сформована як незалежний колегіальний орган. До її складу повинні входити представники правничих професій, представники Міністерства освіти і науки України та Міністерства юстиції України та представники академічного самоврядування правничих шкіл.

- підготовку правника в Україні мають здійснювати правничі школи, які належать до сфери компетенції Міністерства освіти і науки України (класичні університети, профільні університети), та приватні вищі навчальні заклади, що отримали ліцензію Міністерства освіти і науки України.

- обсяг освітньої програми вищої правничої освіти має становити не менше 300 кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (надалі – кредит ЄКТС), з яких: не менше 150 кредитів ЄКТС повинні становити професійно-орієнтовані навчальні дисципліни зі спеціальності «Право»; не менше 15 кредитів ЄКТС повинні становити соціально-гуманітарні навчальні дисципліни в межах програми вищого навчального закладу; не менше 75 кредитів ЄКТС повинні становити навчальні дисципліни за вибором здобувача вищої освіти; не менше 15 кредитів ЄКТС повинна становити практична підготовка; не менше 30 кредитів ЄКТС повинна становити дослідницька компонента освітньо-професійної програми.

Проект Концепції також передбачає, що вивчення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини має повною мірою увійти до навчальних програм правничих шкіл не тільки як самостійна дисципліна, але й як компонент кожної юридичної дисципліни (кримінального права, цивільного права і т.д.) для

того, щоб випускники правничих шкіл, незалежно від спеціалізації, були свідомі умов застосування Конвенції у своїй галузі;

- автори Концепції наголошують на необхідності запроваджувати новітні методики викладання у правничій школі, обмежуючи методику постатейного відтворення нормативно-правових актів як такої, що негативно впливає на набуття студентами правничих аналітичних навичок. Натомість пропонується впроваджувати мережеві освітні технології та елементи методики навчання для дорослих: постановка навчальних цілей, робота в малих групах із використанням кейсів, обговорення практичних аспектів застосування набутих знань під час навчання. Навчальні заняття з професійно-орієнтованих дисциплін освітньої програми підготовки правника повинні включати розв'язання практичних завдань, розгляд судової практики, підготовку письмових робіт (зокрема, процесуальних документів);

У правничій школі слід запровадити окрему дисципліну для опанування студентами навичок правничого дослідження, аналізу та письма, а також підвищити роль письмових робіт під час викладання та оцінювання фундаментальних правничих дисциплін.

Здобувачі правничої освіти можуть проходити практику в судах, прокуратурі, адвокатурі, нотаріаті, в установах та організаціях чи їхніх підрозділах, які здійснюють діяльність із правозастосування, зокрема, на базі юридичних служб органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а також в органах (установах), що надають безоплатну правничу допомогу.

Правничі школи можуть надавати освітні послуги з підготовки правників у межах комбінованої форми навчання лише для осіб, які вже здобули вищу освіту за іншими спеціальностями [4].

Отже, майбутні правники повинні отримати необхідну кваліфікацію, а також дотримуватися професійних цінностей, які відповідають запиту українського суспільства. Для цього існує нагальна потреба у перегляді змісту, методики викладання та структури юридичної освіти.

«Удосконалення юридичної освіти – це не тільки питання реформи вищої освіти, а також реформа в розумінні підходу щодо того, якою має бути правова держава в Україні», на думку першого заступника Міністра, Інни Совсун.

Список використаної літератури:

1. МОН: створено робочу групу з розроблення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/07/11/yurosivta-08072016>.

2. Концепція (прект) вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://uba.ua/documents/2016%20-%2009%20-%2014%20-%2020 Education % 20 Concept.pdf](http://uba.ua/documents/2016%20-%2009%20-%2014%20-%2020%20Education%20Concept.pdf).

3. Державні стандарти вищої юросвіти в Україні: стан, проблеми, перспективи // Правовий тиждень. - № 19–20. – 25 жовтня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121255>.

4. Концепція реформи юридичної освіти пропонує впровадити «наскрізну» магістерку для правників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [HTTP://UKRAINEPRAVO.COM/NEWS/UKRAINE/KONTSEPTS-YA-REFORMI-YURIDICHNO-OSV-TI-PROPONU-VPROVADITI-NASKR-ZNU-MAG-STERKU-DLYA-PRAVNIK-V-/](http://ukrainepravo.com/news/ukraine/kontsepts-ya-reformi-yuridichno-osv-ti-proponu-vprovaditi-naskr-znu-mag-sterku-dlya-pravnik-v/).

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Каленик Олександр Володимирович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В.Н. Каразіна
e-mail: al_iskander@outlook.com

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, національна поліція України, повноваження.

Процес реформування органів внутрішніх справ (надалі – ОВС) є логічним продовженням реалізації євроінтеграційної стратегії України. Одним із ключових завдань реформи ОВС було відновлення довіри населення до органів державної влади, спрощення процедур, які належать до компетенції Міністерства внутрішніх справ та формування позитивного міжнародного іміджу України.

Із прийняттям 2 липня 2015 року Закону України «Про Національну поліцію» та відповідно до Положення «Про затвердження Положення про Національну поліцію»

затвердженого Постановою КМУ № 877 від 28.10.2015 в Україні утворено новий центральний орган виконавчої влади – Національну поліцію України [2].

Відповідно до п.2 ч.3. ст.13 Закону України «Про національну поліцію», – у складі Національної поліції утворено окремий підрозділ – патрульну поліцію. Відповідно до Положення «Про Департамент патрульної поліції», затвердженого Наказом Національної поліції №96 від 18.11. 2015 року, організовує діяльність підрозділів патрульної поліції та здійснює контроль за їх діяльністю – департамент патрульної поліції [3].

Департамент патрульної поліції є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції, який створюється, ліквідується та реорганізовується Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України в установленому законом порядку.

На відміну від положень Закону України «Про міліцію», що втратив чинність, Закон України «Про Національну поліцію» містить норму в якій надано визначення поняттю працівника поліції – «поліцейський». Зокрема, відповідно до ст. 18 того ж закону, – поліцейським є громадянин України, який склав присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Таким чином, поліцейський, як посадова особа Національної поліції, має такі ознаки:

- наявність громадянства України
- наявність посади у підрозділах поліції
- наявність спеціального звання поліції
- складення присяги поліцейського [1].

Для визначення правового статусу поліцейського слід розглянути такі аспекти як : обов'язки та повноваження, міру і види юридичної відповідальності.

До основних обов'язків поліцейського, відповідно до статті 18 Закону України «Про Національну поліцію», належать :

- неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

- професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

- поважати і не порушувати прав і свобод людини;

- надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

- зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

- інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді [1].

Крім того, поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

Статтею 19 Закону України «Про Національну поліцію» передбачені такі види юридичної відповідальності поліцейських: кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону. У цій же статті зазначено, що підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом, проте такий закон Верховною Радою не прийнято [1].

В органах внутрішніх справ діє Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ, що визначає сутність службової дисципліни, обов'язки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, однак Національна поліція не входить до системи органів внутрішніх справ, а є, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», центральним органом виконавчої влади, діяльність якого, спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України відповідно до закону. За відсутності чинного дисциплінарного статуту, порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності залишається не врегульованим.

Науковий керівник: к.ю.н, доц. Гришина Н.В.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну поліцію»// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379

2. Постанова КМУ № 877 від 28.10.2015// [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал Верховної Ради України] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-p>

3. Положення «Про Департамент патрульної поліції», затвердженого Наказом Національної поліції №96 від 18.11. 2015 [Електронний ресурс] : [Офіційний веб-сайт Патрульної поліції України] – Режим доступу: <http://patrol.police.gov.ua/faq/normatyvno-pravova-baza-diyalnosti-patrujnoyi-politsiyi/>

ЛІКАРСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ

Калініченко Анастасія Сергіївна
студентка 2го курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна
e-mail: anastasija.olkhovskaya@yandex.ru

Ключові слова: таємниця, предмет злочину, інформація, лікар, відповідальність.

Медичні працівники, лікарі та медичні сестри, в ході професійної діяльності часто виявляються володарями сокровених, інтимних відомостей про життя пацієнтів. Така інформація допомагає найбільш точно поставити діагноз, вибрати методи лікування, проводити лікувально-діагностичні заходи. Від ступеня повноти і точності цієї інформації залежить вибір методів лікування і реабілітації пацієнта, профілактики можливих захворювань.

Під лікарською таємницею розуміють відомості про хворобу, інтимну і сімейну сторони життя хворого, отримані від нього самого або виявлені в процесі його обстеження і лікування, які не підлягають оприлюдненню. Не підлягають розголосу також відомості про фізичні вади, шкідливі звички, майновий стан, коло знайомств і т.д. [1, с. 107-110]. Лікарська таємниця повинна бути збережена навіть після того, як пацієнт помер.

Відповідно до чинного кримінального законодавства, предмети злочину - це предмети матеріального світу і інформація, які існують до скоєння злочину і свідчать про наявність певних суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом. Безпосередньо впливаючи на них, винний заподіює шкоду об'єкту злочину. До предметів злочину відносяться також предмети матеріального світу і інформація, що виходять в результаті вчинення злочину, - продукти злочинної діяльності, які слід розглядати, як окремий випадок предмета злочину [2, с. 117]. Предмет злочину є однією з факультативних ознак

складу злочину. Такі ознаки властиві й складам деяких злочинів у сфері мед. діяльності, таким як порушення встановленого законом порядку трансплантації та насильницьке донорство [3, с. 37]. Однак комплексний кримінально-правові характеристики ознак складів злочинів у сфері медичної діяльності в спеціальній літературі ще не розроблені. Лікарська таємниця-це конфіденційна інформації про пацієнта, що стала відомою медичним працівникам в процесі їх професійної діяльності. Виходячи з наведеного вище твердження, можна вважати що інформація є предметом злочину. Слід зазначити, що в даний час законодавча регламентація суспільних відносин, пов'язаних з використанням інформації, недосконала.

Згідно Клятви лікаря, затвердженої Указом Президента України від 15 червня 1992 року № 349, кожен лікар зобов'язується зберігати лікарську таємницю, не використовувати її на шкоду людині. Інформація є предметом злочинів у сфері медичної діяльності, передбачених статтями 132 і 145 КК України. Право на лікарську таємницю випливає з положення, закріпленого ст. 32 Конституції України від 28 червня 1996 (зі змінами та доповненнями).

Керуючись ст. 132 і ст.145 КК України та їх коментарями можна встановити зв'язок між предметом злочину (лікарською таємницею) та об'єктом злочину та об'єктивною стороною злочину. Згідно з ст.145 об'єктом злочину є порядок збереження лікарської таємниці, який забезпечує належний стан здоров'я громадян, а об'єктивною стороною злочину є діяння у виді розголошення лікарської таємниці, тяжкі наслідки, а також причиновий зв'язк між діянням і наслідками. Поняття розголошення означає усну чи письмову розповідь стороннім особам про зміст документів, що містять лікарську таємницю, у т. ч. через засоби масової інформації, та інше віддання гласності певних відомостей, а також публічна демонстрація особи, яка страждає на психічний розлад, фотографування її чи кінозйомка, відеозапис, звукозапис без згоди цієї особи або без згоди її законного представника та лікаря-психіатра, який надає психіатричну допомогу, з наступним розповсюдженням фотознімків, кіно-, відео- чи звукових стрічок тощо [4]. Тяжкими наслідками розголошення можуть бути визнані самогубство чи самокалічення потерпілого, серйозне загострення його хвороби внаслідок переживань тощо. Настання таких наслідків розголошення лікарської таємниці, як самогубство потерпілого, заподіяння йому тяжких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень не охоплюється ст. 145 і за наявності підстав потребує додаткової кваліфікації за статтями 120, 128 КК України.

Законодавство України не містить вичерпного переліку відомостей, які утворюють зміст категорії «лікарська таємниця». Але аналізуючи нормативно-правову базу, можна

зробити висновок, що об'єкт лікарської таємниці становить інформація про: факт звернення за медичною допомогою; стан здоров'я пацієнта; хвороби і діагноз; огляд і його результати; методи лікування; інтимну і сімейну сторони життя; інші відомості, отримані при медичному обстеженні [5].

Відповідальність за незаконне розголошення відомостей, що становлять лікарську таємницю, чинним законодавством передбачена, зокрема, кримінальна відповідальність. Так, умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки, - карається штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до 240 годин, або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3х років, або виправними роботами на строк до 2х років. (ст. 145 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року (зі змінами та доповненнями, далі - Кримінальний кодекс).

Розголошення службовою особою лікувального закладу, допоміжним працівником, який самостійно здобув інформацію, або медичним працівником відомостей про проведення медичного огляду особи на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби - карається штрафом від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до 240 годин, або виправними роботами на строк до 2х років, або обмеженням волі на строк до 3х років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3х років або без такого. (ст. 132 КК України).

Аналіз законодавства України дозволяє визначити випадки, при яких лікарська таємниця може бути розголошена без згоди особи або його законних представників, а саме:

1. ч. 2 ст 32 Конституції України;
2. ч. 2 ст 285 Цивільного кодексу України, ч. 2 ст 39 , ч.1 ст 43 Основи законодавства України про охорону здоров'я;
3. ч.3, ч.4 ст 6 Закону України "Про психіатричну допомогу ";
4. ч.2 ст 26 Закону України "Про захист населення від інфекційних хвороб ";
5. ч.3, ч.4 ст 7 Закону України "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та соціальний захист населення " та ін.

Отже, виходячи з вищевикладеного, робимо висновки, що: лікарська таємниця є предметом злочину; лікарська таємниця охороняється Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Житний О.О.

Список використаних джерел:

1. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник.//За заг.ред.-д.ю.ню,проф С.Г.Стеценка.-К.:Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008.-275с.
2. Уголовное право, уголовно-исполнительное право и криминология. Учебные программы общих и специальных курсов./Под ред. В. С. Комиссарова.-М.: Статут. 2007.-240с.
3. Чеботарьова Г.В. «Кримінально-правова характеристика предметів злочинів у сфері медичної діяльності» // Вісник Національної Академії Прокуратури України.- 2009.-2(14).- с.37-41.
4. Кримінальний Кодекс України ст. 132, ст. 145 від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Закон України “Основи законодавства України про охорону здоров'я” від 19.11.1992 № 2801-XII ст. 40. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Кириленко Валерій Іванович
курсант факультету № 1
Харківського національного університету
внутрішніх справ
e-mail: valeraesio7@mail.ru

Ключові слова: негласні слідчі(розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи, національна поліція, ухвала слідчого судді.

Відповідно до чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК) , основним засобом негласного отримання доказів на стадіях кримінального процесу є негласні слідчі (розшукові) дії (гл. 21 КПК України) [1]. Такі слідчі (розшукові) дії вважаються ефективним джерелом інформації, звідки працівники поліції отримують цінні та корисні відомості про вчинене кримінальне правопорушення.

Проте негласні слідчі (розшукові) дії (далі НСРД), як і будь-які негласні засоби отримання доказів, відповідно до результатів аналізу зарубіжної та вітчизняної оперативно-розшукової, слідчої та судової практики, не лише становлять засіб отримання доказів, а й можуть порушувати права та свободи осіб, які зіткнулись з таким явищем. Тому застосування таких засобів у кримінальному процесі потребує як постійного вдосконалення їх оперативності, так і процесуальних гарантій законності.

Важливі наукові здобутки, в частині наукового обґрунтування НСРД досягли такі вчені, як: В. О. Біляєва, А. В. Ватраль, М. Л.Грібова, Н. К.Макаренко, В. О. Глушкова та інші.

Чинний КПК України дає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом. Відповідно до цього законодавчого визначення можна зробити висновок, що за своїм змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів (ОРЗ), передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2].

Разом з тим у практичній діяльності працівників національної поліції може виникати ряд труднощів, пов'язаних із проведенням НСРД. Чинним КПК України визначено суб'єктів проведення негласних слідчих (розшукових) дій: а) слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину; б) за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи відповідних відомств (ч. 6 ст. 246 КПК), працівник, яких при виконанні доручень слідчого та прокурора на їх проведення користуються повноваженнями слідчого (ч. 2 ст. 41 КПК). Проте на практиці проведення негласних слідчих (розшукові) дій, слідчими не здійснюється, а доручається уповноваженим оперативним підрозділам, які також їх безпосередньо не проводять, а для цього на підставі свого завдання згідно з п. 3.8 Інструкції залучають відповідні оперативні та оперативно-технічні підрозділи. На наш погляд, з метою підвищення оперативності проведення негласних слідчих (розшукових) дій доцільно зазначені доручення слідчого надіслати безпосередньо тому оперативному чи оперативно-технічному підрозділу, який уповноважений на її проведення.

Звідси випливає не менш важлива проблема, а саме фіксація таких негласних «процесів», згідно з ч. 1 та 2 ст. 252 КПК має відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим чинним КПК України.

На практиці згідно з п. 4.1. Інструкції протокол про перебіг і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) складається як правило уповноваженим

працівником оперативного підрозділу, тому виходить що протокол складає не особа , яка безпосередньо проводила відповідну НСРД, а оперативний працівник, який залучив певний оперативний, чи оперативно-технічний підрозділ [3].

Така практика може мати негативні наслідки при визнанні протоколів про перебіг та результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) , адже під час судового засідання, суд може не визнати матеріали отримані під час проведення відповідних заходів і ускладнить у разі потреби залучення до кримінального процесу осіб, які брали участь у проведенні відповідної негласної слідчої (розшукової) дії, як свідки. Тому на нашу думку слід внести зміни до інструкції, де б були чітко встановлені суб'єкти проведення НСРД, які мають право проводити такі дії, та встановлені вимоги оформлення відповідних документів, де буде зазначена тільки та особа , яка безпосередньо проводила НСРД.

Запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій для вітчизняного кримінального процесу потребує також змін , вдосконалення та доповнення до навчальних програм з кримінального процесу для підготовки оперативних працівників, слідчих, прокурорів та суддів, а також для факультетів та курсів підвищення кваліфікації зазначених фахівців, щоб у майбутньому поліцейські, які будуть працювати з даним видом робіт, доконало володіли отриманими навичками у процесі навчання.

Отже, інститут негласних слідчих (розшукових) дій як ефективний засіб кримінально-процесуального доказування, потребує постійного удосконалення як процесуальної форми, з урахуванням практики його застосування, так і удосконалення організаційно- тактичних засад його реалізації у правозастосовний процес.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Даниленко А.В.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий законом України від 13.04.12 р. [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
3. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1681/51.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН ЩОДО ПРИМУСОВОГО ВІДЧУЖЕННЯ НЕРУХОМОЇ ВЛАСНОСТІ ДЛЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ

Кіслінський Денис Валентинович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: denis.ki@outlook.com

Ключові слова: суспільна необхідність, суспільна потреба, примусове відчуження земельних ділянок.

У ст. 41 Конституції України закріплено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, тому що право власності непорушне. Згідно ч. 5 цієї ж статті примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості.

Викуп земельної ділянки займає особливе місце серед підстав припинення права власності, оскільки має виражені публічно-правові риси, ґрунтуючись на врахуванні публічних інтересів шляхом обмеження прав приватних осіб.

У ЦК припинення права власності шляхом викупу майна охоплює 2 ситуації:

- 1) викуп земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю (а також викуп нерухомості, що знаходиться на цій земельній ділянці);
- 2) викуп пам'ятки історії та культури [1, с. 298].

Примусове відчуження земельних ділянок із мотивів суспільної необхідності - це перехід права власності на земельні ділянки, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, до держави чи територіальної громади з мотивів суспільної необхідності за рішенням суду. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» 1559-VI від 17 листопада 2009 року, суспільна необхідність - це обумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади виключна необхідність, для забезпечення якої допускається примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, у встановленому законом порядку [2, ст. 1].

Отже непорушне право власності може бути змінено обставиною, яку законодавець називає «суспільна необхідність». Конституцією закріплюється можливість обмеження окремих прав для того, щоб забезпечити здійснення прав інших людей, або прав суспільства.

Враховуючи той факт, що мова йде про непорушне право власності, яке може бути «порушене» з-за певних умов, ми можемо зробити висновок, що тема є дуже делікатною та потребує детального вивчення. Також, Україна інтегрується до європейської спільноти, та знаходиться у стані збройного конфлікту на сході країни. На підставі вищезазначеного можна помітити, що відчуження нерухомості для задоволення суспільних потреб є актуальною темою.

Підстави й порядок відчуження земельних ділянок як об'єктів права приватної власності визначаються Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17 листопада 2009 р.

Процес формування організаційно-правового механізму відчуження земельних ділянок для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності за роки незалежності України не можна назвати послідовним і логічним, оскільки він характеризується суперечливістю законодавчих норм і значною кількістю неприйнятих законопроектів. І хоча названий Закон теж містить низку дискусійних положень, його прийняття має важливе значення, бо в земельному законодавстві сформувалось органічно цілісне нормативно-правове підґрунтя, достатнє для поглибленого теоретичного дослідження відчуження земельних ділянок для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності [3, с. 8].

Метою дослідження є всебічне теоретичне розроблення питань правового регулювання відчуження земельних ділянок для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності.

Інститут вилучення нерухомої власності для суспільних потреб є досить новим для правової системи України. За радянських часів в умовах державної власності на землю формується інститут вилучення земель для державних або громадських потреб. На відміну від експропріації, спрямованої на всебічну охорону права приватної власності на землю від необґрунтованих посягань державної влади, інститут вилучення земель функціонував на суспільних відносинах, що ґрунтувалися на соціалістичній власності на засоби виробництва.

З моменту проголошення незалежності здійснювалися чисельні спроби врегулювання на законодавчому рівні правовідносин щодо примусового відчуження нерухомої власності для суспільних потреб. І лише у 2009 році було прийнято відповідний

закон. Також даний тип правовідносин регулюється Цивільним кодексом (ст. 350, 351). Законом 1559-VI від 17.11.2009 року також визначається перелік підстав для примусового відчуження нерухомого майна. Отже, правовласник все-таки має право виразити незгоду із рішенням про відчуження нерухомого майна, що належить йому. Цією нормою був звужений перелік випадків, коли суспільна необхідність може стати вище права власності.

Примусове відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності здійснюється виключно на компенсаційних засадах та на підставі рішення суду. Порядок примусового відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності включає:

1) звернення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування, що прийняв рішення про відчуження земельної ділянки, до адміністративного суду із позовом про примусове відчуження земельної ділянки, у разі недосягнення згоди з власником такої ділянки щодо її викупу для суспільних потреб;

2) прийняття рішення адміністративним судом про примусове відчуження земельної ділянки. Задоволення позову є можливим у разі, якщо позивач доведе, що будівництво, капітальний ремонт, реконструкція об'єктів, під розміщення яких відчужується відповідне майно, є неможливим без припинення права власності на таке майно попереднього власника;

3) державна реєстрація права власності держави чи територіальної громади на земельну ділянку, яка здійснюється на підставі рішення суду про примусове відчуження земельної ділянки, а також документів, що підтверджують попередню та повну сплату колишньому власнику викупної ціни або державну реєстрацію права власності на нерухоме майно, надане замість відчуженого [4].

Уточнень, на мою думку, потребують ч. 1 ст. 7 та ч. 1 ст. 15 Закону України 1559-VI від 17.11.2009, у яких однією з підстав для примусового відчуження земельної ділянки є необхідність вилучення землі під розміщення національної безпеки і оборони. Така суспільна потреба має нечітке формулювання, адже це дуже широке поняття. Практика свідчить про те, що відсутність чіткого визначення тієї чи іншої підстави веде до непорозумінь щодо тлумачення та застосування цієї норми.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Мічурін Є.О.

Список використаних джерел:

1. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. - Вид. 3, перероб. і доп. - К.: Істина, 2011. - 808 с.
2. Закон України "Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб

чи з мотивів суспільної необхідності", від 17.11.2009 № 1559-VI [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1559-17>

3. Суєтнов Є. П. Відчуження земельних ділянок для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Суєтнов Євгеній Павлович ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х., 2013. - 20 с.

4. Коваленко Т. О. Примусове відчуження земельних ділянок / Т.О. Коваленко // Агробізнес Сьогодні. - 2011. - №13(212).

5. Цивільний Кодекс України [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/960ВР // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996. — 1996 р., № 30.

ІНСТИТУТ ІМУНІТЕТУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Клочко Василь Миколайович

курсант

Харківського національного університету

внутрішніх справ

Стрімкий розвиток дипломатичних відносин в Україні призвів не тільки до укладання різноманітних міжнародних договорів, а й зумовив до приведення українського законодавства у відповідності до міжнародно-правових норм, які є обов'язковими до виконання у нашій державі, зокрема в кримінальному провадженні. Виникає і потреба у дослідженні цих кримінальних процесуальних імунітетів окремих категорій іноземних громадян, представництв іноземних держав, а також міжнародних організацій в Україні.

С.Г.Волкотруб, І.І. Лукашук, В.Д.Гутник, Н.Г. Григоруk та інші науковці неодноразово намагались дослідити питання дипломатичного імунітету, його проблеми, а також шляхи їх подолання.

«Імунітет» перекладають з латинської як «звільнення», «позбавлення», або ж «незалежність»; у юридичній сфері трактування даного визначення має дещо прямолінійне значення, Н.Г. Григоруk вважає що це виняткове право не підкорятися загальним законам, надане особам що займають особливе положення в державі. Правовий імунітет – це особливі пільги і привілеї, переважно пов'язані зі звільненням конкретно встановлених у нормах

міжнародного права, Конституції і законах осіб від певних обов'язків і відповідальності, покликаних забезпечувати виконання ними відповідних функцій [1, с. 38].

Правовий імунітет у загальному значенні складається з двох елементів - невідповідальності та недоторканності. Недоторканність являє собою ускладнений порядок притягнення до відповідальності, а невідповідальність передбачає звільнення від здійснення певних обов'язків [2, с. 26].

Як різновид правового імунітету, процесуальний імунітет зберігає його характеристики. Тому наділення певної особи імунітетом підкреслює її особливий правовий статус та створює необхідні умови для здійснення нею своїх повноважень, тобто імунітет є найважливішим засобом у механізмі правового регулювання.

С.Г. Волкотруб дає наступне визначення кримінального процесуального імунітету: «Це функціональний правовий інститут, виняткові норми якого передбачають звільнення певних суб'єктів від процесуальних обов'язків та особливий порядок притягнення до кримінальної відповідальності і застосування заходів процесуального примусу» [4, с. 7].

Кримінальний процесуальний імунітет виступає додатковою гарантією прав та інтересів певної категорії осіб, а норми про нього і становлять самостійний кримінальний процесуальний інститут імунітету, що складається з норм, які уповноважують, зобов'язують чи забороняють та регламентують підстави, порядок, умови звільнення певної категорії осіб від виконання певних процесуальних обов'язків, що передбачені загальними кримінальними процесуальними правилами.

Слід виділити також ознаки імунітетів у кримінальному провадженні, а саме: основною метою існування таких імунітетів є виконання, державних та міжнародних, суспільних функцій, а також службових обов'язків; коло суб'єктів наділених імунітетів закріплено виключно законодавством; являють собою форми прояву диференціації юридичного статусу суб'єктів у кримінальному провадженні; вони не захищають від кримінальної відповідальності, а створюють особливий режим захисту, та надання додаткових гарантій законності при настанні кримінальної відповідальності; являють собою форми прояву диференціації юридичного статусу суб'єктів у кримінальному провадженні.

На даний час в кримінальному процесуальному законодавстві виділяють такі види імунітетів: імунітет Президента як голови держави; імунітет депутатів; імунітет суддів; імунітет інших посадових осіб, а саме: Уповноваженого з прав людини, Голови Рахункової палати, його першого заступника та заступника, головних контролерів Рахункової палати, прокурора, слідчого, співробітника кадрового складу розвідувального органу України (так званий посадовий імунітет); імунітет адвоката; імунітет членів дипломатичних

представництв та їх сімей (дипломатичний імунітет); імунітет працівників консульських установ (консульський імунітет); імунітет свідка в кримінальному провадженні.

Отже, на нашу думку досить актуальним є дослідження імунітетів посадових осіб, які виконують особливі за вагою та значенням функції в державі, імунітетів представництв та представників іноземних держав і міжнародних організацій в Україні, використовуючи практичний досвід іноземних держав. Це зумовить не тільки покращенню виконання ними своїх посадових обов'язків, а й полегшить саме практичне застосування у використанні дипломатичних імунітетів під час кримінального провадження.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Даниленко А.В.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий законом України від 13.04.12 р. [Електронний ресурс].-Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Григорук Н. Г. Непорушність повноважень народних депутатів України // Часопис, Київського університету права. – 2002. – № 2. – С. 75
3. Гутник В. Деякі пропозиції щодо вдосконалення імунітету Президента України // Юридичний журнал. - 2007. - № 3. - С. 84-86.
4. Волкотруб С.Г. Імунітет і проблеми його захисту в кримінальному судочинстві: Ав- тореф. дис. ... канд. юрид. наук. - Х., 2003.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТАКТИКИ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ДТП

Колеснік Ігор Ігорович
здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Тактика слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо дорожньо-транспортних пригод має суттєві особливості, які обумовлені тим що об'єктом пізнання у таких справах виступає не вчинок певної людини, а динамічна подія під час руху транспортного заходу, в механізм якої можуть бути закладені вчинки кількох суб'єктів (порушення певних правил), передбачені ст.,ст. 286, 287, 288, 291 КК України.

Особливості тактики огляду місця ДТП, обумовлені характером вирішуваних основних тактичних завдань, які можуть бути поділені на три групи: 1) з'ясування та фіксація обстановки ДТП; 2) виявлення, фіксація та вилучення слідів ДТП, які будуть виступати джерелами доказів; 3) визначення технічного стану транспортного засобу. Огляд виступає засобом отримання відомостей, які потім використовуються для експертного аналізу (дорожньо-технічна експертиза, інженерно-транспортна експертиза обставин ДТП). Саме характер вирішуваних експертних завдань обумовлює необхідність встановлення і фіксації необхідних для її проведення даних, які характеризують дорогу, транспортний засіб і навколишнє середовище. Тому в огляді місця ДТП доцільно виділяти дорожньо-технічний аспект, який має суттєве значення в тактико-організаційному відношенні проведення даної слідчої дії.

Особливості тактики допиту у кримінальних провадженнях щодо ДТП обумовлені як специфікою цих злочинів, так і категоріями допитуваних осіб. За подією ДТП може критися порушення певних правил з боку кількох різних осіб, які можуть бути суб'єктами злочинів, передбачених різними статтями КК України. Відтак, водії транспортних засобів, які були учасниками ДТП, як правило, допитуються як свідки. Набуття статусу підозрюваних винними водіями (і відповідно їх допит) найчастіше пов'язується з більш пізніми етапами досудового розслідування. В тактичному плані велику групу допитуваних осіб доцільно поділити на кілька категорій в залежності від обсягу їх поінформованості про обставини ДТП і, відповідно, від предмета їх допиту: особи, які безпосередньо сприймали істотні обставини ДТП; особи, обізнані про умови та обставини, що передували початку виникнення небезпеки в дорожньому русі і розвитку ДТП; особи, які вступали після ДТП в особистий контакт з його безпосередніми учасниками, тому з їх слів вони інформовані про характер вчинків, пов'язаних з обставинами ДТП; особи, здатні повідомити відомості, що характеризують особистості учасників ДТП. Застосування тактичних прийомів допиту залежить не тільки від ступені поінформованості, але й потребує врахування раптовості, швидкоплинності та драматизму події. Потрібно брати до уваги факт знайомства свідка з водіями транспортних засобів, які були учасниками ДТП, а також майбутній статус особи, як підозрюваного, при наявності підстав для цього.

Обов'язковим, як правило, є проведення слідчого експерименту, оскільки його матеріали (результати) є необхідними для проведення ситуаційної інженерно-транспортної (автотехнічної) експертизи обставин ДТП. Основні завдання з встановлення: видимості на конкретній ділянці дороги; можливості існування певного явища; визначення відстані, з якої водій мав об'єктивну можливість побачити перешкоду; визначення місця, з якого водій

розпочав гальмування, місця де зупинився транспортний засіб тощо. Особливістю слідчого експерименту у справах даної категорії є те що його підготовка і проведення завжди пов'язана з врахуванням технічного стану транспортного засобу та його взаємодії з елементами дорожньої обстановки.

Техногенний характер ДТП обумовлює необхідність проведення експертиз, що накладає суттєвий відбиток на завдання слідчого, які вирішуються при проведенні слідчих (розшукових) дій. Характерним є проведення: судово-медичних експертиз, криміналістичних, дорожньо-технічної експертизи, інженерно-транспортних експертиз. Зважаючи на залежність ефективності проведення експертиз від вирішення певних тактичних завдань при огляді місця ДТП та інших слідчих дій у проведенні останніх потрібно виділяти, відповідний аспект (судово-медичний, криміналістичний, дорожньо-технічний, інженерно-транспортний).

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Даньшин М.В.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДІЯЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Колягіна Тетяна Євгенівна
аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін Харківського національного
університету ім. В.Н. Каразіна
e-mail: tany_100@ukr.net

Ключові слова: правосуддя, злочин, захисник, право на правову допомогу.

1. Відповідно до ст. 1 Конституції – Україна є правовою державою, тобто державою, що заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини і громадянина, верховенстві права взаємній відповідальності людини і держави [2]. Обов'язковим атрибутом такої держави є незалежна судова влада, формою здійснення якої є правосуддя, що забезпечує захист та поновлення прав і свобод людини і громадянина.

2. Оноре де Бальзак писав: «Закон хороший, але вершать його дурно, а зазвичай про закон судять по тому, як він здійснюється». В нинішніх умовах низького рівня правової культури громадян, нехтування принципами верховенства права та рівності перед законом, в умовах тотальних проявів наддемократії, правосуддя, яке має виступати гарантом справедливості у суспільстві, перетворилося на інструмент вчинення свавілля. Щоб запобігти такому перетворенню потрібно культивувати соціальну культуру серед громадян у поєднанні

з застосуванням передбаченого законодавством примусу до тих з них, які не піддаються такому культивуванню і все-таки чинять свавілля [1, с. 3]. Зокрема і шляхом кримінально-правового примусу, спрямованого на захист права особи на правову допомогу шляхом встановлення кримінальної відповідальності за порушення зазначеного права.

3. Правова допомога є невід'ємним важливим явищем правової дійсності цивілізованих держав та однією із основних функцій юриспруденції. Потреба у правовій допомозі у вирішенні конкретних життєвих справ існуватиме завжди, оскільки більшість населення не володіє і об'єктивно не може володіти усією сукупністю спеціальних знань, необхідних для ефективного правового захисту своїх прав [3, с. 3].

4. Розділом XVIII чинного Кримінального кодексу України (надалі – КК України) передбачено низку положень, що встановлюють відповідальність за злочини, які посягають на право особи на отримання правової допомоги. Так, КК України встановлено відповідальність за п'ять видів таких злочинів: ст. 374 – порушення права на захист, ст. 397 – втручання в діяльність захисника чи представника особи, ст. 398 – погроза або насильство щодо захисника чи представника особи, ст. 399 – умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи, ст. 400 – посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку із діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги. Таким чином законодавець визначив, які складові правосуддя в частині забезпечення правової допомоги особі є настільки важливими, що для їх охорони мають бути використані саме кримінально-правові засоби.

За даними офіційної статистики Генеральної прокуратури за одинадцять місяців 2016 року зареєстровано 85 кримінальних проваджень за ознаками ст. 397 КК України, 31 – за ознаками ст. 398 КК України, 3 – за ознаками ст. 398 КК України. З цієї кількості кримінальних проваджень, у яких особам вручено повідомлення про підозру – три (за ознаками ст. 398 КК України); кримінальних проваджень, за якими провадження направлено до суду з обвинувальним вироком – два (за ознаками ст. 398 КК України). Як бачимо, кримінально-правовий захист діяльності надання права на правову допомогу поки що не є активним.

5. Одна з проблем, яка заважає більш ефективному застосуванню кримінального закону з цією метою, полягає в тому, що фахівці поки що не досягли консенсусу в розумінні змісту елементів складів відповідних злочинів. Так, зокрема, однією з правоінтерпретаційних проблем, яка негативно впливає на якість і результативність застосування ст. 397-400 КК України, є нечітке розуміння родового, видового і безпосереднього об'єкта цих злочинів, що заважає точній кваліфікації посягання як злочину проти правосуддя, спрямованого саме на порушення діяльності з надання правової допомоги.

6. В теорії кримінального права є загальновизнаним, що під безпосереднім об'єктом злочину слід розуміти конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону законом про кримінальну відповідальність, яким заподіюється шкода злочином. Однак на даний час не існує єдиної точки зору щодо об'єкту вищезазначених злочинів, оскільки по-перше не має закріпленого в законодавстві та визначеного в теорії чіткого поняття «захисник», по-друге існують розбіжності у точках зору стосовно додаткового об'єкту злочину. Одні вчені вбачають в об'єкті не суспільні відносини, а авторитет судових і правоохоронних органів (Беніцький С.А., Шаховцов Р.М.); другі зводять об'єкт до встановленого порядку виконання службовими особами своїх повноважень (Бойко А.М., Сміх В.В.); треті розуміють об'єкт як інтереси осіб, які виступають як захисник чи представник особи, і тих кого вони представляють (Александров Ю.В.). Як бачимо, питання об'єкта зазначених злочинів потребує подальших розробок.

7. Україна взяла курс на розбудову правової держави та розвиток демократичних засад суспільного життя, які передбачають визнання пріоритету загальнолюдських цінностей. Тому на сьогодні існує нагальна потреба в детальному дослідженні змісту елементів та ознак складів злочинів, що посягають на право особи на правову допомогу.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Житний О.О.

Список використаних джерел:

1. Костенко О.М., Нагребельний В.П. Правосуддя – основа правової і демократичної держави // Часопис Київського університету права/- № 1/2009 – С. 3-7
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/254k/96-вр
3. Сміх В.В. Кримінальна відповідальність за порушення права на правову допомогу//автореферат дисертації/ Львів/2011

ПРОГРЕСИВНА СИСТЕМА ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Комісаренко Ганна Андріївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна.
e-mail: anna_juri@mail.ru

Ключові слова: система, кримінально-виконавчі установи, засуджений до позбавлення волі, арештант, умовно-дострокове звільнення, ступень суспільної небезпеки, позитивні ціннісні орієнтації.

Прогресивна система виконання позбавлення волі - певний, точно регламентований порядок виконання позбавлення волі з класифікацією і окремим утриманням засуджених в різних видах кримінально-виконавчих установ, при якому для засудженого змінюються умови відбування покарання в кращу (або гіршу) сторону в залежності від його виправлення (або не виправлення) з наданням можливості дострокового звільнення, з організацією допомоги звільненому (патронат) і встановлення за ним спостереження і нагляду [1]. Основна суть цієї системи полягає в поетапній зміні умов відбування покарання в залежності від поведінки засудженого або в бік пом'якшення режиму утримання, або в сторони його посилення.

Історично першим різновидом прогресивної системи виконання покарання можна вважати англійську (так звану «зоряну» або «марочну») систему виконання позбавлення волі, яка була створена в першій половині XIX століття.

У відповідності до цієї системи засуджені ділилися на три класи: 1) клас зірки, розряд арештантів, які раніше не піддавалися осуду, і признавалися не розбещеними, які носили на одязі зірку; 2) розряд арештантів, які раніше піддавалися осуду за нетяжкі злочини і не могли вважатися звичними злочинцями, а також засуджені вперше, які визнані негідними бути зарахованими до першого класу за своїми моральними якостями і обставинами попереднього життя; 3) розряд рецидивістів і осіб, які порушили умови умовно-дострокового звільнення.

Поряд з поділом арештантів на класи, весь термін покарання засудженого ділився на три етапи. Перший етап - з моменту прибуття до в'язниці, засуджений відбував покарання в умовах одиночного ув'язнення в особливих одиночних в'язницях (від одного до трьох місяців). Якщо одиночне ув'язнення, на думку адміністрації виправної установи, не робило належного виправного впливу, то його термін міг продовжуватися; 2) Другий етап характеризувався спільними роботами і нічним роз'єднанням, засуджені ділилися на п'ять розрядів і кожен засуджений повинен був пройти всі розряди. За сумлінну працю та ентузіазм засудженому нараховувалися так звані «марки». Набравши певну кількість марок, засуджений переводився в наступний розряд; 3) Третій етап - тут арештант міг отримати умовно-дострокове звільнення від подальшого відбування покарання. Умовно-достроково звільнений підлягав особливому поліцейському нагляду, причому, був зобов'язаний повідомляти поліцію про зміну свого місця проживання і рід занять.

Таким чином, основна ідея прогресивної системи - стимулювання законослухняної поведінки засудженого, пільговими умовами відбування покарання.

В Україні прогресивна система почала розвиватися тільки після 1917 року, її окремі елементи почали реалізовуватися при виконанні позбавлення волі. В сучасних умовах норми, що встановлюють прогресивну систему відбування покарання у виді позбавлення волі, стимулюють законослухняну поведінку засуджених, сприяють розширенню соціально корисних зв'язків засуджених із зовнішнім світом, утворюють правове поле, яке включає в себе позитивні ціннісні орієнтації осіб, позбавлених волі [2, с. 46-52].

Характер і зміст прогресивної системи визначається нормами кримінально-виконавчого права, відповідно до яких і встановлюється порядок і умови виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі. Норми кримінально-виконавчого права визначають основні засоби виправлення і ресоціалізації засуджених, до яких згідно зі ч. 3 ст. 6 КВК [3] відносяться: встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), пробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених застосовуються з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки і мотивів вчиненого злочину та поведінки засудженого в процесі відбування покарання.

Важливим елементом прогресивної системи є її структура. Структура прогресивної системи - це внутрішня організація цілісної, функціонально інтегративної системи, специфічний спосіб взаємозв'язку і взаємодії всіх її компонентів [4, с. 45-54]. Призначення структури - сприяти функціонуванню прогресивної системи, реалізації її цілей і завдань, що стоять перед нею в сфері суспільних відносин, що виникають у зв'язку і з приводу виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі [5, с. 13-174].

Прогресивна система, будучи складним динамічним соціально-правовим явищем на структурному рівні становить специфічний спосіб взаємозв'язку і взаємодії як суб'єктів, так і об'єктів правовідносин, що виникають в процесі виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі.

Суб'єктами прогресивної систем виступають: по-перше, кримінально-виконавчі установи в особі її адміністрації та діяльність яких регламентується Кримінально-виконавчим кодексом та іншими нормативно-правовими актами України. Завданнями кримінально-виконавчого законодавства у відповідності до ч. 2 ст. 1 КВК є визначення: 1) принципів виконання кримінальних покарань, правового статусу засуджених, гарантій захисту їхніх прав, законних інтересів та обов'язків; 2) порядку застосування до них заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки; 3) системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності; 4) нагляду і контролю за

виконанням кримінальних покарань, участі громадськості в цьому процесі; 5) регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань; 6) звільнення від відбування покарання, допомоги особам, звільненим від покарання, контролю і нагляду за ними.

Українські кримінально-виконавчі установи як суб'єкти прогресивної системи, в залежності від тривалості покарання у виді позбавлення волі і умови відбування покарання поділяються на: слідчі ізолятори, виправні та виховні колонії. Іншим важливим суб'єктом прогресивної системи виступає засуджена особа, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі.

Таким чином, забезпечення ефективності організації та здійснення прогресивної системи на структурному рівні взаємозв'язку суб'єктів та об'єктів досягається, з одного боку, застосуванням основних засобів виправлення з використанням нових досягнень науки психології і педагогіки, в умовах суворого дотримання вимог режиму в колонії, з іншого боку – засобів карального і виховного впливу, спрямованих на прищеплення засудженим поваги до закону і правопорядку в місцях позбавлення волі.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Трубников В.М.

Список використаної літератури

1. Бажанов О.Н. Прогрессивная система исполнения наказания. - Минск: Наука и техника, 1981. -167 с.
2. Трубников В.М., Чучилін М.І. Поняття прогресивної системи в кримінально-виконавчих установах України //Вісник Національного університету внутрішніх справ. Випуск 20. – Харків: 2002. – С. 46-52.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 3-4, ст. 21).
4. Ткачевский Ю.М. Проблемы совершенствования прогрессивной системы исполнения уголовных наказаний //Вестник МГУ. – Сер. 11. Право. – 1981. - № 6. – С. 45-54.
5. Левочкин В.А. Пути реформирования уголовно-исполнительной системы Украины //Кримінально-виконавча система України: теорія, практика, законодавство. - К. РВВ КІВС при УАВС. - 1994 - С. 13-174.

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО ЗА СТ.434 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Корчагіна Валентина Павлівна
студентка юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
e-mail: korchagina_v_p@mail.ru

Ключові слова: військові злочини, військовополонений, комбатант, потерпілий.

Незважаючи на великий технічний прогрес, який власноруч створює людина, вона забуває про фатальні помилки минулого. Суспільство за велику історію різних за призначенням та характером війн не зробило висновків. Прикладом може слугувати ситуація на сході країни. Попри вжиті заходи задля уникнення військових сутичок держава до цього дня перебуває у збройному конфлікті. Як відомо, де починаються будь-які дії військового характеру, там завжди будуть військовополонені.

Проблем, пов'язаних із кримінальною відповідальністю за погане поводження з військовополоненими, торкалися у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні дослідники: П. П. Богущкий, В. О. Бугаєв, М. М. Гнатовський, С. Л. Єгоров, В. Ю. Калугін, І. І. Карпець, С.Г. Келіна, Н. Ф. Кузнецова, Ф. І. Кожевников, Т. Р. Короткий, В. М. Лисик, А. І. Полторац, В. М. Репецький А. Н. Трайнін, В. О. Навроцький, А. В. Наумов, Л. Д. Тимченко, М. І. Хавронюк, Н. В. Хендельта ін. Разом із тим деякі питання, пов'язані з цим злочином, залишаються дискусійними. Зокрема, потребує розв'язання проблема встановлення потерпілого за ст. 434 Кримінального кодексу України, в якій встановлено кримінальну відповідальність за погане поводження з військовополоненими.

Потерпілий є обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 434 КК України. У диспозиції вказаної норми законодавець указав, що потерпілими від цього злочину є військовополонені, а тому у кожному конкретному випадку потрібно встановлювати, чи є особа, постраждала від злочину, військовополоненим. Разом із тим до кінця невирішеними є питання поняття військовополонених та кола осіб, яких слід відносити до цієї категорії.

У Розділі XIX чинного КК України, присвяченого військовим злочинам, визначення поняття «військовополонений» відсутнє. Таке визначення міститься у п. 1.2.31. Керівництва по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України 2004 р., відповідно до якого військовополонені – комбатанти, які опинились у полоні, незалежно від

їхнього стану – здорові вони, хворі або поранені [6, с. 11]. Дефініцію розглядуваного поняття закріплено й у положеннях міжнародних документів. Так, відповідно до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року військовополоненими слід вважати таких осіб, які потрапили в полон до супротивника [4].

Щодо поняття військовополоненого у науці на сьогодні немає єдності. За позицією Ю. К. Янова, військовополонений – військовослужбовець, узятий у полон під час війни [14, с.195]. На противагу йому В. А. Василенко, висловлює думку, що військовополонені – це особи, належні до складу збройних сил (у т. ч. партизани, учасники Руху Опору та ін.) воюючої держави, які під час війни потрапили під владу противника [16]. В. В. Альошин під «військовополоненими» розуміє громадян конкретної суверенної держави (зокрема, й добровольців, що є громадянами іноземної держави), на яких поширюються міжнародні-правові норми, що стосуються захисту прав і свобод людини в період збройного конфлікту [1, с. 190]. Н. Т. Блатова наводить таке визначення військовополоненого: це обеззброєний противник, який тимчасово перебуває під владою воюючої держави, яка й несе відповідальність за його долю [12, с. 493]. На думку авторів одного з науково-практичних коментарів, військовополонені — це особи, які входять до складу збройних сил сторони, що перебуває у конфлікті, та які потрапляють під владу противника [9, с. 983].

Слушною є думкою М. В. Грушко, яка вважає, що загальною ознакою військовополоненого є те, що він припинив опір, втратив можливість до опору в статусі комбатанта, і перейшов в категорію осіб, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням [2, с.46].

Не менш проблемним є питання визначення кола осіб, які можуть бути віднесені до числа військовополонених. Проведений нами аналіз міжнародних актів дозволив виділити три категорії осіб, які підпадають під визначення «військовополонений»: 1) безпосередньо особи, яким надано статус військовополоненого; 2) комбатанти; 3) особи, які беруть участь у воєнних діях і потрапляють під владу супротивної сторони. Розглянемо зазначені категорії осіб детальніше.

До першої групи за ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими [4] входять особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій:

1) особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил;

2) членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам: а) ними командує особа, яка відповідає за своїх

підлеглих; б) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані; в) вони носять зброю відкрито; г) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни;

3) членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує;

4) осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком;

5) членів екіпажів суден торговельного флоту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

б) жителів неокупованої території.

Так, за ст. 16 Конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі: «З урахуванням положень статті 12 поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, воюючої сторони, які потрапили до рук супротивника, вважають військовополоненими й до них застосовують норми міжнародного права, які стосуються військовополонених» [5].

До другої групи належать комбатанти. Відповідно до ч. 2 ст. 43 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року [3] «особи, які входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті (крім медичного і духовного персоналу, про який ідеться у статті 33 Третьої конвенції), є комбатантами, тобто вони мають право брати безпосередню участь у воєнних діях» [3]. У наступній статті цього договору вказано, що військовополонені та комбатанти мають однаковий правовий статус: «Будь-який комбатант, як це визначено у статті 43, який потрапляє під владу супротивної сторони, є військовополоненим». Відповідно до VII Гаазької конвенції 1907 р., комбатантами є не тільки особовий склад військово-морських сил, а й склад усіх військових та невійськових суден, офіційно переобладнаних у військові [8, с. 29].

Як зазначає М. В. Грушко, основною умовою для визнання особи комбатантом є її участь у військових діях від імені та на користь держави у складі регулярних та іррегулярних сил [2, с. 43]. Ч. Ч. Хайд формулює додаткову умову: якщо вони мають на руках відповідні документи, які посвідчують цю належність, то можуть згодом претендувати на статус військовополоненого, якщо потрапляють до рук противника [15, с. 266]. На нашу думку, слід підтримати позицію Н. В. Пронюка, що до комбатантів належить особовий склад збройних сил держави, а саме регулярні (сухопутні сили, військово-морські і військово-повітряні сили)

і нерегулярні сили (ополчення, особовий склад рухів опору, партизани, повстале населення) сторони, що перебуває у конфлікті, і беруть безпосередню участь у бойових діях [13, с.283].

Слід додати, що за Кодексом поведінки учасників бойових дій комбатантів можна розпізнати за такими ознаками: встановленою формою одягу, постійними розпізнавальними знаками чи в крайньому випадку – за відкритим носінням зброї [7, с.28].

Разом із тим слід підкреслити, що міжнародні правові акти не дають чітких ознак, за яких можна відрізнити військовополоненого від комбатанта.

До третьої категорії слід віднести осіб, що беруть активну участь у воєнних діях. Згідно зі ст. 45 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, особа, яка бере участь у воєнних діях і потрапляє під владу супротивної сторони, вважається військовополоненою й тому користується захистом Третьої конвенції, якщо вона претендує на статус військовополоненого, якщо видається, що вона має право на такий статус, або, якщо сторона, від якої вона залежить, вимагає для неї такого статусу шляхом повідомлення держави, що її затримує, або Держави-покровительки. [3].

Разом із тим потрібно відмітити, що у вітчизняній кримінально правовій доктрині мають місце й інші підходи до встановлення кола осіб, які належать до військовополонених. Так, В. Г.Кундеус вважає, що III Конвенція встановлює два види осіб, які фактично підпадають під статус військовополонених, це: 1) військовополонені – особи, зазначені у п. А ст. 4 III Конвенції, які беруть участь у збройних конфліктах міжнародного характеру і потрапили під владу неприятеля; 2) особи, зазначені у п. В ст. 4 III Конвенції, на яких розповсюджується статус військовополонених. При цьому дослідник не відносить до числа військовополонених таку категорію осіб, як комбатанти [10].

Таким чином, у зв'язку з вищевикладеним слід відмітити, що питання поняття військовополоненого та кола осіб, які можуть належати до їх числа, залишаються дискусійними та потребують є подальших досліджень.

На наш погляд, потерпілим від злочину, передбаченого ст. 434 КК України, тобто військовополоненим, є особа, яка бере участь у воєнних діях, потрапила в полон до супротивника, тобто перебуває під його владою, належить до наведених у Женевській конвенції категорій, входить до складу збройних сил (крім медичного і духовного персоналу). До числа військовополонених, виходячи з аналізу міжнародних актів, можливо віднести три категорії осіб: 1) безпосередньо особи, яким надано статус військовополоненого; 2) комбатанти; 3) особи, які беруть участь у воєнних діях і потрапляють під владу супротивної сторони.

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викл. Євтеєва Д.П.

Список використаних джерел:

1. Алешин В. В. Международное право вооруженных конфликтов / В. В. Алешин. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 198 с.
2. Грушко М. В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених : монографія / М. В. Грушко ; [за наук. ред. к.ю.н., доц. Т. Р.Короткого]. – Одеса : Фенікс, 2016. – 284 с.
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. Протокол ратифіковано із заявою Указом Президії Верховної Ради УРСР від 18.08.89 р. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_199/.
4. Женевська Конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. Конвенцію ратифіковано із застереженнями Указом ПВР УРСР від 03 липня 1954 р. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_153/.
5. Женевська Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 року. Конвенцію ратифіковано із застереженнями Указом ПВР УРСР від 03.07.54 р. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_152.
6. Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України : затверджено Наказом Міністра оборони України від 11 вересня 2004 р. № 400. – К. : Азимут-Україна, 2004. – 144 с.
7. Кодекс поведінки учасників бойових дій. – К.: ПКФ "Любава", 1995. – 30 с.
8. Котляров И. И. Международное гуманитарное право : учеб. пособие / И. И. Котляров, К. Л. Хотжабегова; 2-е изд., перераб и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2007. – С. 29.
9. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. — 1196 с.
10. Кундеус В. Г. Щодо визначення поняття "військовополонені" у злочині, передбаченому ст. 438 КК України / В. Г. Кундеус // Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр.. справ. – 2008. – № 40. – С. 133-138. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2008_40_21.
11. Международное право : учебник / под ред. Н. Т. Блатовой. – М. : Юрид. лит., 1987. – 544 с.

12. Полторак А. И. Вооруженный конфликт и международное право. Основные проблемы / А. И. Полторак, Л. И. Савинский. - М. : Наука, 1976. - 415 с.
13. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: навч. посібн. / Н. В. Пронюк - К.: КНТ, 2008. - 344 с.
14. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. — Т. 1. — С. 670.
15. Хайд Ч. Ч. Международное право, его понимание и применение Соединенными Штатами Америки / Ч. Ч. Хайд ; пер. с англ. С. М. Рапопорта ; под ред. С. Б. Крылова. – М. : Изд-во Иностран. литература, 1953. - Т. 5. – 618 с.
16. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://leksika.com.ua/legal/>.

СУДОВЕ ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Коц К. О.

Студентка VI курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: kots-1@mail.ru

Ключові слова: вирішення індивідуальних трудових спорів, судовий розгляд, правосуддя, комісія по трудових спорах.

З прийняттям Конституції України у 1996 році змінився підхід до вирішення індивідуальних трудових спорів. До цього Кодекс законів про працю окрім безпосередніх переговорів встановлював дві обов'язкові стадії розгляду спору: комісією по трудових спорах (далі – КТС) і судом. При цьому, стадія розгляду спору у КТС була обов'язковою. Конституція України встановила виключну компетенцію судів у здійсненні правосуддя, тож звернення до КТС стало добровільним. Відповідно до статті 124 Конституції, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами і не допускається делегування функцій судів, а також надання цих функцій іншими органами чи посадовими особами [2].

Не дивлячись на те, що в Україні існує тенденція до застосування позасудових способів вирішення спорів, судовий порядок вирішення індивідуальних трудових спорів в Україні залишається актуальним і затребуваним. Як свідчить практика, працівники з різних

причин до КТС звертаються не часто, а на багатьох, переважно недержавних, підприємствах КТС взагалі не обираються. До того ж, Кодексом законів про працю надано перелік трудових спорів, які належать виключно до компетенції судів. В тому числі, до КТС не може звернутися роботодавець.

Отже, судовий розгляд – це стадія врегулювання індивідуальних трудових спорів відповідно до норм цивільного процесуального законодавства та з урахуванням положень Кодексу законів про працю. Головне завдання суду при розгляді трудових спорів – швидко усунути розбіжності, що виникли між власником або уповноваженим ним органом і працівником, на основі поєднання особистих, колективних і громадських інтересів, відновити порушені права та обов'язки [7].

Перевагами розгляду трудових спорів у суді є також законодавчо встановлені основоположні засади його діяльності. Зокрема, Закон України «Про судоустрій та статус суддів» гарантує незалежність суду від будь-якого незаконного впливу, здійснення правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права, рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак, гласність і відкритість судового процесу, обов'язковість судових рішень до виконання [4].

Регламентация процедури розгляду індивідуальних трудових спорів судом закріплена Кодексом законів про працю. Згідно з кодексом, працівник може звернутися із заявою про вирішення індивідуального трудового спору безпосередньо до районного (міського) суду у тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права. У справах про звільнення для цього встановлюється місячний строк, що обчислюється з дня вручення копії наказу про звільнення або з дня видачі трудової книжки [1]. Наказ та трудова книжка є доказами, що підтверджують звільнення та наявність для нього підстав.

Для звернення власника або уповноваженого ним органу до суду в питаннях стягнення з працівника матеріальної шкоди, заподіяної підприємству, установі, організації, встановлюється строк в один рік з дня виявлення заподіяної працівником шкоди [6]. Не обмежуються строками випадки порушення законодавства про оплату праці.

Строки, що встановлені Кодексом законів про працю, не перериваються і не призупиняються, але, за наявності поважних причин, вони можуть бути поновлені судом.

Позови в індивідуальних трудових спорах мають право пред'являти профспілкові органи від імені працівників. Це встановлюється Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», де у статті 26 говориться про те, що профспілки, їх об'єднання

мають право представляти інтереси працівників в органах, що розглядають індивідуальні трудові спори [3].

Цікавим є те, що позивачі (працівники і профспілкові органи, що виступають від їх імені) у всіх трудових справах звільняються від сплати державного мита та інших судових витрат.

Суд вирішує трудовий спір відповідно до обставин справи і норм чинного законодавства. У своєму рішенні він вказує, які вимоги, на якій підставі, в якому розмірі і відносно якого відповідача підлягають задоволенню або в задоволенні яких вимог відмовлено.

Перевагою КТС, порівняно із судовим процесом, є чітке закріплення строків розгляду трудового строку. Згідно із Кодексом законів про працю, комісія по трудових справах зобов'язана розглянути трудовий спір у десятиденний строк з дня подання заяви [1]. Тоді як в судах, як свідчить практика, вирішення спору може суттєво затягнутись.

Про відмову позивача від позову або укладення мирової угоди сторін трудових правовідносин, які сперечаються, суд приймає рішення, яким одночасно припиняє розгляд справи [7].

Рішення суд ухвалює іменем України. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання [4].

Безумовно, перевагою КТС є статус органу досудового регулювання індивідуальних трудових спорів. Розгляд спору у КТС відбувається у більш дружній атмосфері, мирним шляхом, допомагає забезпечити збереження добрих стосунків у колективі.

Незважаючи на це, слід констатувати, що в сьогоденні реаліях суд має більше, порівняно з КТС, механізмів, що забезпечують об'єктивний, неупереджений та якісний розгляд індивідуальних трудових спорів. Процедура судового розгляду детально регламентована Кодексом законів про працю, а гарантії, що забезпечують винесення справедливого рішення судом, встановлені Конституцією та іншими законами України.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Кулачок–Тітова Л. В.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України: Затв. Законом України від 10.12.71 // Відомості Верховної Ради України. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст.375.
2. Конституція України: Прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. - К., 1996.

3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України // Відомості Верховної Ради України, 1999" — № 45. — Ст. 397.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 лип. 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41 / № 41-42; № 43; № 44-45. – Ст. 529.
5. Прокопенко В. І. Трудове право України: Підручник. – Х.: Фірма «Консум». – 1998. – 480 с.
6. Трудове право України: підручник / Ред. Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева. - К.: "Знання", КОО, 2000, 2001. - 564 с.
7. Трудові спори та порядок їх розгляду: навч. посіб. / авт.: П. А. Бущенко, А. М. Слюсар, Н. М. Швець; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 110 с.

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ КОРИСЛИВО-МАЙНОВИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

Краснопєєв Максим Валерійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету внутрішніх справ
e-mail: ptahaakamaxim@gmail.com

Ключові слова: корисливо-майнові злочини, організована група, ознаки організованої групи, корисливо-майнова спрямованість.

Як правильно зазначено у юридичній літературі про те, що **корисливо-майнові злочини** - це злочини проти майна (чужого майна), які вчинюються у формі прямого незаконного заволодіння чужим майном з корисливих мотивів і в цілях збагачення за рахунок цього майна, при цьому без використання суб'єктами свого положення [1, с. 69].

За даними правової статистики у 2015 році було скоєно 407 204 злочинів корисливо-майнової спрямованості, тоді як за 8 місяців 2016 року – 344 890 злочинів корисливо-майнової спрямованості. Аналіз правової статистики та юридичної літератури свідчить, що значна кількість злочинів корисливо-майнової спрямованості скоєна організованою групою. Так у першому півріччі 2016 року правоохоронними органами виявлено 73 організовані групи, члени, які вчинили 585 злочинів проти власності. На законодавчому рівні унормовано понятійний апарат організованої групи. Так, *злочин визнається вчиненим організованою*

групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. (ч.3,ст.28 КК України)

У криміналістичному аспекті варто погодитися з точкою зору Корж В.П., яка поділяє організовані групи на 3 види [3, с. 41]:

- 1.Організована злочинна група,яка має корупційні зв'язки;
- 2.Організована злочинна група,яка не має корупційні зв'язки;
- 3.Організаційна злочинна група з міжрегіональними зв'язками;

У криміналістичній літературі викладено ознаки організованої групи: спеціальний предмет злочинного посягання; спеціальний об'єкт злочинного посягання; кримінально-корупційна технологія організованої злочинної діяльності; забезпечення безпеки злочинної діяльності,безпеки членами ОЗГ за допомогою корупційних зв'язків із посадовцями державних органів влади та управління,правоохоронними органами; закономірна мета суб'єктів організованої злочинної діяльності-одержання кримінальних доходів та їх легалізація; негативні наслідки злочинного посягання; високий ступінь латентності організованої злочинної діяльності у сфері економіки; системність організованої злочинної діяльності; стійкість і високий рівень конспіративності в діяльності ОЗГ; ієрархічність у структурі діяльності та розмежування функцій між членами ОЗГ [3, с. 38].

До проблемних теоретичних положень методики розслідування злочинів,вчинених організованою групою відноситься розробка криміналістичної класифікації окремих видів класів злочинів.

Теоретичні положення загальної криміналістичної класифікації злочинів були розроблені В.А.Образцовим, Г.Н.Мудьюгіним, А.М.Васильєвим, М.П.Яблоковим, В.К.Гавло та іншими. Слід зазначити, що класифікація класу економічних злочинів, вчинених організованими злочинними утвореннями,була розроблена В.П.Корж.

Криміналістична класифікація злочинів у сфері економічної діяльності, вчинюваних організованими злочинними утвореннями, як і вся класифікація, пропонує диференціацію діянь на великі та маленькі групи, виходячи з певного критерію. Спільність кримінально-правових і криміналістичних критеріїв класифікації злочинів в методиці розслідування витікає з теоретичних положень методики. Ми вважаємо, що необхідно враховувати ще і кримінологічні критерії. Зокрема,певні кримінологи при виборі основних критеріїв кримінологічної класифікації економічної організованої злочинності виходять з характеру , форм і причин злочинної діяльності або враховувати ступінь організації , масштаби

злочинної діяльності, спеціалізацію в певних видах злочинного бізнесу, чисельний склад злочинних угруповань [2, с. 136].

Науковий аналіз юридичної літератури, норм кримінального законодавства дозволяє виділити 8 груп корисливо-майнових злочинів, вчинених організованою групою:

До першої групи слід відносити злочини, вчинені організованою групою, проти здоров'я людини, волі, честі та гідності особи (ч.2,3 ст.146, ч.2,ст.147, ч.3,ст.149, ч.3,ст.150, ч.3,ст.150-1 КК України)

Другу групу нашої класифікації складають злочини, вчинені організованою групою, проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (ч.4,ст.159-1, ч.3,ст.176, ч.3,ст.177 КК України).

До третьої групи криміналістичної класифікації ми відносимо злочини, вчинені організованою групою, у сфері відносин власності (ч.5,ст.185, ч.4,ст.187, ч.4,ст.190, ч.5,ст.191 КК України).

Четверту групу складають злочини, вчинені організованою групою, у сфері господарської діяльності (ч.3,ст.199, ч.2,ст.201, ч.2,ст.210, ч.2,ст.212, ч.2,ст.233 КК України).

До п'ятої групи криміналістичної класифікації відносяться злочини, вчинені організованою групою, проти громадської безпеки громадян (ч.1,ст.255, ч.3,ст.258-5, ч.3,ст.262, ч.3,ст.263-1 КК України).

Шосту групу криміналістичної класифікації складають злочини, вчинені організованою групою, проти громадського порядку та моральності (ч.5,ст.301, ч.2,ст.302, ч.3,ст.303 КК України).

Сьому групу складають злочини, вчинені організованою групою, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (ч.2,ст.305, ч.2,ст.306, ч.3,ст.307, ч.2,ст.310, ч.3,ст.311, ч.3,ст.312, ч.2,ст.317, ч.4,ст.321 КК України).

До восьмої групи криміналістичної класифікації корисливо-майнових злочинів, вчинених організованою групою, ми відносимо злочини, вчинені організованою групою, у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (ч.2,ст.361-2 КК України).

До дев'ятої групи пропонуємо віднести злочини, вчинені організованою групою, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ч.2,ст.368-3, ч.2,ст.368-4, ч.4,ст.369 КК України).

Зазначена криміналістична класифікація корисливо-майнових злочинів, вчинених організованою групою, має наукове та практичне значення.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Корж В.П.

Список використаних джерел:

- 1.Кримінологія. Особлива частина : навч. посіб. / Кол. авторів: Блага А. Б., Васильєв А. А., Давиденко Л. М. та ін.: за заг. ред. О. М.Литвинова; наук. ред. серії О. М. Бандурка. – Харків : Вид-во. ХНУВС, 2011. – 347 с.
- 2.Кримінологія / *Под ред. проф. В. Н. Бурлакова.* СПб, 1998. С. 420 – 423..
3. Корж В.П.Розслідування окремих видів злочинів.Навчально-методичний посібник-Х.: Хну імені В.Н.Каразіна, 2012.-508с.

МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ МЕДІАЦІЇ В ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

Куденко Тетяна Юрїївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: медіація, комерційна медіація, правове забезпечення, механізми правового регулювання.

На теперішній в міжнародній практиці пріоритетним напрямком є розв'язання приватно-правових, комерційних спорів та бізнес-конфліктів за допомогою різного роду погоджувальних, посередницьких та медіаційних процедур, у тому числі таких, як комерційна медіація. Комерційну медіацію, як вид медіації, можна вважати інститутом, що сприяє поступовому формуванню культури конструктивної взаємодії учасників бізнес-відносин та слугує механізмом забезпечення стабільності в суспільстві. Класифікація механізмів правового регулювання медіації має велике пізнавальне значення, оскільки дозволяє порівняти правове забезпечення медіації в різних державах та виявити певні зв'язки та залежності між медіацією та державними формами відправлення правосуддя, і, таким чином, продемонструвати роль та значення медіації у правовій системі.

Питання правового регулювання медіації досліджувалося такими вітчизняними науковцями як Ю. Д. Притика, О. Іванова, О. Носирєва, а також йому приділяли увагу австралійський вчений Н. Александер та інші науковці, такі як Б. Майерсон, С. Купер, Г. Браун.

Термін медіація (від лат. «mediation» – «посередництво») введений в науковий обіг в 60-ті роки в США, та будучи інститутом широко розповсюдженим в англо-американській правовій системі, послідовно імплементований в правові системи романсько-германської правової сім'ї. Так, медіація успішно розвивається в Франції, Польщі, Австрії, Молдові та інших країнах. На сьогодні в багатьох державах світу існують закони про медіацію. Серед них Аргентина (Закон «Про медіацію та угоди»), Болгарія (Закон «Про медіацію (посередництво)»), Боснія і Герцеговина (Закон «Про процедуру медіації»), Австралія (Акт про медіацію), Австрія («Федеральний закон про медіацію в цивільних справах») [1, с. 14]. Також відповідні закони були прийняті в Росії, Казахстані та Білорусії.

Аналізуючи досвід зарубіжних держав, можна стверджувати, що сучасна загальна теорія права підходить до правового регулювання суспільних відносин у широкому сенсі. Ідеї демократичної децентралізації державної влади і делегування частини державних повноважень інститутів громадянського суспільства сприяли виникненню інтегрованої теорії правового регулювання. Регулювання (regulation) поступилося місцем більш м'якому терміну – керівництво (governance) [2]. Тому, крім традиційних механізмів правового регулювання, до концепції регулювання-керівництва були включені такі механізми, як ринково-договірне регулювання і саморегулювання громадськими організаціями.

Український вчений Притика Ю. Д. класифікує правові системи регулювання медіації за показником інституціоналізації правового забезпечення медіації у законодавстві, тобто наявності виокремлених, інституційованих нормативно-правових актів, що визначають правовий режим медіації та ступень її нормативно-правового забезпечення на рівні спеціального законодавства. З цієї точки зору правове регулювання медіації у сучасних зарубіжних правових системах поділяється на чотири групи:

1) інтегроване правове забезпечення медіації – притаманне для країн, де правовідносини, пов'язані із здійсненням медіації, врегульовані спеціальними інтегрованими нормативно-правовими актами вищої юридичної сили (законами). Прикладом країни з інтегрованою системою правового забезпечення медіації можуть бути США, які вважаються батьківщиною медіації;

2) диференційоване нормативно-правове забезпечення медіації. Така форма нормативного регулювання медіації притаманна для тих країн, де медіація передбачена чинним законодавством, але не у формі спеціальних нормативно-правових актів, а шляхом визначення режиму здійснення медіації у інших нормативно-правових актах процесуального характеру. Прикладом диференційованої системи правового забезпечення медіації може бути законодавство Франції. У Франції відсутній спеціальний окремий нормативний акт,

присвячений правовому регулюванню медіації. Процедура медіації та правовий режим її здійснення визначається Цивільно-процесуальним кодексом Франції [4, с. 233];

3) неформалізоване правове забезпечення медіації характерне для правових систем, у законодавстві яких відсутня формальна заборона здійснення медіації чи інших форм АВС, проте такі правовідносини не закріплені жодним державним нормативним актом. До прийняття Закону України «Про медіацію» Україну можна віднести саме до таких;

4) забороняючі правові системи характерні для країн, де медіація між суб'єктами приватного права офіційно заборонена чинним законодавством, а сфера розв'язання будь-яких правових конфліктів офіційно монополізована державою (державними судами або іншими державними установами) [1, с. 12].

Провідний австралійський дослідник медіації, вчений-компаративіст Н. Александер виокремлює чотири механізми правового регулювання медіації: ринково-договірне регулювання (marketcontract), механізми саморегулювання (selfregulation), законодавча основа (formal framework) та законодавство про медіацію (formal legislative). Слід зазначити, що два останніх механізми є єдиним механізмом законодавчого регулювання медіації, які відрізняються один від одного лише обсягом і співвідношенням диспозитивності/імперативності регулювання, але характеризуються єдиним засобом правового регулювання – правовими нормами і нормативними актами.

Отже, першу групу механізмів правового регулювання медіації становлять ринково-договірні механізми. Медіація як діяльність, не заборонена законодавством жодної держави, може здійснюватися без будь-якого втручання з боку держави, виключно на приватних засадах. Участь медіаторів полягає при цьому в наданні допомоги сторонам при вирішенні спору та укладанні угоди, яку сторони підписують і можуть навіть не згадувати, що у процесі переговорів брав участь медіатор. Угода має статус цивільно-правової угоди, для правового регулювання якої не важливо, яким із законних способів сторони прийшли до угоди. На перших етапах розвитку медіації в США та інших країнах так це й відбувалося.

Зі збільшенням числа проведених медіацій постала необхідність у формальному закріпленні відносин сторін і медіатора. З'явилися договори на надання послуг медіації, в яких у загальних рисах описувався процес медіації, основні принципи, права та обов'язки медіатора та сторін спору, оплата послуг і відповідальність медіатора. Відокремлення медіації у самостійну сферу професійної діяльності привело в дію ринкові механізми попиту та пропозиції. Успішний медіатор повинен був бути зацікавлений в тому, щоб дбати про якість надаваних послуг і їх маркетинг для отримання нових справ, тобто про свою репутацію. У процес регулювання діяльності медіаторів вступили репутаційні механізми.

Таким чином, практика відбирала найкращі стандарти, принципи та механізми надання послуг медіації населенню.

Другу групу механізмів правового регулювання відносин медіації становлять так звані саморегулюючі механізми. Практично одночасно з появою більш-менш оформленої практики медіації практикуючі медіатори почали об'єднуватися в організації та об'єднання за різними ознаками – за професійною належністю (медіатори-психологи, медіатори-юристи), за сферами (медіатори в сімейних, трудових, комерційних спорах) і т. д. Однак реальну функцію правового регулювання ці організації почали виконувати не відразу, а тоді, коли стало можливим узагальнення практики. На сьогодні організації медіаторів в усьому світі розробляють стандарти професійної підготовки медіаторів, кодекси етики медіаторів, правила проведення медіацій, дисциплінарні процедури, що застосовуються до медіаторів-членів організацій. Організації медіаторів здійснюють професійну підготовку та навчання медіаторів, їх сертифікацію і подальше підвищення кваліфікації. Висока конкуренція на ринку медіаційних послуг, коли у всіх країнах медіаторів більше, ніж бажаючих скористатися їх послугами, призвела до жорсткого відбору тренінгових та сертифікаційних програм, постійного підвищення якості підготовки медіаторів.

Нарешті, третю групу механізмів правового регулювання відносин медіації становить законодавче регулювання. Норми, що регулюють відносини медіації, можуть міститися в нормативно-правових актах загального характеру (зазвичай національні закони про медіацію), спеціальних нормативно-правових актах (про медіацію у кримінальних справах, трудових, сімейних спорах, у сфері телекомунікації тощо), в загальному галузевому законодавстві (окремі розділи або норми про медіацію в процесуальних кодексах).

Роблячи висновок, слід зазначити, що на сучасному етапі всі три зазначених механізми правового регулювання медіації – ринково-договірний, саморегулювання професійними організаціями медіаторів та законодавче регулювання, присутні в більшості країн, однак у різних пропорціях. Механізм ринково-договірного регулювання в чистому вигляді використовується досить рідко. Він залишився в основному при вирішенні глобальних комерційних спорів, де сторони, маючи серйозні фінансові та юридичні можливості, заздалегідь прописують у договорах всі деталі можливої процедури комерційної медіації, вимоги до медіаторів і т. д., створюючи таким чином власний автономний режим комерційної медіації. Здебільшого основний обсяг правового регулювання припадає на законодавство і на механізми саморегулювання. При цьому різні країни вибирають різне співвідношення цих двох механізмів [3].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Устименко О.А.

Список використаних джерел:

1. Притика Ю. Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн / Ю. Д. Притика // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). – 2010. – № 3–4. – С. 12–16.
2. Lobel O. The Renew Deal : The Fall of Regulation and the Rise of Governance in Contemporary Legal Thought // Minnesota Law Review. – 2004. – № 89. – P. 326.
3. De Roo A., Jagtenberg R. The Dutch Landscape of Court Encouraged Mediation in Alexander N. Global Trends in Mediation. – Kluwer Law International: Alphen an den Rijn, 2006.
4. Притика Ю. Д. Посередництво як нова форма вирішення приватноправових спорів / Ю. Д. Притика // Вісник господарського судочинства. – 2005. – № 1. – С. 231–237.

ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Кузьменко Р.І.

студент групи ЗЮП-62 юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Юридична відповідальність є необхідним та досить ефективним методом державного регулювання у самих різних сферах суспільних відносин. Вона також може розглядатись як важлива складова адміністративно-правового регулювання. Оскільки в адміністративно-правовому регулюванні використовується переважно імперативний метод, необхідним стає забезпечення виконання владних приписів за допомогою примусових заходів, одним із яких вважається є юридична відповідальність. Вчення про юридичну відповідальність в адміністративному праві ґрунтується на відповідальності визначеній в Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП). При цьому вважається, що це є класичною адміністративною відповідальністю. В той самий час, предмет адміністративного права охоплює настільки різноманітні за змістом і сферами відносини, що регулювання відносин юридичної в адміністративному праві не вичерпується цим кодексом і ще декілька десятків законів передбачають юридичну відповідальність за вчинення самих різноманітних правопорушень у самих різних сферах суспільних відносин.

Для того, щоб отримати цілісне уявлення про роль та місце юридичної відповідальності в адміністративному праві, оцінити її ефективність та відповідність

викликам сьогодення, необхідно, перш за все певним чином систематизувати знання про юридичну відповідальність в адміністративному праві.

Як виявляється, адміністративна відповідальність за КУпАП є не єдиною, яка функціонує в рамках адміністративного права і, більш того не є самою досконалою. Відтак постає проблема виділення і описання існуючих в адміністративному праві видів юридичної відповідальності на основі тих характеристик, які мають типологічну природу, виявлення їх переваг та недоліків і, на цій основі, розробка пропозицій щодо удосконалення відповідних нормативних конструкцій.

Сучасні дослідники вважають, що юридична відповідальність в адміністративному праві - це правовідносини, що полягають у застосуванні владним суб'єктом із дотриманням відповідної адміністративно-процесуальної форми заходів впливу карального або компенсаційного характеру до особи, що вчинила передбачене законом протиправне діяння.

Ураховуючи це визначення можна виділити найбільш суттєві характеристики юридичної відповідальності, за якими можна здійснити відповідну класифікацію. Такими ознаками, зокрема є характер відносин між суб'єктом, який здійснює притягнення до відповідальності та правопорушником (організаційний аспект); особливості процесуальної форми притягнення до відповідальності; характеристики заходів впливу, які є мірою юридичної відповідальності.

За організаційною ознакою можна виділити такі види відповідальності, як внутрішньоорганізаційна відповідальність; позаорганізаційна відповідальність; режимна відповідальність та корпоративна відповідальність.

До внутрішньоорганізаційної відповідальності слід відносити дисциплінарну відповідальність державних службовців за Законом України «Про державну службу», відповідальність за дисциплінарними статутами, та будь-яку іншу відповідальність, відносини якої виникають і розвиваються між організаційно підпорядкованими суб'єктами. До позаорганізаційної відповідальності слід відносити адміністративну відповідальність за КУпАП, а також відповідальність у всіх інших випадках, коли між суб'єктами, що здійснюють притягнення до відповідальності та суб'єктами яких притягують до відповідальності, відсутні будь-які відносини пов'язані із організаційним підпорядкуванням. Режимна відповідальність має місце в умовах, коли відносини між суб'єктами, що здійснюють притягнення до відповідальності та суб'єктами яких притягують до відповідальності обумовлюються не специфікою організаційної структури, а вимогами режиму, які існують в межах тієї чи іншої організаційної структури. Специфікою корпоративної відповідальності є те, що застосування до них стягнень до суб'єктів

здійснюється органами, з якими вони не знаходяться в жодному організаційному підпорядкуванні. З іншого боку, більшість членів зазначених органів представляють особи, які є представниками відповідної професійної корпорації (наприклад, прокурорської або суддівської), а решта так чи інакше мають відношення до цих корпорацій. Крім того, представників у дані органи висувають через відповідні органи корпоративного самоврядування самі ті особи, які можуть потім стати потенційними суб'єктами відповідальності.

Здійснюючи систематизацію за особливостями процесуальної форми юридичної відповідальності, що містяться в різноманітних актах адміністративного законодавства, можна виділити принаймні три види відповідальності: юридична відповідальність, що здійснюється у традиційній адміністративно-процесуальній формі; юридична відповідальність, що здійснюється у змішаній адміністративно-судовій формі; юридична відповідальність, що здійснюється у квазіпроцесуальній формі.

Традиційна адміністративно-процесуальна форма є властивою для відповідальності за КУпАП та більшості проявів застосування різноманітних санкцій до юридичних осіб, коли використовується порядок в цілому схожий із застосуванням адміністративних стягнень до осіб фізичних. Єдиною відмінністю тут є те, що особливості відповідних проваджень регулюються на підзаконному рівні. Відповідальність у квазіпроцесуальній формі є властивою для тих випадків, коли порядок застосування заходів впливу регулюється лише у загальних рисах. Прикладом цього може служити Повітряний кодекс України. Відповідальність, що здійснюється у змішаній адміністративно-процесуальній формі є властивою для ситуацій, коли відповідне провадження починається в органі виконавчої влади, а закінчується в адміністративному суді. Таки випадки, зокрема, передбачені в Законах України «Про виключну морську (економічну) зону України», «Про державні лотереї в Україні», «Про заборону грального бізнесу в Україні» тощо.

За характеристиками заходів впливу, які є мірою юридичної відповідальності, можна виділити фінансову відповідальність (застосування санкцій у вигляді штрафу або пені); майнову відповідальність (застосування санкцій у вигляді оплатного вилучення чи конфіскації предметів); організаційно-статусну відповідальність (застосування санкцій у вигляді, позбавлення спеціального права, позбавлення ліцензії, позбавлення спеціального звання тощо); морально-психологічну відповідальність (застосування санкцій у вигляді арешту, поміщення на гауптвахту, в штрафний ізолятор, попередження, догана, попередження про неповну службу відповідність тощо).

До нестандартних, з точки зору окремих особливостей, видів відповідальності в адміністративному праві можна віднести відповідальність за Законами України «Про захист економічної конкуренції» та «Про банки і банківську діяльність». У першому випадку процесуальна конструкція в залежності від складу учасників справи може набувати рис або адміністративного провадження, якщо справа розглядається за ініціативою органів Антимонопольного комітету України, або судового провадження, якщо справа розглядається зі ініціативою інших суб'єктів. У другому випадку діяльність щодо притягнення до відповідальності банків за банківським законодавством України не має чітко вираженої процесуальної форми і здійснюється в порядку застосування заходів впливу різної правової природи, в тому числі відмінних від заходів юридичної відповідальності.

В цілому, з огляду на таку значну різноманітність видів юридичної відповідальності в адміністративному праві можна стверджувати про існування окремої підгалузі адміністративного права – адміністративно-деліктного права.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Лук'янець Д.М.

МЕХАНИЗМЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКОВ ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ

Кулиев Хеким Гараджаевич
студент-магистр юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина

Ключевые слова: государственное регулирование, рынки финансовых услуг, антикоррупционная политика, финансовая услуга.

Вопросы предупреждения и противодействия коррупции остаются одними из самых актуальных в современной Украине, особенно в условиях реформирования системы правоохранительных органов. Борьба с коррупцией вышла за формальные границы и стала предметом пристального внимания институтов государства, общественных организаций, средств массовой информации.

Усиление профилактики противоправных поступков государственными служащими требуют определения приоритетов в борьбе с коррупцией.

Целью исследования является совершенствование механизмов профилактики, предупреждения и противодействия коррупции в сфере государственного регулирования рынков финансовых услуг, а именно Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг.

Предметом данного исследования являются механизмы предупреждения и профилактики противодействия коррупции в Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг.

Реализация антикоррупционной деятельности является одним из приоритетных направлений работы Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг Украины. В соответствии с требованиями Закона Украины «О принципах предотвращения и противодействия коррупции» от 07.04.2011 № 3206-VI основные принципы предотвращения и противодействия коррупции в публичной и частной сферах общественных отношений, возмещения причиненного в результате совершения коррупционных правонарушений вреда, восстановления нарушенных прав, свобод или интересов физических и юридических лиц, интересов государства и привлечения к ответственности виновных в этом лиц [1].

Пунктом 5 Положения о Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг, утвержденного Указом Президента Украины от 23.11.2011 № 1070/2011, определено, что в целях организации своей деятельности Национальная комиссия, обеспечивает в пределах полномочий осуществление мер по предотвращению коррупции, координацию и контроль за их осуществлением [2].

Для эффективной антикоррупционной работы в Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг создан Сектор предупреждения и выявления коррупции, разработан План деятельности Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг, направленных на предотвращение и выявление коррупции, работает горячая линия для информирования о фактах коррупции и вымогательства со стороны работников Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг, по номеру которой каждый гражданин может обратиться к уполномоченным лицам комиссии.

Сектор в соответствии с возложенными на него задачами и в пределах своей компетенции разрабатывает, осуществляет и контролирует деятельность по предотвращению проявлений коррупции в Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг; предоставляет структурным

подразделениям Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг отдельным работникам разъяснения по применению антикоррупционного законодательства; принимает меры по выявлению конфликта интересов и способствует его устранению; организует проверку достоверности представленных работниками Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг сведений об имуществе, доходах, обязательствах финансового характера, в том числе за рубежом, и своевременности опубликования указанных сведений в соответствии с требованиями законодательства.

Работа антикоррупционного характера осуществляется в соответствии с ежегодными планами, которые направлены на предотвращение и своевременное выявление фактов коррупции среди сотрудников.

Ежегодно Национальной комиссией, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг предоставляется информация в Министерство юстиции Украины о работе в сфере антикоррупционной деятельности данного органа [3].

Приказом Председателя Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг утвержден перечень должностей, государственных служащих работающих в сферах, где можно наблюдать повышенную опасность осуществления коррупционных преступлений.

Национальная комиссия, осуществляющая государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг на постоянной основе проводит профилактически - разъяснительную работу по предотвращению коррупции среди работников и участников рынков и граждан Украины, а именно:

- 1) разработаны Руководство для проведения профилактически-разъяснительной работы по предотвращению коррупции среди работников Нацкомфинуслуг и участников финансовых рынков и граждан Украины;
- 2) во всех самостоятельных структурных подразделениях с работниками согласно утвержденному плану проводятся занятия, практические тренинги и собеседования по вопросам соблюдения этики государственного служащего, недопущения конфликта интересов и проявлений коррупции;
- 3) налажено сотрудничество и взаимодействие с правоохранительными органами.
- 4) работники Нацкомфинуслуг привлекаются к проведению учений среди представителей рынков небанковских финансовых услуг по вопросам борьбы с коррупцией на небанковских финансовых рынках.

Принимаются меры для оперативного предоставления информации правоохранительным органам в отношении сотрудников Нацкомфинуслуг, которые в дальнейшем нарушали законодательство.

Учитывая вышесказанное, считаем целесообразным в части совершенствования механизмов предупреждения и противодействия коррупции привлечения к антикоррупционной деятельности институтов государства и, в большей степени, гражданского общества. Целесообразность выделения государственных механизмов противодействия и предупреждения коррупции, которые должны быть направлены на устранение причин и усиление влияния коррупционных факторов [3, 10].

Система принципов, на которых должны базироваться антикоррупционные меры, должна строиться на законности, гуманизме, демократизме, социальной целесообразности, научной обоснованности, системности и согласованности, децентрализации, социального диалога и партнерства, интеграции и тому подобное. Одним из самых эффективных мер предупреждения коррупции профилактическое воздействие, направленное на повышение антикоррупционного сознания, который является базовым в процессе формирования законопослушного общества.

Антикоррупционная политика должна стать неотъемлемой частью стратегии развития государства, развернутой в различных направлениях - государственно-политическом, социально-экономическом, государственно-правовом, общественно-гражданском, социокультурном. Но, к сожалению, профилактическим мерам в этой сфере, уделяется недостаточно внимания. Также фактором, влияющим на уровень коррупции, является глубокий социально-экономический кризис, который в настоящее время господствует на Украине.

В современных условиях исключительное значение имеют вопросы обновления нравственности общества, что требует формирования таких ценностных ориентиров и императивов, предотвращающие развития негативных процессов в обществе в целом и в отдельных социально-профессиональных категориях служащих-потенциальных субъектов коррупционных действий, прежде всего, руководящих кадров высшего звена государственного управления [5, с. 83].

Научный руководитель: д.ю.н., доц. Солошкина И.В.

Список использованной литературы:

1. Закон України «О принципах предотвращения и противодействия коррупции» от 07.04.2011 № 3206-VI [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17/>

2. Положения «О Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг» от 23.11.2011 года №1070 / 2011 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://nfp.gov.ua/content/polozhennya-pro-nackomfinposlug.html>

3. Информация: Официальный сайт Национальной комиссии, осуществляющей государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://nfp.gov.ua/>.

4. Серегин С.С. Коррупция как социальный феномен: методологическая рефлексия / С.С. Серегин // Актуальные проблемы государственного управления: Зб.наук. пр. - Д.: ДРИГУ НАГУ, 2009. - Вып.1 (35). - С. 60-65.

5. Руководство для государственного служащего по предупреждению коррупционных деяний / сост. : С.М. Серегин, А.Л. Молошна, С.С. Серегин [и др.] - Д.: ДРИГУ НАГУ, 2009. - 136 с.

АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Кулік Владислав Ігоревич
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: vladyslav_kulik@mail.ru

Ключові слова: корупція, стратегія сталого розвитку, антикорупційна стратегія.

Зі здобуттям Україною незалежності, однією із основних проблем державної служби була і, поки що, залишається корупція. У різні періоди приймалися нормативно-правові акти направлені на боротьбу з цим явищем, але вони здебільшого носили декларативний характер. У період зміни державного курсу та активного реформування усіх сфер публічної життєдіяльності, одне із основних місць виділено протидії та запобіганню корупції. Робляться реальні кроки до адаптації національного законодавства до Європейських стандартів та їх реалізації у практичній діяльності.

Статтею 22 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) задекларовано, що таке співробітництво спрямовується на вирішення, в тому числі, проблеми корупції як у приватному, так і в державному секторі [6].

На виконання вказаного припису Верховною радою України 14.10.2014 було прийнято так званий «антикорупційний пакет» нормативно-правових актів. До якого увійшли:

- Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» [3];
- Закон України «Про запобігання корупції» [1];
- Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2];
- Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [4].

Хоча набрання чинності вказаними документами було відтерміновано, їх прийняття стало значним кроком до приведення національного антикорупційного законодавства до європейських стандартів.

Варто також наголосити на втраті чинності Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який за роки дії скомпрометував себе як недовірливий та суто декларативний.

Наступний важливим кроком стало схвалення Президентом України 12.01.2015 «Стратегії сталого розвитку "Україна - 2020"» (далі - Стратегія) [5].

Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Задля цього рух уперед здійснюватиметься за рядом векторів, одним із яких є вектор безпеки, основним елементом якого визначено невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції.

Як йдеться в Стратегії основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції.

Це буде досягнуто завдяки належній реалізації нової Антикорупційної стратегії та успішному впровадженню нових антикорупційних механізмів. Серед них - декларування

майнового стану публічних службовців, запобігання та врегулювання конфліктів інтересів, перевірка доброчесності службовців та моніторинг їхнього способу життя. Подолання політичної корупції вимагає докорінної реформи системи політичного фінансування. Важливим є використання новітніх технологій, зокрема для забезпечення державою доступу до інформації у формі "відкритих даних" [5].

Слід створити ефективну інституційну систему запобігання і протидії корупції:

Національне антикорупційне бюро України - для виявлення і розслідування корупційних злочинів вищих посадових осіб;

Національне агентство з питань запобігання корупції - для впровадження інструментів попередження корупції та здійснення контролю за доброчесною поведінкою службовців (правил щодо конфлікту інтересів, декларування майна тощо) [5].

Антикорупційна стратегія, у свою чергу, окреслює нагальні проблеми, які потребують вирішення та деталізує комплекс заходів для їх подолання.

Основними напрямками запобігання та протидії корупції, відповідно до Антикорупційної стратегії, є:

1) визначити на законодавчому рівні засади організації та діяльності спеціально уповноваженого органу щодо запобігання корупції, відповідального, зокрема, за комплекс заходів із формування та реалізації антикорупційної політики. Зазначений орган повинен мати гарантії незалежної діяльності із забезпеченням широкої участі в ній представників громадянського суспільства [3];

2) розробити проект акта Кабінету Міністрів України щодо схвалення загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН, щороку проводити із залученням громадськості дослідження щодо сприйняття корупції та довіри населення до органів, відповідальних за запобігання корупції, готовності населення брати участь у заходах щодо запобігання корупції, поширеності та видів моделей корупційної поведінки, корупціогенних ризиків у відповідних сферах;

4) проводити щорічні слухання у Верховній Раді України щодо національного звіту про стан справ з питань запобігання корупції, що готуватиметься спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики, та оприлюднювати звіт разом із висновками та рекомендаціями парламентських слухань [3];

5) забезпечити імплементацію міжнародних стандартів співпраці влади та громадськості у прийнятті рішень у сфері антикорупційної політики, зокрема закріплених у Кодексі кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухваленому

конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи 1 жовтня 2009 року, та перейти до нових форм співпраці, таких як діалог та партнерство;

б) проводити на постійній основі інформаційні кампанії, орієнтовані на різні соціальні групи та спрямовані на усунення толерантного ставлення до корупції, підвищення рівня співпраці влади та громадян у протидії корупції [3].

Варто також зазначити, що Закон України «Про запобігання корупції», не лише направлений на реалізацію напрямків окреслених стратегіями, а й за своїм змістом має ряд важливих, більш конкретних, положень направлених на запобігання та протидію корупції в Україні.

На основі вищевикладеного, можна зробити ряд висновків:

1. Україною взято чіткий курс на запобігання та протидію корупції, як в державній, так і приватній сферах;

2. Верховною Радою України, спільно з Президентом України та Кабінетом Міністрів України, прийнято цілу низку нормативно-правових актів, якими закріплено основні напрямки та заходи з викорінення корупції. При цьому приймаються підзаконні акти направлені на реалізацію цих напрямків та заходів;

3. Як свідчить правозастосовна практика 2015-2016 років, зроблено цілий ряд важливих кроків щодо реалізації окреслених заходів.

Хотілося би сподіватися, що в подальшому спільними зусиллями уповноважених органів та громадськості буде подолано корупційну складову публічного управління та досягнуто одного із ключових показників Стратегії – входу України до 50 кращих держав світу за індексом сприйняття корупції, який розраховує Transparency International.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Гришина Н.В.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» // Відомості Верховної Ради. – 2014. - № 49. - ст. 2056.

2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» // Відомості Верховної Ради. – 2014. - № 50-51. - ст. 2057.

3. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» // Відомості Верховної Ради. – 2014. - № 46. - ст.2047.

4. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» // Відомості Верховної Ради. – 2014. - № 47. - ст. 2051.

5. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020". Схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Ратифіковано Верховною Радою України 16.06.2014 на підставі Закону України 1678-18 // Відомості Верховної Ради. – 2014. - № 40 - ст.2021.

СІМ'Я ЯК КРИМІНОГЕННИЙ ФАКТОР ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Купріянова Маргарита Едуардіна
студентка 3 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: неповнолітній, благополучна сім'я, неблагополучна сім'я, злочинність, криміногенні фактори.

Сім'я є складною підсистемою суспільства і бере участь у збереженні, накопиченні і передачі новим поколінням соціального досвіду, трудових навичок, забезпечує наступність духовної культури. Сім'я є також персональним середовищем життя і розвитку дитини, яке зумовлює її спосіб життя у суспільстві.

Сім'я є первинним та основним осередком суспільства [1]. Сучасні сім'ї різноманітні, і від того, в якій саме живе дитина, залежить, яким змістом наповнюється процес формування її особистості. Таке формування може бути обумовлено негативною обстановкою в сім'ї.

Численні дослідження підтверджують, що основною причиною правопорушень серед неповнолітніх є безпритульність дітей, яка виникає в наслідок безвідповідального ставлення батьків до своїх батьківських обов'язків або взагалі їх не виконують [3, с. 219]. Виходячи з цього виділяють два види сім'ї: благополучна та неблагополучна.

Благополучна сім'я — це сім'я з високим рівнем внутрішньосімейної моральності, духовності, координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги, з раціональними способами вирішення сімейних проблем.

Неблагополучна сім'я — це сім'я, яка через об'єктивні або суб'єктивні причини втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній виникають несприятливі умови для виховання дитини. До таких сімей належать:

1) сім'ї, в яких батьки — алкоголіки, наркомани — ведуть аморальний спосіб життя. У таких сім'ях формування дитини спотворюється. Вона народжується слабкою, хворобливою, страждає на нервово-психічні захворювання, зростає без турботи, опіки, не має найнеобхіднішого;

2) асоціальні, члени яких конфліктують з морально-правовими нормами суспільства, схильні до правопорушень;

3) конфліктні, в яких відбуваються постійні конфлікти між батьками, батьками і дітьми, що проявляються у сварках, суперечках, взаємних образах, грубоощах, навіть бійках. Виникають такі сім'ї через нехватку чи взагалі відсутність у взаємостосунках між батьками взаєморозуміння, взаємодопомоги, щирості, морально-емоційної вихованості. Тут панують грубість, чвари, взаємні погрози, стійке незадоволення, що призводить до сімейної кризи. У дітей формуються підвищена збудливість, страх, невпевненість у своїх силах. Нестачу позитивних емоцій вони компенсують пошуком їх у вуличних компаніях, бродяжництві, вживанні алкоголю, наркотиків;

4) неповні, в яких дитину виховує один з батьків, переважно матір. Виникають вони здебільшого внаслідок: розлучення подружжя, смерті одного з батьків, позбавлення батьківських прав тощо. У таких сім'ях спілкування з дітьми збіднене, часто вони відчувають труднощі побутового характеру, психологічний дискомфорт, тому нерідко їм не вистачає рівноваженості, доброзичливості, натомість виявляють надмірну роздратованість, байдужість;

5) зовні благополучні, в яких батьки систематично припускаються серйозних прорахунків у сімейному вихованні через низьку педагогічну культуру та неосвіченість (сім'ї, де взаємостосунки з дітьми є формальними; відсутня єдність у вимогах до дитини, наявні бездоглядність, надмірна батьківська любов або суворість у вихованні, застосовуються фізичні покарання тощо);

6) Сім'ї соціального ризику. Це — соціально незахищені сім'ї, які потребують соціальної допомоги та підтримки (малозабезпечені, багатодітні, з дітьми-інвалідами, батьками-інвалідами, неповні). Вони не можуть повноцінно виконувати свої функції внаслідок складних соціальних умов.

На думку Дідківської Г.В., дослідження причин злочинності неповнолітніх свідчить, що у переважній більшості випадків вчинення злочинів механізм протиправної поведінки

неповнолітніх був запущений недоліками сімейного виховання, причому неповнолітні приходять до протиправної поведінки під безпосереднім впливом або за участю батьків [2, с. 4].

Здебільшого вважається, що крайнє необхідно проводити профілактику правопорушень неповнолітніх через вплив безпосередньо на них починаючи з дитячого садочка, школи, коли закладаються основи характеру, ставлення до оточуючих, поведінка в побуті. Школа нерідко вважає, що її справа не допускати власних помилок, а в разі допущення виправляти їх. У такому разі вся вина перекладається на неблагополучні сім'ї, які продукують неповнолітніх правопорушників.

На мою думку, головна проблема цієї профілактики в тому, що вона направлена безпосередньо на особу неповнолітнього, коли у впливі має потребу саме сім'я. Криміногенний фактор (пияцтво, сварки, здійснення крадіжок, тощо) в неблагополучних сім'ях проявляється дуже чітко, а тому, здебільшого, в таких сім'ях і виникає загроза перетворення неповнолітнього на злочинця. Тож головною задачею має бути недопущення перетворення сім'ї благополучної в один з видів сім'ї неблагополучної. Це багато в чому залежить від відповідних державних органів, громадськості і суспільства в цілому.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Храмцов О.М.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Дідківська Г. В. Криміногенність сім'ї як фактор злочинності неповнолітніх [монографія] / Г. В. Дідківська. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 204 с.
3. Денисов С. Ф. Сім'я як визначальний фактор у профілактиці молодіжної злочинності в Україні / С. Ф. Денисов. // Часопис Київського університету права, 2010. – №1 – С. 217 - 221.
4. Фіцула М. Педагогічні проблеми профілактики правопорушень неповнолітніх / М. Фіцула. // Право України. – 1995. – № 8. – С. 44 - 46.

ПРОБЛЕМИ ПРИВЕДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРОКУРАТУРУ У ВІДПОВІДНІСТЬ ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Лапкін Андрій Васильович
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри організації судових
та правоохоронних органів
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
e-mail: an.lapkin@gmail.com

Ключові слова: прокурор, прокуратура, конституційна реформа, функції прокуратури, кримінальне провадження.

На сучасному етапі найбільш актуальною проблемою є приведення законодавства про прокуратуру у відповідність до внесених до Конституції України змін щодо правосуддя. Конституційна реформа щодо правосуддя була здійснена 02 червня 2016 р., а 30 вересня 2016 р. набули чинності зміни до Основного Закону, якими з його тексту було виключено Розділ VII «Прокуратура», а функції прокуратури викладено у новій редакції в ст. 131-1, збільшено строк повноваження Генерального прокурора України до 6 років та ін. Проте до цього часу (на момент написання тез – 14 листопада 2016 р.) у Законі України «Про прокуратуру» викладено функції прокуратури у застарілій редакції, що ставить під сумнів легітимність їх реалізації прокурорами, оскільки згідно із ч. 3 ст. 2 цього Закону «на прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України». Отже, формально прокуратура не може здійснювати свої попередні функції, яких Конституція України більше не передбачає, а нове формулювання цих функцій не закріплене ані в Законі України «Про прокуратуру», ані в галузевому законодавстві, тому прокурори поки що позбавлені правових засобів їх реалізації. Отже, у нормативному регулюванні діяльності прокуратури на сьогодні утворився правовий вакуум, який створює загрозу паралізування роботи цього органу, що є особливо небезпечним при сучасній соціально-політичній ситуації в Україні.

З цієї точки зору заслуговують на увагу законопроекти, спрямовані на розв'язання цієї проблеми, що знаходяться на розгляді Верховної Ради України. Це проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (в частині забезпечення реалізації функцій прокуратури)» (реєстр. № 5177 від 23.09.2016) (далі – проект № 5177) та проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з

прийняттям Закону України "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)" (в частині реформування прокуратури відповідно до європейських стандартів)» (реєстр. № 5177-1 від 06.10.2016) (далі – проект № 5177-1).

Хоча вказані законопроекти визначені як альтернативні, їм обом притаманні схожі системні недоліки. Передусім, це намагання вийти за межі предмету правового регулювання, визначеного в їх назві, яким є приведення законодавства про прокуратуру у відповідність до реформованих положень Основного Закону. Так, у проекті № 5177 йдеться про внесення змін до статей Закону України «Про прокуратуру», присвячених вимогам до кандидатів на посаду прокурора, заохоченням прокурорів, антикорупційним обмеженням щодо прокурорів, їх матеріальному забезпеченню та іншим питанням, які мають організаційний характер і виходять за межі конституційних змін. Положення проекту № 5177-1 також виходять за межі, окреслені в його назві. Це, зокрема, стосується регламентації статусу військових прокурорів, подання кандидатами на посаду прокурора декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, найменування всеукраїнської конференції прокурорів тощо. Проте найбільш істотні зміни у цьому контексті стосуються порядку призначення Генерального прокурора, а саме запровадження його конкурсних засад. Хоча необхідність врегулювання цих питань не викликає сумнівів, проте це не є завданням вказаних законопроектів. Отже, очевидним є намагання законодавців і в тому, й в іншому випадку «підмінити поняття», і під виглядом приведення законодавства про прокуратуру у відповідність до Конституції України, що є нагальним завданням, супутньо добитися внесення до нього дискусійних змін, які потребують додаткового самостійного обговорення.

З іншого боку, окремі змінені норми Конституції України залишаються без уваги законотворців. Так, розглядувані проекти не передбачають виключення із Закону України «Про прокуратуру» такої підстави припинення повноважень Генерального прокурора, як висловлення йому недовіри Верховною Радою України, тоді як Конституція України більше не передбачає такої можливості.

Загалом, в контексті Конституційної реформи щодо правосуддя Закон України «Про прокуратуру», а також пов'язані з ним законодавчі акти повинні розкрити зміст функцій прокуратури, формулювання яких в Основному Законі було змінено. Так, п. 1 ст. 131-1 Конституції України змінює назву функції підтримання державного обвинувачення на «підтримання публічного обвинувачення». Однак жодний проект не розкриває відмінності між поняттями «державного» і «публічного» обвинувачення.

Так, наведене у проекті № 5177 визначення «підтримання публічного обвинувачення» як «процесуальної діяльності прокурора від імені держави й у інтересах

суспільства, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення невідворотності кримінального покарання винної у вчиненні кримінального правопорушення особи» майже не відрізняється від наявного у КПК України визначення «підтримання державного обвинувачення», тому не розкриває сутності зміни терміну «державне обвинувачення» на «публічне обвинувачення». Крім того, існуюче в КПК визначення є більш коректним, оскільки вказує на мету підтримання державного обвинувачення як на «забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення», тоді як законопроект формулює її як «забезпечення невідворотності кримінального покарання винної у вчиненні кримінального правопорушення особи». Однак розробники проекту не враховують того факту, що для забезпечення цієї мети прокурор має спершу довести вину особи. Крім того, його метою, як і завданням кримінального провадження в цілому, є притягнення винної особи до кримінальної відповідальності, а не забезпечення її кримінального покарання, адже законом закріплено можливість як звільнення особи від кримінальної відповідальності (у реалізації підстав для якого прокурор бере безпосередню участь відповідно до ст. ст. 285-289 КПК України), так і від покарання. Отже, закріплення в якості мети підтримання публічного обвинувачення «забезпечення невідворотності кримінального покарання» суперечить ідеї гуманізації кримінально-правової політики держави, вступає в колізію з міжгалузевими інститутами звільнення від кримінальної відповідальності і від покарання, зумовлює обвинувальний ухил у діяльності прокурора та значно звужує сферу його компетенції у кримінальному провадженні. Тому варто зберегти закріплене у КПК України формулювання щодо мети підтримання публічного обвинувачення.

Не розкрито у проектах і змісту функції організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. По-перше, законопроекти мають містити визначення як вказаної функції в цілому, так і окремих її складових, яких нараховується 4, а саме: (1) організація досудового розслідування; (2) процесуальне керівництво досудовим розслідуванням; (3) вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження; (4) нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. По-друге, мають бути встановлені завдання даної функції і окреслена її предметна сфера. По-третє, у Законі України «Про прокуратуру» та галузевому законодавстві (насамперед, КПК України) мають бути закріплені коректні взаємні посилання в частині регламентації відповідних повноважень прокурора.

Якщо у проекті № 5177-1 вирішення цих питань фактично відсутнє, то проект № 5177 наводить певні визначення термінів «організація досудового розслідування» та «процесуальне керівництво досудовим розслідуванням», які, однак, важко назвати оптимальними. Так, запропоновані у проекті формулювання фактично дублюють одне одного, оскільки і щодо першого, і щодо другого йдеться про процесуальну діяльність прокурора, спрямовану на досягнення завдань досудового розслідування. Намагання розмежувати ці поняття шляхом визначення організації досудового розслідування як «вжиття організаційно-розпорядчих заходів» породжує питання про зміст цих заходів. З цим пов'язаний інший недолік проектів, а саме те, що вони не передбачають адекватних змін і доповнень до ст. 36 КПК, присвячених повноваженням прокурора у кримінальному провадженні.

Аналогічні недоліки спостерігаються також щодо формулювання змісту реформованої функції представництва. Як відомо, внаслідок Конституційної реформи з компетенції прокуратури було виключено представництво інтересів громадян, а представництво інтересів держави в суді допускається лише у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. Очевидно, що перелік таких випадків, тобто підстави представництва, мають бути встановлені у Законі України «Про прокуратуру», тоді як порядок представництва – у процесуальному законодавстві. Однак жодний із проектів чітко не визначає підстав представництва прокурором інтересів держави, однак зберігають дублювання положень ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» та ст. 60 КАС України, ст. 45 ЦПК України, ст. 2 ГПК України. Це видається недоцільним, тож сфера регламентації представницької функції у матеріальному та процесуальному законодавстві має бути, по-перше, більш конкретизована, а, по-друге, розмежована.

Загалом, незважаючи на вказані недоліки, приведення законодавства про прокуратуру у відповідність до Конституції України уявляється першочерговим завданням, яке потребує нагального вирішення. Тому доцільним є усунення прогалин і суперечностей, що містяться у вказаних проектах, їх удосконалення і якнайшвидше прийняття того з них, що найбільш повно і послідовно реформує прокуратуру відповідно до норм Основного Закону.

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІЛЬГ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Левада О.В.,

здобувач науково-дослідного інституту
державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України

Ключові слова: право, пільги, кодифікація, соціальна політика, фінансове забезпечення пільг, Соціальний кодекс.

Активізація європейської інтеграції України в останні роки обумовлює необхідність комплексного реформування правової системи держави, що має на меті формування високого рівня правопорядку в суспільстві, створення організаційно-правових умов для ефективного захисту прав і свобод громадян та безперешкодної реалізації ними законних інтересів. В зазначеному контексті актуальним питанням є встановлення правових пільг для громадян з метою підвищення ефективності системи соціального захисту населення, розширення й укріплення потенціалу трудових ресурсів, сприяння економічному зростанню й стабілізації політичної й соціальної ситуації в державі [1, с. 6].

Правові пільги є невід'ємним атрибутом внутрішньодержавної політики будь-якої держави, а ефективна, раціональна, справедлива система пільгування виступає запорукою повноцінної реалізації соціального характеру влади [4, с. 150]. Сучасні реалії державно-правового розвитку свідчать про те, що соціальний характер Української держави у більшості випадків є не констатація фактичного стану справ, а скоріше метою, адже соціальна держава повинна запроваджувати та реалізовувати таку політику, яка була б спрямована на поступальне підвищення рівня життя громадян, надання підтримки окремим категоріям громадян, що потребують особливої уваги держави. Втілення подібних стандартів в Україні є проблематичним. Зазначене є підтвердженням того, що сучасна модель соціального забезпечення населення нашої держави потребує змін і перетворень, а відповідно – потребує дослідження юридичною наукою.

Перед встановленням і закріпленням на нормативно-правовому рівні будь-яких правових пільг, їх подальша реалізація має бути прорахована з урахуванням бюджетних можливостей. Після цього можливо юридично оформлювати відповідну статтю видатків бюджету. Юридичне закріплення пільг, які не мають попереднього фінансового прорахунку є передумовою настання низки негативних наслідків: надання законодавству фіктивного змісту, популістський характер державної політики, зниження авторитету влади

тощо. Для того щоб пільги виконували своє соціальне призначення і досягали бажаної соціально обумовленої мети особливо важливо, щоб вони фінансово забезпечувались у повному обсязі.

Існує два основних організаційно-правових напрями забезпечення ефективного фінансового механізму забезпечення правових пільг в Україні. Перший напрям – фактичне збільшення витрат і правове закріплення цього у щорічних законах про бюджет (центральної чи місцевої). Другий – прийняття норми про зменшення чисельності категорії осіб, які є суб'єктами пільгування і підняття, таким чином фінансової спроможності держави. Важливим етапом фінансово-правового забезпечення пільг також є розробка і закріплення фінансового механізму їх надання. Це включає в себе визначення порядку призначення правових пільг, процедури їх реалізації на місцях і документально-звітне оформлення.

Відзначимо, що практика законодавчої регламентації пільг в Україні за останні роки характеризується розрізненістю. Це створює технічні незручності при ознайомленні з нормами, що їх регламентують і роботі з відповідним нормативним матеріалом. Тому вважаємо доцільним систематизувати такі нормативні положення. Найбільш прийнятною формою систематизації вважаємо кодифікацію. У сучасній юридичній літературі кодифікація визначається як форма систематизації, що припускає переробку норм права за змістом, а також їх систематизований, науково-обґрунтований виклад у новому законі (зводі законів, кодексі, основах законодавства та ін.) [2, с. 312].

У результаті кодифікації удосконалюється форма і зміст правового матеріалу, який унаслідок значних перетворень здобуває ознак єдності та узгодження. Кодифікація на сьогодні має стати пріоритетною формою систематизації нормативно-правових актів, що встановлюють та регулюють правові пільги. Приміром, у Німеччині вже багато років діє Соціальний кодекс, у якому зведені (кодифіковані) різні соціальні пільги, а також форми соціальної допомоги, які надаються жертвам війни, сім'ям військовослужбовців, молоді, дітям, багатодітним сім'ям, розвиткові праці і т. ін. [3, с. 22-23]. Вважаємо, що Україна також потребує прийняття Соціального кодексу, який би передбачав підстави і порядок надання пільг, а також визначав вичерпне коло суб'єктів пільгування. Прийняття такого акту відкриє можливість впорядкувати великий масив законодавчих норм про політику надання пільг, закріпити механізм реалізації соціальних державних програм, а також фінансово підтримати окремі категорії населення.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Петришин О.В.

Список використаних джерел:

1. Антропов В.В. Социальная защита в странах Европейского союза. История, организация, финансирование, проблемы. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2006. – 271 с.
2. Корельский В. М. Теория государства и права: учебник [для юридических вузов и факультетов] / В. М. Корельский, В. Д. Перевалов. – М. : Издательская группа Инфра-М-НОРМА, 1997. – 570 с.
3. Ледах И. А. Социальное государство и права человека (из опыта западных стран) / И. А. Ледах // Социальное государство и защита прав человека. Сборник науч. статей. – М. : Изд-во ИГиП РАН, 1994. – С. 22–33.
4. Мурза О.В. Пільги в праві: загальнотеоретична характеристика: дис. канд. юр.наук: 12.00.01/ Мурза О.В. – Харків, 2013. – 200 с.

ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ЖИТЛА ТА ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ЗА ЗГОДОЮ ВОЛОДІЛЬЦЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Лукич Олександр Володимирович
курсант навчальної групи Ф-1-13-3 факультету №1
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Ключові слова: огляд, житло, інше володіння особи, кримінальне провадження, кримінальне провадження, досудове слідство.

Розслідування кримінальних правопорушень передбачає проведення різноманітних слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на виявлення доказів та орієнтуючої інформації у кримінальному провадженні. Одним із способів отримання відповідної категорії інформації є слідча (розшукова) дія, яка регламентується ст. 233 КПК України та полягає у проникненні до житла чи іншого володіння особи з метою обстеження різноманітних об'єктів. Огляд – одна з найбільш розповсюджених слідчих (розшукових) дій, в ході якої слідчий має можливість безпосередньо виявити та дослідити об'єкти, які мають доказове значення при розслідуванні злочину.

В свою чергу відповідна слідча (розшукова) дія обмежує конституційне право людини, закріплене у статті 30 Конституції України, яке полягає у недоторканості житла та іншого володіння особи. Однак, згідно із ст. 13 КПК України, не допускається проникнення

до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених законом [1, с. 38].

Розглядаючи дане питання в рамках міжнародної правової регламентації, слід зауважити, що держава має право на обґрунтоване обмеження вище згаданого конституційного права. Відповідно до статті 8 Європейської конвенції з прав людини, органи державної влади не можуть втручатися до приватного і сімейного життя особи, її житла і кореспонденції, за винятком випадків, коли втручання здійснюється відповідно до закону і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. [2].

В рамках досліджуваної теми набуває актуальності питання «житла особи», оскільки саме чітке визначення відповідного поняття надасть розуміння меж застосування огляду за правилами ст. 234 КПК України. Науковий коментар до статті 223 КПК України дає визначення, що необхідно розуміти під цим поняттям – будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи. [3].

Слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 цього Кодексу, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому статтею 255 КПК України [6].

Загальна норма щодо проникнення до житла та іншого володіння особи (ч. 1 ст. 233 КПК) передбачає можливість проникнення до житла та іншого володіння особи з будь-якою метою за добровільною згодою його володільця. Така згода особливо актуальна у випадках, коли ця особа сама викликала слідчо-оперативну групу, наприклад, у зв'язку із учиненням злочину у житлі чи іншому володінні цієї особи або виявленні там його наслідків [4, с. 16].

Проте законодавець не надає визначення ні власника ні володільця житла чи іншого володіння. Проаналізувавши статтю 316 Цивільного кодексу України, можна зробити висновок, що власником є особа яка наділена правом власності котре розкривається у даній статті як в об'єктивному так і в суб'єктивному значенні. Право власності в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, що регулюють відносини власності і є юридичною підставою існування і реалізації права власності, що належить певному суб'єкту, тобто, право власності в суб'єктивному значенні. Право власності в суб'єктивному значенні — це право особи володіти, користуватися і розпоряджатися річчю своєю владою і у власному інтересі. Цьому праву власника відповідає обов'язок усіх інших осіб утримуватися від порушення його прав. Саме право власності в суб'єктивному значенні відображає сутність власності як вищої влади особи над майном, яка визнана іншими особами [6].

Відмітимо при цьому, що наявність згоди є альтернативою добровільній згоді особи, що впливає із контексту положень ч. 1 ст. 233 – «ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді» та ч. 3 ст. 233 – «Слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, що свідчать про те, що ухвала слідчого судді необхідна за відсутності згоди, а також після проникнення у невідкладних випадках [5].

Постає питання, як діяти якщо власників житла чи іншого володіння декілька? Згідно зі ст.355 ЦК України майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників) належить їм на праві спільної власності (спільне майно). Потрібно розрізняти правовий зв'язок, який є між особами — суб'єктами права власності і майном, яке є об'єктом права власності. В цьому випадку єдиний суб'єкт права власності відсутній. Тут немає колективу як суб'єкта права власності, власник — багатосуб'єктний, кожний має право власності, а майно належить всім спільно. Законом не передбачено як діяти в такому випадку, в цій ситуації можна запропонували лише надання згоди усіх власників майна.

Також необхідно акцентувати увагу на положення ч. 2 ст. 234 КПК України де зазначається, що обшук проводиться лише на підставі ухвали слідчого судді. Таке законодавче положення спрямоване на забезпечення конституційних прав та свобод людини

та громадянина, однак поряд з тим виникає низка практичних проблем з реалізації відповідних положень у випадку, коли проведення огляду за правилами обшуку є невідкладною і обов'язковою слідчою (розшуковою) дією, зокрема в тому випадку, коли слічо-оперативна група проводить огляд житла в нічну пору доби. Відповідний фактор ускладнює в технічному аспекті процедуру отримання ухвали слідчого судді на проведення обшуку, тобто огляду за правилами обшуку. Неможливо пропустити невирішену проблематику з процесуальною формою закріпленням огляду житла та іншого володіння особи за згодою власника. На даний момент таку підставу можна вважати не Конституційною, тобто такою що порушує надані громадянам право на недоторканість житла чи іншого володіння особи. Як альтернативу дозволу слідчого судді можна запропонувати можливість слідчого чи прокурора на самостійність в прийнятті рішення на дану слідчо (розшукову) дію, яка буде полягати в самостійності щодо прийняття рішення щодо огляду житла чи іншого домоволодіння особи за добровільною згодою особи, яка ним володіє.

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викл. Романюк В.В.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : [наук.- практ. комент.] : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 844 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар - Тацій В.Я. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/430-kriminalny-protseualniy-kodeks-ukrani-naukovo-praktichniy-komentar-tatsy-vya-.html>
4. Галаган В. І. Реалії і проблеми нового КПК України / Галаган В. І., Галаган О. І. // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 13-18.
5. Гловюк И.В. Статья 233 УПК Украины: вопросы практической реализации / И.В. Гловюк. Национальный университет «Одесская юридическая академия» издание «молодой ученый» №2 февраль 2015 г. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/51-1.pdf>
6. Харитонов Є.О. Коментар до Цивільного Кодексу України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://uristinfo.net/2010-12-27-04-58-59/256-npk-tsivilnij-kodeks-ukrayini-eo-haritonov/7015-zagalni-polozhennja-pro-pravo-vlasnosti.html>

ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ

Луста Яніта Олексіївна
Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

Ключові слова: експлуатація дітей, комерційна сексуальна експлуатація дитини, суб'єкт злочину, потерпілий, мотив злочину, вина.

Відповідно до Конституції України, людина, її життя та здоров'я, честь і гідність визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1, с.151].

Конвенція про права дитини Генеральної Асамблеї ООН (1959 р.) закріплює те, що дитині законом та іншими засобами повинен бути забезпечений спеціальний захист та надані можливості і створені сприятливі умови, які дадуть можливість для повноцінного фізичного, розумового, морального, духовного соціального розвитку в умовах свободи та гідності.

В Кримінальному Кодексі України склад злочину як «Експлуатація дітей» закріплений в ст.150 КК України . Об'єктом даного складу злочину виступають суспільні відносини, що забезпечують волю, честь та гідність особи, а також суспільні відносини, що забезпечують фізичне і психічне здоров'я дитини.

Важливою ознакою даного злочину є сам потерпілий. В даному випадку потерпілим виступає особа, а саме - дитина, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування. Відповідно до ст.188 КЗпП: «Не допускається прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років». До шістнадцяти років можливе працевлаштування за згодою одного з батьків. На практиці часто зустрічається, коли можливе залучення до праці осіб, які не досягли шістнадцяти років, а саме - це учні загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, середніх спеціальних навчальних закладів для виконання ними легкої роботи.

Працевлаштування неповнолітнього можливе за згодою батьків чи одного з них, за умови що неповнолітньому виповнилося 15 років, рідше з 14 років.

Об'єктивною стороною злочину - є суспільно небезпечна активна дія як експлуатація дитини. Експлуатація дитини – використання праці особи з метою

привласнення її прибутку, як різниці між доходами і робочими затратами [2, с. 121].
Способом вчинення даного злочину є експлуатація дитини шляхом використання її праці.

Діти які експлуатуються поділяються на дві групи:

- малолітні (до 14 років) працевлаштування яких заборонено;
- особи віком від 14 до 16 років при порушенні норм трудового законодавства.

Експлуатація дитини використовується найбільше в промисловості, торгівлі, наданні послуг.

Щодо промисловості, то до дитини категорично заборонено:

- робота в нічний час – з 22 години до 6 години;
- вантажні роботи (категорично заборонено для осіб, які не досягли 18 років);
  - робота у святкові та вихідні дні;
  - надурочні роботи (не повинні перевищувати для кожного працівника 4 години протягом 2 днів і 120 годин на рік).

Широкого резонансу останнім часом набула комерційна сексуальна експлуатація дітей (КСЕД). КСЕД включає в себе дитячу проституцію, дитячу порнографію та торгівлю дітьми. Дитяча проституція – вид експлуатації, при якому дитина надає послуги сексуального характеру з метою отримання прибутку або винагороди в будь-якій формі [3, с. 81]. Дані злочини також необхідно кваліфікувати і за іншими складами злочину передбаченими Кримінальним кодексом України.

Злочин вважається закінчений з моменту, коли дитина була залучена до виконання будь-якого виду робіт.

Суб'єктом злочину є особа яка досягла шістнадцятирічного віку. Існує думка науковців, що доречно в цьому випадку як про суб'єкта злочину вести мову саме про повнолітнього. Як видається, спрямованість кримінально-правової репресії саме щодо повнолітньої особи в такому випадку буде виправданим державним заходом, бо експлуатація дитиною дитини не зовсім узгоджується з призначенням кримінально-правової норми. Безспірно, не можна говорити про припустимість експлуатації дитиною дитини, але суспільна небезпечність такого явища навряд чи заслуговує на криміналізацію.

З суб'єктивної сторони винний усвідомлює, що експлуатує осіб, щодо праці яких існує заборона чи певні обмеження і бажає використовувати їх працю, маючи на меті отримати прибуток за рахунок такого виду діяльності.

Винний усвідомлює, що експлуатує осіб та знає щодо праці останніх існують певні обмеження або заборона, бажає використовувати їх працю, маючи на меті отримати прибуток за рахунок такого виду діяння.

Обов'язковою умовою поставлення особі в винуваченні діяння є усвідомлення нею неповнолітнього віку потерпілого, праця якого використовується.

Цей злочин характеризується також додатковими кваліфікуючими ознаками, які обтяжують відповідальність винних осіб:

- ті самі дії, вчинені щодо кількох дітей або якщо вони спричинили істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини, або поєднані з використанням дитячої праці в шкідливому виробництві;

- дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою.

Науковий керівний: д.ю.н., проф. Храпцов О.М.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України: Загальна та Особлива частини: навчальний посібник для підготовки до іспитів/ Т.О.Гончар, Є.Л.Стрельцов, - 3-тє вид., виправ. та допов. – Х: Одіссей, 2014. – 240 с.

2. Калмиков Д.О. «Експлуатація дітей»: проблема уніфікації доктринального та нормативного визначення змісту/ Д. О. Калмиков // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. - Луганськ, 2011. - Спец. вип. № 5. : Проблеми реформування кримінальної юстиції: український контекст і міжнародний досвід. - С. 126-130

3. Швед О.В. Комерційна сексуальна експлуатація дітей (КСЕД) як нове соціальне явище в світі, країнах СНД та Україні // Український соціум. - К., 2005. - №2 -3 (7 - 8). - С. 79-87.

4. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю.В.Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010.- 608 с

ВИКОНАВЧІ ОРГАНИ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ОСОБЛИВИЙ ОРГАН В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Людькова Інна Іванівна
аспірант кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
e-mail: i.ludkova@gmail.com

В різні періоди розвитку державності завжди постає питання створення та вдосконалення діяльності органів виконавчої влади. Протягом багатьох років законодавець прагнув визначити найбільш оптимальну і збалансовану систему органів виконавчої влади, яка би діяла продуктивно та була спроможною виконувати покладені на неї функції.

Серед багатьох класифікацій органів виконавчої влади найважливіше та розповсюджене значення має класифікація за критерієм організаційно-правового рівня, яка безпосередньо закріплена у Конституції України, за якою:

- 1) вищий орган у системі органів виконавчої влади — Кабінет Міністрів України;
- 2) центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) — міністерства та інші органи виконавчої влади;
- 3) місцеві органи виконавчої влади — обласні (Київська і Севастопольська міські), районні державні адміністрації.

Саме з цієї класифікації випливає підпорядкованість, підконтрольність, підзвітність нижчих органів перед вищими, обов'язковість рішень вищих органів до виконання нижчими. З цього приводу слушно зауважив В. Б. Авер'янов, який задався питанням: чи означає закріплення в Конституції цих видів вичерпну класифікацію органів виконавчої влади? І зазначив, що Конституція, виокремлюючи три види органів виконавчої влади, залишила без чіткої відповіді деякі важливі питання визначення складу системи органів виконавчої влади.

Безпосередню систему центральних органів виконавчої влади, згідно з частиною 1 статті 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [1], утворюють:

1. міністерства України;
2. інші центральні органи виконавчої влади.

Відтак, положення і профільного Закону в досить у загальній формі визначили склад системи центральних органів виконавчої влади, бо незрозуміло, які органи виконавчої влади законодавець відніс саме до «інших центральних органів виконавчої влади». Виходячи зі

змісту положень зазначеного Закону, з ч.2 ст.17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», іншими центральними органами виконавчої влади є: 1) служби - це центральний орган виконавчої влади, основним завданням якого є надання державних і адміністративних послуг; 2) агентства - це центральний орган виконавчої влади, основним завданням якого є управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління; 3) інспекції - це центральний орган виконавчої влади, основним завданням якого є здійснення контрольно-наглядових функцій за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів законодавства.

Але це не всі «інші центральні органи виконавчої влади» які вбачаються зі змісту Закону «Про центральні органи виконавчої влади», до системи «інших центральних органів виконавчої влади» також входять центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Так, відповідно, центральними органами виконавчої влади зі спеціальним статусом, згідно зі статтею 24 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», є: 1) Антимонопольний комітет України; 2) Фонд державного майна України; 3) Державний комітет телебачення і радіомовлення України. Можливість утворення і інших центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом є можливим, тож їх перелік є невичерпним.

Як слідство, систему центральних органів виконавчої влади, згідно з Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» становлять міністерства, служби, агентства, інспекції та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Зазначимо, що регулювання центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом є особливо «слабким місцем», оскільки відсутній критерій виділення центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом з поміж інших центральних органів виконавчої влади за Законом [2, с.5].

Є серйозна проблема яка породжується взагалі з існуванням специфічної групи центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом. Одні вчені-адміністративісти вважають що дану групу органів доцільно ліквідувати, інші – реформувати, а треті – удосконалити. Так, Авер'янов В пропонує змінити їх назву на — «спеціальні органи виконавчої влади» (скорочено — СОВВ). На відміну від «центральних органів виконавчої влади», всі питання повинні вирішуватись в індивідуально визначеному порядку, закріпленому Конституцією або відповідними статусними законами України. А ступінь їх

підвідомчості урядові має визначатися залежно від конкретного характеру наданого їм «спеціального статусу» [3, с.22].

Зазначимо, що про важливість даної групи органів немає потреби і казати, бо всі вони виконують необхідні для держави функції, але назва «центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом» не відповідає всім їх сутностям, оскільки: по-перше, вони є виконавчими органами, але не всі є центральними; по-друге, їм притаманна спеціальна компетенція. Тож, на нашу думку, доцільно говорити про такий вид органів як «виконавчі органи спеціальної компетенції» та змінити його назву на відповідну.

Виконавчі органи спеціальної компетенції – це окрема, додаткова ланка органів виконавчої гілки влади, особливості якої обумовлюються наявністю виключної компетенції та особливих взаємовідносин з іншими суб'єктами владних повноважень. Їх виділення з поміж інших органів виконавчої влади пояснюється особливим місцем в системі, їх неможливо віднести до жодної зі структурних елементів системи органів виконавчої влади.

Особливості адміністративно-правового статусу вказаних органів розкриваються через: 1. індивідуальний нормативно-правовий акт регулювання (тобто всі питання діяльності регулюються шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів); 2. виключно-спеціальну компетенцію (яка є динамічною, а не усталеною); 3. взаємозв'язки з іншими органами влади (особливості призначення Голови органів, питання підзвітності, підконтрольності та інше).

Основним критерієм поділу виконавчих органів спеціальної компетенції є «критерій існування у часі та просторі»:

1. Постійні виконавчі органи спеціальної компетенції (їх існування у групі органів пояснюється стійким характером, у постійній потребі держави у їх існуванні. Наприклад: Служба безпеки України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Національне агентство України з питань державної служби, Національне агентство України з питань запобігання корупції та інші);

2. Тимчасові виконавчі органи спеціальної компетенції (це такі органи час існування (перебування) у системі виконавчих органів спеціальної компетенції є тимчасовим через зміни у державі, саме через це їм і була надана спеціальна компетенція, спеціальний статус. Наприклад: Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України.

Також зазначимо, що через особливості їх адміністративно-правового статусу, вони посідають особливе місце в системі органів виконавчої влади України. Саме через новоутворену групу органів, система органів виконавчої влади України матиме наступний вигляд:

- 1) вищий орган у системі органів виконавчої влади — Кабінет Міністрів України;
- 2) центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) — міністерства та служби, агентства, інспекції;
- 3) місцеві органи виконавчої влади — обласні (Київська і Севастопольська міські), районні державні адміністрації;
- 4) виконавчі органи спеціальної компетенції (додаткова, окрема ланка системи органів виконавчої влади).

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Гришина Н. В.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» №3166-VI від 17.03.2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
2. Совгиря О. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади: перспективи вдосконалення змісту» / О. Совгиря // Юридичний вісник України. – 2011. – № 17(825)., с. 7
3. Авер'янов В. Система органів виконавчої влади: Проблеми реформування у світлі конституційних вимог / В. Авер'янов // Право України : Респ.юрид. журнал . – 09/2003 . – № 9 . – С.24-30

ПОЖЕРТВА ТА БЛАГОДІЙНИЦТВО: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДІЮЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Лялякін О.М.,
студент 1 курсу магістратури
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені Каразіна

За сучасних умов розвитку суспільства цивільне законодавство у більшій мірі приділяє увагу відносинам оплатним, ніж безоплатним. Однак поряд із оплатними

договорами ЦК України регулює також і значну кількість безоплатних договорів (дарування, позичка, безоплатне зберігання та ін.). Слід при цьому зауважити, що відсутність ознаки еквівалентності чи оплатності не може бути перешкодою для віднесення певних відносин до цивільно-правових [1, с. 92-93].

Вказані питання актуалізуються останнім часом у зв'язку із проведенням антитерористичної операції на сході України. На жаль, держава об'єктивно не в змозі забезпечити усі необхідні потреби воїнів, які беруть участь в АТО. За таких умов виникає необхідність у залученні сторонніх джерел фінансування та інших форм матеріальної допомоги воїнам. Слід зазначити, що на сьогодні досить багато благодійних організацій займаються збиранням коштів для спрямування їх воїнам в зоні АТО, ключовим питанням при цьому залишається контроль за спрямуванням і використанням коштів і уникнення зловживань у цій сфері.

В результаті проведеного аналізу положень діючого законодавства та наявної юридичної доктрини із питання проблем правового регулювання пожертви як безоплатного цивільно-правового правочину, були зроблені проміжні висновки, які наводяться нижче.

1. В ч. 5 ст. 626 ЦК України закріплюється загальна концепція оплатності договорів, відповідно до якої договір є оплатним, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає із суті договору. Отже, договір буде вважатися оплатним, доки не буде доведена його безоплатність. Однак цивільне законодавство не містить визначення таких понять, як «доплатний договір» та «безоплатний договір». Слід зазначити, що у цивілістичній літературі ці поняття також не визначаються та остаточно не з'ясовано питання про вплив оплатності чи безоплатності на побудову договірних конструкцій у цивільному праві України.

2. В результаті аналізу норм діючого законодавства виявлено, що майнові правочини, які мають безоплатну природу регулюються не тільки Цивільним кодексом України в частині, що стосується договору дарування і пожертви, але й спеціальним законом [3]. З аналізу норм Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» випливає, що благодійництво та жертва є схожими, але не тотожними поняттями. Відмінність благодійництва від пожертви є те, що благодійна організація має право здійснювати відносно майна та коштів, які знаходяться у її власності, будь-які угоди, що не суперечать її статутним цілям та законодавству України. Тобто мету використання наданої майнової допомоги визначається не жертвувачем, як це характерно для пожертви, а благодійною організацією та законодавцем. Так, благодійні організації самостійно визначають сфери, види, місце (територію), строки і бенефіціарів благодійної діяльності в установчих документах, благодійних програмах або інших рішеннях органів управління.

3. Відмінність пожертви від благодійності також у спеціальному суб'єкті благодійності. Так, сторонами правочину пожертви можуть бути дві сторони, які є фізичними особами, юридичними особами, державою Україна, Автономною республікою Крим, територіальною громадою. Даний перелік учасників є меншим за кількістю, але більш широким за типом суб'єктів. Так, в порівнянні із правовідносинами благодійництва де присутні три сторони благодійник, благодійна організація і бенефіціар, тип суб'єктів, який має право брати участь в таких відносинах обмежений. Так, благодійником може бути дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності; благодійною організацією - юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених згаданим Законом, як основну мету її діяльності; бенефіціаром - набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених згаданим Законом.

Визначення особливості суб'єктів даного правочину, як справедливо зауважує О.С. Яворська, пов'язано насамперед з тим, що в правозастосувальній діяльності неодмінно виникне питання: хто ж може звернутися до суду з відповідною вимогою у випадку використання пожертви всупереч обумовленим цілям чи про зміну мети її використання. Тобто, механізм реалізації практично відсутній. Очевидно, що правом на звернення до суду у випадку використання пожертви всупереч обумовленим цілям та про зміну цільового її використання мають бути наділені будь-які зацікавлені особи, про що має бути зазначено у ч. 2 ст. 730 ЦК України [4, с. 142].

Висновки представлені в даних тезах є проміжними, а проблема правового регулювання цивільно-правового правочину пожертви вимагає подальшого дослідження.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Завальна Ж.В.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко В. О. Безоплатні договори за цивільним законодавством України / В. О. Гончаренко // Актуальні проблеми держави і права. – Випуск 66. – С. 92-98.
2. Римское частное право. Учебник / [Под ред. И. Б. Новицкого, И. С. Перетерского]. – М.: Юристъ, 1996. – 544 с.
3. Про благодійну діяльність та благодійні організації. Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 25. – Ст. 252.

4. Яворська О.С. Особливості дарування як способу безвідплатного передання майна у власність // О.С Яворська // Вісник Львівського університету. Серія «юридична». – 2008. – Вип. 46. – С. 135–143.

ГЕНЕЗА АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО–ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

Малазонія Нателла Годердзійвна
студентка бго курсу
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: відновне правосуддя, альтернативні способи вирішення спорів, впровадження, угода.

Із прийняттям нового кримінального процесуального кодексу України у 2012р., який передбачає провадження на підставі угод, зокрема, Глава 35, Розділ VI, постало питання щодо можливості застосування компромісного вирішення кримінально–процесуального спору [1]. Для того, щоб зрозуміти яким чином можуть працювати ці норми, слід звернутись до історії виникнення альтернативних способів вирішення спорів та угод у кримінально–процесуальному судочинстві

В умовах реформування кримінального судочинства у світлі наближення до міжнародних стандартів усе більшого поширення набувають альтернативні способи вирішення конфліктів, одним з яких є компроміс або ж угода в кримінальному провадженні.

Заслужують уваги праці таких вчених, як: С.М. Туркота, Х.Д. Алікперова, Х. Бесемера, Р. Буша, Л.В. Головка, В.В. Землянської, Х. Зера, Л.М. Карнозової, Г. Мате, Р. Максудова, М. Райта, Ю. Микитин та ін. Дослідження цих авторів мають велике наукове і практичне значення.

З перших етапів розвитку кримінального судочинства існував компроміс, який поступово удосконалювався та розвивався. С.М. Туркота під час дослідження історичних передумов виникнення та розвитку правового компромісу без сумнівів зазначає, що історія компромісу дуже давня, і віднайти перші угоди про примирення між потерпілим та обвинуваченим, визнання обвинуваченим своєї винуватості майже неможливо. Однак те, що такі випадки існували і застосовувалися дуже часто можна стверджувати без сумнівів. Свідчення цього є пам'ятки та норми вітчизняного та зарубіжного права як минулих часів так і сьогодення. Вивчення історії становлення мирного вирішення правового конфлікту

підсилює гіпотезу про те, що це є природний і притаманний цивілізованим системам права спосіб [2, с. 47].

Взагалі примирення і компроміс є основою людського співіснування. Щоб не порушувати права інших людей, треба розуміти, де знаходиться ця межа, а отже, потрібна угода між людьми, щоб ця межа визнавалась всіма і не порушувалась. У сучасному світі функції такого договору виконують закони. Якщо ж права були порушені, для їх відновлення потрібна знов таки взаємодія сторін, для знаходження способу подолання несправедливості, а отже, знов потрібна угода. Це логічно і природньо впливає із концепції того, що всі люди є рівними.

Що стосується карального правосуддя, то нехтуючи необхідністю узгодити інтереси і дійти до взаємоприйняттого, зрозумілого висновку дана модель урегулює спір за допомогою органів, що наділені владними повноваженнями, тобто судами. Виходячи із специфіки спорів, що виникають у галузі кримінального права, така модель здається більш ефективною і доцільною, але вона ставить крапку на можливості розвитку людської взаємодії задля глибшого усвідомлення наслідків своїх дій і можливості подолання конфлікту у психологічній площині.

Одразу на думку спадає позиція Гоббса з цього питання, який зазначав, що «природне право» – тобто право всіх на все і одночасно право кожного на самозахист і збереження власного життя – трансформується в соціальну потребу угоди як загального принципу людського співжиття. [3].

Тобто із необхідністю узгоджувати свої дії та інтереси ми стикаємось постійно, а отже, це природна потреба людини. В основу альтернативних способів вирішення спорів закладений саме таких підхід. На підтвердження цієї думки можна привести багатолітню історію передумов виникнення сучасних способів альтернативного вирішення спорів.

Про первісні способи вирішення відносин згадується ще в законах Хамурапі [4].

Що стосується виникнення концепції відновного правосуддя а також впровадження альтернативних способів вирішення кримінально-правових спорів у сучасному розумінні, то слід згадати, що в період з 1982 по 1995 р. Вищий міжнародний інститут кримінально-правових наук (м. Сіракузи, Італія) провів за підтримки Міжнародної асоціації кримінального права п'ять семінарів з приводу порівняльного вивчення глобальних кримінально-правових проблем. На одному з них розглядалося питання прискорення кримінального процесу в порівняльному праві. Узагальнення чотирнадцяти національних доповідей (Бельгія, Великобританія, Єгипет, Італія, Канада, Нідерланди, Польща, Португалія, Російська Федерація, США, Франція, Швейцарія, Японія), а також доповідей на основі

зведених матеріалів стосовно правових сімей та матеріалів міжнародних органів (зокрема, Європейський суд з прав людини в Страсбурзі) дозволило визначити типові сучасні механізми забезпечення прискорення кримінального процесу, які за своєю юридичною природою полягають або у вдосконаленні процесуального порядку провадження по справі в межах існуючої системи, або в зменшенні кримінального процесу [5, С. 330-333].

Одним із прикладів другого механізму є створення різних правових конструкцій, що є альтернативними способами вирішення кримінально-правових конфліктів.

Однією з таких альтернатив стало відновне правосуддя – новий підхід до вирішення конфліктів, спрямований на відновлення справедливості та збалансування потреб потерпілого, правопорушника та суспільства громади.

Взагалі, якщо казати про альтернативні способи вирішення спорів, що усі вони тісно пов'язані із відновним правосуддям. Тому якщо ми досліджуємо генезу альтернативних способів вирішення спору, слід приділити увагу і концепції, у якій вони найчастіше вживаються.

Як зазначає Н. В. Нестор, відновне правосуддя свій початок бере з сімдесятих років ХХ століття. Англійський дослідник Гай Мастерс зазначає, що першу спробу застосування відновного правосуддя було зроблено в Канаді в 1974 році, коли за фактом скоєння вандалізму представник громадської організації запропонував судді, щоб правопорушники зустрілися з 22 потерпілими та обговорили можливості щодо того, як відшкодувати заподіяні злочином наслідки. В результаті проведеної зустрічі правопорушники погодились, яким чином компенсувати втрати потерпілих [6, с.12].

Отже казати про необхідність впровадження та доцільність існування відновного правосуддя не доводиться, бо його виникнення було обумовлене суспільною необхідністю та рішучістю до нового діалогу між правопорушником та потерпілим.

Продовженням даної ініціативи стала організація в 1975 році в місті Китченері (Канада) «Проекту примирення між потерпілим та правопорушником», який полягав у можливості зустрічі сторін для примирення. Проте, в Європі (Австрія, Великобританія, Ірландія, Норвегія, Німеччина) концепція медіації почала впроваджуватися лише в середині 80-х років. Перші проекти просувалися повільно, проте вони отримали поштовх на основі використання досвіду Австралії та Нової Зеландії [5, С. 330-333].

На даний час понад 80 країн світу в своїй практиці використовують одну з форм відновного правосуддя, а кількість існуючих організацій, які впроваджують моделі відновного правосуддя на теренах Європи, США, Канади, Нової Зеландії, Австралії, Південної Африки, наближається до тисячі. Хоча в більшості країн впровадження відновного

правосуддя є лише своєрідним експериментом чи застосовується на рівні окремих судів або територій, проте все більше людей схвально висловлюються щодо даного явища [5, С. 330-333].

Отже дослідивши генезу виникнення альтернативних способів вирішення спорів у контексті відновного правосуддя маємо зазначити, що їх виникнення було обумовлено суспільною необхідністю доповнити існуюче каральне правосуддя більш ефективними, дієвими можливостями урегулювання спорів. Із виникненням альтернативних способів вирішення спорів виникла і концепція відновного правосуддя, яка дала змогу подивитись на способи вирішення кримінально-правового конфлікту під іншим кутом, змінити деякі наголоси, перейти від мети покарання, до мети відновлення.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Слінько Д.С.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Процесуальний Кодекс: Закон України від 13.04.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – №9–10. – С. 474. – ст. 88.
2. Туркота С. Виникнення та розвиток правового компромісу: історичні передумови / С. Туркота // Право України. – 2002. – № 5. – С. 46–51.
3. Парадигма державності: контроверза принципу природного права та теорії суспільного договору у філософії Томаса Гоббса [Електронний ресурс] / М. Якоб // Філософські обрії : наук.–теорет. часопис – 2003. –№ 2003(09). – Режим доступу : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/1973>.
4. Законы Вавилонского царя Хамураппи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/hammurap.htm>.
5. Нестор Н. В. Поняття, принципи та форми відновного правосуддя / Н. В. Нестор // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 330–333 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10nnvfv.pdf>
6. Землянська В. В. Впровадження відновного правосуддя у кримінальне судочинство України : посібник / В. В. Землянська, Л. Б. Ільковець, В. Б. Сегедін. – К. : Видавець Захаренко В. О., 2008. – 168 с.

ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ

Маліборська Ганна Юріївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: anechkamaliborskaya@mail.ru

Ключові слова: торговельна марка, відповідальність за порушення прав на торговельну марку, знак для товарів і послуг.

Важливість охорони прав інтелектуальної власності на торговельну марку підкреслюється тим, що відповідно до положень ст. 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», будь-яке посягання на зазначені права, в тому числі використання без згоди власника свідоцтва на торговельну марку дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України [1]. На вимогу власника свідоцтва таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику свідоцтва заподіяні збитки. Також власник свідоцтва може вимагати усунення з товару, його упаковки незаконно використаної торговельної марки або позначення, схожого з нею настільки, що їх можна сплутати, або знищення виготовлених зображень торговельної марки або позначення, схожого з нею настільки, що їх можна сплутати. Захист прав інтелектуальної власності на торговельну марку здійснюється в порядку, передбаченому цивільним, адміністративним та кримінальним законодавством України.

Спеціальні закони у сфері інтелектуальної власності за певним винятком, не визначають, які конкретні дії визнаються порушенням прав інтелектуальної власності щодо певного об'єкта, порушенням визнається будь-яке посягання на права власників прав інтелектуальної власності на відповідний об'єкт, передбачені законом. Цими законами визначено дії, які визнаються використанням об'єкта інтелектуальної власності, а порушення прав визначається через будь-яке вчинення без згоди власника прав дій, які визнаються використанням об'єкта інтелектуальної власності.

Порушенням прав на торговельну марку є неправомірні дії будь-яких осіб, що обмежують виключне право власника торговельної марки. Законодавство щодо торговельних марок містить норми, відповідно до яких заборонено:

- використання ідентичного (тотожного) із зареєстрованою торговельною маркою позначення для однорідних товарів та послуг, щодо яких надано правову охорону;
- використання схожого до ступеня сплутання позначення, включаючи ризик поєднання позначення та зареєстрованої марки в уяві споживача;
- використання ідентичного або схожого до ступеня сплутання позначення для неоднорідних товарів та послуг, якщо мова йде про добре відому у країні марку і використання такого позначення може недобросовісним чином вплинути на розрізнявальну здатність добре відомого знака.

Поняття «використання» включає певні дії, визначені спеціальним законодавством країни. Навмисне порушення прав на торговельну марку включає поняття контрафакції.

На вимогу власника торговельної марки порушення може бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власникові торговельної марки заподіяні збитки.

Власник торговельної марки може також вимагати усунення з товару або його упаковки незаконно використаної марки або позначення, схожого з нею до ступеня сплутання, або знищення виготовлених зображень марки та позначень, схожих з нею до ступеня сплутання.

Вимагати поновлення порушених прав власника торговельної марки може також ліцензіат, якщо інше не передбачено ліцензійним договором.

Захист прав на торговельну марку може здійснюватися в цивільному, адміністративному, кримінальному порядку.

Порушенням прав власника торговельної марки визнають несанкціоноване виготовлення, застосування, пропозицію до продажу, продаж, інше введення в господарський оборот або збереження з цією метою торговельної марки, товару, позначеного цією маркою, або позначення, схожого з нею до ступеня сплутання, щодо однорідних товарів.

Порушенням прав власника торговельної марки є як несанкціоноване використання іншими особами тотожного позначення товарів, так і використання позначень, схожих із зареєстрованою торговельною маркою [2, с. 35-36].

Найпоширенішими правопорушеннями у сфері авторського права і суміжних прав є:

- виготовлення і розповсюдження контрафактних творів, примірників аудіовізуальних творів та фонограм;
- тиражування і розповсюдження неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення;
- виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування.

У сфері промислової власності найбільш поширеними правопорушеннями є виробництво і розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням торговельних марок, географічних зазначень та комерційних (фірмових) найменувань відомих вітчизняних та зарубіжних виробників та виготовлення товарів з використанням запатентованих винаходів, корисних моделей і промислових зразків без згоди власників прав на них.

Порушення прав на торговельну марку може завдати різні види збитків її власникові. Правовласник може зазнати збитків, а порушник його права незаконно збагатитися. У разі продажу правопорушником товарів низької якості може бути завдано шкоди діловій репутації правовласника. Втрата репутації може потягнути за собою зниження обороту та вимагати великих витрат на відновлення репутації. Усі збитки підлягають відшкодуванню.

Відповідно до ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі торговельної марки, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на нього тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 10 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції, а також обладнання та матеріалів, призначених для її виготовлення [3].

Захист прав на торговельну марку здійснюється на підставі Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Як і патентні закони, Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» також порушенням прав на торговельну марку визнає будь-яке посягання на ці права з боку інших осіб. Закон визначає, що будь-яке порушення спричиняє відповідальність згідно з чинним законодавством України. На вимогу власника свідоцтва таке порушення має бути припинене, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику свідоцтва заподіяні збитки. Про упущену вигоду та одержані прибутки у Законі не йдеться. Не встановлює цей Закон і обов'язку порушника відшкодувати моральну шкоду.

Проте особливістю захисту торговельної марки є обов'язок порушника усунути з товару, його упаковки незаконно використану марку або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати. Власник свідоцтва має право також вимагати знищення виготовлених зображень марки або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати.

У розвинених країнах до порушення прав інтелектуальної власності відносяться більш серйозно. На нашу думку, це пов'язане з різним рівнем розвитку ринкових відносин, недосконалого та «недружнього» бізнес-клімату в Україні. Саме через такі незначні,

особливо для бізнесу, санкції за порушення прав на знаки для товарів і послуг існує така кількість порушень цих прав. Більш того, Україна має посилювати відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, якщо хоче відповідати умовам ринкової економіки, адже кожен інвестор, що приходить Україну, перш за все думає про свою безпеку.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Бервено С.М.

Список використаних джерел:

1. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689 – 12 [Текст] // ВВР. – 1994. - № 7. – ст. 36.
2. Навчальний посібник з курсу “Інтелектуальна власність” для студентів усіх спеціальностей. За заг. ред. І.П. Каплуна, Е.В. Колісніченко, В.О. Панченко та ін. // Суми: Видавництво СумДУ. – 2010. – 148 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х [Текст] // ВВР. – 1984. – дод. До № 51. – ст. 1122.

ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ РОБОЧОГО ЧАСУ ЗА ПРОЕКТОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Малій Олена Лазарівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: maliy_helen@mail.ru

Ключові слова: трудові правовідносини, робочий час, склад робочого часу, міжнародні стандарти трудового законодавства.

Регулювання тривалості робочого часу є однією з істотних умов трудового договору і торкається інтересів як працівника, так і роботодавця. Його раціональне поєднання з часом відпочинку дає змогу ефективно використовувати здатність людини до продуктивної праці, поновлення витрачених у процесі праці життєвих сил, збереження здоров'я, розвитку особистості, виконання сімейних обов'язків.

Це досягалося шляхом обмеження тривалості робочого часу, виходячи з рівня економічного розвитку суспільства, врахування умов і характеру праці працівників, їхнього

віку і стану працездатності, встановлення певних вимог до режимів праці працівників, недопущення надурочних робіт та іншими правовими засобами.

У науці трудового права України проблеми правового регулювання робочого часу досліджують такі вчені, як В. Венедиктов, О. Процевський, В. Ротань, І. Зуб, О. Сонін, В. Венедиктова, Н. Гетьманцева, П. Маловичко та ін. Правові аспекти робочого часу досліджено у роботах російських вчених: Л. Гінцбурга, Л. Муксінової, М. Панкіна, І. Кісельова, Ю. Коршунова, Г. Москаленка, В. Малова, Н. Шептуліної та ін. [2, с. 352].

У зв'язку з інтеграцією України до Європейського Союзу виникає потреба у адаптації трудового законодавства до європейських стандартів.

Розробка проекту Трудового кодексу є першим кроком у приведенні законодавчих актів України у відповідність з нормами ЄС. Зміни норм робочого часу не стали виключенням у процесі трансформації трудового законодавства. Визначення робочого часу вже давно потребує законодавчого закріплення.

У проекті нового Трудового кодексу вперше дано визначення поняття робочого часу, якого не було в чинному КЗпП. Цей крок дуже важливий, оскільки, як відомо, в юридичній літературі не існує єдиного погляду на зміст поняття «робочий час». Так, О. І. Процевський переконує, що робочий час треба розглядати крізь встановлений законом або угодою сторін час, упродовж якого працівник згідно з правилами внутрішнього розпорядку повинен виконувати виробничу роботу або службові обов'язки. Достатньо ґрунтовне поняття надає В. С. Венедиктов: «Робочий час можна визначити як час, який встановлено законом або колективним договором, а також за згодою сторін трудового договору на підставі закону, протягом якого працівник відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку повинен виконувати свою трудову функцію» [5, с. 121].

Відповідно до ст. 129 проекту Трудового кодексу робочий час - час, протягом якого працівник відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку і умов трудового договору повинен виконувати трудові обов'язки. З цього визначення робочого часу випливає право власника вимагати від працівника протягом робочого часу виконання трудових обов'язків і дотримання правил внутрішнього трудового розпорядку.

С. М. Прилипко і О. М. Ярошенко відзначають, що у трудовому законодавстві термін «робочий час» уживається в різних значеннях: а) норма тривалості робочого часу працівників; б) час, протягом якого працівник згідно з розпорядком робочого дня, графіком змінності повинен перебувати на своєму або іншому вказаному йому робочому місці й виконувати трудові обов'язки; в) фактично відпрацьований робочий час, який підлягає обліку в таблиці обліку робочого часу та в інших документах [6, с. 450].

У Проекті знайшов закріплення склад робочого часу: у ч. 2 ст. 129 зазначається, що до складу робочого часу включається час виконання працівником трудових обов'язків, підготовчо-завершальний період (час отримання трудового завдання, матеріалів та інструментів, товарів, ознайомлення з технічною документацією, відповідно до якої повинна виконуватися робота, час підготовки і прибирання робочого місця, здавання готової продукції тощо), час перерв для внутрішньозмінного відпочинку, задоволення особистих потреб, обігрівання тощо.

Особливості віднесення підготовчо-завершального періоду до робочого часу щодо окремих видів робіт встановлюються трудовим законодавством.

У проекті ТК більш чітко, порівняно з чинним КЗпП, закріплюються види робочого часу: нормальний робочий час, скорочений робочий час, неповний робочий час.

У чинному КЗпП ч. 1 ст. 51 встановлено, що нормальна тривалість робочого часу не може перевищувати 40 годин на тиждень, на відміну від норми яка міститься у ч.1 ст 130 проекту ТК, яка зазначає що, нормальна тривалість робочого часу становить 40 годин на тиждень. Видається, що формулювання відповідної норми у ч. 1 ст. 50 КЗпП є більш прийнятним, враховуючи те, що закріплюється можливість зменшення тижневої норми робочого часу.

На думку науковців положення юридичних норм проекту Трудового кодексу приділяють недостатню увагу правовій регламентації робочого часу в умовах ринкової економіки та мають поверхневий характер. Усе вищезазначене визначає інтерес до існуючого провідного світового досвіду в частині правового регулювання робочого часу.

У світовій практиці тривалість максимального робочого часу визначається двома засобами: законом або колективним договором, при цьому обов'язково діє принцип сприяння «*in favorem*», згідно з яким не можна погіршувати положення працівника порівняно із закріпленим у законодавстві.

Так, Директива 2003/88 ЄС закріплює мінімальні вимоги щодо тривалості робочого часу. Відповідно до неї тривалість робочого тижня не повинна перевищувати 48 годин (ст. 6). Такі стандарти є жорсткішими порівняно з Європейською соціальною хартією, прийнятою в рамках Ради Європи, хоча й не відповідають вимогам Конвенції Міжнародної організації праці № 47 про скорочення робочого тижня до 40 годин.

Водночас універсальний стандарт стосовно 40-годинного робочого тижня не включає можливу надурочну роботу. Директива не передбачає можливості скорочення тривалості робочого тижня та не регламентує надурочні роботи. Правове регулювання надурочних робіт регулюються законодавством держав-членів. У Франції діє норма, згідно з якою такі

роботи вимагають згоди профспілки або інспекції праці та компенсуються більшою оплатою, в Бельгії вони можуть компенсуватися відгулом.

У країнах, в яких тривалість робочого часу закріплена як у законі, так і в колективних договорах, тривалість робочого часу, встановленні в колективних договорах, нижча, ніж у законі. Це пояснюється тим, що скорочення тривалості робочого тижня відбувається, головним чином, шляхом внесення змін у колективні договори; законодавство скорочує тривалість робочого часу слідом за колективними договорами.

Колективні договори як більш рухливий, ніж законодавство, елемент правового регулювання праці, що враховує найбільшою мірою вимоги виробництва, специфіку галузей, встановлюють більш низький рівень нормальної тривалості робочого часу [3, с. 196].

Таким чином, проаналізувавши такий інститут трудового права, як робочий час, можна дійти висновку, що він потребує перегляду та вдосконалення. Такий перегляд має відбуватися з урахуванням світового досвіду та сучасних вітчизняних напрямів, його більш ефективного використання з метою задоволення інтересів працівників і роботодавців як суб'єктів трудових правовідносин.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Кулачок-Тітова Л.В.

Список використаних джерел:

1. Директива 2003/88/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 4 листопада 2003 року про деякі аспекти організації робочого часу// [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://ipzn.org.ua/wpcontent/uploads/2015/10/Dyrektyva-2003.88.YES.pdf>
2. Царюк М.З. Поняття та види робочого часу за проектом Трудового кодексу України //Актуальні проблеми держави і права//[Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://apdp.in.ua/v57/54.pdf>
3. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право. Учебник для вузов. — М.: Дело, 1999. — 728 с
4. Кодекс законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 року (у редакції за станом на 5 жовтня 2016 року) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
5. Красюк Т. В. Окремі питання робочого часу в проекті Трудового кодексу України / Т. В. Красюк // Сучасні проблеми трудового та пенсійного законодавства : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 лист. 2015 р.) / Харків. нац. ун-т внутріш. справ. – Харків, 2015. – С. 115–119.
6. Прилипко С.М., Ярошенко О.М. Трудове право України: [підручник] / С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко. – Х. : ФІНН, 2011. – 800 с.

7. Проект Трудового кодексу України 1658 від 27.12.2014// [Електронний ресурс].

– Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В УКРАЇНІ

Мартем'янова Тетяна Валеріївна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

Ключові слова: природокористування, Європейський суд з прав людини, екологічні права, недоліки законодавства, еколого-правові спори

Вироблені в різних країнах системи охорони та захисту екологічних прав мають стійкі тенденції розвитку в частині збільшення різноманіття застосовуваного правового інструментарію. Поряд з формалізованими, законодавчими джерелами екологічного права використовуються інші, не менш ефективні, способи впливу на регулювання відносин у сфері взаємодії суспільства з навколишнім середовищем.

Джерела права Європейського союзу утворюють взаємопов'язану систему, побудовану на ієрархічних принципах. Документи, які мають вищу юридичну силу в правовій системі Союзу, є джерелами первинного (основного) права. На підставі первинного права органи Союзу видають нормативні акти та інші документи, що становлять разом джерела вторинного (похідного) права. Третинне (комплементарне або додаткове) право включає правові норми, джерелом яких є акти інші, ніж установчі договори або акти, які видаються інститутами ЄС. Іноді до категорії норм, що доповнюють право ЄС в широкому сенсі слова, відносять угоди між інститутами, внутрішні регламенти інститутів. ЄСПЛ в певній мірі визнає за ними характер джерел права за умови, що вони породжують юридичні наслідки для третіх осіб або використовуються Судом при тлумаченні правових норм, оскільки дозволяють судити про наміри сторін або інститутів Союзу. Становлення системи джерел екологічного права Європейського союзу і судових прецедентів еколого-правового характеру було обумовлено формуванням європейських співтовариств. Якщо на початковому етапі відбувався процес інтеграції (створення і еволюція спільнот), то в подальшому розвиток правової системи визначався діяльністю інститутів Європейського союзу [4, с. 780].

Методологічно вірним представляється виділення горизонтальної структури європейського права, куди входить як право Європейського союзу, так і положення європейської системи захисту прав людини (положення Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р, положення Хартії Європейського Союзу про основні права 2000р.). Національні судові установи повинні погоджувати свою практику з положеннями Конвенції та слідувати її вимогам. Показово, що роз'яснення Хартії Європейського Союзу про основні права даються згідно з положеннями Конвенції [2, с. 570].

Аналізуючи прецедентний характер актів Європейського суду з прав людини, слід зазначити, що хоча він формально і не зобов'язаний слідувати своїм попереднім рішенням, але слідує їм в інтересах визначеності, прогнозованості, однаковості судової практики. Відхилення від прецедентів, закладених в попередніх справах, можливо лише при наявності достатніх на те причини. Такий стан речей викликав дискусії щодо правової природи актів Європейського суду з прав людини . На нашу думку, його акти можуть бути визнані нормотворчими, тобто містити в собі певні правила, які судам слід застосовувати при розгляді аналогічних справ еколого-правового характеру. Якщо Б. Л. Зимненко не вважає їх судовими прецедентами у власному розумінні слова, але визнає за ними чинність прецедентів тлумачення [1, с. 34] , то Н. Н. Липкина вважає, що Суд, інтерпретуючи положення Конвенції про захист прав людини і основних свобод, наповнює їх "новим змістом". Отже, багато положень постанов Європейського суду з прав людини носять нормотворчий характер[3, с. 110].

У частині захисту екологічних прав людини Страсбурзький суд використовує метод захисту "рикошетом" (франц. Protection par ricochet), що дає Суду можливість визнавати і захищати ті права, які безпосередньо не закріплені в Конвенції, але тісно пов'язані з її положеннями або побічно впливають з них. В якості таких похідних прав було визнано право людини на здорове (сприятливе) навколишнє середовище (виведено з ст. 8 Конвенції "Право на повагу до приватного і сімейного життя"). У різних випадках Європейський суд з прав людини встановлював: чи можливо і до якої міри забруднення навколишнього середовища порушує зазначені в Конвенції традиційні права людини і основні свободи. За даними офіційного сайту Європейського екологічного права, в період з 2010 по 2012 р Суд більш ніж в ста випадках звертався до питань охорони навколишнього середовища, захисту екологічних прав та інтересів людини. Намітилася загальна тенденція збільшення кількості справ цієї категорії. При розгляді справ про захист права на повагу житла, особистого і сімейного життя показова думка Європейського суду з прав людини про те, що складність і делікатність питань, які зачіпають політику балансування між суспільними інтересами,

зокрема, беручи до уваги охорону природи, і інтереси меншості з можливими необхідними потребами, робить роль суду строго контрольною. Факт належності до національної меншини не звільняє від відповідальності за загальними законами, що гарантує дотримання таких інтересів суспільства в цілому, як інтереси в екологічній сфері [5].

Важливу особливість прецеденту Європейського суду з прав людини в українському внутрішньодержавному праві становить такий елемент, як загальнообов'язковість для однорідних екологічних відносин, загальність і стійкість його застосування. Якщо в країнах англосаксонської правової сім'ї судовий прецедент визнається джерелом екологічного права і є основоположним для правової системи, то в країнах романо-германського права переважне значення має закон, судовий прецедент важливий для вирішення питань застосування екологічного права, заповнення прогалів в екологічному законодавстві: на його основі дається тлумачення закону; положення, що містяться в судовому прецеденті, можуть стати нормою закону, що регулює екологічні відносини.

Питання про місце і роль рішень Європейського суду з прав людини в числі джерел українського екологічного права, їх значення для розвитку екологічного характеру і вдосконалення екологічного законодавства, практики його застосування продовжують залишатися дискусійними. Особливої актуальності набувають комплексні порівняльно-правові дослідження судової практики вирішення еколого-правових спорів з метою з'ясування правової природи судових актів в ряду джерел екологічного права України і Європейського Союзу.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Пейчев К.П.

Список використаних джерел:

1. Зимненко Б. Л. Решения Европейского суда по правам человека и правовая система Российской Федерации // Московский журнал международного права 2004. N 2. С. 33 - 38
2. Кашкин С.Ю. Европейский Союз. Основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями – М. Инфра-М. 2008. 704 с.
3. Липкина Н. Н. Правовые основания применения концепции свободы усмотрения в практике Европейского суда по правам человека. Журнал российского права", 2008, N 9. С. 110-113.
4. Європейське право. Право Європейського союзу і правове забезпечення захисту прав людини: Підручник для вузів / Відп. ред. Л. М. Ентін. 2-е вид., Перегляд. і доп. М.: Норма, 2005. – 838с.

5. Chapman v. United Kingdom // European court of Human Rights. Annual Report 2001; [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/5192043B-33AC-4803-80AC-0D99EDF57FEF/0/Annual_Report_2001.pdf.

АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВЫЕ МЕРЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ДИСКРИМИНАЦИИ В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

Махди Сахиб Салех,
аспирант юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В.Н. Каразина

Ключевые слова: государственная служба, дискриминация, предупреждение дискриминации, административно-правовые меры предупреждения дискриминации, меры индивидуального характера, политико-управленческие меры

По своей сущности недопущение дискриминации в сфере государственной службы является сердцевиной принципа равного доступа к государственной службе, который предусмотрен п. 7 ст. 4 Закона Украины «О государственной службе» 10.12.2015 р. № 889-VIII (далее - Закон о госслужбе) [1]. Согласно букве закона равный доступ к государственной службе предполагает запрет всех форм и проявлений дискриминации, отсутствие необоснованных преимуществ определенной категории граждан во время вступления на государственную службу и ее прохождения. Соответственно, имеет смысл более детально рассмотреть предусмотренные законом административно-правовые меры недопущения дискриминации в сфере государственной службы. Мы их классифицируем в зависимости от характера. В частности, предлагаем разделить эти меры на индивидуальные и политико-управленческие меры.

Меры индивидуального характера. К таким мерам следует отнести подачу жалобы и требование письменно подтвердить приказ или распоряжение вышестоящего руководителя. Подача жалобы вышестоящему руководству служащим, который считает, что он поддается дискриминации, является важной административно-правовой мерой пресечения дискриминации. Согласно ст. 11 Закона о госслужбе служащий может требовать от руководителя государственной службы создания комиссии для проверки изложенных в жалобе требований. Комиссия создается в составе не менее трех человек и в течении

двадцати дней должна проверить изложенные в жалобе факты, о чем письменно уведомить лицо, которое подало жалобу. Процедура подачи и рассмотрения жалобы должна рассматриваться в контексте защиты права на государственную службу. Правом на требование письменного подтверждения приказа (распоряжения) вышестоящего руководства (ст. 9 Закона о госслужбе) можно воспользоваться в случае возникновения у исполнителя сомнений в законности такого приказа (распоряжения). Гипотетически, если в процессе служебно-трудовых отношений руководитель среднего звена получает распоряжения вышестоящего руководителя в котором четко прослеживается дискриминационное содержание в отношении иных служащих, распоряжению присущи признаки незаконности. В таком случае исполнитель может потребовать письменное подтверждение такого распоряжения и проинформировать вышестоящий орган или руководителя о дискриминационной составляющей его вынужденных действий.

Политико-управленческие меры связаны непосредственно с общей реализацией политики в области государственной службы. Исходя из содержания раздела III Закона о госслужбе политико-управленческими мерами предупреждения возможных прецедентов дискриминации является:

А) деятельность центрального органа исполнительной власти, который осуществляет государственную политику в сфере государственной службы в части:

— проведения контрольных мероприятий за соблюдением требований Закона о госслужбе со стороны;

— организация проверок в государственных органах на предмет соблюдения Закона о госслужбе;

— организация обучения государственных служащих с целью повышения профессиональных стандартов;

Б) деятельность Комиссии по вопросам высшего корпуса государственной службы:

— обобщает информацию о результатах деятельности государственных служащих категории «А» и дает рекомендации относительно их дальнейшего назначения, перевода или увольнения;

— осуществляет дисциплинарные производства в отношении государственных служащих категории «А»;

В) деятельность руководителей государственной службы в государственном органе:

— обеспечивает прозрачность и объективность конкурсной процедуры при первичном назначении и занятии вакантных должностей категорий «Б» и «В» согласно закону (что включает соблюдение и антидискриминационных требований);

- обеспечивает повышение квалификации государственных служащих;
- руководит деятельностью службы управления персоналом органа государственной власти в том числе и конкурсной комиссией органа власти;
- осуществляет оценивания служебной деятельности служащих.

Научный руководитель: д.ю.н., проф. Кагановская Т.Е.

Список использованных источников

Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 4. — Ст. 43

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Москова Олена Миколаївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: alena_moskova@mail.ua

Ключові слова: умови договору купівлі-продажу, істотні умови, необхідні умови, звичайні умови, предмет договору, ціна, якість, договір купівлі-продажу.

Умови, на яких договір укладається, мають велике практичне значення, оскільки від них, зрештою, залежать особливості договірних прав і обов'язків сторін договору, а також належне виконання зобов'язань. Залежно від їхнього юридичного значення всі договірні умови можна звести до трьох основних груп: істотні, звичайні і випадкові. У свою чергу, істотними вважаються умови, які необхідні і достатні для укладення договору. Це впливає зі ст. 638 ЦК, згідно з якою договір вважається укладеним тільки тоді, коли між сторонами в потрібній для відповідних випадків формі досягнуто згоди зі всіх істотних його умов. Це означає, що за відсутності хоча б однієї з таких умов договір не може вважатися укладеним. Водночас, якщо досягнуто згоди щодо істотних умов, то договір набирає чинності, навіть якщо не містить якихось інших умов. Саме тому такі умови ще називають необхідними [1].

При визначенні кола істотних умов договору слід рахуватися з тим, що вирішення цього питання залежить насамперед від специфіки кожного конкретного договірного зобов'язання. Для виявлення кола істотних умов закон передусім відсилає до спеціальних норм, присвячених договорам певного виду. Отже, істотні умови ті, що визначені законом,

сформовані завдяки правовому регулюванню Цивільного кодексу України, а також окремих законів України, що регулюють певні види договорів чи цивільних правовідносин, які виникають на підставі договорів [2, с. 188]. В. В. Луць також зазначає, що коло істотних умов, які названі такими законом, можна визначити, проаналізувавши норми ЦК України і спеціальних нормативних актів, що регулюють даний вид договірних відносин [3, с.93].

На нашу думку, не виникає ніяких сумнівів чи розбіжностей стосовно того, що до істотних умов договору купівлі-продажу належать умова про його предмет. Проте, крім предмета, такі вчені як С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик, Є.О.Харитонов, О.І.Харитонova, О.В. Старцев та інші, до істотних відносять й умову про ціну. Так, наприклад, Є.О.Харитонов зазначає, що купівля-продаж за своєю суттю є оплатним договором, а отже, не встановлення угодою сторін такої умови, як ціна, свідчить про відсутність самого договору купівлі-продажу [1]. Однак, на нашу думку, ціна не є істотною умовою, оскільки, якщо її не встановлено в договорі, то вона визначається виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари на момент укладення договору. Цей висновок можна зробити, проаналізувавши ч. 1 ст. 691 ЦК, відповідно з якою, якщо ціна не встановлена у договорі і не може бути визначена виходячи з його умов, застосовуються правила визначення ціни, що встановлені у ст. 632 ЦК [4].

Ми розділяємо думку В. Борисової, яка зазначає, що умови про *ціну, якість* та *асортимент* товару хоча і є важливими, але не можуть рахуватися як істотні, якщо, безумовно, інше не передбачено договором або законом [5, с. 51]. Зокрема ціна товару, порядок, строки і розміри платежів є істотними умовами договору про продаж товару в кредит з умовою про розстрочення платежу (ч. 1 ст. 695 ЦК) [4].

Таким чином, на відміну від ЦК 1963 р., відповідно до якого ціна була істотною умовою договору купівлі-продажу, згідно з ЦК 2003 р. ціна є істотною умовою лише для окремих видів договорів купівлі-продажу (наприклад, продаж нерухомості). В інших випадках за відсутності прямої вказівки на ціну безпосередньо в договорі вона визначається за правилами ст. 632 ЦК, тобто сплачується звичайна ціна, яка склалася на аналогічні товари на момент укладення договору.

Ціна - певна грошова сума, що сплачується покупцем за отриману від продавця річ. Відповідно до статті 691 ЦК України покупець зобов'язаний оплатити товар за ціною, встановленою у договорі купівлі-продажу, або, якщо вона не встановлена у договорі і не може бути визначена виходячи з його умов, - за ціною, що визначається відповідно до статті 632 ЦК України виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або послуги на момент укладення договору, а також зобов'язаний вчинити за свій рахунок дії, які

відповідно до договору, актів цивільного законодавства або вимог, що звичайно ставляться, необхідні для здійснення платежу. В свою чергу, ст. 632 ЦК також передбачає, що ціна в договорі встановлюється за домовленістю сторін, а у випадках, визначених законом, застосовуються ціни (тарифи, ставки тощо), які встановлюються або регулюються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Зміна ціни в договорі після його виконання не допускається [4].

Отже, за чинним законодавством сторони у договорі купівлі-продажу, які займаються підприємницькою діяльністю, мають право вільно визначати ціну предмета договору, проте, необхідно мати на увазі, що в передбачених законом випадках вони повинні керуватися державними фіксованими чи регульованими цінами. Так, Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 р. визначає основні засади цінової політики і регулює відносини, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення. При цьому, фізичні особи, які укладають разові договори купівлі-продажу, наприклад, на речових ринках, вільно визначають ціну.

Залежно від організаційно-правової форми торгівлі ціни на товари (продукцію) можуть бути оптовими або роздрібними. У роздрібній торговельній мережі їх фіксують у преїскурантах, цінниках тощо. Придбання товарів (продукції) за державні кошти, у тому числі на підставі державного замовлення, здійснюється за цінами, що визначаються відповідно до вимог спеціального законодавства [6], а саме законами України «Про публічні закупівлі», «Про державне оборонне замовлення». Визначення вартості відчужуваного державного та комунального майна здійснюється з урахуванням вимог Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». Грошова оцінка земельних ділянок здійснюється на підставі ст. 128 Земельного кодексу України, Закону України «Про оцінку земель» та інших актів законодавства.

Необхідно також мати на увазі, що ціна в договорі може бути як договірною, тобто встановленою за погодженням сторін, так і централізованою або фіксованою, яка встановлюється з метою захисту прав споживачів, обмеження монополізму, не допущення недобросовісної конкуренції.

Ціна встановлюється за кількісну або за вагову одиницю товару. Якщо в основу ціни покладена вагова одиниця, необхідно визначити характер ваги: брутто (вага з тарою), нетто (чиста вага), брутто за нетто (вага упаковки настільки незначна, що вона зараховується в чисту вагу товару) [7].

Якщо договором купівлі-продажу встановлено, що ціна товару підлягає зміні залежно від показників, що зумовлюють ціну товару (собівартість, затрати тощо), але при цьому не визначено способу її перегляду, ціна визначається виходячи із співвідношення цих показників на момент укладення договору і на момент передання товару (ч. 3 ст. 691 ЦК) [4].

На нашу думку, безумовно, будь-яка зі сторін може визнати недостатніми ті умови, що названі істотними у законі або є необхідними для договору цього виду, і зажадати включення у договір додаткових умов, без яких угода її не влаштовує. У цьому випадку такі умови також набувають значення істотних. Наприклад, за загальним правилом, доставка проданої речі в певне місце не належить до істотних умов купівлі-продажу. Однак, якщо покупець хотів укласти договір тільки з дотриманням цієї умови, а продавець не згоден з такою вимогою, то не можна вважати такий договір укладеним тільки тому, що досягнуто згода сторін щодо предмета, якості та вартості речі [1].

Крім того, ми вважаємо, що при визначенні предмета важливими є також норми, що регулюють кількість, асортимент, якість, комплектність, тару та упаковку тощо, яким має відповідати предмет договору купівлі-продажу. Серед них одними із найважливіших є вимоги про якість товару.

Якість товару - це сукупність ознак та характеристик товару, які відображають рівень новизни, надійності, економічності товару та зумовлюють його здатність задовольнити потреби споживачів. Існують такі методи визначення якості товару: 1) за стандартом (правові засади стандартизації визначені Законом України «Про стандартизацію», Законом України «Про метрологію та метрологічну діяльність», Декретом КМУ «Про стандартизацію та сертифікацію», державні стандарти України, технічні умови інше); 2) специфікація, додана до контракту; 3) технічні умови (цей спосіб використовується для нестандартних виробів, що виготовляються на основі індивідуальних замовлень); 4) зразок; 5) за вмістом певної речовини в товарі; 6) інші методи визначення якості: за описом (наприклад, автомобіля), за попереднім оглядом (товари, що реалізуються на аукціонах, зі складів), за способом («який він є»), без гарантій продавця на якість товару й інше [8].

Відповідно до статті 673 ЦК України продавець повинен передати покупцеві товар, якість якого відповідає умовам договору купівлі-продажу. У разі відсутності в договорі купівлі-продажу умов щодо якості товару продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, придатний для мети, з якою товар такого роду звичайно використовується. Якщо продавець при укладенні договору купівлі-продажу був повідомлений покупцем про конкретну мету придбання товару, продавець повинен передати покупцеві товар, придатний для

використання відповідно до цієї мети. У разі продажу товару за зразком та (або) за описом продавець повинен передати покупцеві товар, який відповідає зразку та (або) опису. Якщо законом встановлено вимоги щодо якості товару, продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, який відповідає цим вимогам. Крім цього, продавець і покупець можуть домовитися про передання товару підвищеної якості порівняно з вимогами, встановленими законом [4].

При цьому товар, який продавець передає або зобов'язаний передати покупцеві, має відповідати вимогам щодо його якості в момент його передання покупцеві, якщо інший момент визначення відповідності товару цим вимогам не встановлено договором купівлі-продажу [4].

Отже, для укладення договору необхідне досягнення угоди зі всіх істотних його умов. Разом з тим, у встановлених законом випадках договір має бути укладеним у потрібній формі. Наприклад, договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку тощо потребує нотаріального посвідчення та державної реєстрації (ст. 657 ЦК). Тому, ми вважаємо, що все зазначене щодо істотних умов договору повною мірою стосується і форми договору, оскільки якщо одна зі сторін вимагає, або законом обумовлене нотаріальне посвідчення, а інша сторона від цього ухиляється, то не можна говорити про досягнення в цьому випадку угоди. Щодо передачі речі у реальному договорі, то тут справа виглядає дещо інакше. Якщо речі не передано, то немає й договору. Але не тому, що не досягнуто згоди щодо його істотних умов, а тому, що не додержані вимоги закону, без яких не може йтися про існування договору взагалі [1].

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Стефанчук Р.О.

Список використаних джерел:

1. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. - Вид. 3, перероб. і доп. - К.: Істина, 2011. - 808 с. - [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini.
2. Істотні умови договору купівлі-продажу житла / О. В. Ільків // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 3. - С. 188-191.
3. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності./ В.В. Луць. - К.: Юрінком Інтер, 1999. – 560 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

5. Борисова, В. Загальні положення договору купівлі-продажу за новим Цивільним Кодексом України [Текст] / В. Борисова // Юридичний радник. - 2005. - 1. - С. 50-54.
6. О.А.Підпригора. Цивільне право: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. — К.: Вентурі., 1997. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lawbook.online/page/pravogr/ist/ist-14--idz-ax258--nf-13.html>.
7. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. Навч. посіб. — К. Істина, 2005 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/471-ukranske-tsivlne-pravo-zaka-yuo.html>.
8. Договір купівлі-продажу / Л.М.Горбунова, С.В.Богачов, І.Ф.Іванчук, Ю.В.Трало; М-во юстиції України.– К.: [ТОВ “Поліграф-Експрес”], 2006. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uristinfo.net/2010-12-27-04-58-59/252-dogovir-kupivli-prodazhu-gorbunova-bogachov.html>.

ДОГОВОРИ ЩОДО РОЗПОРЯДЖАННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ПРАВАМИ

Муратов Олексій Сергійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: alex120795alex@gmail.com

Ключові слова: авторське право, інтелектуальна власність, передача авторського права, ліцензійний договір.

У сучасному світі, на соціально-економічний розвиток суспільства в цілому, значною мірою впливає людська діяльність інтелектуального і творчого характеру. Особливою правовою формою використання творів науки, літератури, мистецтва та інших об'єктів авторського права є цивільно-правові договори, ще їх називають договорами щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. В залежності від форми розпорядження майновими правами інтелектуальної власності вони поділяються на договори про: - передання (відчуження) виключних майнових прав інтелектуальної власності; - надання дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензійні договори). Що стосується договорів щодо передачі авторських прав, то І.А. Зенін вказує, що договори, які передбачають передання майнових прав, необхідно відносити до

авторських, навіть у тих випадках, коли вони не мають такої назви.[3, с. 87]. Тим паче, стаття 31 Закону України «Про авторське право і суміжні права» розтлумачує, що автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права, зазначені, будь-якій іншій особі повністю чи частково. Передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором [4]. Іншим договором на використання творів є ліцензійний договір. Ліцензійний договір — це договір, по якому одна сторона (ліцензіар) надає іншій (ліцензіатові) дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності (ліцензію), на умовах визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог законодавства України [5]. При укладенні ліцензійного договору відбувається добровільне надання володільцем виключних майнових прав іншим особам, які можуть використати його літературний твір. За авторським ліцензійним договором автор або його правонаступник надає організації право використати твір, в тому числі шляхом перекладу на іншу мову або переробки, в обумовлених договором межах і на визначений ним строк, а організація зобов'язується виплатити винагороду за надання цього права або за використання твору у формі, передбаченій договором.

Незважаючи на детальне законодавче регулювання передачі прав на використання творів шляхом укладення «класичних» авторських договорів, все більшої популярності у світі набуває новітній спосіб, за допомогою якого відбувається розповсюдження об'єктів авторського права у цифровому середовищі (у тому числі в мережі Інтернет), – вільні публічні ліцензії. На нормативному рівні в Україні визначення вільної публічної ліцензії відсутнє, більш того, питання використання вільних публічних ліцензій взагалі не врегульоване нормами діючого законодавства. У найбільш загальному вигляді вільну публічну ліцензію можна визначити як особливий вид ліцензійного договору, який надає право на використання об'єкта авторського права певними способами, які визначені умовами ліцензії, невизначеному колу осіб без обов'язкової виплати грошової винагороди суб'єкту авторського права.

Серед розповсюджених вільних публічних ліцензій, слід згадати ліцензії «Creative Commons», які розроблені з метою надати авторам можливість дозволити широкому колу людей безоплатно поширювати власні твори. Проблематиці удосконалення правового регулювання авторських договірних відносин завжди приділялася особлива увага як на науковому, так і на законодавчому рівні. Авторський договір є не лише правовою формою реалізації авторських прав, але й одним з оптимальних способів доведення твору до широкої аудиторії. Він є основним способом забезпечення суспільного споживання продукту духовної творчості, найважливішим етапом руху наукового чи художнього твору від його

творця до широкого споживача - читача, слухача, глядача[1, с. 129]. Новим і важливим питанням теперішнього часу є питання щодо визнання в судовому порядку недійсними нікчемних правочинів, серед яких є і авторські договори, оскільки в сучасній юридичній практиці присутня велика кількість нікчемних правочинів. Так, деякі фізичні та юридичні особи, не розібравшись у законодавчому різноманітті законів і не визначивши дійсного власника права інтелектуальної власності, продають вказані права іншим особам чи товариствам [2, с. 69].

Досліджуючи Закон України «Про авторське право і суміжні права», виявляється, що він не містить поняття авторського договору, у зв'язку з чим слід внести зміни до статті 1 вище вказаного закону.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Жилінкова О.В.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – 288 с.
2. Давидова І. В. / Визнання недійсним авторського договору // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 42. - С. 65-70.
3. Жилінкова О.В. / Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном – Київ : Юрінком, 2015 . – 279 с. - З автографом автора . – Бібліографія у підрядкових примітках . – На укр. яз.
4. Закону України "Про авторське право і суміжні права" // Відомості Верховної Ради. — 1994. — № 13. — Ст. 64.
5. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.

ПІДСТАВА ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ ЩОДО НАСИЛЬСТВА НАД НАСЕЛЕННЯМ У РАЙОНІ ВОЄННИХ ДІЙ

Мухамеджанова Аліна Равілівна,
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: snowball1301@mail.ru

Ключові слова: кримінально-правова заборона, криміналізація, підстава, військовий злочин, насильство над населенням, район воєнних дій.

Актуальність визначення основних чинників, які зумовили наявність у вітчизняному законодавстві сформульованої у ст. 433 КК України заборони щодо насильства з боку військовослужбовців над населенням в районі воєнних дій, визначена низкою обставин. Так, це питання поки що не було предметом науково-теоретичного аналізу фахівців. Крім того, доцільність існування вказаної вище норми фахівцями іноді ставиться під сумнів як такої, що дублює деякі інші склади злочинів (зокрема, передбаченого у 438 КК порушення законів та звичаїв війни). Слід вказати й на те, що передбачені в ст. 433 КК України діяння близькі до ознак загальнокримінальних злочинів (наприклад, зовні тотожними є розбій щодо населення в районі воєнних дій (ч. 2 ст. 433 КК України) і заборонений ст. 187 КК України розбій як злочин проти власності). Втім, найважливіша причина, з якої необхідно звернутись до підстав заборони аналізованого діяння, пов'язана із особливостями механізму реалізації функцій кримінального права. У правовій системі держави воно посідає особливе місце, будучи призначене властивими йому засобами забезпечувати захист благ, цінностей, відносин, урегульованих іншими галузями права [1, с. 58]. Функціонування цієї галузі неможливе без рішень законодавчої влади щодо офіційного визнання певних суспільно небезпечних діянь злочинами та визначення покарань, що мають застосовуватись до осіб, котрі їх вчинили. Згідно ж із принципом законності кримінального права, злочинність діяння та його караність визначаються лише в КК, а застосування законів про кримінальну відповідальність за аналогією заборонене (ч.ч. 3, 4 ст. 3 КК України). Вказане дозволяє констатувати, по-перше, що визнання насильства над населенням в районі воєнних дій самостійним злочином (а не складовою інших посягань) залежить від формалізації заборони на його вчинення, і, по-друге, що боротьбу з ним як окремим діянням кримінально-правовими засобами відповідні суб'єкти (правоохоронні, судові органи, органи й установи виконання покарань) можуть забезпечити лише за умови наявності відповідного рішення законодавця.

Із приводу ієрархії, системи й взаємодії обставин, які визначають необхідність і допустимість використання для боротьби з певними діяннями засобів кримінального права спостерігається плюралізм думок фахівців: різні автори пишуть про принципи й підстави криміналізації, про критерії встановлення кримінально-правової заборони, про її умови, про фактори криміналізації і т.ін. Вважаємо за можливе приєднатись в цьому питанні до позиції дослідників, які у значенні підстави встановлення норм про кримінальну відповідальність за вчинення суспільно небезпечних діянь (підстав кримінально-правової заборони) розглядають небезпеку заподіяння певним видом поведінки людини суттєвої шкоди, а також заподіювану

нею об'єктивну шкоду охоронюваним законом відносинам [2, с. 65]. На користь висновку про віднесення суспільної небезпеки саме до підстави кримінально-правової заборони, свідчить й позиція українського законодавця: у ч. 1 ст. 11 КК однією з ознак, що визначає діяння суб'єкта як злочин, ним вказано саме на суспільна небезпечність, а у ч. 2 ст. 11 КК, навпаки – на її відсутність в діянні як підставу визнання його малозначним (і, відповідно, незлочинним).

Згідно з поширеними уявленнями про суспільну небезпечність злочину, вона виражає властивість діяння заподіювати суттєву шкоду об'єктам, які взято під охорону кримінального закону, або ж ставити ці об'єкти під реальну загрозу заподіяння шкоди. При цьому суспільна небезпечність визначається комплексом характеристик певного виду діяння: об'єктом (його цінністю) і предметом посягання, його характером, способом, засобами, тяжкістю наслідків, мотивами, формою, видом і ступенем вини [3, с. 73].

Передбачене у ст. 433 КК України діяння – це військовий злочин (злочин проти військової служби). «Суспільна небезпечність злочинів проти військової служби, – вказує М. І. Панов, – знаходить своє вираження у завданні або у створенні загрози завдання істотної шкоди інтересам військової безпеки держави у сфері її обороноздатності і, отже, характеризується підвищеним ступенем суспільної небезпечності» [4, с. 8]. Цей висновок є слушним щодо всіх злочинів, відповідальність за вчинення яких встановлена нормами розділу XIX Особливої частини КК України, у т.ч. й для насильства над населенням в районі воєнних дій.

Суспільна небезпечність передбачених ст. 433 КК діянь є достатньою для організації боротьби з ними кримінально-правовими засобами. Це зумовлено:

а) їх здатністю посягати одночасно на множину (суму) прав, благ і цінностей, які захищаються кримінальним законом (серед них – військовий правопорядок, право власності, безпека життя і здоров'я людини, правила й звичаї війни);

б) наявністю в них такого елемента, як насильство або погроза його застосування щодо потерпілого;

в) наявністю спеціальних суб'єктів злочину, які представляють озброєні воєнні чи воєнізовані державні організації (згідно із ч. 2 ст. 401 КК до їх кола належать військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також

інші особи, визначені законом), у зв'язку із чим до дотримання ними правопорядку під час виконання службових обов'язків та поза службою традиційно висуваються високі вимоги;

г) особливістю місця, часу й обстановки вчинення злочину – району воєнних дій;

д) наявністю потерпілих (це представники цивільного населення, які не беруть участі у воєнних діях та, як правило, не здатні чинити опору винному, тобто перебувають певною мірою в безпорадному стані щодо його агресивних (насильницьких) дій);

е) відсутність обставин, які б виправдовували вчинене суб'єктом свавілля чи пом'якшували негативну соціальну оцінку його наслідків (вчинене насильство не обумовлюється воєнною необхідністю, потребою досягнення соціально корисного результату).

Сукупність зазначених обставин дозволяє, на нашу думку, погодитись, що, згідно з наявними в кримінальному праві України підходами до ступеню суспільної небезпечності діяння, необхідного й достатнього для його криміналізації, аналізоване насильство над населенням в районі воєнних дій володіє такою небезпекою.

Викладене вище дозволяє наступним чином охарактеризувати обставину, яка виступає підставою встановлення в чинному кримінальному праві заборони поведінки, описаної у ст. 433 КК України: це сформоване на поточному етапі суспільно-політичного розвитку держави переконання вітчизняного законодавця в наявності у дій, які охоплені диспозиціями ст. 433 КК України, характеру й ступеню суспільної небезпечності, необхідних і достатніх для визнання їх злочинними на території держави (а у випадках, передбачених законом – також в разі вчинення їх за межами України) та визнання їх такими, протидія яким має здійснюватись суб'єктами, спеціально уповноваженими на застосування кримінального закону, засобами, передбаченими цим законом.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Житний О.О.

Список використаних джерел:

1. Жалинский А. Э. Избранные труды : в 4 т. – М. : Изд дом Высшей школы экономики, 2015. – Т. 2. Уголовное право. – 591 с.

2. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація / А. А. Митрофанов. – Одеса : Вид-во Одеського юридичного інституту НУВС, 2004. – 132 с.

3. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 528 с.

4. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. – Х. : Право, 2011. – 184 с.

ЩОДО ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВУ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Набатова Ірина Олегівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: irina_nabatova@rambler.ru

Ключові слова: кадровий резерв, державна служба, посада, добір кадрів, формування кадрового резерву.

В сучасному часі, формування високого рівня професіоналізації інституту державної служби багато в чому залежить від грамотного та кваліфікованого підбору кадрів, підвищення рівня їх професійної компетентності, зокрема з урахуванням нових завдань та пріоритетів.

Одночасно пріоритетного завдання набувають питання формування ефективного та дієвого кадрового резерву, зокрема й на вищі посади державної служби.

Мета цієї статті полягає в дослідженні принципів формування кадрового резерву державних службовців в умовах реформ нового часу.

Кадровий резерв для державної служби (далі - кадровий резерв) створюється для заміщення посад державних службовців, а також для просування їх по службі [1].

Резервом кадрів державних службовців є державні службовці, які поєднують у собі високу компетентність, ініціативність і творчий підхід до виконання службових обов'язків і здатні при додатковій підготовці досягти відповідності кваліфікаційним вимогам, що висуваються до вищих посад, на які намічається висування цих службовців.

Також на думку М.І.Рудакевич, для формування гідного кадрового резерву Державної служби України, в процесі підготовки державних службовців системним елементом комплексним програм, повинна стати система етичної освіти та морально-професійна соціалізація [2, с.342].

Призначення резерву кадрів державних службовців — бути гарантом:

- стабільності державної служби;

- забезпечення професіоналізму державної служби;
- результативності та ефективності виконання компетенційних повноважень посад;
- підвищення професійної і ділової активності державних службовців [3, с.218].

Формування кадрового резерву здійснювалось відповідно до Положення про формування кадрового резерву для державної служби, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2001 р. № 199, яке на сьогоднішній час де юре втратило свою чинність, але де факто воно діє до прийняття нового законодавства у цій галузі [1].

Добір кадрового резерву органів державної виконавчої влади, згідно з Указом Президента України “Про затвердження Програми кадрового забезпечення державної служби та Програми роботи з керівниками державних підприємств, установ і організацій”, вимагає [4] :

- урахування впливу передбачуваних змін в економічному, політичному та соціально-культурному житті на кадровий склад державної служби;
- комплексного вирішення питань добору державних службовців для всіх посад державної служби;
- визначення реальних потреб у працівниках для державних органів різного рівня;
- урахування рівня освіти претендентів на державну службу, їх професійної підготовки, етики поведінки, сумлінності та чесності;
- недопущення до державної служби осіб, що мають установлені законом обмеження щодо прийняття на державну службу.

Основними етапами формування кадрового резерву у сфері державної служби повинні бути:

- 1) планування кадрового резерву на найближчий час (до 1 - 3 років) і більш далеку перспективу (до 5 років);
- 2) визначення обов'язкових і бажаних критеріїв до кандидатів, вивчення і добір кандидатів до кадрового резерву;
- 3) формування, складання списку резерву кадрів та узгодження його з вищестоящим керівником;
- 4) визначення та застосування кадрових технологій до фахівців, що зараховані до кадрового резерву (стажування, тимчасове виконання обов'язків відсутнього працівника, залучення до проведення перевірок, службових розслідувань, підвищення кваліфікації, перенавчання, навчання тощо);
- 5) визначення готовності осіб, зарахованих до кадрового резерву, до призначення на державні посади [5, с. 524].

Кадровий резерв формується з:

- керівників і спеціалістів підприємств, установ, організацій;
- працівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- державних службовців, які підвищили кваліфікацію, пройшли стажування або за результатами атестації рекомендовані для роботи на більш високих посадах;
- осіб, рекомендованих конкурсними комісіями для зарахування до кадрового резерву;
- випускників вищих навчальних закладів, у тому числі тих, що зараховані на навчання за освітньо-професійними програмами підготовки магістрів державного управління.

Під час формування кадрового резерву забезпечується пропорційно збалансоване представництво кандидатур кожної статі з урахуванням складу працюючих у відповідних сферах управління. Відповідно до Указу Президента України від 25.04.2001 р. N 283 гендерна рівність має бути забезпечена поступовим збільшенням кількості жінок у кадровому резерві на посади I-III категорій державних службовців [4].

До кадрового резерву зараховуються професійно підготовлені працівники, які успішно справляються з виконанням службових обов'язків, виявляють ініціативу, мають організаторські здібності і необхідний досвід роботи.

Зарахування працівника до кадрового резерву проводиться за його згодою. Про зарахування до кадрового резерву повідомляється керівництво за місцем роботи зарахованого працівника.

Резерв кадрів державних службовців на висунення на вищі державні посади формується керівниками органів державної влади.

Визначення видів, форм, термінів, спеціалізацій і напрямів навчання, вибір програм і навчальних закладів здійснюються з урахуванням цілей, завдань, функцій органів державної влади, їхніх структурних підрозділів і кваліфікаційних вимог до відповідної посади державного службовця.

На кожну посаду державного службовця кадровий резерв формується з такого розрахунку:

- ◆ на посаду керівника — не менше двох осіб;
- ◆ на посади спеціалістів складаються списки осіб, зарахованих до кадрового резерву, з урахуванням фактичної потреби.

Список осіб, зарахованих до кадрового резерву, переглядається щороку в грудні. У разі необхідності до списку протягом року можуть бути внесені зміни у порядку, встановленому для зарахування до кадрового резерву.

Зарахування до кадрового резерву затверджується наказом чи розпорядженням керівника органу державної влади за погодженням з іншими органами, якщо для призначення на посади, на які формується кадровий резерв, передбачається погодження кандидатур з цими органами.

Пропозиції щодо резерву на посади, призначення на які здійснюється органами вищого рівня, розглядаються спеціальними комісіями, утвореними при цих органах. Очолює комісію керівник органу або його перший заступник. Склад комісії затверджується рішенням відповідного органу [3, с. 219].

Складність процесу формування кадрового апарату державного управління пов'язана з великою кількістю посад на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування, з різним обсягом повноважень. Незважаючи на те, що більшість посад в апараті управління є типовими, процес формування кадрів розпочинається з вивчення і аналізу змісту управлінської діяльності в різних галузях і сферах, завдань, які там вирішуються. Ця робота веде до виявлення потреб у кадрах, необхідних для вирішення поставлених завдань, прогнозування і планування їх числа на майбутнє. Процедура формування кадрів апарату державного управління пов'язана з посадою, про заміщення якої йде мова, і процедурою встановлення цієї посади, яка включає: розробку статусу посади; затвердження її та включення до структури відповідного органу, що дає можливість вирішити головне питання - скільки і яких працівників необхідно підготувати на ті чи інші ділянки, а це вже питання не лише про кількісний, а і про якісний склад майбутніх управлінців. У цьому зв'язку виникають суспільні відносини, що складаються в процесі організації державної служби в зв'язку з підготовкою, підбором і розподілом кадрів державних службовців, зарахуванням працівників на ті чи інші посади. Комплектування (формування) кадрів державного управління полягає в їх підготовці, підборі та розстановці.

Під підбором кадрів розуміється процес їх вивчення з метою визначення придатності претендентів (кандидатів, що висувуються) для виконання функціональних обов'язків наданій посаді, який закінчується призначенням кандидата на посаду. Розстановка ж полягає в доцільному розподіленні службовців по структурних підрозділах органу управління з позицій вимог до управлінського колективу як цілого, але посадове положення працівників у процесі цього не змінюється. Відповідно до іншої точки зору, підбір кадрів полягає у поповненні ними органів державного управління ззовні, не з числа співробітників цих органів, а розстановка розглядається як перерозподіл кадрів всередині державного апарату (переміщення на рівноцінну посаду, на іншу ділянку роботи, висунення на вищу посаду, підвищення за посадою) [6, с.239].

Отже, для формування гідного кадрового резерву Державної служби України, та для вирішення проблем формування кадрового апарату, для заохочення вступу на державну службу кваліфікованих спеціалістів, необхідно забезпечення мотивації працівників, що перебувають у штатному кадровому резерві, та створення умов для ефективного контролю їх підготовки шляхом запровадження оплати праці таких працівників у розмірі посадового окладу відповідно до посади, на яку особа перебуває в штатному кадровому резерві.

Науковий керівник: к.псих.н., доц. Кім К.В.

Список використаних джерел:

1. Положення про формування кадрового резерву для державної служби, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2001 р. № 199 – втратило свою чинність;

2. Рудакевич М.І. Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління / Рудакевич М.І. / Монографія / Тернопіль 2007 – с. 342;

3. Оболенський О.Ю. Державна служба – Навчальний посібник/ Київ 2003 – с. 218-219;

4. Указ Президента України від 10.11.1995 №1035 "Про затвердження Програми кадрового забезпечення державної служби та Програми роботи з керівниками державних підприємств, установ і організацій";

5. Енциклопедія державного управління - с. 524;

6. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади/ Харків «Право» 2005 - с. 239.

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОМЕРЛОГО

Навроцька Віра Вячеславівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету

Львівського державного університету внутрішніх справ

e-mail: superviranavr@gmail.com

Ключові слова: закриття кримінального провадження, смерть, підозрюваний, обвинувачений.

У п.5 ч.1 ст.284 КПК України 2012 р. йдеться про те, що кримінальне провадження закривається, якщо помер *підозрюваний, обвинувачений* (за винятком випадків, коли провадження є необхідним для реабілітації померлого).

Факт смерті особи, яка вчинила злочин, належить до числа обставин, які підлягають доказуванню, і повинен бути підтверджений матеріалами кримінального провадження. Підставою для достовірного висновку про смерть є видане органами РАЦСу в установленому порядку свідоцтво про смерть.

Слід звернути увагу на те, що у п.5 ч.1 ст.284 КПК України 2012 р. (на відміну п.8 ч.1 ст.6 КПК 1960 р.) [у п.8 ч.1 ст.6 КПК України 1960 р. йшлося про те, що стосовно *померлого* кримінальна справа не може бути порушена, а порушена – підлягає закриттю. Вказівкою на те, що обставиною, яка виключає провадження у справі, є смерть особи, яка все-таки уже є учасником процесу, було положення ч.3 ст.215 КПК 1960 року. У цій нормі зазначалося, що близькі родичі та громадські організації вправі з метою реабілітації померлого просити про доведення досудового слідства до кінця у разі закриття справи через смерть *обвинуваченого*] конкретизовано процесуальне становище особи, щодо якої кримінальне провадження може бути закрите з аналізованої підстави. Тому можна вважати завершеним одне із дискусійних теоретичних питань, яке тривалий час обговорювалося на сторінках юридичних видань: чи слід до прийняття рішення про закриття кримінального провадження з нереабілітуючої підстави визнавати особу підозрюваним/ обвинуваченим? [1, с.76-79; 2, с.60-62].

В юридичній літературі представлена точка зору, згідно з якою кримінальне провадження закривається як у разі встановлення факту смерті особи, що тільки підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, так і у разі її смерті після пред'явлення підозри (або набуття статусу обвинуваченого). Відповідно, закриття провадження з даної підстави, на думку прихильників даної позиції, не пов'язане з обов'язковим набуттям особою статусу підозрюваного / обвинуваченого. Однак прийняттю такого рішення повинно передувати встановлення події, складу злочину та факту його вчинення саме цією особою. Якщо довести цього не вдасться, провадження підлягає закриттю з однієї із реабілітуючих підстав [3, с.30; 4, с.69-70].

Окремі науковці звертають увагу на те, що одним із проблемних моментів нового КПК України 2012 р. є унормування питань, пов'язаних із закриттям кримінального провадження. Зокрема, працівники правоохоронних органів зіткнулися з проблемою необхідності закрити кримінальне провадження, по якому особу ще не встигли повідомити про підозру, але вже було зібрано достатньо доказів для підозри особи у вчиненні

кримінального правопорушення. На думку Ю.М. Грошевого та О.В. Капліної буквально тлумачення закону (а саме – положення п.5 ч.1 ст.284 КПК України 2012 р.) не дає права закрити таке провадження [5, с. 612].

Видається, що до вирішення питання про закриття кримінального провадження з досліджуваної підстави, необхідно все-таки визначити процесуальний статус особи, яка вчинила злочин. На практиці посадові особи, здійснюючи досудове розслідування, категорично заперечують можливість закриття кримінального провадження щодо померлого до вирішення питання про конкретизацію його процесуального статусу.

Певно, слід погодитися з точкою зору О.Б. Виноградової, відповідно до якої незалежно від часу настання смерті особи, яка вчинила злочин, при підтвердженні матеріалами кримінальної справи її причетності до вчинення конкретного злочину, закон не містить ніяких заборон наділення її процесуальним статусом підозрюваного. Тим самим підкреслюється, що тільки об'єктивна обставина – смерть перешкоджає подальшому ходу кримінального судочинства [6, с. 79-80]

Список використаних джерел:

1. Барабаш А.С. Прекращение уголовных дел по нереабилитирующим основаниям в стадии предварительного расследования / А.С. Барабаш, Л.М. Володина – Томск, 1986.
2. Лукашевич В.З. Прекращение уголовного дела в стадии предварительного расследования в связи с освобождением обвиняемого от уголовной ответственности и наказания / В.З. Лукашевич, Л.Б. Зусь // Ученые записки Дальневосточного университета. Т.21 – Владивосток, 1979.
3. Химичева Г.П. Прекращение уголовного дела на стадии предварительного расследования. Учебно-методическое пособие / Г.П. Химичева, О.В. Мичурина, О.В. Химичева - Юридический институт МВД РФ - М., 2001.
4. Гаврилов Б.Я. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации. Под общей редакцией В.В. Мозякова / Б.Я. Гаврилов – М.: «Экзамен XXI», 2002.
5. Правова доктрина України: у 5-ти т. Т.5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.С. Батиргареева та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова – Х.: Право, 2013.
6. Виноградова О.Б. Прекращение уголовного дела по нереабилитирующим основаниям: дисс. ...канд. юрид. наук: 12.00.09 / Виноградова Ольга Борисовна - М., 2003.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ ДІТЕЙ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Навроцький О.О.

аспірант юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: права дітей, право на освіту, початкова освіта, українська мова, Правобережна Україна, Галичина, Буковина.

У першій половині ХХ століття значна частина українських земель сучасної Правобережної України перебувала у складі іноземних держав. Відповідно, українці підпадали під юрисдикцію іноземної влади і дію іноземного законодавства. Логічним в таких умовах було те, що стан реалізації прав українським населенням характеризувався певними обмеженнями. У багатьох випадках це обумовлювалося їх національною приналежністю. Яскраво це можна простежити на прикладі реалізації права на освіту дітей, які були вихідцями з українських родин.

Станом на 1934 р. на землях Правобережної України, що входили до складу Польської Республіки (Східна Галичина, Західна Волинь, Полісся, Холмщина, Підляшшя) реалізація прав дітей на освіту відрізнялася за ознакою національної належності. Для представників одних народів держава створювала більше можливостей реалізації права на освіту, аніж для інших. Приміром, особливістю освітянської політики тогочасної Польщі було те, що для багатьох дітей, які належали до національних меншин засновувалися спеціальні школи. У середині 1930-х років у навчальних закладах для чеських дітей, які розташовувалися на землях сучасної України, навчалося 564 дитини [3, с. 7]. Спеціально для них протягом 1929-1937 рр. за державний рахунок було утворено кілька навчальних закладів і санкціоновано відкриття приватних чеських шкіл. Більш того, для дітей чеського походження було розроблено особливі навчально-виховні програми, які передбачали особливості процесу первинного виховання (у молодших класах навчалися лише діти, які є чехами за національною приналежністю, а у старших практикувалася система навчання разом з дітьми інших національностей) і лінгвістичної підготовки (у навчальний процес обов'язково вводилося викладання дисциплін не лише чеською, але й латинською та російською мовами). Більш того, було запроваджено особливу систему підготовки вчителів чеських шкіл, які мали обов'язково володіти чеською мовою.

На тлі викладеного зазначимо, що стосовно дітей українського походження уряд Польської Республіки подібної політики не проводив. Більш того, польські урядовці намагалися витравити такі поняття, як «Україна» та «українці», застосовуючи замість них терміни «Східна Малопольща» і «русини». В таких умовах ставити питання про задоволення освітніх потреб українських дітей не має сенсу. У 1924 р., було прийнято закон про заборону вживання української мови у всіх державних установах, яким було визначено юридичні підстави дискримінації дітей-українців при реалізації права на освіту. Навчальним закладам було заборонено викладати українською. У 1935 р. Польща офіційно відмовилася від своїх зобов'язань перед Лігою Націй щодо забезпечення прав національних меншин. Діти-вихідці з українських сімей одразу це на собі відчули. Ті українські школи, які лишалися, підлягали закриттю. Про викладання українською мовою навіть не йшлося. Лише на Буковині до 1927 р. не залишилось жодної української школи. Більш того, було впроваджено квотування за національною ознакою при прийомі до навчальних закладів українців [1]. Такий стан справ Б. Д. Лановик влучно називає «періодом полонізації українців» [2, с. 393]. У підсумку склалася ситуація, коли українські діти, претендуючи на елементарну освіченість, змушені були обирати іноземну мову навчання і відмовлятися від національних традицій освітньо-культурного розвитку. Така ситуація призвела до негативних наслідків: у середині 1930-р. років початкову освіту мали лише 40% дорослих мешканців Закарпаття, 30% - Галичини і Волині та 20% - Буковини.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

Список використаних джерел:

1. Західна Україна у 20-30-ті рр. Українські землі під владою іноземних держав // Навчальні матеріали онлайн // Електронний ресурс. Режим доступу: http://pidruchniki.com/1040102844777/istoriya/zahidna_ukrayina_20-30-ti
2. Лановик Б.Д., Матейко Р.М., Матисякевич З.М. Історія України: навчальний посібник / Б.Д. Лановик, Р.М. Матейко, З.М. Матисякевич. – 2-ге вид., перероб. — К.: «Знання», 1999- 574 с.
3. Умінський С.А. Становлення і розвиток навчальних закладів для дітей чеського походження на Правобережній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С.А. Умінський — Житомир, 2015. — 20 с.

ДІЯЛЬНІСТЬ ООН У ПРОТИДІІ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Нестеренко Тетяна Сергіївна
студентка 5-го курсу
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: tatjana.nesterenko58@gmail.com

Ключові слова: дані, інформація, кіберзлочинність, кіберпростір, протидія, транснаціональні злочини.

З початком епохи технологічного прогресу назріла потреба у швидкому реагуванні на проблеми сучасного суспільства, однією з яких є проблема кіберзлочинності та захисту даних у кіберпросторі. Недостатня захищеність даних у кіберпросторі породжує нові типи злочинів. Ще у 1990 році VIII Конгрес ООН з попередження злочинності і поводження з правопорушниками ухвалив резолюцію, яка закликає держави-члени ООН збільшити зусилля щодо боротьби з комп'ютерною злочинністю, модернізуючи національне кримінальне законодавство, сприяти розвитку в майбутньому структури міжнародних принципів і стандартів запобігання, судового переслідування і покарання у галузі комп'ютерної злочинності [1]. У цьому ж контексті в рамках ООН у 1990 році Генеральною Асамблеєю ООН було схвалено Рекомендацію відносно комп'ютерних файлів і персональних даних, яка спрямована на захист інформації, що має характер персональних даних. Необхідність обговорення проблеми подолання кіберзлочинності у рамках ООН пов'язана з уразливістю будь-якої держави, бо кіберзлочинність не має державних кордонів, і злочинець здатний однаково загрожувати інформаційним системам, розташованим практично у будь-якому місці земної кулі.

Починаючи з 1999 р. Генеральна Асамблея ООН щорічно приймає резолюції під назвою «Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікацій у контексті міжнародної безпеки», в яких підкреслюється занепокоєність міжнародного співтовариства можливістю використання інформаційних технологій та засобів у цілях, несумісних із забезпеченням міжнародного миру та безпеки, а також неправомірним використанням інформаційних ресурсів і можливістю їх використання в протиправних чи терористичних цілях. Відповідно до цих резолюцій держави-члени ООН надають інформацію на ім'я Генерального секретаря щодо загальної оцінки проблем інформаційної безпеки, визначення основних понять інформаційної безпеки, а також доцільність розробки міжнародних принципів із метою

зміцнення безпеки глобальних інформаційних і телекомунікаційних систем та боротьби з інформаційним тероризмом і криміналом [2].

З метою реалізації положень цих резолюцій було створено Групу урядових експертів із питань досягнень у сфері інформатизації та телекомунікацій у контексті міжнародної безпеки. Під час проведення 68-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН було заслухано доповідь про результати роботи групи урядових експертів, що містила перелік загроз у сфері інформаційної безпеки та низку рекомендацій щодо протидії цим загрозам. У вищезазначеному документі рекомендації розділені на три блоки: рекомендації щодо норм, правил та принципів відповідальної поведінки держав; рекомендації щодо заходів посилення довіри та обміну інформацією; рекомендації щодо заходів нарощування потенціалу [3].

У 2003 р. Генеральна Асамблея ООН у резолюції 58/138 висловила заклопотаність зростанням злочинності у сфері інформаційних технологій. У резолюції підкреслювався транснаціональний характер таких злочинів і необхідність вживання скоординованих у світовому масштабі заходів для запобігання їм і їх розслідування [4].

У Резолюції Генеральної Асамблеї 58/199 і в документах XI Конгресу ООН із попередження злочинності і кримінального правосуддя йшлося про неефективність традиційних підходів у боротьбі з кіберзлочинами та захисту інформаційних інфраструктур, про подальший розвиток міжнародного співробітництва у цій сфері. У додатку до зазначеної Резолюції міститься перелік з 11 елементів захисту найважливіших інформаційних структур серед яких: наявність мереж для негайного попередження про загрози у кібернетичному середовищі, співпраця країн з метою відстеження спроб зламу найважливіших інформаційних структур, наявність адекватних матеріальних і процесуальних законів, а також кваліфікованого персоналу для того, щоб держави мали змогу розслідувати спроби порушення захисту найважливіших інформаційних структур та притягнути до відповідальності причетних осіб тощо [5].

Важливість залучення якомога більшої кількості країн до боротьби з кіберзлочинністю пов'язана з проблемою подолання багатьох злочинів міжнародного характеру, таких як відмивання грошей, накроторгівля, порушення авторського права тощо.

Слід також зазначити, що в рамках 11 і 12 Конгресів з попередження злочинності та кримінального правосуддя ООН поставила комп'ютерні злочини в один ряд із міжнародним тероризмом, що свідчить про особливу увагу до даної проблеми з боку світової спільноти.

У травні 2011 р. Міжнародний союз електров'язку (далі – МСЕ) та Управління ООН з наркотиків і злочинності підписали угоду про боротьбу з кіберзлочинністю. Тепер ці організації мають намір зайнятися розробленням правових рамок і юридичних механізмів

протидії загрозам у комп'ютерних мережах. Першим кроком впровадження такої спільної ініціативи стало навчання більше 200 фахівців і 50 поліцейських основам забезпечення кібербезпеки і відстеження незаконної діяльності в Інтернеті.

Для прийняття конкретних заходів, спрямованих на обмеження комп'ютерних загроз, МСЕ ООН розробив Глобальну програму кібербезпеки. Вона визначила основні принципи, цілі та стратегії розробки моделей законодавства у сфері боротьби з кіберзлочинністю та базується на п'яти стратегічних принципах, а саме: 1) правові заходи; 2) технічні та процедурні заходи; 3) організаційні структури; 4) створення потенціалу; 5) міжнародне співробітництво. Щоб отримати допомогу в розробці стратегічних пропозицій для держав-членів, Генеральний секретар МСЕ звернувся до Групи експертів високого рівня (HLEG), які займаються розробкою стратегій в усіх п'яти напрямках роботи [6].

Значну увагу МСЕ приділяє проблемі забезпечення кібербезпеки в країнах, що розвиваються. Зокрема, у 2009 р. було запропоновано проект документу під назвою «Поняття кіберзлочинності: інструкція для країн, що розвиваються». Слід вказати, що МСЕ відіграє важливу роль у питаннях уніфікації технічних стандартів і забезпечення зміцнення довіри та безпеки під час використання інформаційно-комунікаційних технологій.

У рамках ООН розроблено також Основні правила для дітей щодо їх захисту в онлайн-середовищі, Основні правила для батьків, опікунів і вчителів щодо захисту дитини в онлайн-середовищі, Основні правила для директивних органів щодо захисту дитини в онлайн-середовищі, Елементи для створення глобальної культури кібербезпеки тощо. Окремі питання запобігання і розслідування подібних злочинів активно обговорюються в рамках ЮНЕСКО і Міжнародного телекомунікаційного союзу. Цими ж питаннями частково займається Робоча група з управління Інтернетом (WGIG).

Враховуючи вищезначене, слід констатувати, що ООН є універсальним координуючим центром у сфері протидії кіберзлочинності під егідою якого прийнято низку правових актів у цій сфері. Разом із тим, існує низка питань, які потребують подальшого вирішення задля подолання однієї з найбільших загроз сучасності, зокрема: назріла необхідність прийняття універсальної багатосторонньої угоди; удосконалення роботи існуючих інституційних структур у сфері боротьби з кіберзлочинами; підвищення ефективності діяльності національних правоохоронних органів; розширення міжнародної співпраці у цій сфері.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Сироїд Т.Л.

Список використаних джерел:

1. Резолюція A/RES/45/113 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_204.
3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/69/28 «Достиження в сфері інформатизації і телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/69/28>.
4. Доклад групи правительствених експертів по досягненням в сфері інформатизації і телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки A/68/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/disarmament/HomePage/ODAPublications/DisarmamentStudySeries/PDF>.
5. Резолюція Генеральної Асамблеї A/RES 58/138 от 22 декабря 2003 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/502/88/PDF/N0350288.pdf?OpenElement>.
6. Резолюція Генеральної Асамблеї A/RES/58/199 «Создание глобальной культуры кибербезопасности и защита важнейших информационных инфраструктур» от 23 декабря 2003 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/506/54/PDF/N0350654.pdf?OpenElement>.
7. Глобальная программа кибербезопасности (ГПК) МСЭ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ifap.ru/pr/2008/080908aa.pdf>.

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ніколаєвська Аліна Анатоліївна
студент - магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: nikolaevskaya.alin@mail.ru

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, правопорушення, забезпечення прав і свобод.

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. є значним здобутком на шляху реформування кримінально-процесуального права як однієї з основних галузей правової системи України. Важливим питанням, що суттєво впливає на захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального судочинства, був і залишається інститут закриття кримінального провадження. Досудове розслідування закінчується у зв'язку зі здійсненням стороною обвинувачення усіх процесуальних дій, що є необхідними для повного, всебічного і об'єктивного з'ясування обставин кримінального провадження. Однією з форм закінчення досудового розслідування, передбачених ст. 283 нового КПК [3], є закриття кримінального провадження — один з найважливіших актів судочинства, через який забезпечується вирішення вказаного у ст. 2 КПК завдання охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений і жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу.

Кримінальне провадження розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розвивається до повного виконання завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК) [3]. Кримінальне провадження може бути закритим в будь-якій стадії.

Закриття кримінального провадження - це одна із форм закінчення досудового розслідування, що полягає у прийнятті відповідного процесуального рішення.

Значення закриття кримінального провадження полягає у наступному:

1. У кримінальному провадженні припиняються кримінально-правові та кримінальні процесуальні відносини.

2. Закриття провадження свідчить про виконання стадією досудового розслідування всіх своїх завдань.

3. Рішення про закриття кримінального провадження може бути підставою для відшкодування громадяниніві шкоди, завданої незаконними діями органів досудового розслідування, прокуратури і суду (п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону від 1 грудня 1994 року "Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадяниніві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду") [4].

4. Закриття кримінального провадження є реалізацією повноважень компетентними державними органами (слідчим, прокурором). З цього моменту вони втрачають право викликати і допитувати свідків, призначати експертизи тощо. У свою чергу, учасники

досудового розслідування (підозрюваний, потерпілий та інші) звільняються від обов'язку підкорятися процесуальним вимогам слідчого, прокурора.

5. Прийняття цього рішення покладає на слідчого, прокурора обов'язок вжити заходів до усунення наслідків застосування заходів забезпечення кримінального провадження і реалізувати прийняте рішення.

6. Рішення про закриття кримінального провадження є правостановлювальним юридичним фактом. З моменту прийняття цього рішення учасники досудового розслідування отримують право на його оскарження.

Чинним КПК передбачена можливість закриття кримінального провадження як на стадії досудового розслідування, так і під час судового провадження. Зокрема, ч. 1 ст. 284 передбачено, що кримінальне провадження закривається в разі, якщо:

- 1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення;
- 2) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; 3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати;
- 4) набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою;
- 5) помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;
- 6) існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню;
- 7) потерпілий, а у випадках, передбачених КПК, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення;
- 8) стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу;
- 9) стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені статтею 212 КК України, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9-2 розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України [3].

Крім того, ч. 2 ст. 284 КПК встановлено, що кримінальне провадження закривається судом:

- 1) у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності;
- 2) якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених КПК. Цей перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає [3].

Закриття кримінального провадження як форма закінчення досудового розслідування являє собою заключний етап розслідування, на якому прокурор та слідчий підбивають підсумок провадженню, аналізують й оцінюють сукупність зібраних доказів і на їх основі формулюють у постанові висновок про неможливість подальшого провадження через наявність передбачених законом обставин, та вирішують питання, зумовлені рішенням про закриття кримінального провадження.

Враховуючи вищевказане, питання закриття кримінального провадження під час закінчення досудового розслідування має важливе теоретичне і практичне значення та потребує подальшого дослідження і належного вирішення.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бондаренко О.О.

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання кримінального процесу України: Навчальний посібник. – К., 2013. - 304 с.
2. Конституція України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють [...] // ВВР України. - Закон від 01.12.1994, № 266/94-ВР

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ В ЗДІЙСНЕННІ ПРАВ НА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ноздрін Сергій Миколайович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені Каразіна
e-mail: nozdrin_sergiy@ukr.net

Ключові слова: програмне забезпечення, автор, програмне забезпечення, розробка, організація колективного управління майновими правами, інтернет-ресурс, інтернет-піратство.

Останнім часом все частіше постає питання ефективного правового захисту авторських прав на програмний продукт. Така необхідність пов'язана з стрімким розвитком телекомунікаційних технологій, які з кожним днем роблять “телекомунікаційні кордони” між державами більш прозорими. Саме на тлі цих перетворень особливо гостро постає питання боротьби з інтернет-піратством.

Зараз в Україні склалась доволі складна ситуація з приводу правомірного використання програмного забезпечення. Не зважаючи на те, що діюче законодавство містить доволі велику кількість норм щодо регулювання відносин, пов'язаних з реалізацією суб'єктивних прав на об'єкти інтелектуальної власності, кількість випадків неправомірного використання програмного забезпечення є доволі високою.

Говорячи про здійснення суб'єктивних прав на програмний продукт мається мова йдеться про процес реалізації відповідною особою прав, якою вона наділена відповідно до діючого законодавства.

Розглядаючи процес реалізації авторських прав на програмний продукт, тобто здійснення авторських прав на нього, слід говорити про суб'єктивні права автора. Так на думку Клейменової С.М. авторське право в суб'єктивному розумінні становить конкретні особисті майнові та немайнові права, що належать авторові. Отже говорячи про здійснення суб'єктивних авторських прав на програмний продукт йдеться саме про втілення в життя (використання) передбачених діючим законодавством майнових та/або немайнових прав автора чи іншого відповідного суб'єкта [1].

Зазначена думка є доволі слушною, адже саме симбіоз об'єктивної та суб'єктивної складової дозволяють забезпечити максимально ефективне функціонування системи правового регулювання відповідних відносин.

На сьогоднішній день програмне забезпечення має найбільший рівень монетизації серед інших об'єктів авторського права, а тому питання здійснення майнових прав на програмний продукт є доволі актуальним питанням

Так відповідно до ст. 45 Закону України “Про авторське право і суміжні права” суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами: особисто, через свого повіреного або через організацію колективного управління [2].

Серед розробників програмного забезпечення має найбільшу популярність так зване особисте управління майновими правами. Зазвичай це робиться за допомогою видачі відповідної ліцензії або укладання ліцензійного договору, безпосередньо між правовласником (ліцензіатом) та ліцензіаром. Адже відповідно до характеру програмного продукту, його так званій «виключній оборотоздатності», тобто можливості бути

переміщеним за допомогою доволі широкого кола систем зв'язку на необмеженій відстані існує фактична можливість розмістити договір оферти на відповідному електронному ресурсі в мережі Інтернет та надавати змоги його акцепту необмеженій кількості осіб. З першого погляду такий підхід є доволі цікавим та простим, але за цим ховається доволі велика проблема Інтернет-піратства.

Так якщо говорити про програмний продукт, що користується великим попитом на світовому ринку серед користувачів, як наприклад: MS Office, PhotoShop, Windows та інші, слід зазначити, що правовласники таких продуктів майже не в змозі здійснювати контроль за правомірністю використання їх продуктів. Саме тому можливість мати відповідних представників в певній країні, які будуть представляти їх інтереси та забезпечувати здійснення майнових прав на відповідному ринку, стає актуальною. В Україні ці обов'язки можуть взяти на себе так звані організації колективного управління авторськими правами. Адже саме організації колективного управління мають достатній практичний досвід та фахівців, які знайомі з особливостями правового регулювання відносин, для виконання таких функцій.

Не зважаючи на те, що імплементація організації колективного управління авторськими правами у взаємовідносини між правовласником та користувачем програмного забезпечення виглядає доволі слушною та доцільною, існуючі реалії не дозволяють її використовувати на рівні з договором оферти.

Так М.Г. Миколук в своїй роботі “Проблеми охорони авторського права і суміжних прав в мережі Інтернет” [3] наголошує, що з огляду функціонування відповідних організацій існує певний перелік проблем, а саме:

- проблема сум незапитаної винагороди - можливість організації не сповіщати правовласника про отримані грошові кошти на його користь;
- проблема звітності користувачами об'єктів авторського права тощо.

З зазначеним вище важко не погодитись, адже відповідно п. В ч. 1 ст. 49 Закону України “Про авторське право і суміжні права” організації колективного управління повинні виконувати від імені суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і на основі одержаних від них повноважень такі функції: збирати, розподіляти і виплачувати зібрану винагороду за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав, правами яких вони управляють, **а також іншим суб'єктам прав** відповідно до Закону.

Отже, як ми бачимо, цілком ймовірна така ситуація, яка не йде у розріз з діючим законодавством, коли відповідна організація колективного управління отрамає відповідні

виплати від користувача програмним забезпеченням та не виплатить відповідні суми роялті правовласнику поки той до неї не звернеться.

Адже Законом не передбачено обов'язковості виплати відповідних сум роялті правовласникам, з яким не укладено відповідних договорів. В той же час ст. 2 Закону передбачено, що суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами, в тому числі щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій колективного управління, які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплати цієї винагороди. Тобто організація може не виплачувати правовласнику суми роялті, які були зібрані за використання його програмного продукту, поки останній не звернеться до нього з відповідною вимогою. А тут вже цілком справедливо постає питання, яким чином правовласник дізнається про те, що він має звернутись з такою вимогою до відповідної організації.

Говорячи про звітність щодо використання програмних продуктів слід зазначити, що до сьогоднішнього дня не існує механізму контролю використання програмних продуктів фізичними особами. І говорити про отримання роялті від них поки що рано. В той же час говорячи про юридичні особи - це цілком можливе - шляхом закріплення на законодавчому рівні обов'язковості надання відповідної звітності зазначеними особами.

Ще одним позитивним моментом співпраці організації колективного управління та правовласника є відстоювання інтересів останнього в національному сегменті мережі Інтернет. Тобто відстеження піратського контенту та прийняття відповідних дій щодо його видалення та притягнення правопорушників до відповідальності.

Окремо слід зупинитись на законодавчих ініціативах, які покликані вдосконалити ситуацію в зазначеній галузі. До таких ініціатив можна віднести проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо регулювання питань авторського права і суміжних прав", за № 6523 від 15.06.2010 [4] та проект Закону України "Про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав" [5].

Так відповідно до проекту Закону України "Про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав" пропонується визначити правові та організаційні засади колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в Україні, які дозволять врегулювати прогалини, що були зазначені вище.

Говорячи про проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо регулювання питань авторського права і суміжних прав", слід наголосити, що він

покликаний закріпити відповідний перелік дії щодо захисту порушених авторських прав на відповідні об'єкти та визначає часові межі стосовно виконання відповідних дій сторонами правовідносин. Що в свою чергу надає більшої прозорості останнім.

Отже підсумовуючи наведене вище можна дійти висновку, що саме задля забезпечення регулювання відносин між правовласником та користувачами, а також максимально ефективного здійснення авторських прав на програмний продукт може стати в нагоді вдосконалення інституту організацій управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав. Адже правоволодільці, у межах системи колективного управління, уповноважують організації колективного управління здійснювати управління їх правами: відслідковувати використання їхніх творів, вести переговори з можливими користувачами, вдавати їм ліцензії за відповідну винагороду і за певних умов збирати таку винагороду і розподіляти її між правоволодільцями [6]. Саме наявність на ринку таких фахових організацій дозволить забезпечити максимально ефективне здійснення законних прав та інтересів правовласників такого об'єкта права інтелектуальної власності як програмне забезпечення.

А поки потрібних змін не відбулось, управління авторськими правами на програмний продукт за допомогою організацій колективного управління не знаходить широкого втілення в житті і використання ліцензій та ліцензійних договорів є найбільш слушним інструментом здійснення авторських прав.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Єпіфанова Ю.С.

Список використаних джерел:

1. Міщенко О.П. Цивільно-правові способи здійснення авторських прав, Автореферат [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ap.gp.gov.ua/userfiles/file/Academia2016/Mischenko_aref.pdf
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 року // Відомості Верховної Ради України. - 1994 - № 13, ст. 64 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/print1448284183144667>
3. Миколук М.Г. Проблеми колективного управління суміжними майновими правами в Україні / М.Г. Миколук // Університетські наукові записки. - 2013. - №4 (48). - С. 186-190.
4. Проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав”, за № 6523 від 15.06.2010

[Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=37985

5. Проекту Закону України “Про колективне управління майновими правами суб’єктів авторського права і суміжних прав” [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://sips.gov.ua/ua/normative_acts.html

6. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук., О.Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О.П.Орлюк, О.Д. Святоцького. - К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. - 696с.

7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV // Відомості Верховної Ради України – 2003 - №№40-44 – ст. 356 [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Олефіренко Анастасія В’ячеславівна,
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: досудове розслідування, оскарження, слідчий, прокурор, слідчий суддя.

Кримінальною процесуальною формою реалізації конституційного права людини на судовий захист є передбачений главою 26 КПК України порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді під час досудового розслідування.

У зазначеній главі КПК України передбачено чотири окремі порядки оскарження під час досудового розслідування, які відрізняються предметом оскарження, суб’єктом оскарження, суб’єктом та процедурою розгляду та вирішення скарги.

1. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування.

Предметом такого оскарження є рішення, дії та бездіяльність вищевказаних суб'єктів кримінального провадження, які зазначені у ч. 1 ст. 303 КПК України. Їх перелік є вичерпним. Скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді.

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, можуть бути подані перерахованими і зазначеній статті КПК учасниками кримінального провадження слідчому судді протягом десяти днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності.

Скарги розглядаються не пізніше сімдесяти двох годин з моменту надходження відповідної скарги, крім скарг на рішення про закриття кримінального провадження, які розглядаються не пізніше п'яти днів з моменту надходження скарги.

Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про:

- 1) скасування рішення слідчого чи прокурора;
- 2) зобов'язання припинити дію;
- 3) зобов'язання вчинити певну дію;
- 4) відмову у задоволенні скарги.

Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження.

2. Оскарження недотримання розумних строків.

Скарга про недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування може бути подана підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим прокурору вищого рівня, який зобов'язаний розглянути її протягом трьох днів після подання. За результатами розгляду скарги прокурор надає відповідному прокурору обов'язкові для виконання відповідні вказівки.

3. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування.

Перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, наведено у ч. ч. 1, 2 ст. 309 КПК України. Оскарження таких ухвал здійснюється в апеляційному порядку.

Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.

4. Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора.

Скарга слідчого на рішення, дію чи бездіяльність прокурора подається до прокуратури вищого рівня не пізніше трьох днів з моменту прийняття або вчинення оскаржуваних рішення, дії чи бездіяльності.

Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання.

Службова особа органу прокуратури зобов'язана розглянути скаргу протягом трьох днів з моменту її надходження і надіслати своє рішення слідчому та прокурору, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржувалися.

За наслідками розгляду скарги можуть бути прийняті рішення про:

1) залишення рішення чинним, визнання законними вчинених дії чи бездіяльності;

2) зміну рішення в частині;

3) скасування рішення і прийняття нового рішення, визнання незаконними вчинених дії чи бездіяльності і зобов'язання вчинити нову дію.

Рішення службової особи органу прокуратури є остаточним і не підлягає оскарженню до суду, інших органів державної влади, їх посадових чи службових осіб.

Таким чином, з упевненістю можна стверджувати, що інститут оскарження рішень, дій чи бездіяльності службових осіб правоохоронних органів є однією із важливих гарантій захисту прав та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бондаренко О.О.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЛЬОВИХ ФУНКЦІЙ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ШАХРАЇВ У СФЕРІ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА

Опанасенко Наталія Олегівна
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: criminalistics@ukr.net

Ключові слова: шахрайство, організована група, житлове будівництво, організатор, виконавець, рольові функції.

Організована злочинність у сфері житлового будівництва відноситься до найбільш латентних видів злочинної діяльності. У зв'язку з цим вважаємо, що певне криміналістичне

значення має дослідження рольових функцій шахраїв щодо виконання ними певної діяльності у складі організованої злочинної групи.

Варто погодитись з точкою зору В.П. Корж, яка досліджуючи організовану економічну злочинність виділила чотири рівні організованого злочинного утворення: 1) організовані групи, що не володіють корупційними зв'язками; 2) організовані групи, що володіють корупційними зв'язками у владно-управлінських органах; 3) злочинні організації; 4) злочинне співтовариство [1, с. 111]. На думку вченої, слід виділити такі рольові функції в організованій злочинній групі з корупційними зв'язками: організатора злочинної групи – керівника організованої злочинної діяльності; консультантів, радників, референтів з фінансових, виробничих, юридичних та інших питань сфери злочинного бізнесу; менеджерів з питань економічної спрямованості, планування й підготовки злочинної акції; координаторів між партнерами по злочинному бізнесу і правоохоронними органами; безпосередніх виконавців злочинних акцій; охоронців та інших осіб, які забезпечують безпеку злочинному бізнесу, його виконавцям; корумпованих посадових осіб, чиновників, депутатів, політиків [2, с. 88].

Слід зазначити, що організована злочинна група, що вчиняє шахрайство у сфері житлового будівництва структурно має організаційно-керівний та виконавчий склад її учасників, які в залежності від відведеної їм ролі виконують певні кримінальні функції.

Як правильно відмічає М.Г. Шурухнов, лідери злочинних груп поділяються на наступні типи: 1) лідери-натхненники; 2) лідери-організатори; 3) лідери змішаного типу, а також лідери, діяльність яких характеризується великим ступенем активності при здійсненні злочинів і керівництві зусиллями інших співучасників; 4) лідери, які не тільки керують безпосереднім вчиненням злочинів, але і проявляють активну діяльність по створенню злочинних груп і організації їх функціонування [5, с. 212].

Слушною є думка В.П. Корж, яка зазначає, що організатори організованих груп, злочинних організацій у сфері економічних відносин, як правило, поєднують організаційні, адміністративно-господарські та контрольні функції, є ініціаторами створення злочинного утворення, а після його формування здійснюють комплекс різних функцій, у тому числі спрямованих на вчинення економічних злочинів, забезпечення безпеки функціонування організованого злочинного утворення, а також функцій, пов'язаних з управлінням групою, розвитком кримінальної діяльності, легалізацією незаконних доходів [3, с. 122].

Аналіз кримінальних проваджень, за якими були засуджені керівники (організатори) організованих злочинних груп шахраїв у сфері житлового будівництва дозволяє констатувати, що у 75 % випадків організаторами були службові та посадові особи, у 20 % –

приватні підприємці, у 5 % – безробітні, пенсіонери та інші. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень дозволяє зробити висновок про те, що керівники (організатори) організованих груп шахраїв у сфері житлового будівництва є особами зрілого віку. Так, у 69 % випадків організатори вчинили злочин у віці від 35 до 50 років, у 21 % випадків – від 20 до 35 років, у 10 % випадків – від 50 до 65 років. Встановлено, що керівники організованих груп мають високий освітній рівень. Так, аналіз кримінальних проваджень демонструє, що 66 % зазначених осіб мають вищу освіту, а 34 % – середню або середню спеціальну. Вони добре розбираються у правових, економічних і фінансових питаннях, орієнтуються у прогалинах житлового права.

Результати емпіричних досліджень свідчать про те, що керівники (організатори) організованих злочинних груп шахраїв у сфері житлового будівництва користуються повагою у кримінальному середовищі, використовують авторитарну модель управління групою, формують світогляд та систему цінностей усіх членів злочинної групи та впроваджують відповідальність виконавців за невиконання покладених на них обов'язків. Керівники організованої злочинної групи – це емоційно-стійкі особи, які володіють вираженими лідерськими якостями та організаторськими здібностями, мають великий життєвий досвід, авторитет у суспільстві та корумповані зв'язки у владно-управлінських структурах.

Вважаємо, що до основних кримінальних функцій керівника (організатора) організованої злочинної групи доцільно віднести: 1) створення організованої злочинної групи; 2) розробку єдиного злочинного плану, відомого всім учасникам групи, спрямованого на досягнення єдиного злочинного наміру; 3) управління групою, координацію та узгодження дій її членів; 4) фінансове забезпечення діяльності групи; 5) забезпечення безпечного функціонування групи; 6) розподіл обов'язків між членами групи; 7) встановлення корупційних зв'язків з державними службовцями органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які мають владні повноваження у сфері житлового будівництва; 8) встановлення спеціально створених ним правил дисципліни для вчинення зазначених злочинів під його керівництвом; 9) вжиття заходів щодо конспірації особистості організатора; 10) розподіл злочинних доходів між членами групи.

Досліджуючи виконавців організованих злочинних груп слід погодитися з думкою В.І. Кулікова, який спираючись на власні дослідження відмічає, що система виконавців організованої злочинної групи може бути представлена кількома їх різновидами. Автор зазначає, що основне виконавське «навантаження» в організованій злочинній групі несуть не всі особи, а лише їх частина. Серед них особливо виділяються ініціативні виконавці, які, як

правило, або виконують в організованій злочинній групі функції лідерів-виконавців, або змушені бути лідерами зі змішаними функціями, а також особи, які мають вкрай користолюбні прагнення. Другорядні виконавці діють у складі організованої злочинної групи не тільки постійно, але й можуть залучатися епізодично. Вони можуть мати частку від прибутку від явно злочинних операцій і навіть використовуються «втемну» [4, с. 149-150].

Проведені нами дослідження кримінальних проваджень дозволяють виділити рольові функції виконавців організованої групи шахраїв у сфері житлового будівництва. Так, головна роль виконавців полягає у здійсненні конкретних дій, тобто виконанні конкретних інструкцій та розпоряджень керівника групи, що пов'язані з вчиненням шахрайської акції та спрямовані на досягнення злочинного наміру – отримання кримінального доходу. На нашу думку, слід виділити такі основні кримінальні ролі виконавців та їх відповідні функції у складі групи: 1) *менеджер з інвестиційної діяльності* – здійснює пошук потенційних довіритель, пайовиків та інвесторів та переконує їх вкласти грошові кошти в будівництво житлового об'єкту; 2) *експерт-консультант з обліку нерухомості* – надає довірителям неправдиву інформацію щодо збудованих фірмою-забудовником житлових об'єктів та об'єктів, які будуються, пред'являє довірителям фіктивні плани та схеми квартир; 3) *менеджер з рекламної діяльності* – здійснює поширення рекламної інформації про будівельну діяльність фірми-забудовника; 4) *спеціаліст з інформаційних технологій* – здійснює розробку сайту фірми-будівельника, відповідає за програмне та апаратне забезпечення комп'ютерних засобів; 5) *спеціаліст з бухгалтерського обліку* – складає фіктивні документи бухгалтерського обліку і звітності, вносить до них неправдиві відомості щодо фінансово-господарської діяльності фірми-забудовника; 6) *психолог-консультант* – проводить психологічну підготовку безпосередніх співвиконавців вчинення злочину, тестує їхню поведінку в критичних ситуаціях; 7) члени організованої групи, які

безпосередньо або опосередковано виготовляють підроблені документи, відбитки печаток, що необхідні для здійснення будівельної діяльності.

Таким чином, знання слідчим криміналістичної характеристики рольових функцій шахраїв дозволить своєчасно виявити членів організованої злочинної групи, способи їх злочинної діяльності, визначити тактику їх допиту та методи подальшого розслідування шахрайства у сфері житлового будівництва.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Корж В.П.

Список використаних джерел:

1. Корж В.П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности : монография / Корж В.П. – Х. : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 412 с.
2. Корж В.П. Расследование организованной преступной деятельности в сфере экономики : руководство для следователей : учеб.-метод. пособие / В.П. Корж. – Х. : Кроссруд, 2011. – 304 с.
3. Корж В.П. Криминалистическая характеристика криминальных функций членов организованных преступных образований в сфере экономики // Уголовное право : науч.-практ. журн. – 2009. – № 5. – С.121-126.
4. Куликов В.И. Основы криминалистической теории организованной преступной деятельности. – Ульяновск: Филиал МГУ, 1994. – 256 с.
5. Шурухнов Н.Г. Криминалистика: определения, схемы, таблицы, диаграммы, рекомендации: учеб. пособ. для студентов юрид. вузов / Н.Г. Шурухнов. – М.: Эксмо, 2009. – 352 с.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛНЕНИЯ И ОТБЫВАНИЯ НАКАЗАНИЯ В ВИДЕ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ ЖЕНЩИНАМИ

Осипова К.Р.

студентка-магистр юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В.Н. Каразина
e-mail:karolinakaro10@mail.ru

Ключевые слова: женская преступность, исправительные колонии, пожизненное лишение свободы, несовершеннолетние женского пола, женщины-инвалиды, беременные женщины, дома ребенка, дисциплинарный изолятор, помещения камерного типа.

Женская преступность в наше время отличается повышенной жестокостью, агрессивной направленностью, насильственными средствами решения конфликтных ситуаций, подготовкой, продуманностью преступных действий, привлечением к преступлениям своих детей, сожителей, совершением групповых преступлений, высоким уровнем рецидивных преступлений, снижением возраста осужденных.

Причем, данная разновидность преступности напрямую связана с такими асоциальными явлениями как: пьянство, алкоголизм, наркомания, проституция, торговля

людьми. Эти все особенности, естественно, должны учитываться при организации процесса исполнения и отбывания такого наказания как лишение свободы.

Во всех исправительных системах стран мира женщины составляют лишь небольшую часть осужденных к лишению свободы. Подавляющее число их – мужчины, и, соответственно, исправительная система рассчитана на их содержание. Колонии и тюрьмы строятся для мужчин, и часто они практически не пригодны для потребностей женщины, которая оказалась в местах лишения свободы. Что касается Украины, существенных различий между содержанием в исправительных колониях мужчин и женщин относительно оборудования, материально-бытового обеспечения (норма жилой площади - 4 кв. м), питания, лечения, основных требований режима не предусмотрено. Действующее уголовно-исполнительное законодательство не воспринимает физиологические, психологические, психиатрические особенности осужденных женщин.

В Украине осужденные женщины находятся в 12 учреждениях исполнения наказаний для взрослых, и одной колонии для несовершеннолетних. По данным на 1 июля 2012 г., в этих колониях содержалось около 7,5 тыс. женщин. Сейчас в колониях содержатся 3000 женщин, из них осужденных пожизненно - 24.

В соответствии со ст.ст. 18, 150 УИК Украины женщины отбывают наказание в исправительных колониях минимального уровня безопасности с общими или облегченными условиями содержания, колониях среднего уровня безопасности, и секторах среднего уровня безопасности исправительных колоний минимального уровня безопасности с общими условиями содержания.

В колонии минимального уровня безопасности с общими условиями содержания направляются женщины, осужденные к лишению свободы за преступления небольшой, средней тяжести, тяжкие и особо тяжкие преступления. В исправительные колонии этого вида переводятся женщины из воспитательной колонии по достижении 18-летнего возраста для дальнейшего отбывания наказания. Они расположены в областях: Донецкой (Приазовская и Снежнянская), Днепропетровской (Днепродзержинская) Луганской (Краснопартизанская), Одесской (Черноморская), Харьковской (Качановская), Черкасской (Уманская).

В колониях минимального уровня безопасности с облегченными условиями содержания отбывают наказание женщины, впервые осужденные к лишению свободы за преступления, совершенные по неосторожности, преступления небольшой и средней тяжести, а также женщины, переведенные из колоний минимального уровня безопасности с

общими условиями содержания. Сейчас они содержатся в колониях Львовской области (Галицкая), Днепроградской (Орджоникидзевская) и Одесской (Ширяевский) областей.

В исправительных колониях (секторах) среднего уровня безопасности содержатся женщины, осужденные к наказанию в виде пожизненного лишения свободы, а также женщины, которым наказание в виде смертной казни или пожизненного лишения свободы заменено лишением свободы на определенный срок в порядке помилования или амнистии. По общему правилу женщины, осужденные к пожизненному лишению свободы, размещаются в секторах среднего уровня безопасности исправительных колоний минимального уровня безопасности с общими условиями содержания и для них устанавливается режим, предусмотренный для содержания осужденных в исправительной колонии среднего уровня безопасности. Первым сектором среднего уровня безопасности по новому уголовно-исполнительному законодательству был создан в Черниговской колонии № 44 (г. Чернигов), сейчас такой сектор создан в Качановской № 54 колонии (г. Харьков).

Женщины, ранее отбывавшие наказание в виде лишения свободы, содержатся в Черниговской (г. Чернигов), Надержищинский (Полтавская обл.), Збаражской (Тернопольская обл.). Женщины, признанные инвалидами первой или второй группы, направляются в Днепродзержинскую исправительную колонию Днепроградской области.

В Мелитопольской воспитательной колонии Запорожской области отбывают наказание несовершеннолетние лица женского пола.

При учреждениях исполнения наказания (УИН) для женщин созданы участки социальной реабилитации, лечебные учреждения для больных туберкулезом, дерматологическими и венерическими заболеваниями.

Наибольшее количество осужденных, отбывающих наказание в виде лишения свободы, составляют женщины в возрасте от 30 до 40 лет - 37%, женщины до 30 лет - 34%, от 40 до 55 лет - 21%, свыше 55 лет - примерно 8%. Следует отметить, что возрастная социально-демографическая характеристика осужденных женщин в названных группах практически остается без изменений, колебания в разные годы составляет от 1 до 3%.

Характеристика осужденных женщин по образовательному уровню следующая: начальное общее образование имеют 3% осужденных, базовое общее образование - 25%, полное общее образование - 51%, начальное и незаконченное высшее - 17%, полное высшее - не более 3%. По сравнению с прошлыми годами образовательный уровень тех, кто находится сейчас в исправительных колониях, стал значительно выше.

По семейному положению: каждая пятая женщина находится в зарегистрированном браке, разведенные составляют примерно 30%, вдовы - 8%, не состоят в браке - 26%, находятся в незарегистрированном браке - 16%.

Сейчас в исправительных колониях находится более 10% женщин, имеющих детей в возрасте до 6 лет, до 14 лет - более 15%, у 7% женщин дети находятся в домах-интернатах, 3% - лишены родительских прав.

Из общего количества женщин, отбывающих наказание, трудоспособных - 95%, больных алкоголизмом или наркоманией - более 30%.

Можно выделить: а) женщин-инвалидов первой и второй группы; б) больных активной формой туберкулеза; в) достигших пенсионного возраста в возрасте старше 55 лет; г) женщин с беременностью более 4 месяцев; д) женщин, имеющих детей в домах ребенка при исправительных колониях.

Как правило, женщинам, достигшим пенсионного возраста, установленного ст. 26 Закона Украины "Об общеобязательном государственном пенсионном страховании", инвалидам первой и второй групп, больных активной формой туберкулеза, женщинам с беременностью свыше четырех месяцев, женщинам, имеющим детей в домах ребенка при исправительных колониях, разрешается работать по их желанию с учетом заключения врачебной комиссии колонии. (ч. 2 ст. 118 Уголовно-исполнительного кодекса (УИК)). В исправительных колониях на лицевой счет осужденных, привлекаемых к общественно полезному оплачиваемому труду, засчитывается независимо от всех удержаний не менее пятидесяти процентов начисленного им месячного заработка (ч. 2 ст. 120 УИК Украины). Осужденные имеют право приобретать по безналичному расчету продукты питания, одежду, обувь, белье и предметы первой необходимости на деньги, заработанные в колониях, полученные по переводам, за счет пенсии и иного дохода, без ограничения их объема (ч. 1 т. 108 УИК).

За нарушение установленного порядка отбывания наказания женщины направляются в дисциплинарный изолятор с выводом или без вывода на работу не более, чем на 10 суток. Беременные женщины, имеющим ребенка в доме ребенка, инвалиды первой группы в дисциплинарный изолятор и помещения камерного типа не водворяются.

К осужденным женщинам смирительная рубашка не применяется. Запрещается применять меры физического воздействия, специальные средства и оружие к женщинам с явными признаками беременности, лиц пожилого возраста или с выраженными признаками инвалидности, кроме случаев совершения ими группового или вооруженного нападения, угрожающего жизни и здоровью персонала колонии или других человек, или вооруженного

сопротивления (ч. 3 ст. 106 УИК). Смирительная рубашка вообще не может применяться к осужденной женщине.

При исправительных колониях, в которых отбывают наказание осужденные к лишению свободы женщины, в случае необходимости организуются дома ребенка. Осужденные женщины имеют право устраивать в дома ребенка своих детей в возрасте до трех лет. Дом ребенка при исправительной колонии является детским учреждением. В домах ребенка дети находятся под опекой администрации детского учреждения на полном государственном обеспечении, им создаются условия, необходимые для нормальной жизнедеятельности и развития. Если осужденная женщина не изъявила желания проживать в доме ребенка совместно со своим ребенком, ей должна быть предоставлена возможность свободно общаться с ним без ограничений. Не считается ограничением общение женщины со своим ребенком, если от осужденной требуется посещать ребенка во время, свободное от выполнения возложенных на нее обязанностей. Матери-кормилицы и беременные женщины могут получать продуктовые посылки (передачи) в ассортименте, который определяется медицинским заключением. Осужденные женщины могут проживать со своими детьми в возрасте до трех лет в доме ребенка, для этого администрация исправительной колонии создает необходимые условия для проживания и контроля за поведением женщин в доме ребенка. Осужденные женщины с беременностью свыше четырех месяцев или имеющие при себе детей в возрасте до трех лет в случаях, если к ним не применяется освобождение от отбывания наказания в соответствии со ст. 83 Уголовного кодекса Украины, направляются администрацией исправительной колонии для дальнейшего отбывания наказания в исправительную колонию, при которой имеется дом ребенка. Посещение близкими родственниками ребенка, находящегося в доме ребенка, и условия их общения определяются центральным органом исполнительной власти, обеспечивающим формирование и реализацию государственной политики в сфере исполнения уголовных наказаний. Дети, находящиеся в доме ребенка, с согласия родителей могут передаваться их родственникам и с согласия родителей и решению органа опеки и попечительства - другим лицам или по достижении трехлетнего возраста направляются в соответствующие детские учреждения. Спорные вопросы между матерью и отцом относительно места проживания ребенка решаются органом опеки и попечительства. Если у матери ребенка, достигшего трехлетнего возраста, неотбытая часть срока наказания не превышает одного года, и она добросовестно выполняет свои материнские обязанности, пребывание ребенка в доме ребенка может быть продлено администрацией исправительной колонии до освобождения матери. Кормящие и беременные женщины получают посылки (передачи) специально по медицинским

рекомендациям. Сейчас Государственной уголовно-исполнительной службой Украины по договоренности с Швейцарским Бюро сотрудничества в Украине внедряют в Черниговской колонии проект "Женщины и матери с детьми в тюрьме".

В последние годы в колониях содержалось в среднем около 70 женщин, имеющих детей до 3-летнего возраста, или родивших их в колонии. Для них по закону (ч. 3 ст. 115 УИК Украины) создаются улучшенные жилищно-бытовые условия и устанавливаются повышенные нормы питания. Инвалидам первой и второй групп, женщинам с беременностью свыше четырех месяцев, не работающим женщинам, имеющим детей в домах ребенка при исправительных колониях, женщинам более пятидесяти пяти лет (если они не получают пенсии), а также лицам, освобожденным от работы по болезни, в том числе больным активной формой туберкулеза, коммунально-бытовые услуги предоставляются бесплатно.

Процесс исправления и ресоциализации осужденных женщин осложняется тем, что во время пребывания в местах лишения свободы разрушаются семьи, теряются родственные связи, примерно 2/3 осужденных женщин совсем не имеют длительных свиданий с родными, 40% не получают посылок и передач, даже не переписываются, 6% не обеспечены жильем. Поэтому важное значение приобретает эффективная организация карательно-воспитательной работы в колонии. Ученые и практики утверждают, что длительное пребывание женщин в условиях физической изоляции от общества разрушает их психику, многие из них находятся в депрессивном состоянии, замкнутые, апатичны, равнодушны к окружающим, склонны к самоубийству, другие, наоборот, становятся агрессивными, возбужденными, склонными к нарушениям режима. В определенной мере такая ситуация смягчается тем, что во всех колониях созданы комнаты психоэмоциональной разгрузки, психологи колоний проводят психодиагностическую и коррекционную работу, применяют групповые и индивидуальные занятия, тренинги с осужденными на основании изучения их личности с помощью различных тестов, методик, привлекают к работе самодеятельных организаций, культурно-массовой, физкультурно-оздоровительной работы, к обучению в школах (курсах) подготовки к освобождению.

Примерно 35-40% женщин освобождается из учреждений исполнения наказания условно-досрочно, каждая третья - отбывает назначенный срок наказания полностью. Что касается освобождения по акту амнистии, то оно до 1996 г. не проводилось, а после этого по данному основанию освобождается примерно около 40% ежегодно. Помилование в течение последних 10 лет применяется только к 2% женщин.

Необходимо отметить, что наше общество еще не готово к адекватному восприятию и оценке женской преступности, пониманию личности преступницы, объяснению причин преступного поведения женщин. Совершение женщиной любого преступления, а особенно насильственного, почти всегда расценивается как явление чрезвычайное, и окружающими воспринимается очень остро и болезненно. Освобожденные от отбывания наказания женщины, особенно отбывавшие длительные сроки лишения свободы, как бы выталкиваются из окружающей среды, а приобретенное клеймо преступницы существуют с ними довольно долго, иногда остается на всю оставшуюся жизнь. Отсюда у них возникают довольно значительные трудности и проблемы ресоциализации после освобождения, получения социальной помощи, бытового и трудового устройства.

Научный руководитель: д.ю.н., проф. Трубников В.М.

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВИНИКНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОМИЛОК

Павленко Анна Володимирівна
здобувач кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: anet110616@ukr.net

Ключові слова: адміністративна помилка, суб'єктивні та об'єктивні причини, умови виникнення помилок

При розробці проблеми будь-якої правової категорії виникає питання про причини її появи, не складає виключення з цього порядку і проблема адміні-

стративних помилок. Складна взаємодія різних обставин дійсності, їх вплив на діяльність органів виконавчої влади та їх посадовців (службовців) породжують адміністративні помилки.

Однією з ключових причин виникнення помилок можна назвати протиріччя між волею і волевиявленням. Не даремно А.Б. Лисюткін писав, що помилки спотворюють владну державну волю в конкретних правових відносинах, що являються результатом правозастосовчої діяльності [3, с.146].

Адміністративна помилка виникає в результаті протиріччя волі і волевиявлення держави в особі органів виконавчої влади, або, іншими словами, в результаті протиріччя волі суб'єкта публічного управління правам і свободам людини і громадянина, інтересам держави,

суспільства, організацій. Такий механізм утворення цього виду помилок. Від нього похідні усі причини їх появи. «Причини – це ті негативні явища і процеси, які породжують помилки в професійній юридичній діяльності». Для плідного дослідження такого механізму виникнення адміністративних помилок необхідно виявити не лише їх каузальну (причини) але і кондиціональну (умови) природу [2, с. 59].

Класифікація причин і умов настання адміністративних помилок у зв'язку із складністю і значною різноманітністю досліджуваного правового явища вимагає використання системного різнобічного підходу.

Причини та умови виникнення помилок слід поділити на об'єктивні, суб'єктивні і об'єктивно-суб'єктивні. Взаємозв'язок цих чинників підтверджується на близькій помилці правовій категорії – правопорушенні. Всяка дія середовища може робити на людину та її свідомість позитивний або негативний вплив. Але вибір рішення, варіанту поведінки залежить від свідомості людини. Будь-яке правопорушення, як і правомірна дія, має причини і умови, що кореняться як в об'єктивній дійсності, так і в суб'єктивних якостях людини. Але об'єктивні чинники не можуть зменшити значення інтелекту і волі людини, без участі якого неможливе здійснення правопорушення.

Суб'єктивні причини і умови пов'язані, передусім, з психічною діяльністю особи, що зробила помилку. До них відносяться обставини, обумовлені властивостями особи посадовця (службовця) – інтелект, освіта, потенціал до саморозвитку, професіоналізм, культура і тому подібне.

Більшість адміністративних помилок має в основі суб'єктивні причини, наприклад, неуважність, недбалість, неправильна інтерпретація, професійна неписьменність, самонадійність і т. п.

До об'єктивних причин і умов появи адміністративної помилки слід відносити ті чинники, які не пов'язані з психікою суб'єкта, а існують незалежно від нього. Наприклад, політична або економічна ситуація в країні, відсутність необхідних організаційних або технологічних умов праці, наявність протиріч в законодавстві, недосконалість та неоднорідність правосвідомості і юридичної практики, слабе матеріально-технічне забезпечення органів державної влади, відсутність єдиної правової політики в діяльності адміністративних органів, велика службова завантаженість і тому подібне. Оскільки ці причини сприяють настанню адміністративних помилок, то, створивши комплекс необхідних заходів по їх усуненню або зменшенню їх дії, можна понизити вірогідність виникнення помилок [1, с. 55].

Причини настання помилок можна виділити в два великих блоки, як це запропонував А.Б. Лисюткін: загально-правовий та організаційно-правовий. До першого відносяться стан

правової культури і правосвідомість органів виконавчої влади, відсутність ієрархічної системності в правотворчій діяльності і її результатах, суперечність діючого законодавства, низький професійний рівень державних службовців. До другого – слабе матеріально-технічне та інформаційне забезпечення органів державного управління, слабка наукова організація праці і др. [3, с. 333].

В юридичній літературі також виділяють внутрішні та зовнішні причини і умови помилок. Внутрішні причини і умови знаходяться у рамках адміністративних правовідносин і залежать від їх змісту, диспропорцій і тому подібне. До них можна віднести суперечність адміністративних правових норм, дефекти адміністративної практики, відсутність чіткого механізму відповідальності. Зовнішні причини знаходяться за межами адміністративних правовідносин і впливають на них опосередковано (наприклад, політична і економічна ситуація в країні).

Класифікацію причин і умов виникнення помилок можна провести і по інших підставах. У будь-якому випадку важливе зауваження С.А. Шейфера відносно слідчих помилок, яке справедливо і по відношенню до адміністративних: система причин є не лінійною, а багаторівневою: - перший рівень – безпосередні причини помилок (недоліки планування роботи, неправильне тлумачення норми права і тому подібне); - другий рівень – чинники, що породили причини першого рівня (непрофесіоналізм, некомпетентність, недобросовісне відношення посадовця і тому подібне); - третій рівень – чинники загальнішого характеру (низький рівень правосвідомості суспільства, недоліки підготовки кадрів, погана економічна ситуація і тому подібне) [4, с. 149].

Для адміністративної помилки потрібне використання багаторівневої моделі, що включає два рівні: 1) найзагальніші причини, в першу чергу організаційні і соціально-правові (наприклад, недоліки нормативно-правового регулювання системи і структури виконавчих органів державної влади, неефективне планування адміністративної діяльності посадовців, неправильне тлумачення норми права, недоліки підготовки кадрів органів виконавчої влади, низький рівень правосвідомості суспільства, слабе використання судового контролю та інших способів забезпечення законності; 2) фактори, які породжують причини першого рівня – переважно причини суб'єктивного характеру (наприклад, некомпетентність керівництва органа виконавчої влади, зневажливо-нігілістичні відносини державного службовця до посадових обов'язків).

Також слід зазначити, що велика кількість помилок здійснюється через колізії в законодавстві, що породжують нові умови виникнення чергових адміністративних помилок,

наприклад, викликаних неправильним тлумаченням норм права, відсутністю єдиної правозастосовчої адміністративної практики по колізійним питанням.

Однією з важковирішуваних, але частих причин появи помилок слід назвати конфлікт інтересів в адміністративній діяльності різних суб'єктів права. Конфлікт інтересів в системі державної громадянської служби за своєю природою і змістом є у більшій мірі моральним протиріччям між державними або громадськими інтересами в межах компетенції посади державної цивільної служби і особовими інтересами особи, що заміщує цю посаду. Хоча в центрі конфлікту інтересів не завжди знаходиться особова матеріальна, політична або інша зацікавленість державного службовця, це саме по собі є причиною багатьох посадових зловживань і злочинів. У ряді випадків конфлікт інтересів обумовлений інституціональною недостатністю організації системи державної влади і управління, відсутністю реальних механізмів подолання негативних наслідків використання посадових повноважень та можливостей в особистих цілях, що і призводить до скоєння адміністративних помилок [1, с.62-63].

Таким чином, проблема виникнення адміністративних помилок носить багатоаспектний характер. Їх настання обумовлене великою кількістю чинників об'єктивної та суб'єктивної реальності, що свідчить про відсутність універсальної та абсолютної класифікації усіх причин і умов появи цього правового явища. Усі причини адміністративних помилок існують взаємопов'язано, зустрічаються в різних поєднаннях, одні виникають з інших, утворюючи єдину систему. Повністю виключити адміністративні помилки неможливо, оскільки, по-перше, не можна передбачати усі обставини їх здійснення, а по-друге, неможливо виключити негативний вплив людського чинника. Проте це абсолютно не заперечує, а навпроти, припускає активну роботу по попередженню і подоланню адміністративних помилок в діяльності органів виконавчої влади.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Гришина Н.В.

Список використаних джерел:

1. Бочарникова Н.А. Административная ошибка: правовое содержание, значение и основные направления преодоления: монография / Н.А. Бочарникова. – Воронеж: Издательство-полиграфический центр «Научная книга», 2013. – 191с.;
2. Карташов В.Н. Профессиональная юридическая деятельность: вопросы теории и практики: учебное пособие. Ярославль: Яросл.гос.ун-т, 1992. – 256с.;
3. Лисюткин А.Б. Юридическое значение категории «ошибка»: теоретико-методологический аспект: Монография. - Саратов, 2001. - 348с.;

4. Шейфер С.А. Понятие, структура и причины следственных ошибок// Вопросы юридической техники в уголовном и уголовно-процессуальном законодательстве: науч.ст. Ярославль: Изда-во Яросл.ун-та, 1997. – 201с.

ПРАВОВА ОХОРОНА СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Павленко Аліна Олександрівна
студент – магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н Каразіна
e-mail: alkaramelka@mail.ru

Ключові слова: правова охорона, авторське право, суміжні права

Правова охорона авторських та суміжних прав базується на нормотворчій, організаційно-адміністративній, контролюючій, захисній та інших видах діяльності спеціальних державних органів. Перша проблема яка виникає при розгляді даної теми є те, що охорона інтелектуальної власності залежить не тільки від правотворчої та захисної діяльності держави, а також і від самих володільців майнових та особистих немайнових прав, які, як суб'єкти приватного права, повинні сприяти правотворчій і правоохоронній діяльності держави при реалізації та захисті своїх прав. Вирішенням цієї проблеми Вахонєва Т.М, Гаркава А.С. Вони зазначили, що правова охорона авторських та суміжних прав в Україні – це створення на національному та міжнародних рівнях можливості суб'єктам авторського та суміжного права набути, реалізувати та захистити закріплене у нормативному порядку право інтелектуальної власності.

Шишка Р.Б пише про те що в Україні сформована певна система охорони прав інтелектуальної власності, що включає певний спектр підходів до забезпечення правового режиму об'єктів права інтелектуальної власності і захист прав суб'єктів. З цього випливає, що юридичне закріплення та захист авторських та суміжних прав є основою їх правової охорони.

На думку Шишки Р.Б в Україні функція охорони авторських та суміжних прав загострилась із проявом інтеграційних процесів.

Проблема, яка повинна бути вирішена, є забезпечення охорони прав суб'єктів авторського права та суміжних прав в циклі реалізації свободи творчості та забезпечення реалізації майнових прав в умовах ринкової економіки.

Також проблемою є те що в Україні нав'язується модель адміністрування у сфері охорони прав авторських та суміжних прав, що потребує додаткових коштів і затрат, суперечить концепції адміністративної реформи. Концептуальною спрямованістю чинного законодавства України у сфері інтелектуальної власності та цивільного права є охорона та захист прав авторів. Основною ланкою у системі охорони повинні бути саме її володільці. Якщо власність зобов'язує, то це рівною мірою поширюється і на інтелектуальну власність. Звідси її володільці мають брати активну участь в охороні своїх прав на основі і з використанням можливостей чинного законодавства, державних і громадських інститутів, в тому числі спеціально створених з цією метою. [3, с. 30]

Калениченко П.А у своїй праці «Проблеми охорони авторського права та суміжних прав в мережі інтернет» визначає що досить важливою і актуальною є проблема дослідження охорони авторського та суміжних прав на музичні твори, виконання й фонограми у мережі інтернет. Закон України «Про авторське право і суміжні права», як і більшість іноземних авторських законів, не наводить переліку об'єктивних форм вираження творів і об'єктів суміжних прав, залишаючи це на розсуд доктрини, вочевидь через те, що об'єктивні форми вираження нематеріальних об'єктів перманентно змінюються й модифікуються, відображаючи особливості технічного й загалом суспільного поступу. [4, с. 192]

Широко відомими проблемними аспектами правової охорони творів (об'єктів суміжних прав) у мережі інтернет, що стосуються передусім охорони прав на музичні твори (виконання, фонограми), є питання місця витребування правової охорони в разі порушення авторського та/або суміжних прав у всесвітній мережі, а також питання визначення суб'єкта юридичної відповідальності за порушення авторського права (суміжних прав) у мережі інтернет.

Для вирішення наведених вище проблем і вдосконалення правового регулювання відносин щодо використання творів (об'єктів суміжних прав) у мережі інтернет Калениченко П.А пропонує ввести зміни в акти цивільного законодавства. Зокрема було би доцільно закріпити в ст.ст. 441, 453 та 454 Цивільного кодексу України та ст.ст. 15, 39, 40 Закону України «Про авторське право і суміжні права» дві нові субправомочності: «електронний запис» а і «електронне розповсюдження». [4, с. 196]

Кетраль А.А визначає що боротьба з інтернет – піратством та охорона авторського права і суміжних прав у всесвітній мережі є однією з найактуальніших проблем на шляху становлення України як сучасної правової держави. Аналізуючи її теоретичні та практичні аспекти, нормативно-правова база, що регулює відносини у зазначеній сфері, не дозволяє ефективно впливати на порушників – провайдерів та користувачів незаконного контенту. Тому для покращення ситуації що склалася, необхідно в першу чергу, звернутися до

зарубіжного досвіду і прийняти відповідні закони. Законодавство у сфері охорони авторського права та суміжних прав має велику потребу у систематизації та реформуванні. Тому необхідно на законодавчому рівні вирішити низку питань, що стосуються відповідальності осіб за порушення ними прав на об'єкти авторського права і суміжних прав, у випадку їх не правомірного порушення. [5, с. 359]

Роблячи висновок варто зазначити, що наведенні вище проблеми є не вичерпні. Існує чимало проблем охорони суміжних прав в Україні. Головне прагнення України стати рівноправним членом, зокрема європейського культурного простору. Для цього потрібно проводити подальше вдосконалення, законодавства у сфері інтелектуальної власності. Адже правова охорона має велике значення для можливості функціонування інституту авторського права та суміжних прав в Україні.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Мічурін Є.О.

Список використаних джерел:

- 1.Вахонєва Т. М. Особливості правової охорони та захисту авторських та суміжних прав в Україні / Т. М. Вахонєва, А. С. Гаркава // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3–2. – С. 112–117
- 2.Шишка Р.Б. Охорона права інтелектуальної власності у цивільному праві України: Монографія. - Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. - 424 с.
3. Калениченко П.А Проблеми охорони авторського і суміжних прав у мережі Інтернет // Часопис Київського університету права. 2009 – 2 с.192-199.
- 4.Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: захист від контрафакції, піратства та плагіату [текст]: матеріали III всеукр. наук. – практ. конф., Одеса, 9 жовтня. 2012 р.[за заг. ред. О.І Харитонові, Р.Є Еннан,, Г.О Ульянова] 2012.- 373 с.

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО З'ЯСУВАННЯ ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «ІНФОРМАЦІЯ»

Пахомова Ірина Анатоліївна
к.ю.н., старший викладач кафедри
державно-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

Наш час характеризується незміримим зростанням значення науки та освіти, утвердженням нової парадигми розвитку суспільства. Його основним капіталом постають

знання та інформація, а визначальним – людина-професіонал як носій сучасних умінь, навичок і знань.

Управління в суспільстві не можна уявити без інформації, тих даних, відомостей, що характеризують стан, цілісність системи у певний момент; показують, якою є мета системи і чи досить точно система йде до мети, якими є відхилення від заданої мети і в чому їх причина. Інформація – спосіб зв'язку елементів системи один з одним, кожного з елементів із системою в цілому, а системи в цілому із середовищем [1].

Інформація як явище стала об'єктом особливої уваги дослідників у першій половині ХХ ст., коли розвиток технічного прогресу призвів до значного вдосконалення друкованої справи, засобів телефонного і радіохвильового зв'язку, виникнення електронних машин обробки даних. Спочатку під словом «інформація» мали на увазі «подання», «поняття», потім – «відомості», «передачу повідомлень». Сучасний поліваріативний підхід до встановлення сутності інформації передбачає розуміння її як притаманну людині якість у межах можливостей її мозкових функцій, властивості (риси) оточуючого світу, взаємодію предметів між собою, виключно ідеальний об'єкт, уявний образ. Так чи інакше, але через різнобічність свого змісту сьогодні інформація стала феноменом дійсності [2, с. 253].

Феноменальність інформації як явища полягає у її універсальному характері і можливості використання в будь-якій сфері людської життєдіяльності. Відповідно, інформація стає в однострій з категоріями матерії і енергії, перетворюється у дедалі більш широке поняття.

Унаслідок цього трансформується і удосконалюється визначення інформації, що більш повно віддзеркалює її сутність і зміст. У сучасних трактуваннях інформація виступає як сукупність знань, відомостей і зв'язків між ними. Інформація, як зауважує С.І. Лопатін, є єдиним видом ресурсів, який не тільки не виснажується, але й збільшується, якісно удосконалюється і разом з тим сприяє найбільш раціональному і ефективному використанню решти ресурсів, їх заощадженню, а у низці випадків – розширенню і створенню нових [3, с. 231].

Разом із тим, опрацювання значного масиву спеціальної наукової літератури дає підстави заключити, що, визначаючи зміст категорії «інформація», кожен дослідник, виходячи із загального поняття інформації, трансформував його на ту галузь знань, яка його цікавить. Звідси і різниця у трактуваннях інформації, яке залежить від предметної області знань, цілей і завдань, що ставляться перед отримувачами інформації [4, с. 2].

Технічне визначення інформації виникає у першій половині ХХ ст.: у 1928 р. Р. Хартлі уперше дав кількісне визначення інформації, а у 1946 р. світ побачила книга К.

Шеннона «Математична теорія зв'язку», у якій інформації вже надається статичне визначення [5, с. 48]. Соціологія досліджує інформацію як будь-яке повідомлення (текст), що вміщує якісь відомості (нове знання) відносно того чи іншого об'єкта (предмета повідомлення) [6, с.21]. У теорії журналістики інформацію розглядають як опис фактів, що пов'язаний з публіцистикою, а філософська наука розглядає інформацію як атрибут всієї матерії, якість всіх без виключення матеріальних об'єктів: як живих, так і неживих [7, с. 65]. У свою чергу, фізиків цікавить кількісний аспект інформації, технічні можливості оперування нею незалежно від якісних характеристик.

Слід відзначити, що в останній час у науці спостерігається домінування політологічних досліджень інформації, що, як справедливо зазначає В.О. Кір'ян, призводить до вихолощування правової складової, хоча, саме завдяки їй, інформаційні відносини набувають власної системності. Очевидним є те, що категорія «інформація» опинилася у центрі уваги юриспруденції, головним чином, завдяки технологічному буму, результатом якого стало пристосування інформаційних технологій до потреб функціонування правової системи держави. У свою чергу, саме у правовій системі і сформувався новий різновид інформаційних правовідносин і законодавче визначення поняття інформації [8].

Апелюючи до положень Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ під інформацією законодавець розуміє будь-які відомості та (або) дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [9]. Легальне визначення інформації можна розглядати як «нейтральне», тобто таке, що нічого істотного не розкриває, але допускає відносно широке тлумачення. Це, як справедливо зауважують Є.А. Войніканіс і М.В. Якушев, дозволяє реформувати законодавство будь-якої галузі і при цьому не зачіпати основоположень [10, с. 2]. Що ж до тлумачення інформації юридичною наукою, слід зазначити, що інформацію здебільшого досліджують, сприймаючи її як дані про суспільство, державу і правову дійсність, що формуються у процесі розвитку суспільних відносин й існують та зберігаються на спеціальних носіях. Для юридичної науки головним поняттям у цій сфері є інформаційні суспільні відносини. Такі відносини слід розглядати, як зазначає Д.В. Грибанов, як соціальний зв'язок між людьми, що виникає з приводу інформації [11, с. 15]. У цьому контексті інформація є об'єктом, на який спрямований регуляторний вплив права, чинного законодавства. Також система державної служби і державного управління постійно зіштовхується з великим масивом різнопланової інформації. Виходячи з цього, інформацією у сфері державної служби ми пропонуємо називати спеціальні відомості і дані про цілі, поточний стан та пріоритетні напрями державної управлінської діяльності, що

формується і використовуються у процесі виконання державними службовцями професійних обов'язків.

На завершення можна констатувати, що як об'єкт правового регулювання інформація регулюється актами національного законодавства різних галузей, що вказує на важливість раціонального використання інформаційних ресурсів у всіх, без виключення, секторах суспільного життя.

Список використаної літератури:

1. Державна служба : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю.В.Ковбасюк (голова), О.Ю.Оболенський (заст. голови), С.М.Серьогін (заст. голови) [та ін.]. – К. ; Одеса : НАДУ, 2012. – Т. 1. – 372 с.

2. Дюжев Д.В. Информация как объект правового регулирования в современном мире / Д.В. Дюжев // Наука, релігія, суспільство. – 2006. – № 4. – с. 252–258.

3. Лопатін С.І. Роль і значення інформації в адміністративно-правових відносинах / С.І. Лопатін // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – 2005. – № 49. – С. 230–235.

4. Серевин В.А. Правовое регулирование информационных отношений / В.А. Северин // Юрист. – 2001. – №7. – С. 2–10.

5. Лийв Э.Х. Инфодинамика. Обобщенная энтропия и негэнтропия / Э.Х. Лийв. – Таллин.; Типография АО Юхисэлу. – 1998. – 200 с.

6. Грушин Б.А. Массовая информация в советском промышленном городе: Опыт комплексного социологического исследования [Б.А.Грушин, Л.Н.Федотова, Е.Я.Таршис и др.; Под общ. ред. Б.А.Грушина, Л.А.Оникова]. – М.: Политиздат, 1980. – С. 20.

7. Измайлова Е.В. Информация в коммерческих отношениях / Е.В. Измайлова // Вестник Московського университета. Серия 11 «Право». – 2005. – № 1. - С. 62–79.

8. Кір'ян В.О. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.О. Кір'ян. – К, 2013. – 20 с.

9. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – Ст. 650.

10. Войниканис Е.А. Информация, Собственность. Интернет: традиция и новеллы в современном праве / Е.А. Ворйниканис, М.В. Якушев. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 176 с.

11. Грибанов Д.В. Информация как объект правового регулирования. Теоретический аспект / Д.В. Грибанов // Юрист. – 2003. – № 1. – С. 14–15.

РОЛЬ МЕДІАЦІЇ У ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

Певко С.Г.,
студент 5 курсу,
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: Stanislav.pevko@mail.ru

Ключові слова: медіація, спір, вирішення, стадії.

У сучасному світі суспільство намагається вирішувати спірні питання, що виникають із правовідносин не шляхом звернення до суду, а шляхом досудового та внесудового вирішення спору. На даний час існує три шляхи альтернативного вирішення спору: шляхом переговорів, шляхом медіації, звернення до третейського суду. Медіація є середнім між двома іншими шляхами.

Медіація в її сучасному розумінні знайшла відображення у директиві Європейського парламенту і Ради ЄС «Про деякі аспекти медіації в цивільних і комерційних справах», що набрала чинності у травні 2008 року. Дана директива відіграє важливу роль у світі і схвалена 27 членами ЄС, а це означає, що значна кількість західних країн признала її орієнтиром. Європейський Кодекс поведінки медіаторів (European Code of Conduct for Mediators) був розроблений ініціативною групою практикуючих медіаторів – представників більше 30 європейських організацій, що займаються альтернативними способами вирішення спорів, при підтримці європейської комісії і прийнятий на конференції в Брюсселі.

Термін «медіація» походить від латинського *mediatio* – посередництво; аналогічне значення мають слова *mediation* (англ.), *médiation* (фр.). Кожний у межах свого розуміння може дати свою дефініцію цьому поняттю. У соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму регулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів. Учений Х. Бесемер визначив медіацію як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони [8, с. 12].

Формальне визначення медіації (або мирової угоди) було наведено у статті 1 Типового закону Комісії ООН з міжнародного торгового права (далі – ЮНСІТРАЛ) за 2002 р. щодо міжнародних комерційних угод.

Медіація, це альтернативний спосіб вирішення спору між сторонами шляхом залучення третьої сторони для сприяння у вирішення спору.

Медіація спрямована на те, щоб у строго конфіденційній і позасудовій процедурі допомогти сторонам конфлікту в пошуку рішення, яке буде відповідати їхнім інтересам. Сторони під керівництвом медіатора є активними учасниками процесу медіації та відповідально працюють над вирішенням конфлікту [3;206].

Для здійснення вищевказаної процедури існують такі принципи:

добровільність

конфіденційність

нейтральність медіатора

відповідальність сторін

взаємоповага і рівноправність сторін

відкритість результату

Роль медіатора відрізняється від ролі адвоката або консультанта (психолога).

Медіатор:

- зобов'язаний бути нейтральним
- орієнтований на досягнення чітких угод між учасниками конфлікту
- орієнтований на майбутнє, яке хотіли б бачити учасники конфлікту
- відповідальний за структуру процесу медіації та контролює його, але не впливає

на його результат

Що істотно відрізняє медіацію від судового процесу.

Медіація – структурний процес, який звичайно обмежений однією або декількома сесіями. Сторони економлять час, грошові витрати, емоційні сили, присутня можливість уникнути великих матеріальних втрат, зберегти репутацію, а також можливість комунікації в майбутньому. Рішення приймають самі сторони, а не хтось за них. Рішення відповідає інтересам усіх сторін, а не однієї як у випадку рішення в суді [4;76].

Також, при проведенні медіації можуть враховуватися емоційні та особисті аспекти суперечки і може бути індивідуально визначена її організація, включаючи тимчасові витрати.

Процедура медіації складається із стадій:

Стадія 1. Формування структури і довіри.

На цій стадії закладаються основи взаємовідносин сторін у процесі медіації та забезпечення їх розуміння і прийняття учасниками. Створюється комфорт, комунікація і закладається можливість контролю з боку медіатора.

Другий крок - визначення ролей, що будуть виконуватись учасниками в ході переговорів. Далі – обговорення і прийняття правил поведінки та способів забезпечення дотримання таких правил.

На третьому кроці учасники конфлікту висловлюють власне бачення проблеми, виявлення прихованих проблем.

Четвертий крок – це вивчення очікувань учасників, заслуховування побажань, прогнозування можливостей задоволення очікувань і підбір техніки ведення процедури.

Стадія 2. Аналіз фактів і виявлення проблем.

Для того щоб вимагати від сторін вироблення рішень, усі учасники повинні володіти однаковим обсягом інформації і добре розуміти стан проблемного питання. Адже для того щоб розв'язати конфлікт, спочатку потрібно добро розуміти його причини і природу. Задача медіатора на цій стадії – виявити всі існуючі проблеми та визначити по яким питанням сторони бажають досягти компромісу, а також скоординувати черговість їх розгляду.

Стадія 3. Пошук альтернативних сценаріїв.

Ця стадія має бути спрямована на пошук найбільш ефективного способу вирішення спірних питань. Після вивчення усіх проблем і визначення головних, проведення заслуховування сторін з приводу шляхів вирішення проблем, фіксування пропозицій. Далі проводиться аналіз отриманих пропозицій на предмет їх відповідності наступним критеріям:

- Прогнози розвитку подій у випадку прийняття даного рішення;
- Наслідки, що виникнуть після прийняття рішення;
- Юридичні і фінансові ресурси, що сприяють/не сприяють виконанню даного рішення;
- Нові обставини, що можуть виникнути під час виконання даного рішення.
- На цій стадії медіатор виконує дві важливі задачі:
- Допомагає сторонам краще сформулювати ті пропозиції, що вже наявні.
- Стимулює учасників конфлікту до пошуку нових пропозицій, які будуть взаємовигідними.

Стадія 4. Переговори і прийняття рішення.

Головним завданням цієї стадії є спрямування учасників на спільну роботу щодо розвитку компромісів по значимих проблемних питаннях. Роль медіатора на цій стадії у тому, щоб інформувати учасників про процедури і технології, здатні допомогти у прийнятті ефективного рішення. Далі медіатор контролює організаційно-технічну сторону переговорів, тоді як перемовини по суті ведуть самі сторони.

Стадія 5. Оформлення результатів процедури медіації.

Медіатор організовує складення плану, уточнює формулювання і фіксує прийняті сторонами рішення. У процесі вироблення прийнятної для сторін спору угоди у першу чергу фіксуються ті положення, по яких сторони досягли згоди. Ідеальна підсумкова угода про

врегулювання спору це рівноправні, законні і тверді зобов'язання, що були вироблені сторонами в результаті перемовин і з якими погоджується сторони конфлікту. Особливу увагу необхідно приділяти процедурі підписання виробленого і прийнятого сторонами договору.

Стадія 6. Підписання і затвердження угоди про мирне врегулювання спору.

На цій стадії медіатор разом із сторонами визначає, які механізми забезпечать найбільш швидке і дієве виконання сторонами угоди і які ресурси і способи забезпечення виконання зобов'язань сторін для цього необхідні.

Отже, медіація слугує для виявлення і вироблення варіантів вирішення, що прийнятні для учасників спору і передбачає досить гнучкі підходи, а прийняті рішення мають бути результатом волевиявлення обох сторін.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Єпіфанова Ю. С.

Список використаних джерел:

1. Столетова Д. Э. Конфликты в международных коммерческих сделках и альтернативные судебному способы их разрешения: Дисс. ... канд. юрид. наук. М., 2007.
2. Мямин А. С. Внесудебное и третейское урегулирование внешнеторговых споров: Дисс. ... канд. юрид. наук. СПб., 2001.
3. Аболонин В. О. Три подхода к пониманию медиации / В. О. Аболонин // Арбитражный и гражданский процесс. – 2011. – № 10. – 457 с.
4. Вознюк Н. Альтернативні способи вирішення господарсько-правових спорів / Н. Вознюк // Юридична Україна. – 2013. – № 10. – 345 с.
5. Козирєва В. П. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів / В. П. Козирєва, А. П. Гаврилішин // Малий і середній бізнес(право, держава, економіка). – 2011. – № 1/2. – 549 с.
6. Курочкин С. А. Выбор между судебным разбирательством и альтернативными способами разрешения правовых споров как итог оценки их эффективности / С. А. Курочкин // Российский юридический журнал. – 2011. – № 1. – 432 с.

ОСНОВНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Передерій Олександр Сергійович

к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного і європейського права
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: Національна поліція України, громадський контроль, заходи контролю, громада, місцеві ради

На сьогодні Закон України «Про Національну поліцію» № 580-VIII від 02.07.2015 р. (далі – Закон про поліцію) передбачає низку організаційно-правових форм громадського контролю за діяльністю поліції. В залежності від змісту контрольної функції ми пропонуємо класифікувати їх на три групи: заходи громадського контролю інформаційного характеру, заходи громадського контролю розпорядчого характеру, заходи громадського контролю організаційного характеру. Проаналізуємо їх зміст детально.

Заходи громадського контролю інформаційного характеру передбачають особливий режим обміну інформацією між органами національної поліції і громадськості (ст. 86 Закону про поліцію). Так, керівники органів поліції зобов'язані раз на рік готувати та опубліковувати на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність підпорядкованого органу. В такому звіті має міститися інформація про аналіз ситуації в секторі протидії злочинності у регіоні, який орган облугує. Крім цього, звіт містить інформацію про заходи протидії злочинності, які вживалися поліцією, а також результати реалізації таких заходів, інформацію про виконання пріоритетів діяльності територіальних органів поліції. Крім цього, керівники територіальних органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні та аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних веб-порталах органів, які вони очолюють.

Переходячи до аналізу **заходів громадського контролю розпорядчого характеру** відзначимо, що вони багато в чому є новацією національної практики взаємодії правоохоронних органів і громади. Так, Закон про поліцію (ст. 87) надав право органам місцевого самврядування оцінювати результати діяльності органу поліції на відповідній території та, у разі незадовільних результатів діяльності поліції, приймати резолюцію

недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади. Законодавством передбачено спеціальні умови і механізм прийняття такої резолюції. Зокрема, резолюцію може бути прийнято за умови, якщо керівник поліції перебуває на посаді не менше ніж рік, а органи місцевого самоврядування мають чіткі мотиви для прийняття резолюції з посиланням на конкретні обставини, що обґрунтовують такі мотиви. Рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу поліції вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше двох третин від складу депутатів місцевої ради. Після цього завірена належним чином копія рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику підрозділу поліції невідкладно надсилається кур'єром або поштовою кореспонденцією з повідомленням про отримання керівнику органу поліції, до повноважень якого належить право призначення та звільнення з посади відповідного керівника. В свою чергу, керівник органу поліції, до повноважень якого належить право призначення на посаду та звільнення з посади керівника підрозділу поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, з моменту надходження до очолюваного ним органу завіреної належним чином копії рішення відповідної місцевої ради про прийняття резолюції недовіри зобов'язаний невідкладно своїм наказом звільнити з посади такого керівника або відсторонити його від виконання службових обов'язків та призначити службову перевірку для вивчення обставин, що слугували мотивами для прийняття місцевою радою такого рішення. Службова перевірка триває десять днів і по результаті її роботи приймається рішення про подальше перебування такого керівника на посаді.

У разі прийняття рішення про залишення керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, на займаній посаді відповідний керівник органу поліції повинен письмово поінформувати відповідну місцеву раду про причини прийняття такого рішення та надати копії матеріалів проведеної перевірки. Матеріали, що містять інформацію з обмеженим доступом, надаються на підставах та в порядку, визначених законом.

Окрім наведеного вище, слід зазначити, що закон передбачив право місцевої ради повторно прийняти резолюцію недовіри стосовно керівника органу поліції, незадовільні результати службової діяльності якого вже були підставою для прийняття резолюції. У разі якщо, після вивчення матеріалів перевірки, при повторному розгляді за рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу поліції проголосувало не менше трьох четвертей від складу відповідної місцевої ради, таке рішення вважається остаточним і підлягає обов'язковому виконанню у триденний строк з дня прийняття.

Третю групу складають заходи громадського контролю організаційного характеру. Їх зміст передбачає взаємодію керівників територіальних органів поліції та

представників органів місцевого самоврядування (ст. 88, 89, 90). Керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення. Своєрідною «серцевиною» заходів контролю організаційного характеру є взаємодія з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. З цією метою поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності. Крім цього, представники громадськості залучаються до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну поліцію» № 580-VIII від 02.07.2015 р. // Офіційний вісник України. — 2015. — № 63. — Ст. 2075

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЗАСІБ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Пилаєва Вікторія Миколаївна
аспірант кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

В умовах становлення вітчизняної моделі відкритого респонсивного публічного управління суспільством, питання забезпечення та захисту нових, не в повній мірі сформованих відносин відкритої та підзвітної до суспільства системи органів виконавчої влади, найбільш актуальним постає питання не теоретичного та нормативного оформлення відносин транспарентності влади та громадськості, а питання їх практичної реалізації. В свою чергу, фінансовий моніторинг, як один з ключовий механізмів реалізації громадського

контролю за діяльністю публічної адміністрації має відігравати важливу роль в процесі забезпечення прозорості та підзвітності відносин влади та суспільства.

Фінансовий моніторинг як інструмент громадського контролю є невід'ємною частиною управлінського циклу. Загалом, функціональна важливість моніторингу полягає в забезпеченні «зворотного зв'язку»: можливості виявлення потреб об'єкта управління, оцінки ефективності та результативності обраних методів та інструментів впливу на нього з боку суб'єкта управління [2 с. 122]. Застосування моніторингу пов'язують з відслідкуванням ситуації чи процесу в сфері управлінської діяльності, впливу прийнятих управлінських рішень, правових актів на суспільні відносини. При цьому використовуються методи не стільки перевірок, ревізій, скільки спостереження та аналізу [3 с. 69]. В свою чергу, головна функція фінансового моніторингу полягає у відстеженні діяльності публічної адміністрації, як суб'єкта бюджетного процесу, з метою забезпечення реалізації принципу прозорості бюджетного процесу і підзвітності представників влади до суспільства.

За останні роки відмічається зростання випадків запровадження практики ініціативного проведення громадського моніторингу результатів діяльності Уряду. Наприклад, створення моніторингових громадських організацій, таких як: Transparency International, Український незалежний центр політичних досліджень, Івано-Франківське відділення Інституту політичної освіти, ЗОГО «Народний захист», Інститут масової інформації, Центр політико-правових реформ, ГО «Філософія Серця», Інформаційно-правовий центр «Наше право», Координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики, які покликані здійснювати моніторинг проектів та планів заходів впровадження різноманітних ініціатив, покликаних зблизити відносини влади та суспільства; створення Коаліції громадських організацій з моніторингу інформаційної відкритості влади. Яскравим прикладом також є проведення комплексного моніторингу спеціально утвореною коаліцією моніторингових громадських організацій Плану заходів України з впровадження Ініціативи «Партнерство Відкритий Уряд». Або здійснення громадського моніторингу процесів створення центрів надання адміністративних послуг, які були сформовані на виконання нового ЗУ «Про адміністративні послуги» від 06.10.2012 р. З метою надання оцінки функціонування новостворених центрів з точки зору громадськості, кілька громадських організацій (Центр політико-правових реформ, ГО «Самопоміч», Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень, Центр досліджень місцевого самоврядування, Фонд місцевої демократії, Центр підтримки громадських та культурних ініціатив «Тамариск», ДОГО «Дніпропетровський координаційно-експертний центр з питань регуляторної політики», Аналітичний центр «Бюро економічних та соціальних досліджень»,

Агентство стійкого розвитку Луганського регіону, Лабораторія досліджень ТЦК, Школа політичної аналітики «Поліс» та ін.) [1 с. 62] провели громадський моніторинг. Дана ініціатива отримала фінансову підтримку ЄС, програми розвитку ООН, в межах проекти «Поширення кращих практик недержавного моніторингу надання адміністративних послуг, Міжнародного фонду «Відродження».

З іншого боку, не дивлячись на зростаючу кількість випадків проведення громадських моніторингів, стан практичного впровадження саме фінансового моніторингу в Україні залишається незадовільним. З одного боку, відсутня законодавча регламентація процесу проведення, як громадського моніторингу, так і фінансового моніторингу діяльності органів виконавчої влади: на рівні законодавства не прийнято єдиного нормативно правового акту, що врегульовував порядок проведення фінансового моніторингу, як заходу громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади в сфері забезпечення принципу транспарентності, відсутнє єдине легалізоване визначення поняття «фінансового моніторингу діяльності органів виконавчої влади».

З іншого боку, спроби впровадження вказаного заходу нагляду з боку громадськості в Україні мають поодинокий та декларативний характер: звіти про виконання державних та місцевих бюджетів, які обов'язково мають бути донесені до відома громадськості; впровадження електронних ресурсів відкритої інформації про шляхи розподілу та використання бюджетних коштів; поодинокі приклади проведення громадськими організаціями моніторингу виконання місцевих бюджетів, висновки яких мають декларативний характер та не враховуються представниками влади, а механізму обов'язковості виконання та відповідальності чинним законодавством не прописано.

Крім того, станом на сьогодні у практику правозастосування не увійшли важливі заходи проведення фінансового моніторингу органів виконавчої влади, які мають значний вплив в питаннях захисту транспарентності та підзвітності публічної влади. Відсутній механізм партисипаторського управління в сфері формування місцевих бюджетів. Крім того, гостро постає необхідність впровадження розроблених та запропонованих Всесвітнім альянсом громадської участі CIVICUS інструментів моніторингу, як: звіти за результатами опитування зацікавлених сторін (Stakeholder Surveys) та соціальний аудит (Social Audits) [4].

В процесі дослідження правового стану забезпечення фінансового моніторингу, як засобу реалізації адміністративно – правової охорони принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади в Україні, ми прийшли до висновку, що сучасний рівень реалізації даного засобу громадського контролю є дуже низьким. А сформована система способів реалізації громадського моніторингу не в змозі бути достатньо ефективною для

досягнення необхідного стану захищеності відносин транспарентності виконавчої влади та суспільства. Поряд з цим, виходячи із сучасного стану теорії та практики правового забезпечення фінансового моніторингу, основними проблемними аспектами його реалізації виступають:

- Відсутність законодавчого закріплення поняття фінансового моніторингу та, як висновок, єдиного підходу до розуміння самої суті зазначеної категорії;
- Неузгодженість та безсистемність правових норм, які закріплюють засади регулювання фінансового моніторингу;
- Фінансовий моніторинг має декларативний характер, адже, як засіб громадського контролю, він закріплений як рекомендаційний захід нагляду (інститути громадського суспільства не мають права втручатися в професійну діяльність органів виконавчої влади, висновки проведення громадського моніторингу мають рекомендаційний характер, громадяни не залучені до процесу формування бюджетної політики в державі);
- Сучасний рівень державного фінансування заходів проведення фінансового моніторингу є недостатнім;
- Проведення фінансового моніторингу має отримати систематичний, а не поодинокий характер.
- Рівень розвитку фінансового моніторингу в нашій державі не відповідає світовій практиці. Вітчизняне законодавство не закріплює сучасних механізмів прояву громадського моніторингу, серед яких особливого значення мають: громадський моніторинг виконання бюджету, соціальний аудит, звіти за результатами опитування зацікавлених сторін;
- До цього часу залишається відкритим питання розробки та затвердження загальних, уніфікованих та обов'язкових для всіх правила проведення фінансового моніторингу діяльності органів виконавчої влади;
- Низький рівень культури соціального контролю громадськості, а також рівень розвитку та впровадження дієвих інститутів консультування та партнерств влади та суспільства;
- Пасивна позиція самих громадян, відсутність розуміння власного місця в системі публічного управління. Що, в свою чергу, залежить від рівня просвітницької роботи, як органів виконавчої влади, так і громадських організацій, які представляють інтереси суспільства;

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

Список використаних джерел:

---

1. Літвінов О. В. Громадський моніторинг процесу створення та функціонування центрів надання адміністративних послуг в Україні / О. В. Літвінов, Н. М. Літвінова // Аспекти публічного управління. - 2014. - № 3-4. - С. 59-66. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2014_3-4_10
2. Мониторинг государственных и муниципальных услуг в регионе как стратегический инструмент повышения качества регионального управления: опыт, проблемы, рекомендации / С.И. Неделько, А.В. Осташков, С.В. Матюкин, В.Н. Ретинская, И.А. Мурзина, И.Г. Кревский, А.В. Луканин, О.С. Кошевой. Под общ. ред. В.В. Маркина, А.В. Осташкова. – Москва, 2008. – 321 с.;
3. Пушкарьова Н. О. Місце громадського моніторингу в системі надання адміністративних послуг/ Пушкарьова Н.О. // Розвиток системи державного управління в Україні. – Теорія та практика державного управління. – Вип. 4 (47). – 2014. – Х. – с. 65 – 71;
4. CIVICUS – World Alliance for Citizen Participation. – Access mode: <http://www.pgexchange.org/>.

ПРО ОЧНУ СТАВКУ

Поліванова Ірина Олександрівна
здобувач наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Одним із проблемних питань у тактиці проведення допиту на стадії досудового розслідування є проведення такого його різновиду як очна ставка. В порівнянні з колишнім кримінальним процесуальним законодавством в КПК України 2012 р. дещо змінилося тлумачення її сутності. Наприклад, якщо раніше очна ставка визнавалася окремою слідчою дією (статті 172, 173 КПК України 1960 р.), то за чинним кодексом вона розглядається тільки як різновид допиту, а саме як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. Так, у ст. 224 КПК України «Допит» зазначається: «Слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілі - за давання завідомо неправдивих показань (ч. 9)».

Звертає на себе увагу, що законодавець, на наш погляд, переглянув ставлення до сутності такого різновиду допиту і проявилось це у наступному:

1) уникнув використання терміну «очна ставка», чим зняв акцентуацію на допиті вічна-віч на тлі того, що звичайний допит особи проводиться у відсутності інших осіб-носіїв інформації (свідків, потерпілих, підозрюваних);

2) вказав на можливість одночасного допиту не тільки двох (як було за колишнім законодавством), але і більше раніше допитаних осіб (фактично кількість допитуваних осіб на обмежується);

3) визначив мету одночасного допиту кількох вже допитаних осіб - з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (за колишнім законодавством вказувалося на підставу проведення – наявність «суперечностей»).

Уявляється, що ці редакційні зміни суттєво вплинули на розуміння сутності очної ставки, на ті положення щодо тактики її підготовки і проведення, які були раніше викладені в криміналістичній літературі. На наш погляд, не завжди оновлення редакції статей законодавства уточнює сутність тієї чи іншої слідчо-розшукової дії. Вказані зміни вимагають переосмислення і перегляду низки раніше викладених в криміналістичній літературі наукових положень, тактичних правил і рекомендацій стосовно проведення одночасного допиту кількох раніше вже допитаних осіб (очної ставки). І при виконанні такої роботи, на наш погляд, є доцільним пригадати і проаналізувати історію появи у кримінальному процесі такої слідчої дії як очна ставка і тлумачення її сутності.

Історія формування кримінального процесуального законодавства України нерозривно поєднана з історією формування такого законодавства в Російській імперії, до складу якої Україна входила на протязі більше століття. Виділення такої окремої галузі права, як кримінальний процес, пов'язується з реформою судової системи в Російській імперії 60-х років 19 століття. Саме тоді закінчилося остаточне виділення процесуальних норм в особливий кодекс, що відбулося з виданням Судових статутів 20 листопада 1864 року, до яких входили наступні частини: 1) Заснування судових установ; 2) Статут цивільного судочинства; 3) Положення про нотаріальної частини; 4) Статут кримінального судочинства [1, с. 4].

В ст. 452 Статуті кримінального судочинства зазначалося, що на попередньому слідстві очні ставки даються свідкам в тих випадках, коли від роз'яснення суперечностей в їх свідченнях залежить подальший напрямок слідства (*виділено мною – П.І.О.*). Під подальшим напрямком слідства розумілася або зміна підсудності справи, або інша

кваліфікація злочину, або знищення наявних доказів проти обвинуваченого, або залучення до слідства нових осіб [1, с. 167; 2, с. 510].

Таким чином у наведеному історичному нормативно-правовому акті з кримінального процесу зазначалося, що очні ставки проводяться для усунення не будь-яких розбіжностей в показаннях свідків, а **лише таких суперечностей, які мають суттєве значення** для досудового розслідування. Видається, що з урахуванням підвищеної складності підготовки даної слідчої дії, необхідності врахування слідчим значної кількості факторів (що пов'язано із збільшеними витратами часу) наведене положення повинно бути одним із ключових у визначенні підстав і цілей проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб за чинним КПК України.

Список використаних джерел:

1. Познышев С.В. Элементарный учебник русского уголовного процесса. Москва, 1913. // Allpravo.Ru - 2004. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.allpravo.ru/library/doc1897p0/instrum3553/item3555.html>

2. Макалинский П.В. Практическое руководство для судебных следователей, состоящих при окружных судах. Ч. 2. Изд. 6-е, допол. В.П. Ширковым - Спб., Изд. юрид. книж. маг. Н.К.Мартынова, 1907. - 762 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://shaarezedeck.ru/makalinskiy-pv-prakticheskoe-rukovodstvo-dlya-sudebnyh-sledovateley-1907/>

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ТА СУМІЖНІ КОНСТРУКЦІЇ

Попова Ольга Вікторівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: 42olechka52@mail.ru

Ключові слова: спадковий договір, відчужувача, набувач, договір ренти, договір довічного утримання, заповіт, заповіт з умовою, спадщина

Інститут спадкового договору виник в Україні з прийняттям чинного Цивільного кодексу в 2003 році. Найбільш близько спадковий договір схожий на договір ренти, договір довічного утримання, заповіт, заповіт з умовою. Небагато хто знає, що розпорядитися своїм

майном після смерті можна не тільки склавши заповіт, але ще й за допомогою спадкового договору.

Спадковий договір найбільше спільних рис має з **договором довічного утримання**.

Виходячи з положень ЦК України, суть як спадкового договору, та і договору довічного утримання полягає в переході майна або майнових прав від відчужувача до набувача внаслідок виконання набувачем певних дій відносно відчужувача до його смерті [1, с. 239].

За наявністю, або відсутністю майнового еквіваленту і спадковий договір, і договір довічного утримання є відплатними договорами.

Спадковий договір та договір довічного утримання мають однакову правову природу, а саме: обидва договори є результатом поєднання договору про надання послуг з виконання дій, утриманням і доглядом та договору про передачу права власності на майно відчужувача.

При посвідченні спадкового договору та договору довічного утримання не застосовуються норми статті 362 ЦК України, а саме переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності [2].

За договором довічного утримання набувач набуває права власності на майно відчужувача в момент укладення договору і в подальшому, ще при житті відчужувача, уже є власником цього майна, то у спадковому договорі право власності на майно відчужувача виникає у набувача тільки після смерті відчужувача.

Як вважає О.В. Дзера, одна з відмінностей між спадковим договором та договором довічного утримання полягає у тому, що при укладенні спадкового договору набувач зобов'язується виконувати розпорядження відчужувача і в разі його смерті набуває право власності на його майно, а за договором довічного утримання відчужувач передає набувачеві у власність своє майно яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або)доглядом довічно [3; с. 741].

Термін припинення дії за спадковим договором може визначатися датою смерті відчужувача або датою коли набувач вчиняє певну дію майнового або немайнового характеру після відкриття спадщини, якщо таке зобов'язання має місце в умовах спадкового договору. А договір довічного утримання припиняється зі смертю відчужувача.

Спадковий договір має спільні риси з **договором ренти**.

Ці два види зобов'язань дуже схожі між собою, оскільки спрямовані на передачу майна у власність від однієї сторони до іншої за виконання яких-небудь певних

розпоряджень, передбачених договором.

За наявності, або відсутності майнового еквіваленту і спадковий договір, і договір ренти є відплатними договорами. Обидва види договорів відносяться до алеаторних (ризикових) договорів.

Нотаріус знімає заборону відчуження майна при одержанні повідомлення про припинення, розірвання, визнання недійсним договору ренти, спадкового договору.

Але різниця між ними все ж є. Спадковий договір є консенсуальний, оскільки спадковий договір вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди за всіма істотними умовами за умови дотримання визначеної у законодавстві форми. А договір ренти – реальний, оскільки у ЦК України чітко визначено, що одержувач ренти передає майно платникові ренти, а не зобов'язується його передати.

За розподілом прав та обов'язків між сторонами спадковий договір є двостороннім, оскільки у кожної сторони за цим договором виникають права та обов'язки. А договір ренти є одностороннім, оскільки за договором ренти одержувачеві ренти надані *лише права*, а платник ренти має *як права, так і обов'язки*.

За моментом переходу права власності на відчужуване майно за спадковим договором право власності на відчужуване майно передається лише після смерті відчужувача, а за договором ренти право власності на відчужуване майно передається у власність після укладення договору.

Порівнюючи **спадковий договір із заповітом**, можна сказати зазначити найбільш суттєві ознаки, які їх різнять.

Укладати спадковий договір може й особа, яка не має повного обсягу дієздатності шляхом його укладення через представника, що діє за довіреністю, або на підставі закону [4; с.435]. Відповідно до статті 1234 ЦК України право на заповіт має особа з повною цивільною дієздатністю [5; с. 357].

Заповіт, який відчужувач уклав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним. Але не зазначено заповіт є нікчемним цілком або у частині розпорядження майном, яке передано за спадковим договором [6; с. 42].

За наявності, або відсутності майнового еквіваленту спадковий договір є відплатний, а заповіт – безоплатний. Спадковий договір та заповіт укладаються у письмовій формі та підлягають нотаріальному посвідченню.

За кількістю сторін спадковий договір – двосторонній, відповідно, участь в його укладенні приймають дві особи, наділені взаємними правами та обов'язками. Натомість заповіт – односторонній, оскільки дії однієї особи (заповідача) породжують певні правові

наслідки у майбутньому і не передбачають будь-якого зустрічного волевиявлення іншої особи.

Можуть укладатися за участю подружжя.

Зробивши аналіз суміжних конструкцій, можна зробити висновок, що спадковий договір є корисною правовою конструкцією, адже він містить такі механізми його виконання та захисту, які не притаманні іншим, подібним до нього договорам [7; с. 48].

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Стефанчук Р.О.

Список використаних джерел:

1. Домбругова А. Довічне утримання за новим Цивільним кодексом України // Юрид. вісн. України. – 2003. – № 44 – 436 с.
2. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року за № 296/5 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
3. Дзера О.В.Зобов'язальне право: теорія і практика /За ред. О.В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 912 с.
4. Голубкін О. В. Співвідношення спадкового договору та заповіту // Проблеми цивільного права та процесу: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (22 травня 2010 року). – Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2010. – 456 с.
5. Цивільний кодекс України. – Х.: Одіссей, 2012. – 384 с.
6. Марченко В. Спадковий договір: особливості застосування нового правочину // Коментовані зразки документів (за чинним законодавством): У 3 т. / За заг. ред. В.М. Марченка, О.Д. Чуєвої. – Серія «Юридичний радник». – Х.: ФО-П Колісник А.А., 2010. Т-1. – 440 с.
7. Клименко А.О. Мета спадкового договору та його перспективи у цивільному законодавстві. Спадкування в Україні: Матеріали міжкафедрального круглого столу «Спадкування в Україні», 10 квітня 2014 р. [Текст] – К: Нац. акад. внутр. справ. – 2014. – 107 с.

ИНСТИТУТ ГРАЖДАНСТВА В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ: СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ

Пронина Богдана Дмитриевна
студентка 5 курса, группы ЮМП - 51
юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина
e-mail: danka_pronina@mail.ru

Ключевые слова: апатриды, гражданство, защита правовых основ, институции

Гражданство - это взаимная правовая связь физического лица и государства, выражающаяся в совокупности их взаимных прав и обязанностей. Эта связь возникает, как правило, с рождением человека и сохраняется на протяжении всей его жизни. Указанная связь не ограничивается территорией, на которой родился и проживает человек, поскольку суверенная власть государства в отношении его граждан продолжает действовать и за пределами данного государства. Объем прав и обязанностей граждан устанавливает само государство. Согласно нормам международного права каждый человек имеет право на гражданство, права на въезд в государство своего гражданства и право проживать в этой стране.

Гражданство регулируется внутренним законодательством государства. Оно приобретается по рождению (филиация), в результате принятия в гражданство (натурализация), на условиях, предусмотренных международными соглашениями, в результате предоставления. В первом случае, согласно законодательству многих государств, гражданство предоставляется по праву почвы и по праву крови. Право крови означает, что лицо приобретает гражданство родителей независимо от места своего рождения; право почвы заключается в том, что лица приобретают гражданство государства, на территории которого они родились, независимо от гражданства родителей. Исключительными случаями приобретения гражданства считаются: групповое предоставление гражданства (трансферт), выбор гражданства (оптация), восстановление в гражданстве (реинтеграция, репатриация). Индивидуальное принятие в гражданство по просьбе заинтересованного лица называется натурализацией (укоренением) [1, с. 181].

С древних времен государства сотрудничают по вопросам гражданства и правового статуса иностранцев. Государство было заинтересовано в защите своих граждан на территориях других государств. Вместе с тем международное общество стремилось также

обеспечить правовую защищенность и иностранцев, в силу постоянно развивающихся международных торгово-экономических отношений.

Впервые понятие «гражданин» было формально закреплено в Декларации прав человека и гражданина, принятой 1789 г. На тот момент это был важнейший документ Великой французской революции, определяющий индивидуальные права человека. Декларация была принята Национальным учредительным собранием 26 августа 1789 года. В основу этой Декларации прав человека и гражданина положена концепция равноправия и свободы, принадлежащей каждому от рождения. Естественными правами человека и гражданина объявлялись свобода личности, свобода слова, свобода убеждений, право на сопротивление угнетению. В общем Декларация включала в себя общепризнанные права и свободы, которые были выражены в торжественной форме. [2].

Гражданство следует рассматривать как институт международного права, который регулируется одновременно нормами и международного и национального права. В то же время гражданство выступает как субъективное право, которое присуще индивиду и закреплено в конституциях разных стран. С этой точки зрения следует рассматривать гражданство как "право на гражданство", то есть одно из основных прав человека. В подтверждение такой формулировки гражданства следует привести положения некоторых международных актов, а именно Всеобщей декларации прав человека 1948 г., Международного пакта о гражданских и политических правах 1966 г., которые предусматривают, что «каждый человек имеет право на гражданство» [3].

Институт гражданства получил свое развитие в международных актах различного характера: договорах, резолюциях, протоколах, среди которых необходимо указать: Всеобщая декларация прав человека, принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года; Европейская конвенция о гражданстве, принята в Страсбурге от 6 октября 1997 года; Конвенция о гражданстве замужней женщины, принята резолюцией 1040 (XI) Генеральной Ассамблеи от 29 января 1957 года; Конвенция о сокращении безгражданства от 30 августа 1961 года, Конвенция о сокращении случаев многогражданства и о воинской повинности в случаях многогражданства от 6 мая 1963 года, Конвенция МОТ № 118 О равноправии граждан страны и иностранцев и лиц безгражданства в области социального обеспечения, а также Протокол касающийся конкретного случая безгражданства от 12 апреля 1930 года и ряд иных актов международного характера [4].

В системе органов Организации Объединенных Наций вопросы гражданства находятся в компетенции Управления Верховного комиссара ООН по правам человека (УВКПЧ) — агентства Организации, которое следит за соблюдением и защитой прав

человека. Направления деятельности агентства охватывают очень широкий спектр рассматриваемых проблем, одним из которых являются гражданские и политические права человека. УВКПЧ предоставляет техническую консультацию касательно законов и политики о гражданстве с тем, чтобы они соответствовали международным стандартам в области прав человека. Мониторинговым органом в системе соблюдения прав права на гражданство также является Совет по правам человека. Совет уделяет внимание вопросу пользования правом на гражданство и предупреждения безгражданства в нескольких резолюциях о «Правах человека и произвольном лишении гражданства», начиная с 2008 года. Особым вниманием была наделена проблема в отношении права женщин на гражданство. УВКПЧ выступает за реформу законов о гражданстве, которые дискриминируют женщин и негативно воздействуют на пользование их детей и супругов правами. В 2013 году это было закреплено в докладе УВКПЧ о «дискриминации в отношении женщин в вопросах, касающихся гражданства» (A/HRC/23/23)[4, 5].

Учитывая вышеизложенное, необходимо констатировать, что институт гражданства является неотъемлемой составляющей национальной правовой системы любого государства. Международно-правовое регулирование вопросов гражданства имеет целью обеспечение и сохранение статуса гражданина (подданого); сокращении случаев безгражданства; упрощении процедуры приобретения гражданства, развитие разрешения вопросов гражданства детей, сотрудничества государств по вопросам гражданства.

Научный руководитель: к.ю.н., доц. Анакина Т.Н.

Список использованной литературы:

1. Міжнародне право: словник-довідник / [С. М. Перепьолкін, Т. Л. Сироїд, Л. А. Філянїна]; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. - Х. : Юрайт, 2014. - 408 с.
2. Графский В. Г. Всеобщая История права И государства [Электронный ресурс] / В. Г. Графский // Учебник для ВУЗов. - 2-е Изд., Перераб. и Доп. — М. : Норма,. – 2007. – Режим доступа до ресурсу: <http://radnuk.info/ros-pidrychnuk/istoriya-stran/660-grafski/19967-deklaraciya-prav-cheloveka-i-grazhdanina-ot-26-avgusta-1789-g.html>.
3. Колосов Ю. М. Международное право [Электронный ресурс] / Ю. М. Колосов, Э. С. Кривчикова // учебник / отв. ред. А. Н. Вылегжанин. — М.: Высшее образование, Юрайт-Иэдат. — 2009. — Режим доступа до ресурсу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/kolos/02.php.

4. Право на громадянство і проблема безгромадянства [Електронний ресурс] // Об'єднані Нації. Управління Верховного Комісара – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ohchr.org/RU/Issues/Pages/Nationality.aspx>.

5. Совет по правам человека [Електронний ресурс] // Об'єднані Нації. Управління Верховного Комісара – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ohchr.org/ru/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx>.

РОЛЬ НЕ ГАЛУЗЕВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УТОЧНЕННІ СТАТУСУ ЗЕМЕЛЬ В МЕЖАХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ

Прядка Костянтин Олексійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: kpryadka@gmail.com

Ключові слова: земельні ресурси, ДБН, законодавство, населені пункти, категорії земель, цільове призначення.

Ділянки що входять до складу земель населених пунктів за окремим цільовим призначенням використовуються для таких потреб територіальних громад та окремих громадян, як: забудова житлових та нежитлових приміщень, прокладення шляхів сполучення, забезпечення комунально-побутових та інших послуг. Це звичайне явище, оскільки землі населених пунктів характеризуються, з одного боку, єдністю основного цільового призначення, а з іншого - різноманіттям конкретного цільового використання окремих земельних ділянок. Багатофункціональність земельної ділянки, як просторово-операційного базису розвитку у межах населеного пункту, обумовлює необхідність поділу великих категорій земель на окремі складові частини, якого у повній мірі не може відобразити лише земельне законодавство.

Чинне земельне законодавство України на відміну від раніше діючого легально не визначає складу земель міст, селищ міського типу і сільських населених пунктів. Проте потреба в цьому існує. Тим більше, що в межах кожного населеного пункту відповідно до правових приписів можна розрізнити земельні ділянки, які використовуються для різних конкретних цілей. Так, громадяни використовують землі населених пунктів для індивідуального житлового, дачного і гаражного будівництва, ведення особистого

підсобного господарства, садівництва, городництва та ін. Підприємства, установи і організації використовують земельні ділянки в межах населених пунктів під забудову, а також для інших потреб.

Розгорнута класифікація земель населеного пункту на даний момент не визначена. Наприклад, Порядком складання плану земельно-господарського устрою населеного пункту, затвердженим постановою КМУ від 24 вересня 1993 р., що нині втратила чинність, землі населеного пункту поділялися на землі: житлової та громадської забудови, промисловості, транспорту, зв'язку, оборони та іншого призначення; природоохоронних, оздоровчих, рекреаційних, історико-культурних об'єктів; об'єктів комунального господарства; водогосподарського, лісогосподарського та сільськогосподарського використання; загального користування. На даний момент ЗКУ в ст. 19 [2] визначає подібну класифікацію для всіх земель України не виділяючи окремо землі населених пунктів.

Така класифікація земельних ділянок була здійснена відповідно до призначення територій населеного пункту, визначених його генеральним планом. Подібний склад земель, наприклад, сільських населених пунктів передбачений також Технічними вказівками по складанню проектів встановлення меж сільських населених пунктів, затвердженими Держкомземом України від 30 жовтня 1991 р.

Певною специфікою характеризуються землі населених пунктів, які визначені нормативними документами органів містобудування і архітектури. Так, Державні будівельні норми України (ДБН 360-92) поділяють, наприклад, територію міста за функціональним призначенням і характером використання на три укрупнені частини: сельбищну, виробничу, в тому числі зовнішнього транспорту, і ландшафтно-рекреаційну [3, с. 8].

Згідно з цією класифікацією до сельбищної території входять земельні ділянки, зайняті житловими будинками, громадськими установами, будинками і спорудами (навчальні, проектні, науково-дослідні та інші установи), внутрішньосельбищна вулично-дорожня і транспортна мережа, а також площі, парки, сади, сквери, бульвари, інші об'єкти зеленого будівництва й місця загального користування. Виробнича територія призначена для розміщення промислових підприємств і пов'язаних з ними виробничих об'єктів. До ландшафтно-рекреаційної території міста входять озеленені ділянки і ділянки, зайняті водними об'єктами у межах забудови міста та його зеленої зони. До її складу можуть входити парки, лісопарки, міські ліси, ландшафти, курортні зони та ін. [1, с. 82].

На відміну від структурно-планувальної організації території міста, яка включає три основні елементи, землі сільського населеного пункту поділяються на сельбищну і виробничу територію. До сельбищної входять житлові території, ділянки установ і

підприємств обслуговування, парки, сквери, бульвари, вулиці, проїзди, водойми. Виробнича ж територія цього населеного пункту включає зони і ділянки підприємств по виробництву і переробці сільськогосподарської продукції, ремонту, технічному обслуговуванню і зберіганню сільськогосподарських машин і автомобілів, інші території.

Як бачимо, серед усіх земель населених пунктів пріоритетне і домінуюче значення мають землі міської, селищної і сільської забудови. Саме на цих землях реалізується головне завдання використання земель населеного пункту — розміщення об'єктів і забезпечення його нормального функціонування. Це найважливіший вид земель населених пунктів. Він найбільшою мірою відображає їх основне цільове призначення.

До земель забудови міст, селищ міського типу і сільських населених пунктів фактично відносяться забудовані земельні ділянки, тобто зайняті будівлями і спорудами; землі, призначені для обслуговування цих будівель і споруд, а також земельні ділянки, які не забудовані, але призначені під забудову згідно з містобудівною документацією. Всі земельні ділянки забудови призначені для будівництва будівель і споруд та їх наступного обслуговування.

Фактично у межах населених пунктів можуть бути землі, що відносяться до великої категорії земель сільськогосподарського призначення, але не використовуються як базис промислового виробництва та інших малих категорій. До їх складу входять землі, зайняті садами, виноградниками, городами, ріллею, лугами, торф'яниками, а також неугіддя, кар'єри, болота та ін. Це землі сільськогосподарського використання та інші угіддя. Вони можуть використовуватися безпосередньо органами комунального господарства або ж надаватися в користування сільськогосподарським підприємствам і громадянам для ведення малого виробництва, а також розробки корисних копалин місцевого значення і торфу, їх статус визначають окремі підзаконні нормативні акти.

У межах населених пунктів розрізняють також землі залізничного, водного, повітряного, трубопровідного транспорту, гірничої промисловості та ін. Користування ними здійснюється в порядку, передбаченому спеціальним законодавством. Розміщення на цих землях будівель і споруд, а також проведення робіт з благоустрою погоджується з місцевими органами та організаціями-держателями земель.

В залежності від статусу населеного пункту встановлення його межі характеризується певною специфікою. Так, встановлення меж сільських населених пунктів та селищ міського типу пов'язане з обов'язковим визначенням меж територій цих пунктів. Реалізація вказаної землевпорядної дії в процесі проведення земельної реформи необхідна,

бо вона дає змогу чітко визначити межі території, на якій здійснюються владні повноваження відповідної ради.

Таким чином лише один Земельний кодекс який, в основному, містить описові та відсылні норми відносно земель населених пунктів не може охопити всі особливості використання даної категорії земель. Велика кількість норм знаходиться у інших законах та підзаконних актах, нормативних актах виконавчих органів.

Одним з варіантів вирішення даної ситуації є зведення усіх не пов'язаних з земельним законодавством норм які, все ж, певною мірою регулюють земельні відносини у єдиний кодифікований акт. Саме таку практику запровадили сусідні Республіка Білорусь та Російська федерація затвердивши власні Містобудівні кодекси. На розгляд Верховної Ради України у 2010 був поданий та прийнятий у першому читанні Проект Містобудівного кодексу України котрий, на жаль, на сьогодні ще не функціонує. Проект даного кодексу не визначає нових правових особливостей статусу земель населених пунктів проте своїми нормами чітко розмежовує зону впливу земельного законодавства та законодавства що регулює правові відносини котрі виникають в результаті діяльності з планування, забудови та обліку відомостей про земельні ділянки для потреб розвитку населених пунктів, а отже прийняття та введення в дію Містобудівного кодексу дозволить мати більш чітке уявлення про правовий статус земель населених пунктів. Окремим позитивним моментом введення Містобудівного кодексу буде об'єднання всіх «негалузевих» норм в єдину систему, що спростить систему управління земельними ресурсами в населених пунктах.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Пейчев К.П.

Список використаних джерел:

1. Земельне право України: Підручник / М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман та ін.; — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 368 с.
2. Земельний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 25. 10. 2001 р. № 2768-III – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/show/2768-14>
3. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень [Текст]. - К. : Мінрегіонбуд України. - (Державні будівельні норми України). Зміна №5: ДБН 360-92**. - Чинний від 2014-01-01. - К., 2002. - 16 с. : табл.

СПІВВІДНОШЕННЯ ОБМАНУ (DOLUS MALUS) ТА ШАХРАЙСТВА (STELLIONATUS) ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ

П'ятіна Анастасія Ігорівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету імені
В.Н. Каразіна
e-mail: pyatina_anastasiya@ukr.net

Ключові слова: римське право, обман, шахрайство, умисел, правочин.

З розвитком товарно-грошових та договірних відносин з'являються певні способи впливу на волю особи при вчиненні правочину з метою отримання матеріальної вигоди. Такими способами є насильство, погроза, обман. Довгий час обман (dolus) в римському праві мав декілька значень – намір вчинити протиправне діяння, дія з метою обманути іншого, умисна провина та злий умисел (dolus malus). Однак, з плином часу, з'являються нові види обманних діянь, які не могли охоплюватись існуючими категоріями правопорушень і виокремлюється нова категорія злочинів – stellionatus (шахрайство). Терміни «stellionatus» та «dolus malus» використовували для позначення однакових діянь. Проте stellionatus вважався публічним правопорушенням (crimen), а dolus malus – приватним (delictum). У цій доповіді ми спробуємо зіставити ці два правопорушення у римському праві.

Обман та шахрайство при вчиненні правочину розглядалися в працях таких вчених-романістів як Д. В. Дождев, Дж. МакКормак, С. А. Муромцев, В.В. Хилюта, Г.С. Фельдштейн та інших. При дослідженні заявленої теми використані праці Марка Тулія Цицерона, «Інституції» Гая та «Дигести» Юстиніана.

Одним з найбільш поширених пороків волі особи при вчиненні правочину вважається обман (dolus). Перше легальне визначення dolus, за свідченням Цицерона, було дано міським претором Аквілієм Галлом близько 44 р. до н.е. За Аквілієм dolus – це «коли одне робиться для виду, а інше відбувається (насправді)» (Cic. Off. 3.14.60) [1].

Пізніше термін «dolus» почав доповнюватися епітетом malus (від лат. «злий»), у тих випадках, коли dolus означає елемент злочину або недобросовісність. Тобто, dolus malus – це один із видів приватноправових деліктів, який полягав у тому, що шляхом обманних дій одна особа отримує вигоду від іншої особи [2, с. 283].

Характерними рисами злого умислу як делікту є: отримання вигоди обманщиком за рахунок іншої особи; наявність умислу на здійснення обману; заподіяння шкоди діями

обманщика іншій особі внаслідок лукавства, обману, хитрості. Дані риси *dolus malus* вказують на його схожість з *stellionatus* (шахрайством) при вчиненні правочину.

Stellionatus – це будь-яке неправдиве діяння, яке призводило до кримінального покарання, однак яке не підпадало під жодну категорію злочинів [3, с. 301].

Спільні риси обману та шахрайства при вчиненні правочину:

1. Схожість визначень. Обман (злий умисел) та шахрайство – це певна дія, яка вчиняється з метою обману. Крім того, обидва правопорушення є окремими злочинами.

2. Форма вираження. Обман (злий умисел) та шахрайство виражалися як в активних, так і в пасивних діях контрагента.

Відмінні риси обману та шахрайства при вчиненні правочину:

1. Обман (злий умисел) та шахрайство існували в різні історичні періоди. *Dolus malus* як делікт з'явився в кінці періоду республіки і вперше був віднесений до категорії злочинів в 66 р до н.е., коли претор Аквіли Галл ввів інфамуючий позов (позов, що має своїм наслідком ганьбу або безчестя винної особи) *actio doli* [4, с. 236].

За однією з версій *stellionatus* з'явився пізніше, завдяки відокремленню від *furtum* (крадіжки) та *falsum* (підробки), які не охоплювали окремі обманні діяння (прихильником цієї версії є А.Ф. Бернер). За іншою версією (прихильником цієї версії є В.В. Хилюта) *stellionatus* як основа майнових обманів з'явився у результаті розвитку заставного права, коли карною визнавалася застава майна (а саме непосорна застава – застава майна без передачі володіння) кільком особам окремо.

2. На відміну від *dolus malus*, *stellionatus* призводить до кримінального покарання. Тобто, є публічно-правовою категорією. На відміну від *dolus'a stellionatus* був підставою до публічного переслідування винної особи.

3. Засоби захисту від обману (злого умислу) та шахрайства. При *dolus malus* був ширший спектр засобів для потерпілої особи: *actio doli* (позов, який надавав претор потерпілій стороні у тому випадку, якщо: 1) не можна було надати інший позов; 2) потерпілий доводив, що мав місце обман), *exceptio doli* (заперечення відповідача, яке виходить з незаконної дії позивача. Застосування ексцепції було можливо, коли відповідач заявляв, що вступив в зобов'язальне правовідношення через обман позивача. При цьому відповідач ще не зазнав шкоди, з нього тільки вимагають за позовом). У більшості випадків, крім позову або позовної заперечення про умисел, особа, яка потерпіла від обману, відновлювалась в первісному положенні (*restitutio propter dolum*) [5, с. 142]. Особливістю реституції у даному випадку є те, що тільки винна сторона повертає все одержане нею майно і відшкодовує збитки. Позивач, який отримав реституцію, повинен був повернути

відповідачу вигоду, отриману від погашення правовідношення. До появи вказаних засобів потерпіла особа користувалася *clausula doli* (застереження, яке полягало у встановленні додаткового зобов'язання у випадку обману при укладенні вербального контракту – стипуляції).

У випадку шахрайства потерпіла особа могла отримати тільки *actio stellionatus*, який в публічному праві виконував ту саму функцію захисту, що й у приватному *actio doli*. Тобто, цей позов застосовувався лише у тому випадку, якщо не можливо було скористатися іншим засобом захисту порушених прав та інтересів. Відмінністю *actio stellionatus* від *actio doli* є характер наслідків. При застосуванні *actio doli* наслідками були штраф та відшкодування збитків, при застосуванні *actio stellionatus* – тимчасове вигнання з Римської держави та конфіскація майна.

4. Справи про обман розглядалися в формулярному процесі (претор надавав судді особливу формулу для вирішення справи).

Справи про шахрайство не могли бути розглянуті ні в ході формулярного, ні в ході кримінального процесів (D. 47. 20. 1.) [6, с.543]. Оскільки в римських законах не було визначено покарання за шахрайство, через відсутність закону про шахрайство, то покарання призначалося в порядку екстраординарного (когніційного) судочинства.

5. Наслідки розгляду справ про обман (злий умисел) та шахрайство. В залежності від того, який засіб захисту застосовувався при розгляді справи про обман приймалися такі рішення: матеріальне відшкодування завданої шкоди потерпілій стороні та інфамуючий наслідок для винної особи (при *actio de dolo*); визначення частини зобов'язання, яка підлягала виконанню сторонами, тобто тієї частини зобов'язання, яка відповідала принципу доброї совісті (при *exceptio doli*) або повернення сторін у те положення, у якому вони були до вчинення правочину (при *restitutio propter dolum*).

Покарання за шахрайство не було визначено в римських законах, встановлювалися лише його межі. Для плебеїв покарання не повинно було бути суворішим ніж праця в копальнях. Для осіб з вищих прошарків суспільства покарання обмежувалося тимчасовою висилкою або виключенням із суспільного стану. Тимчасове вигнання з Римської держави було можливе у тому випадку, коли обманув той хто клявся, що він був власником речей, які були передані в заставу (D. 47. 20. 4.) [6, с. 545].

Таким чином, схожі за своєю сутністю правопорушення «*dolus*» та «*stellionatus*», розрізнялися за своїм походженням, засобами захисту, порядком судового розгляду, наслідками, що надає підстави стверджувати, що вже в римському праві обманні дії (обман

та шахрайство) починають розмежовувати для публічно-правової та приватної сфери правозастосування.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Гужва А.М.

Список використаних джерел:

1. Марк Туллий Цицерон. Полное собрание речей в русском переводе (отчасти В. А. Алексеєва, отчасти Ф. Ф. Зелинского). Т. 1. Санкт-Петербург, изд. А. Я. Либерман, 1901.
2. Фельдштейн Г.С. Психологические основы и юридическая конструкция форм виновности в уголовном праве - М.: товарищество типо-литографии Владимир Чичерин. 1903 г. — 528 с.
3. Бартошек М. Римское право. (Понятия, термины, определения): Пер. с чешск./М. Бартошек. - М.: Юрид. лит., 1989. — 448 с.
4. MacCormack G. “Dolus” in the law of the early classical period (Labeo, Celsus). — SDHI, 52, 1986, p.236—285.5.
5. Дождев Д.В. Римское частное право. Учебник для вузов/Под ред.: Нерсесянца В.С. - М.: Норма, Инфра-М, 1996. — 704 с.
6. Дигесты Юстиниана/Перевод с латинского; Отв. ред. Л. Л. Кофанов. Т. VII, Полутом 1. — М.: Статут, 2005. — 552 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА (ДЕТЕКТОРА БРЕХНІ) В ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ

Редько Дмитро Вікторович,
курсант навчальної групи Ф-1-14-8 факультету №1
Харківського національного університету
внутрішніх справ
e-mail: dimaredko09@gmail.com

Ключові слова: поліграф (детектор брехні), кримінальне провадження, доказування, кримінальне провадження, досудове слідство.

Найважливішою, а також й найвищою роботою в діяльності слідчого є процес доказування, що відповідно до ч. 2 ст. 91 КПК України полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Усе частіше слідчий у своїй практичній діяльності зтикається із складними та заплутаними справами які потребують нетрадиційних підходів, методів їх розслідування з використанням міжнародного досвіду. Одним із таких методів є використання поліграфічних досліджень (перевірки на детекторі брехні). Ефективність застосування поліграфа на досудовому слідстві переконливо доведено слідчою практикою в багатьох країнах світу. Зазначені технології підтвердили свою доцільність і тривалий час успішно використовуються в США, Ізраїлі, Туреччині, Польщі, країнах Балтії та інших державах під час добору певної групи кадрів державних службовців, проведення внутрішніх розслідувань, розкриття та розслідування резонансних злочинів [2, с. 3].

В Україні застосування поліграфа під час досудового розслідування знаходиться тільки на теоретичній площині та є предметом наукових досліджень та суперечок. Дана тематика знайшла своє відображення в наукових працях таких вчених як: В.Ф. Якутко, І.О. Мотлях, Р.С. Белкіна, О.Г. Бондарчук, Ю.І. Холодного, О.К. Орлова, Д.А. Мовчана та інших.

Проблема застосування поліграфічних досліджень у кримінальній процесуальній діяльності в Україні базується на відсутності нормативно-правового закріплення. Законодавством України не регламентовано проведення поліграфічних експертиз які би в подальшому слугували елементом доказової бази та приймалися судом в якості доказу. Оскільки чинним КПК України передбачено що процесуальним джерелом доказів є показання, речові докази, документи та висновки експертів (ч. 2 ст. 84 КПК України).

На нашу думку, задля повноцінного використання поліграфічних досліджень у кримінальній процесуальній діяльності необхідною умовою є її законодавче закріплення. Оскільки відсутність законодавчого закріплення використання поліграфа призводить до певного роду колапсу, проаналізувавши судові рішення, Т.А. Лешкович зазначає, що в судах неоднаково визначається процесуальний статус поліграфологів (в одних виразах фігурує експерт, в інших спеціаліст, спеціаліст поліграфа, спеціаліст – експерт, оператор поліграфа тощо). По різному оформляються і результати психофізіологічної діагностики поліграфом (як висновки експерта, висновки спеціаліста, довідка тощо; трапляються, навіть, випадки допиту осіб, які проводили обстеження на поліграфі, як свідків та приєднання їхніх показань до матеріалів провадження в якості доказів) [3]. Закріплення в КПК України норми щодо введення, використання поліграфа регламентувала би його застосування як на стадії судового розгляду так і на досудовому слідстві.

Проаналізувавши міжнародну практику нормативного закріплення використання поліграфа Д.А. Мовчан виокремлює, що за рівнем нормативно-правового регулювання

застосування поліграфа під час розкриття та розслідування злочинів, можна розділити чотири групи:

1. Застосування поліграфа врегульовано окремим законом (США, Литва та Молдова);

2. Застосування поліграфа врегульовано окремими правовими нормами закону, якими регулюється ширше коло суспільних відносин (Індія, Македонія, Польща, Туреччина, Сербія, Словенія, Канада, Угорщина, Чорногорія);

3. Застосування поліграфа врегульовано підзаконними нормативно-правовими актами (Англія, Бельгія, Болгарія, Білорусія, Ізраїль, Південна Корея, Чеська Республіка, Росія);

4. Застосування поліграфа нормативно не врегульовано (Латвія, Сінгапур, Японія) [4, С. 258].

На нашу думку застосування поліграфа в Україні повинно бути регламентовано кримінальним процесуальним кодексом, де зазначалося про можливість застосування поліграфа під час проведення слідчих (розшукових) дій. Результати яких оформлювалися відповідним протоколом та експертним висновком, які в подальшому використовувалися як джерело доказів. На даний момент у ВРУ зареєстровано законопроект № 4094 від 17.02.2016 «Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі» статтею 15 даного законопроекту визначає що результати опитування (дослідження) осіб на поліграфі носять імовірнісний характер і можуть використовуватися на тих же засадах, що й результати інших виконаних досліджень та судових експертиз. Прийняття даного законопроекту дало би змогу законодавчо закріпити проведення поліграфічної експертизи, що надало би можливість використовувати висновки поліграфолога у якості доказу в кримінальному провадженні.

На даний момент нормативне закріплення використання поліграфа повністю можливе і при чинному законодавстві оскільки проведення поліграфічних експертиз ніяким чином не порушують ні конституційних, ні процесуальних прав людини. Як підкреслив В.П. Сердюк виходячи із кола наявних теоретичних і практичних суперечок щодо використання поліграфа у кримінальному провадженні, достатньо лише дотриматися ст. 28 ч. 3 Конституції України, що закріплює вільну згоду людини на медичне обстеження, ст. 242 – 243 КПК України щодо підстав проведення експертизи та порядку залучення експерта, ст. 7, 9, 10 Закону України «Про судову експертизу», які регулюють вимоги до рівня кваліфікації судових експертів і не потребують додаткового врегулювання [5, с. 70].

Тому можна зробити наступні висновки: по – перше зважаючи на інтеграційні процеси в Україні, всезагальний процес реформування з нахилом на європейське законодавства, великою кількістю люстраційних процесів, проблема застосування поліграфа є цілком доречною; по – друге використання поліграфа в кримінальному провадженні в цілому та процесі доказування зокрема матиме велике практичне значення, виступатиме однією з умов достовірності показання як підозрюваного, обвинуваченого так і потерпілого та свідків, забезпечить неупереджене ставлення правоохоронних органів стосовно їх показань; по – третє законодавче закріплення проведення поліграфічних досліджень є обов'язковим з метою забезпечення правильного й однакового застосування їх результатів. А також наданий момент законодавство України не потребує кардинальних змін для закріплення використання поліграфа оскільки чинним законодавством повністю регламентовано вимоги до проведення поліграфічної експертизи необхідно лише зазначити про можливість її проведення та подальше використання отриманих результатів в процесі доказування.

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викл. Романюк В.В.

Список використаних джерел:

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи [Текст] : матеріали III Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 7–8 листоп. 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 244 с.
4. Лешкович Т. А., Форми використання поліграфа в кримінальному провадженні. [Електронний ресурс] – Режим доступу // <http://www.pravoznavec.com.ua>
5. Мовчан Д.А. Питання імплементації в Україні зарубіжних підходів до нормативно-правового регулювання застосування поліграфа у процесі розкриття та розслідування злочинів / Д.А. Мовчан // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ.– 2009. – № 5. – С. 256-262.
6. Сердюк В. П. Застосування поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні України / В. П. Сердюк // Інформація і право, № 2(11) – 2014. – С. 68-71.

МЕДІАЦІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ

Ромашкіна Анастасія Володимирівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: Romashechka1995@mail.ru

Ключові слова: медіація, досудове вирішення адміністративних спорів, медіатор.

На законодавчому рівні закріплено вирішення адміністративно-правових спорів судами. Саме тому рівень довіри до адміністративних судів у суспільстві є одним із найвищих, що безумовно, є підтвердженням їхньої ефективності, а також фактором, який забезпечує постійне зростання кількості звернень за захистом порушеного права. Крім того, на ріст навантаження адміністративних судів впливає розширення кола справ, віднесених до їхньої юрисдикції, введення нових видів провадження. Сьогодні адміністративні суди розглядають величезну кількість заяв у стислі процесуальні строки, що не може не позначитись на якості судового розгляду, а отже, судових рішень [1, с. 7].

У Рішенні Конституційного Суду України від 9 липня 2002 р. у справі № 15-рп (справа про досудове врегулювання спорів), регламентовано, що право на судовий захист не позбавляє суб'єктів правовідносин можливості досудового врегулювання спорів [4]. Насправді, сьогодні застосування альтернативного вирішення адміністративно-правових спорів набирає все більших обертів.

Одним з дієвих способів такого врегулювання прийнято вважати медіацію.

Під медіацією(посередництвом) розуміють добровільний і конфіденційний процес розв'язання будь-якого спору, в якому нейтральна третя особа допомагає сторонам досягнути домовленості (згоди) в їх суперечці шляхом переговорів [5, с. 30]. Нині саме медіація є однією з найбільш цікавих для української правової системи процедур, її ефективність є дуже високою. На державному рівні визнається необхідність розвитку медіації, і перші кроки в напрямку її запровадження вже зроблено. Так, у травні 2006 року було прийнято Указ Президента «Про концепцію вдосконалення судівництва для утворення справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів». Одним із завдань концепції є «створення можливостей для розвитку альтернативних (позасудових) способів розв'язання спорів». В указі як один зі способів врегулювання спорів названа медіація –

діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу, та врегулювання спору учасниками самостійно.

Згідно з твердженням І.І.Присяжнюка, на відміну від України, медіаційна процедура вже понад 20 років ефективно застосовується в таких країнах, як Австрія, Англія, Німеччина, США, Франція [3, с. 10].

Особливості процедури медіації полягають у такому:

а) участь сторін спору в процесі медіації є добровільною, медіатор вільно обирається сторонами, а кожна сторона має можливість у будь-який момент вийти з процесу;

б) у медіації сторони самостійно приймають рішення. Медіатор, на відміну від суду, жодних рішень щодо спірного питання не виносить і не дає жодних рекомендацій;

в) медіація – це процес, у якому нічого не вирішується без згоди сторін спору.

Процедури посередництва здійснюються як приватними медіаторами на базі відповідних асоціацій, так і офіційними, зокрема судовими установами.

Медіація – це процес, який поділяється на стадії, а ті, у свою чергу, – на етапи. Серед науковців немає єдиного погляду щодо виокремлення стадій та етапів. Запропонуємо розглянути цей процес у чотири етапи. Попередня стадія, яка складається з двох етапів: підготовчого та індивідуальних зустрічей; та, що відкриває; середня; заключна. На підготовчому етапі, зокрема, медіатор намагається здобути довіру учасників, оцінює готовність до медіації, пояснює правила медіації, роз'яснює свою роль у цьому процесі. Під час проведення індивідуальних зустрічей медіатор вивчає позиції учасників конфлікту і забезпечує їх взаємне спілкування. На стадії, що відкриває, відбувається поступове встановлення прямого спілкування між сторонами. Етапами другої стадії можемо назвати досягнення домовленості на проходженні цього процесу, розповіді учасників, з'ясування почуттів і мотивів, перефразування й уточнення позицій, поділ проблеми на категорії, підсумок. Спільний пошук розв'язків відбувається на середній стадії медіаційного процесу. Суть цієї стадії полягає у встановленні першочергових питань, з'ясуванні невиявлених інтересів, визначенні спільних засад, обговоренні й пошуку спільних, взаємоприйнятних способів вирішення спору, пошукові консенсусу. Заключна стадія має такі етапи: укладення угоди, підбиття підсумків, закриття справи. Процес медіації вважається формально завершеним тоді, коли припиняється ведення записів і справа закривається [2, с. 109].

Висновок до всього вищезазначеного можна зробити за рахунок виділення основних переваг та недоліків медіаційної процедури, які визначають сутність та значення її у процесі вирішення адміністративно-правових спорів.

Медіація як будь-яка своєрідна процедура має свої переваги й недоліки порівняно з вирішенням спорів у судовому порядку. Так, до переваг процедури медіації можна віднести такі:

1) вироблення рішення, яке влаштовує обидві сторони спору, у той час як суд виносить рішення, як правило, на користь однієї зі сторін;

2) вважається, що судовий процес посилює конфронтацію між сторонами, оскільки обов'язкове судове рішення на користь однієї зі сторін не залишає шансів для подальшого діалогу. Саме тому медіація в публічно-правовій сфері є свідченням налаштованості влади на співпрацю й компроміс;

3) швидкість процедури медіації порівняно із судовим процесом, що є особливо актуальним для України, оскільки, незважаючи на постійне скорочення процесуальних строків, значна кількість спорів розглядається в суді роками;

4) фінансова привабливість, проте варто зазначити, що це питання не стоїть достатньо гостро стосовно справ адміністративної юрисдикції, оскільки суми судового збору та значна частка спорів, що звільняються від його сплати, є значно меншими порівняно з іншими країнами світу.

«Слабкі місця» медіації передусім полягають у тому, що така діяльність набагато меншою мірою спрямована на абсолютне відновлення порушеного права й інтересу та захист законних прав особи, оскільки її метою є винайдення рішення через взаємні поступки, іноді навіть у питаннях що однозначно вирішуються у законодавстві, проте є нереальними за конкретних обставин [3, с. 10].

Науковий керівник: к.псих.н., доц. Кім К.В.

Список використаних джерел:

1. До питання визначення принципів досудового врегулювання публічно-правових спорів / С. В. Ківалов // Актуальні проблеми держави і права. - 2014. - Вип. 72. - С. 7-15

2. Інститут медіації як спосіб вирішення спорів у господарських правовідносинах / І. Ю. Філіпп, Д. А. Єршов, О. Я. Дон // Вісник Академії митної служби України. Серія : Право. - 2014. - № 2. - С. 106-113.

3. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» Т. XIV / редкол.: М.В.Афанасьєва (голов. ред.) [та ін.]. – Одеса: Юридична література, 2014. – 430 с.

4. *Р І Ш Е Н Н Я КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю "Торговий Дім "Кампус Коттон клуб" щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124*

Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) від 09.07.2002 № 15-рп/2002-
[Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02>

5.Способи вирішення публічно-правових спорів з органами влади: практичний посібник / [Сало Л.Б., Сенюта І.Я., Хлібороб Н.Є., Школик А.М.]. – Дрогобич: Коло, 2009. – 112 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ ВИРОБНИКІВ ФОНОГРАМ

Роскошний Ілля Валерійович
студент V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
E-mail: uari@ukr.net

Ключові слова: виробник фонограми; управління через повіреного; особисте управління; організація колективного управління майновими правами авторів.

Виробник фонограми відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» є фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звукозапис виконання або будь-яких звуків [1]. Відповідно до ст. 40 Закону України «Про авторське право і суміжні права» до майнових прав виробників фонограм належать :

а) відтворення (пряме і (або) опосередковане) своїх фонограм у будь-якій формі і будь-яким способом;

б) розповсюдження серед публіки фонограм та їх примірників шляхом першого продажу або іншої передачі права власності;

в) комерційний прокат фонограм і їх примірників, навіть після їх розповсюдження, здійсненого виробником фонограми або за їх дозволом;

г) публічне сповіщення фонограм та їх примірників через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і будь-який час за їх власним вибором;

д) будь-яку видозміну своїх фонограм;

е) ввезення на митну територію України фонограм та їх примірників з метою їх поширення серед публіки.

Свої суб'єктивні майнові права виробники фонограм здійснюють :

- особисто
- через свого повіреного
- через організацію колективного управління майновими правами авторів[1].

Виробник фонограми може управляти своїми правами особисто в силу своєї правосуб'єктності. В свою чергу правосуб'єктність як підкреслював О. С. Іоффе, тісно пов'язані із категоріями «правоздатність» та «дієздатність».

- по-перше, за німецькою доктриною термін «правосуб'єктність» ототожнювався з правоздатністю, виходячи із того, що суб'єктом права вважався той, хто може мати права;
- по-друге, за французькою доктриною термін «правосуб'єктність» розглядався через взаємозв'язок правоздатності та дієздатності [2].

У сучасній вітчизняній теорії права стверджується, що «під правосуб'єктністю фізичних і юридичних осіб розуміється наявність у них властивостей правоздатності та дієздатності» [3, с. 36].

Для особистого управління своїми майновими правами виробникам фонограм потрібно мати правоздатність та дієздатність, але це ще не все як вірно зазначають М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко, правосуб'єктність складається з правоздатності, дієздатності та деліктоздатності разом узятих [4, с. 248].

Отже для особистого управління своїми майновими правами виробникам фонограм потрібно мати :

правоздатність

дієздатність

деліктоздатність

Управління майновими правами через повіреного надає суб'єкту авторського і (або) суміжного прав доручити управління своїми майновими правами повіреному на підставі укладеного з ним договору-доручення. Здійснюючи управління майновими правами, ця особа діє у межах повноважень, переданих їй суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав.

Тобто виробник фонограми як суб'єкт правовідносин для здійснення свого права через свого повіреного повинен укласти договір-доручення, для того щоб укласти цей договір потрібно мати правосуб'єктність яка була охарактеризований вище та укладений договір-доручення.

В контексті цього потрібно зазначити, що договір доручення є угодою, тобто вольовим актом. Цей вольовий акт характеризується угодженнями во- льовими діями сторін договору доручення для настання визначених ними юридичного ефекту, тобто юридичні наслідки договору настають тому, що їх настання бажали учасники договору. Як слушно

вказувалось в літературі, фундаментальною категорією для сучасного поняття договору є згода (consensus) [5, с. 21].

Отже для здійснення суб'єктивних прав виробників фонограм через свого повіреного потрібно дотримуватись наступних умов :

правосуб'єктність

консенсус

договір-доручення

Тобто мати правосуб'єктність, досягти консенсусу щодо договору-доручення та укласти цей договір належним чином з дотриманням вимог ст. 1000 Цивільного кодексу України [6].

Особливість здійснення управління майновими правами виробника фонограми через організацію колективного управління майновими права авторів регулюються Законом України «Про авторське і суміжні права».

Забезпечення колективного управління майновими правами виробників фонограм здійснюється наступним чином:

- Суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав можуть доручати управління своїми майновими правами організаціям колективного управління.
- Організації колективного управління створюються суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав та мають статус юридичної особи згідно із законом.
- Допускається утворення окремих організацій, які управляють певними категоріями майнових прав певних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, або організацій, які управляють різними майновими правами в інтересах різних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.
- Особи, які використовують твори, виконання, програми мовлення, примірники фонограм (відеограм), зобов'язані надавати організаціям колективного управління точний перелік використаних творів, виконання, примірників фонограм (відеограм), програм мовлення разом з документально підтвердженими даними про одержані прибутки від їх використання та повинні виплачувати організаціям колективного управління винагороду в передбачений термін і в обумовленому розмірі.
- Суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав можуть також доручати управління своїми майновими правами на колективній основі відповідним державним організаціям, установчі документи яких передбачають здійснення таких функцій [1].

Тобто законодавець цією нормою права забезпечив можливість виробника фонограми передавати свої майнові права для колективного управління уповноваженій

організації в уставі якої передбачено здійснення таких функцій не залежно від форми власності.

Діяльність організацій колективного управління майновими правами виробників фонограм закріплена на законодавчому рівні, так ст. 48 Закону України « Про авторське і суміжні права» визначає :

1. Організація колективного управління після її державної реєстрації зобов'язана протягом 30 днів стати на облік в Установі. Про облік організацій колективного управління Установа здійснює публікацію у своєму офіційному бюлетені.

Організації колективного управління діють на основі статутів, що затверджуються в установленому порядку і в межах повноважень, одержаних від суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

2. Організації колективного управління не мають права займатися комерційною діяльністю чи використовувати будь-яким способом об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, доручених їм для управління. На діяльність таких організацій не поширюються обмеження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції.

3. Повноваження на колективне управління майновими правами передаються організаціям колективного управління авторами та іншими суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів, укладених у письмовій формі.

4. Організації колективного управління можуть управляти на території України майновими правами іноземних суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів з аналогічними іноземними організаціями, в тому числі й про взаємне представництво інтересів.

Організації колективного управління можуть доручати на основі договорів з аналогічними іноземними організаціями управляти на колективній основі за кордоном майновими правами українських суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі й про взаємне представництво інтересів.

5. На основі одержаних повноважень організації колективного управління надають будь-яким особам шляхом укладання з ними договорів невиключні права на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

6. Організація колективного управління має право вимагати від осіб, які використовують об'єкти авторського права і суміжних прав, надання їм документів, що містять точні відомості про використання зазначених об'єктів, необхідні для збирання і розподілу винагороди.

7. Організація колективного управління зобов'язана надавати Установі таку інформацію:

- а) про зміни, що вносяться до статуту організації;
- б) про укладання двосторонніх чи багатосторонніх договорів з іншими організаціями колективного управління, в тому числі іноземними;
- в) про управління майновими правами осіб, які не передали організації повноважень відповідно до частини третьої цієї статті;
- г) про укладання договорів управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав;
- д) про річний баланс, річний звіт, результати аудиторських перевірок;
- е) про осіб, уповноважених представляти організацію[1].

Згідно зі ст.49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» функції організацій колективного управління майновими правами виробників фонограм є такими :

1. Організації колективного управління повинні виконувати від імені суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і на основі одержаних від них повноважень такі функції:

- а) погоджувати з особами, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, розмір винагороди під час укладання договору;
- б) укладати договори про використання прав, переданих в управління. Умови цих договорів повинні відповідати положенням статей 31 - 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права»;
- в) збирати, розподіляти і виплачувати зібрану винагороду за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав, правами яких вони управляють, а також іншим суб'єктам прав відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права»;
- г) вчиняти інші дії, передбачені чинним законодавством, необхідні для захисту прав, управління якими здійснює організація, в тому числі звертатися до суду за захистом прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав відповідно до статутних повноважень та доручення цих суб'єктів.

2. Суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами, в тому числі щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій колективного управління, які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплати цієї винагороди, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із

дозволів на використання, які надаються організаціями колективного управління шляхом укладання договорів з особами, які використовують ці об'єкти.

3. Організації колективного управління (далі – ОКУ) мають право резервувати на своєму рахунку суми незапитаної винагороди, що надійшла їм від осіб, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав. Після трьох років від дня надходження на рахунок організації колективного управління відповідних сум суми незапитаної винагороди можуть бути використані для чергових виплат суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав або спрямовані на інші цілі, передбачені їх статутами, в інтересах суб'єктів авторського права і суміжних прав[1].

Отже для здійснення суб'єктивного права виробником фонограми через організацію колективного управління потрібно виконати наступні вимоги :

правосуб'єктність
виробника
фонограми

договір між ОКУ та
виробником
фонограми

ОКУ створена
відповідно до
законодавства

Колективне управління є одним із найбільш ефективних способів забезпечення законних інтересів виробника фонограми у тих випадках, коли він має справу з багатьма користувачами. Крім цього, колективне управління майновими правами полегшує розповсюдження твору для користувача, оскільки останній має справу тільки с ОКУ, а не з багатьма виробниками фонограм.

Судова практика має також важливе значення для функціонування ОКУ так як визначено в оглядовому листі Вищого господарського суду України від 6 травня 2005 року № 01-8/784 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав», за наявності договорів з авторами творів на управління їх майновими правами організації колективного управління як суб'єкти авторського права мають право звертатися до господарського суду з позовами про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду або стягнення доходу, отриманих порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, і у тому випадку, коли з порушником авторського права організацією колективного управління не укладено будь-якої угоди [7].

Дане право надає можливість ОКУ якісніше виконувати свої повноваження та припиняти порушення прав виробників фонограм, якщо такі є.

Міжнародне визначення поняття ОКУ міститься у ст. 5 СІ8АС (Міжнародна конфедерація товариств авторів і композиторів). Відповідно до цієї норми, під організацією, яка здійснює колективне управління правами авторами, розуміється та організація, яка:

- 1) має на меті ефективно захищати майнові інтереси;
- 2) має у своєму розпорядженні ефективний механізм для збору і розподілу авторської винагороди і несе повну відповідальність за операції, пов'язані з управлінням правами, які довірені їй авторами;
- 3) не управляє (за винятком допоміжної діяльності) правами виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення та інших власників прав [8, 75-76].

Таким чином можна стверджувати, що регулювання відносин щодо здійснення виробником фонограм своїх суб'єктивних прав в Україні відбувається на належному рівні та відповідає основним міжнародно-правовим нормам, які регулюють ці відносини.

Первинним джерелом управління своїми майновими правами у виробника фонограм є правосуб'єктність. Для управління своїми майновими правами через повіреного потрібно мати правосуб'єктність досягти консенсусу щодо всіх істотних положень договору-доручення та укласти його відповідно до норм законодавства.

Управління майновими правами виробника фонограм через ОКУ також має свої особливості :

- по-перше ОКУ повинна бути створена та зареєстрована відповідно до законодавства України незалежно від форми власності.
- по-друге виробник фонограми повинен бути правосуб'єктивним учасником правовідносин.
- по-третє ОКУ та виробник фонограми повинні мати договір який визначає їх співпрацю щодо майнових прав виробника фонограм.

Всі три види управління майновими правами виробника фонограм є доцільними та ефективними в залежності від масштабу цивільних правовідносин. Якщо розглядати цивільні правовідносини в межах всієї країни, то управління майновими правами через ОКУ є більш доцільним. При управлінні своїми майновими правами на регіональному рівні чи у двосторонніх відносинах, особисте управління майновими правами та управління через повіреного є зручнішим та оперативнішим.

Науковий керівник : к.ю.н., доц. Єпіфанова Ю.С.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» Закону України «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page2>
2. Иоффе О. С. Избранные труды по гражданскому праву. – М.: Статут, 2000. – 84 с.
3. Санжарук Т. Правосуб'єктність та її елементи як властивості суб'єктів права. // Матеріали Х регіональної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lexlibrary.org>
4. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 340 с.
5. Погребняк С.П. Договір як універсальна правова конструкція: [монографія] / [С.П. Погребняк, А.П. Гетьман, В.І. Борисова, О.П. Євсєєв та ін.] ; за ред. А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. – Х. : Право, 2012. – 432 с.
6. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
7. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав : оглядовий лист Вищого господарського суду України від 6 трав. 2005 р. № 01-8/784 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.arbitr.gov.ua
8. Бондаренко С. Колективне управління правами суб'єктів авторського права і суміжних прав — невід'ємний елемент сучасної системи охорони прав інтелектуальної власності // Матеріали щорічної конференції Асоціації правників України. — К. : Еліт Принт, 2004. — 350 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ТРИМАННЯ В ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬОНІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Рубель Владислава Віталіївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна.
e-mail: rubelvlada@mail.ru

Ключові слова: кримінально-виконавча характеристика, покарання, військовослужбовці, дисциплінарний батальйон, вирок військового суду, військовий облік, самодіяльна рада.

Специфічним видом покарання, який застосовується лише до військовослужбовців строкової служби, які раніше не відбували покарання у виді позбавлення волі, є тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців.

Історія виникнення та існування дисциплінарних батальйонів (дисциплінарних рот) вельми цікава. Згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 6 липня 1940 року в окремий дисциплінарний батальйон прямували військовослужбовці рядового і молодшого начальницького складу, засуджені військовим трибуналом до позбавлення волі на термін від шести місяців до двох років за самовільні відлучки. Надалі практика пішла по шляху заміни позбавлення волі на строк до двох років напрямком в окремий дисциплінарний батальйон військовослужбовців, які вчинили і загально кримінальні злочини незначної суспільної небезпеки. З початком Великої Вітчизняної війни більшість окремих дисциплінарних батальйонів (за винятком дислокованих в східних районах СРСР) було розформовано, а відбували там покарання військовослужбовці спрямовані на фронт і зараховані в звичайні формування або штрафні частини, в залежності від вчиненого злочину. З кінця літа 1942 р на підставі Наказу № 227 Верховного Головнокомандувача створюються фронтові штрафні батальйони для командирів і армійські штрафні роти - для червоноармійців, сержантів і старшин. Бойовий розклад штрафних частин Червоної Армії 1942-1945 р.р. налічував 60 штрафних батальйонів і 1 049 штрафних рот [1]. З кінця літа 1942 р на підставі Наказу № 227 Верховного Головнокомандувача створюються фронтові штрафні батальйони для командирів і армійські штрафні роти - для червоноармійців, сержантів і старшин. Бойове розклад штрафних частин Червоної Армії 1942-1945 р.р. налічувало 60 штрафних батальйонів і 1 049 штрафних рот [2]. Після закінчення Великої Вітчизняної війни багато розформовується або перетворюються в дисциплінарні батальйони і під цією назвою зберігаються після розпаду СРСР в збройних силах Російської Федерації, України, Білорусії і інших країн СНД [3, с. 242]. В кінці 2000-х років в країнах СНД намітилася криза системи дисбат, пов'язаний зі скороченням кількості осіб, яким призначається цей вид покарання. У 2014 році цей вид покарання був призначений в Росії лише 180 особам (у 2010 р - 503). В інших країнах СНД пропорція між змінним і постійним контингентом стала перевищувати всі розумні межі: на Україні в дисбаті в січні 2012 р перебувало тільки 5 засуджених при чисельності постійного вільного штату близько 200 військовослужбовців. У Білорусі на 6 засуджених в дисбаті доводилося в 2010 року близько 160 військовослужбовців обслуговуючого складу. В результаті, країни СНД стали відмовлятися від дисбат - спочатку Казахстан скасував цей вид покарання в 2008 р, а потім в 2014 р Білорусь.

Здавалося при такій тенденції і в Україні повинен був закритий дисбат, однак він вижив і за результатами відвідування дисбата в Україні спостерігачі національного превентивного механізму повідомили, що дисциплінарний батальйон розрахований на 27 чоловік, на момент візиту в березні 2016 р. в ньому перебували вже 56 військовослужбовців, в той же час штат установи неповний і укомплектований лише на 70%. Найбільше не вистачає офіцерів (21 з 39) і сержантів (13 з 45) [4].

Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців є основним покаранням, включеним в загальну систему покарань. Такий вид покарання передбачався і в раніше діючому кримінальному законодавстві, але називався по іншому: «направлення військовослужбовців, які вчинили злочини, в дисциплінарний батальйон» (ст. 34 КК України 1960 р.) [5].

Згідно зі ст. ст. 51 і 62 Кримінального кодексу України кримінальне покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців є основним видом кримінального покарання, який застосовується в передбачених законом випадках лише відносно військовослужбовців та лише за злочини, вчинені під час проходження військової служби. В ч. 1 ст. 62 КК України у новій редакції контингент військовослужбовців уточняється: покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні призначається військовослужбовцям строкової служби, військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом, особам офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, особам офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації, на особливий період (крім військовослужбовців-жінок), на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених цим Кодексом, а також якщо суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замінити позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк.

Сутність даного виду покарання полягає в примусовій ізоляції засудженого від суспільства протягом визначеного вироком суду строку в спеціально призначеній для цього військовій частині, де за допомогою таких основних засобів впливу на засуджених, як режим, пробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив, здійснюється його виправлення та ресоціалізація.

Відповідно до ст. 62 КК України покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні призначається військовослужбовцям строкової військової служби на строк від шести місяців до двох років у тих випадках, якщо це передбачено відповідною санкцією

статті Кримінального кодексу України, або коли суд, враховуючи обставини справи і особу засудженого, вважає за доцільне замінити позбавлення волі на строк понад два роки триманням в дисциплінарному батальйоні на той самий строк.

Пленум Верховного Суду України відмічав, що в окремих випадках при застосуванні ст. 62 КК суди допускають помилки. При призначенні військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні не завжди забезпечується індивідуальний підхід. Іноді воно призначається військовослужбовцям, до яких з урахуванням їх особи, характеру та ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину не слід було б застосовувати цей вид покарання. Водночас окремі особи, які могли б виправитися в умовах дисциплінарної частини, засуджуються до покарання у виді позбавлення волі. Не з'ясовуються з достатньою повнотою дані про стан здоров'я підсудних, унаслідок чого в дисциплінарному батальйоні опиняються особи, не придатні до військової служби. Верховний Суд підкреслив, що покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні застосовується, як правило, у випадках вчинення злочинів невеликої тяжкості, коли засуджених можна залишити на військовій службі й виправити в умовах дисциплінарної частини. Цей вид покарання може бути застосований і до військовослужбовців, які вчинили злочини середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі, за умови, що суд, враховуючи особу винного й обставини, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, дійде висновку про можливість призначення такого покарання. Покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні є основним видом покарання і застосовується до військовослужбовців строкової служби. До курсантів військово-навчальних закладів, шкіл прапорщиків, мічманів та інших подібних навчальних закладів цей вид покарання може бути застосований лише за злочини, вчинені ними після зарахування на навчання, і за умови, що до цього вони не проходили строкову військову службу. Покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні не застосовується до осіб: які раніше відбували покарання в місцях позбавлення волі; до яких поряд із покаранням за вчинений злочин застосовується примусове лікування від алкоголізму або наркоманії; які за станом здоров'я не придатні до військової служби. Судам потрібно мати на увазі, що призначення військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні може бути застосоване не тільки у випадках, коли це безпосередньо передбачено санкцією статті закону, за якою засуджується військовослужбовець, а й тоді, коли суд вважатиме за можливе (з урахуванням обставин справи та даних про особу засудженого) замінити позбавлення волі на строк не більше двох

років триманням у дисциплінарному батальйоні протягом того самого строку. Застосувавши ст. 62 КК, суд обов'язково повинен мотивувати своє рішення [6].

Порядок та умови виконання покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні встановлюються главою 14 КВК України [7], Положенням про дисциплінарний батальйон у Збройних Силах України [8], та Інструкцією про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні [9].

Військовослужбовців, засуджених до покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні, до набрання вироком законної сили тримають на гауптвахтах Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (далі - Служба правопорядку) або у військовій частині. Відповідно до ч. 4 ст. 71 Кримінально-виконавчого кодексу України строк відбування покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців обчислюється з дня, визначеного вироком суду, з урахуванням відповідно до ст. 72 Кримінального кодексу України часу тримання засудженого в місцях попереднього ув'язнення.

Прийом засуджених військовослужбовців, які прибули до дисциплінарного батальйону, здійснюється командиром дисциплінарного батальйону або його заступником разом з командиром дисциплінарної роти (командиром групи утримання офіцерів), начальником адміністративної групи (стройової частини) та начальником медичної служби частини (фельдшером) у визначеному наказом командира дисциплінарного батальйону приміщенні.

Усі засуджені військовослужбовці, які прибули до дисциплінарного батальйону, підлягають обов'язковому обшуку та медичному огляду, а їх обмундирування і натільна білизна - спеціальній обробці (пранню). Про прийом засудженого військовослужбовця до дисциплінарного батальйону командир дисциплінарного батальйону протягом трьох діб письмово повідомляє суд, яким його засуджено, та направляє повідомлення одному із членів сім'ї або близьких родичів за вибором засудженого, у якому вказується місцезнаходження дисциплінарного батальйону та роз'яснюються права засудженого.

Під час відбування покарання в дисциплінарному батальйоні засуджені військовослужбовці незалежно від їх військового звання та характеру попередньої служби перебувають на посадах рядового складу та носять форму одягу і знаки розрізнення, встановлені для зазначеної категорії військовослужбовців. Під час відбування покарання засуджений військовослужбовець не може бути поданий до присвоєння чергового військового звання, призначений на вищу посаду, переведений на нове місце служби, за винятком проведення організаційних заходів, а також звільнений з військової служби, крім

випадку визнання його непридатним до військової служби за станом здоров'я. Військовослужбовці з числа осіб офіцерського складу утримуються окремо від інших категорій військовослужбовців.

Праця засуджених військовослужбовців оплачується відповідно до чинного законодавства України. Нараховані суми заробітку засудженим військовослужбовцям зараховуються дисциплінарним батальйоном в установленому порядку на їх особисті рахунки. На роботи і заняття за межі розташування дисциплінарного батальйону засуджених військовослужбовців виводять у складі відділення, взводу або групи під охороною озброєного конвою та на підставі письмового наказу командира дисциплінарного батальйону.

Засудженим військовослужбовцям дозволяється відправляти і отримувати листи та телеграми без обмеження їх кількості. Засуджені військовослужбовці мають право за рахунок коштів, що є на їхніх особових рахунках, передплачувати і одержувати газети, журнали, інші періодичні видання без обмеження їх кількості. Крім того, їм надається, у тому числі й під час перебування в спеціальних палатах закладів охорони здоров'я Міністерства оборони України, право на телефонні розмови (у тому числі у мережах рухомого (мобільного) зв'язку) без обмеження їх кількості у порядку, встановленому командиром дисциплінарного батальйону. Телефонні розмови між засудженими військовослужбовцями, які відбувають покарання в дисциплінарному батальйоні, заборонені. Телефонні розмови оплачуються з особистих коштів засуджених військовослужбовців. Кількість отриманих посилок (передач) і бандеролей та листів, що одержують засуджені, а також листів, що вони відправляють, не обмежена. Засудженим військовослужбовцям надаються побачення з близькими родичами та іншими особами.

Короткострокові побачення з родичами чи іншими особами засудженому військовослужбовцю надаються за його заявою один раз на місяць тривалістю до чотирьох годин у спеціально обладнаному приміщенні під контролем представника дисциплінарного батальйону у вільний від роботи та занять час у дні і години, встановлені командиром дисциплінарного батальйону. Тривалі побачення строком до трьох діб з правом спільного проживання тільки з близькими родичами надаються засудженому військовослужбовцю один раз на три місяці. Дозвіл на побачення надається командиром дисциплінарного батальйону за заявою засудженого військовослужбовця. На час тривалого побачення засуджені звільняються від роботи і занять. Під час спільного проживання засудженого з близькими родичами ззовні приміщення тривалих побачень для здійснення контролю за дотриманням режиму командиром дисциплінарної роти з числа військовослужбовців

постійного складу організовується цілодобове чергування. Тривалі побачення при реєстрації шлюбу надаються позачергово. Засудженим військовослужбовцям на їхнє прохання дозволяється замінити тривалі побачення короткостроковими.

Відпустки засудженим військовослужбовцям під час відбування покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні не надаються. У зв'язку з винятковими обставинами (смерть або тяжка хвороба близького родича, яка загрожує життю хворого; стихійне лихо, яке завдало значної матеріальної шкоди майну засудженого військовослужбовця або його сім'ї; одержання медичної допомоги, якщо така допомога не може бути надана в закладах охорони здоров'я Міністерства оборони України) засудженому військовослужбовцю може бути дозволено короткочасний виїзд за межі дисциплінарного батальйону на строк до семи діб, не враховуючи часу, необхідного для проїзду в обидва кінці. Заява засудженого військовослужбовця про невідкладний виїзд у зв'язку з винятковими обставинами має бути розглянута протягом доби. Дозвіл на невідкладний виїзд засуджених військовослужбовців дає командир дисциплінарного батальйону з урахуванням особи і поведінки засудженого військовослужбовця. Для офіцерів дозвіл на невідкладний виїзд надається за погодженням начальника Центрального управління. Час перебування засудженого військовослужбовця за межами дисциплінарного батальйону зараховується до строку відбування покарання. Квитками на проїзд в обидва кінці в такому разі засудженого забезпечує дисциплінарний батальйон.

За сумлінну поведінку і ставлення до праці та військової служби до засуджених військовослужбовців може бути застосовано такі заходи заохочення: подяка; зняття раніше накладеного дисциплінарного стягнення; надання одного додаткового короткострокового побачення; нагородження цінним подарунком або премією в розмірі місячного грошового забезпечення; зарахування до числа тих, хто виправляється. Додаткове короткострокове побачення надається засудженим військовослужбовцям у вільний від роботи і занять час. Дні відвідування визначає командир дисциплінарного батальйону. Засуджені військовослужбовці, які мають зразкову поведінку і чесно ставляться до праці та військової служби, беруть активну участь у громадській роботі, після відбуття ними не менш як однієї третьої строку покарання та обговорення їх кандидатур радою громадськості підрозділу дисциплінарного батальйону наказом командира дисциплінарного батальйону можуть бути зараховані до числа таких, що виправляються. Після фактичного відбуття засудженим військовослужбовцем не менш як половини строку покарання за умови, що він сумлінною поведінкою і ставленням до праці та військової служби під час відбування покарання довів своє виправлення, командир дисциплінарного батальйону за погодженням з начальниками

Центрального управління та Головного управління Служби правопорядку може внести до відповідного суду подання про його умовно-дострокове звільнення від відбування покарання або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням. У поданні зазначають інформацію про сумлінну поведінку засудженого військовослужбовця, його ставлення до праці та військової служби під час відбування покарання. Разом з поданням до суду надсилають службову характеристику та копію службової картки засудженого військовослужбовця. Якщо суд відмовить засудженому військовослужбовцю в умовно-достроковому звільненні від покарання або заміні невідбутої частини покарання більш м'яким, повторне подання з цього питання командир дисциплінарного батальйону може внести не раніше як через шість місяців з дня постанови судом ухвали про відмову.

За порушення встановленого порядку відбування покарання до засуджених військовослужбовців можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення: зауваження; догана; сувора догана; призначення в наряд на роботу - до 5 днів у вільний від роботи і навчання час; арешт із триманням на гауптвахті - до 10 діб; виключення з числа тих, хто виправляється, яке застосовується як захід дисциплінарного впливу, коли всі попередні стягнення не дали позитивного результату. Стягнення у виді виключення з числа тих, хто виправляється, накладається наказом командира дисциплінарного батальйону на підставі акта службового розслідування, в якому обов'язково зазначаються причини та умови, що сприяли вчиненню правопорушення, та ступінь вини засудженого військовослужбовця, на якого накладається це стягнення. Про накладення на засудженого стягнення у виді виключення з числа тих, хто виправляється, командир дисциплінарного батальйону повідомляє начальника Центрального управління в день видання відповідного наказу.

Засуджених військовослужбовців звільняють з дисциплінарного батальйону за таких підстав: після відбуття строку покарання, призначеного вироком суду; у зв'язку із застосуванням амністії; у зв'язку з помилуванням; у зв'язку з винесенням судом ухвали або постанови про звільнення від відбування покарання через хворобу, умовно-достроково і за іншими підставами, встановленими законодавством. Засуджені військовослужбовці, які відбувають покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні і визнані військово-лікарською комісією непридатними за станом здоров'я до військової служби зі зняттям з військового обліку або непридатними до військової служби у мирний час, звільняються судом від покарання за поданням командира дисциплінарного батальйону і висновком військово-лікарської комісії.

Військовослужбовців строкової військової служби, що відбули покарання або звільнені умовно-достроково, та осіб, що підлягають звільненню у зв'язку з амністією або

помилуванням, звільняють з військової служби в запас безпосередньо з дисциплінарного батальйону, якщо вони на час набрання вироком суду законної сили відслужили встановлені Законом України “Про військовий обов’язок і військову службу” строки військової служби.

Військовослужбовці строкової військової служби, звільнені з дисциплінарного батальйону, які не відслужили встановлені Законом України “Про військовий обов’язок і військову службу” строки військової служби, можуть направлятись в ті самі військові частини (установи), в яких вони проходили військову службу до засудження. Військовослужбовців військової служби за контрактом, осіб офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, осіб офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовців, призваних на військову службу під час мобілізації, направляють у розпорядження посадових осіб, які мають право призначення на посади, для вирішення питання щодо подальшого їх службового використання.

Командир дисциплінарного батальйону за 10 робочих днів повідомляє відповідного командира військової частини (відповідну посадову особу) про дату звільнення засудженого військовослужбовця. Для супроводження військовослужбовця строкової військової служби до розташування військової частини командир (начальник) військової частини (установи) направляє до дисциплінарного батальйону свого представника.

Військовослужбовці, які проходять військову службу за контрактом, особи офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу та військову службу за призовом, військовослужбовці, призвані на військову службу під час мобілізації на особливий період, що відбули покарання або були звільнені умовно-достроково, у зв’язку з амністією чи через помилування, повертаються до військової частини, де вони проходили службу, самостійно.

До моменту прибуття представника з військової частини звільненого з дисциплінарного батальйону військовослужбовця строкової військової служби розміщують за межами території тримання засуджених військовослужбовців під наглядом командира дисциплінарної роти.

Час відбування засудженими військовослужбовцями покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні до загального строку військової служби і строку вислуги у військовому званні не зараховується.

Засуджених військовослужбовців, які відбули покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні або були достроково звільнені від цього покарання, визнають такими, що не мають судимості. Засуджених військовослужбовців, звільнених з

дисциплінарного батальйону умовно-достроково, визнають такими, що не мають судимості, після закінчення невідбутої частини строку покарання.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Трубников В.М.

Список використаної літератури

1. Великая Отечественная война 1941-1945 годов. В 12 т. Т. 2. Происхождение и начало войны. - М.: Кучково поле, 2012. - 1008 с.

2. История Второй мировой войны 1939-1945 (в 12 томах) / редколл. гл. ред. А.А. Гречко. - М.: Воениздат, 1982. - Т. 12. - С. 33-34. - 495 с.

3. Дисциплинарный батальон // Великая Отечественная война 1941-1945. Энциклопедия / под ред. М.М. Козлова. - М.: Советская энциклопедия, 1985. - 832 с. С. 242.

4. Это дисбат, солдат! Как живет самая закрытая воинская часть Украины: фоторепортаж 28 августа 2015 / Режим доступа: <https://www.facebook.com/sharer.soldat.chast-ukrainyi.htm>.

5. Кримінальний кодекс України 1960 р. Кодекс введено в дію з 1 квітня 1961 року Законом Української РСР від 28 грудня 1960 року / Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0006.html.

6. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 15 від 28.12.96 «Про практику призначення військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні (Із змінами, внесеними згідно з Постановою Верховного Суду № 17 від 26.12.2003) / Режим доступу: <http://www.uazakon.com/>.

7. Кримінально-виконавчий кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2004, № 3-4, ст. 21) // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.

8. Положення про дисциплінарний батальйон у Збройних Силах України, затверджений Указом Президента України від 5 квітня 1994 року № 139/94 / Режим доступу: <https://yandex.ua/search/положення.дисциплінарний.батальйон.у.збройних.силах.україни>.

9. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: Наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 № 215 / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>.

ПРОБЛЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ

Рудень Дмитро Станіславович
Студент VI курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: dimonruden@mail.ru

Ключові слова: цінність, ієрархія, людина, життя, Конституція України.

У юридичній літературі останнім часом значна увага приділяється проблематиці ієрархії правових, у тому числі конституційних цінностей. Під ієрархією слід розуміти послідовність матеріальних і духовних благ, які розташовуються від найбільш важливого феномену – до менш значимого явища у суспільному житті. Іншими словами – це найважливіші соціальні, культурні, духовні, економічні потреби, які мають найбільшу цінність для людини, що підтримують його природний баланс та визначають його правовий статус у суспільстві. Сама по-собі ієрархія має суб'єктивно-об'єктивний характер. З одного боку – це та послідовність переліку цінностей, яка вибудовує держава на основі конституційних положень та міжнародних стандартів у сфері прав людини, які відображаються у конвенціях, деклараціях, пактах та інших правових документах, що видаються всесвітніми установами, організаціями. З іншого боку – це нормативна модель цінностей, яку будує сама людина, на основі своїх власних уподобань, що є найбільш значущими для неї виходячи із власної правосвідомості. При цьому, кожна людина може мати свою систему правових цінностей і відповідно вистроювати свою ієрархію тих матеріальних і духовних благ, що в більшій мірі задовольняють наші потреби, та ті, що визначають наш природний та соціальний стан свого розвитку. У світі не має жодної людини, щоб вона користувалась та розпоряджалась тими самими цінностями, що й інша – це і характеризує її як індивідуальну особистість.

В основі проблематики ієрархії цінностей, науковці в першу чергу розглядають саме людину включаючи її життя. Гуманістична традиція визначення системи та ієрархії цінностей права полягає, по-перше, у визнанні існування загальнолюдських цінностей як таких, що були вироблені людиною як членом суспільства в його межах; по-друге, у виведенні на вершину ієрархії цінностей права життя, яке розшифровується як існування всього суспільства в єдності з життям кожної окремої людини [4, с. 85–112].

Суттєвою є проблема якості конституційного нормування цінностей. Як стверджує Є.Ю. Захаров, конституційний текст грішить буквалізмом та юридичним максималізмом, містить малорухливі жорсткі норми, які, фактично, майже не застосовуються. Такі норми

необхідно прибрати або переформулювати [2, с.40]. Гарантії, які закладаються в Основному Законі не зовсім чітко сформульовані законодавцями та в значній мірі не відображають їх реальний та соціальний стан. Незважаючи на їх легітимний характер значна частина суспільства, навіть не помічає їх недоліки, що існують насправді. Важко сказати, що всі конституційно-правові цінності повністю відповідають вимогам моралі та справедливості, які незабаром впливають із людської правосвідомості та здорового глузду – після чого людина починає розуміти, що все це є не гуманним стосовно як до самої себе, і щодо оточуючих.

Так життя і здоров'я людини визнаються “найвищою соціальною цінністю” у ст. 3 Конституції України. Але, якщо стан фізичного життя дійсно є найвищою цінністю, то життя солдата не може бути принесене в жертву для “захисту суверенітету і територіальної цілісності України”, а тим більше свободи народу. Адже в конституційній ієрархії цінностей перші дві розташовані нижче “життя людини”, а остання не зазначена взагалі. Крім того, право на життя (і ризики, які звідси впливають) у солдата за своїм обсягом не може бути меншим, ніж у цивільної особи на підставі принципу рівності конституційних прав, записаного в ст. 21 Конституції України [2, с.40]. Як зазначалось раніше, держава свої інтереси ставить на перший план, а людина розглядається як захисна оболонка від її зовнішніх та внутрішніх подразників. Як відомо, в нашій системі законодавства діє принцип пріоритет прав людини над правами держави, і влада не підкорюється йому у своїй політичній діяльності, хіба що тільки робить вид на це. В такому випадку тут відтворюється незрозумілий зв'язок між людиною і державою. З одного боку – Конституція чітко зазначає, що держава є відповідальною перед людиною за свою діяльність та зобов'язується захищати її в будь-якому випадку. Але з іншого боку – кожен громадянин зобов'язаний захищати суверенітет і її територіальну цілісність, шляхом несення строкової військової чи альтернативної служби в Збройних силах України. І тут стає незрозумілим, так хто ж є вищою цінністю людина чи держава ?

Існує ще один яскравий зразок, який стосується незрозумілої ієрархії конституційних цінностей між людиною та державою. З формальної точки зору, при побудові ієрархії цінностей, найголовніші з них виносяться на перший план, менш значимі – на другий і так далі. Стаття 1 Конституції проголошує Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою [1]. Таким чином, у нормативній системі ієрархії цінностей права знову ж таки на першому місці стоїть не людина, а держава. До речі, це підтверджується положеннями й інших нормативно-правових актів, наприклад – Кримінальним кодексом України, Особлива частина якого починається не зі «Злочинів проти

життя та здоров'я особи», а зі «Злочинів проти основ національної безпеки України» [3, с.77-78]. Знову ж таки все це свідчить про те, що законодавці більше приділяють уваги саме безпеці країни як вищої цінності, аніж людині. Але слід розуміти, що будь-яка держава не може існувати без людини. Вона є головною цінністю для неї, бо саме людина створює, організовує, управляє країною, визначає її зовнішні і внутрішні засади функціонування та виступає від її імені на міжнародній арені (мається на увазі, тих осіб, які наділені владними повноваженнями на представництво).

Варто також зазначити, що проголошення найвищої цінності життя демонструє свою хибність вже в контексті проблем евтаназії, самогубств, тероризму тощо. [3, с.78]. Останнім часом ці складові стали найактуальнішими в Україні та в інших державах світу. Але в цьому питанні більш за все, я хотів детальніше висвітлити проблематику саме цінності евтаназії. З теоретичної точки зору – більшість її сприймають як антиконституційну категорію, оскільки вона позбавляє людину її найвищої соціальної цінності. Як відомо життя людини за Конституцією України ні за яких обставин не може бути позбавлене ні примусовому, ні в добровільному порядку. Наш документ взагалі не закріплює право на смерть, але на практиці в більшості випадках ця норма в безвихідних ситуаціях завжди порушується. Саме поняття «евтаназія» слід розуміти як добровільний вихід із життя внаслідок жорстких і довготривалих страждань, що відчуває людина внаслідок невиліковної хвороби. З правової точки зору кожен з нас на власний розсуд розпоряджається своїм життям. Таке розпорядження повинно виходити із власної свідомості і без будь-якого тиску чи втручання. Ми самі визначаємо яким чином і як довго існувати в цьому світі. Але тут мова йде саме про характер і якість цього життя. Людина, перебуваючи в такому безнадійному стані – починає втрачати сенс цієї важливої цінності через її ускладнений процес функціонування і відповідно починає шукати всі шляхи для її скорочення або взагалі виходу з неї. По-суті вона перестає контролювати свої рішення та дії, оскільки перебуває у стані так званого «вічного жаху, муки і страждань» внаслідок чого починає усвідомлювати іншу цінність, зокрема таку як смерть. З нашої сторони – це можна розцінювати як антигуманність по відношенню до людини, коли працівники медичних установ за просьбою особи умишляють її. Але важко засуджувати такі дії, оскільки ми самі не відчуваємо такого жаху, в якому знаходиться хвора людина і тому не можемо належним чином розцінювати їх. Тому реалізація цієї цінності в нашій країні є доволі таки проблемним явищем. Наше законодавство повністю забороняє вчинювати такі дії, чи утримуватись від них, що можуть призвести до швидкого припинення життя особи. Держава за будь-яких обставин зобов'язана надавати їй медичну допомогу та боротись за її збереження до тих пір доки не настане фізична чи природна смерть.

З іншої позиції цю категорію можна розглядати як необхідна потреба, що являє собою вищу цінність по відношенню до самої хворої людини. Її реалізація повинна спрямовуватись на полегшення чи ліквідацію такого жахливого стану, в якому вона перебуває. Влада в такому випадку повинна легалізувати цю конституційно-правову цінність на національному рівні, бо слід розуміти, що життя людини не є вічним. В силу своїх об'єктивних і суб'єктивних причин її здоров'я в будь-який момент може вийти із під контролю процесу функціонування. Кожна людина, має право на якісний рівень життя, але якщо ця якість перетворюється у довготривалі та невиліковні страждання, то відповідно їй немає сенсу існувати далі. Слід також наголосити на тому, що ця цінність являється правом, а не обов'язком для кожного індивіда, і тому він сам повинен користуватись та розпоряджатись нею на власний розсуд без зовнішніх уподобань.

Науковий керівник: к.ю.н. доц. Григоренко Є.І.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Текст] // Відомості Верховної Ради України – 1996,– № 30.– Ст. 141
2. Захаров Є.Ю. Проблеми конституційного гарантування прав людини та основоположних свобод. Стратегічні пріоритети, науково-аналітичний щоквартальний збірник №2(7), 2008 р. с.220
3. Горобець К.В. Ієрархія цінностей права. Вісник академії адвокатури України. Число 2(24)2012р. с.77-78
4. Бандура О .О. Єдність цінностей та істини у праві (філософський аналіз) : дис. ... д-ра філос. наук ; спец. 12.00.12 – Філософія права / О.О. Бандура.– К., 2003. – 403 с.

ЩОДО КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Савченко Кирило Ігорович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: Savchenko_Kir@mail.ua

Ключові слова: компетенція, правоохоронний орган, загальна компетенція, спеціальна компетенція, Служба безпеки України.

Зважаючи на те, що сьогодні забезпечення безпеки людини, суспільства і країни, в цілому, є першочерговим завданням держави, то належне глибоке теоретичне дослідження й осмислення питання функціонування сектора безпеки держави є більш ніж доречним. Крім того, ні у кого не викликає сумніву те, що рівень забезпечення національної безпеки безпосередньо залежить від належним чином організованої та скоординованої діяльності суб'єктів, наділених повноваженнями в сфері забезпечення національної безпеки, дотримання відповідного рівня законності та правопорядку в державі, охорони та захисту прав і свобод громадян.

У зв'язку з цим, ми вважаємо що набирає актуальності питання щодо більш детального визначення, спеціальної компетенції органів Служби безпеки України.

З'ясування змісту поняття «компетенція» неодноразово було предметом досліджень фахівців у галузі теорії права, адміністративного та конституційного права. Наукових поглядів щодо визначення цього поняття досить багато, і всі вони вказують на те, що компетенція є невід'ємним елементом правового статусу будь-якого органу.

Деякі вчені вважають, що основним елементом адміністративно-правового статусу органів Служби безпеки України є їх права, обов'язки, повноваження або відповідальність, проте, на нашу думку, первинним і ключовим елементом адміністративно-правового статусу слід вважати саме компетенцію, так як компетенція включає в себе: предмети відання, права і обов'язки (повноваження) і доповнюється такими важливими елементами, як його завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими органами, місце в ієрархічній структурі, порядок вирішення кадрових питань. Отже, адміністративно-правовий статус будь-якого державного органу визначається його компетенцією.

Так, Д.М. Бахрах зазначає, що компетенція складається із сукупності владних повноважень щодо певних предметів відання. Її перший елемент включає обов'язки і права, пов'язані зі здійсненням влади, участю у владних відносинах, у тому числі і право видавати певні акти. Другий елемент компетенції – підвідомчість, правове закріплення кола об'єктів, предметів, справ, на які поширюються владні повноваження. Компетенцію можна розглядати у функціональному розрізі (в області планування, контролю тощо) відповідно до певних суб'єктів (інших державних, муніципальних органів, підприємств і установ, громадських об'єднань, громадян). Але компетенцію органів загальної компетенції необхідно розглядати ще в галузевому розрізі, зокрема у сфері оборони, освіти, охорони здоров'я, транспорту [1]. У свою чергу, Ю.М. Старілова вважає, що компетенція - це коло питань, передбачених нормативно-правовим актом, які правомочний вирішувати орган; іншими словами: обсяг відання, що належить органу і межі його дії

щодо здійснення наданих функцій і реалізації завдань; до компетенції включаються повноваження, його відповідальність, правові засоби, форми і методи реалізації прав і виконання обов'язків [6]. В.І. Борденюк зазначає, що компетенція визначається предметами (сферами) відання, повноваженнями (правами та обов'язками), територіальними масштабами діяльності органів держави [2].

Виходячи із вказаних визначень, логічно розглянути основні, на нашу думку, структурні елементи компетенції.

В інтересах правильного й нормального функціонування кожен орган діє в певних областях або сферах суспільних відносин, тобто спеціалізовано і диференційовано. Це впливає з елементарних вимог розподілу праці і в кінцевому рахунку є однією з основ правопорядку. Область (сфера) діяльності органів Служби безпеки України повинна бути юридично визначена, та знаходити відображення в їх компетенції. Ось чому компетенція будь-якого органу починається з встановлення певної галузі суспільних відносин, в рамках якої діє орган, тобто «кола його діяльності» або, скажімо, тих областей або сфер суспільного життя на які спрямована діяльність відповідного органу. Це коло діяльності органу. Його у юридично значущому відображенні у законодавстві називають предметом відання. Причому важливо мати на увазі, що предмети - це не окремі питання і не сукупність якихось питань, а визначення певних областей діяльності, що і являє собою перший складовий елемент поняття компетенції органів Служби безпеки України [3].

Кожному виду органів виконавчої влади, в ході практичного виконання покладених на них завдань і функцій, властивий певний обсяг компетенції та відповідні форми і напрямки її реалізації. Органи Служби безпеки України не є виключенням. Вони мають загальну компетенцію, а саме: забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України; здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави в інтересах українського народу; виконання Конституції України і законів України, актів Президента України, відповідні міжнародні акти які визнані Україною; вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина; здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю; тощо.

Слід зазначити, що крім загальної компетенції, яка є притаманною всім правоохоронним органам, органи Служби безпеки здійснюють діяльність, яка є їх виключною компетенцією, вона визначає їх особливий статус та відображає мету їх створення. Така компетенція іменується як спеціальна, вона розкриває питання, які

перебувають у віданні виключно органів Служби безпеки і які не можуть бути реалізовані іншими органами.

Детальне коло питань, віднесених до відання органів Служби безпеки України, зазначено у Розділі IV Закону України Про «Службу безпеки України», відповідно до яких органи Служби безпеки України повинні:

- здійснювати заходи контррозвідального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном;

- здійснювати контррозвідальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України;

- забезпечувати захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань;

- брати участь у розробці і здійсненні відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та інших актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та здійснення контролю за додержанням порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни, сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України;

- сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій;

- подавати наявними силами і засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам Національної поліції, іншим правоохоронним органам у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень [5].

Стосовно такого розподілу компетенції, вважаємо за потрібне погодитися із поглядом В.Т. Маляренко, в якому доречно зазначається, що «незважаючи на те, що сьогодні органи Служби безпеки України здатні в повному обсязі розв'язувати всі завдання, визначені Законом України «Про Службу безпеки України» та поставлені вищим керівництвом держави, увага має акцентуватися на найпріоритетніших, найважливіших

завданнях, притаманних саме спецслужбі». Дійсно такий розподіл компетенції викликає деякі питання, які витікають із самого визначення поняття Служби безпеки України, як «правоохоронного органу спеціального призначення», або простіше кажучи – спецслужби, яка не повинна дублювати функції Національної поліції, в контексті охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, такі повноваження не повинні належати спецслужбам [4].

Таким чином, підсумовуючи викладене, пропонуємо зміст категорії «компетенція» розглядати як фактичну можливість органів Служби безпеки України реалізувати надані їм права і обов'язки, щодо яких зазначені органи законодавчо наділені повноваженнями у сфері оборони держави. Крім того, незважаючи на різноманітність завдань, визначених відносно органів Служби безпеки України, основні зусилля їх діяльності повинні бути зосереджені саме на реалізації спеціальної компетенції органу. До якої належать: захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т. Є.

Список використаних джерел:

- 1) Бахрах Д. Н. Административное право России : учебник / Д. Н. Бахрах, С. Д. Хазанов, А. В. Демин. – М. : Норма – Инфра-М., 2002. – 623 с.
- 2) Борденюк В.І. Деякі проблеми законодавчого визначення повноважень місцевого самоврядування в Україні / В.І. Борденюк // Ідеологія державотворення в Україні: історія та сучасність : матеріали наук.-практ. конф. – К., 1997. – № 1. – С. 118–129
- 3) Кутафин О.Е. Компетенция местных Советов [Текст]: учебное пособие / О.Е. Кутафин, К.Ф. Шеремет. Изд. – 2-е. – М.: Юрид. лит., 1986. – 224 с.
- 4) Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: Монографія. –[Електронний ресурс] – Режим доступу http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/MALYRENKO_2005.pdf
- 5) Про Службу безпеки України: закон Укр. від 25.03.1992 №2229-ХІІ [Електронний ресурс-] – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

б) Старилов Ю.Н. Курс общего административного права / Ю.Н. Старилов // М.: Издательство НОРМА, 2002. –Т. I: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. –728 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1122.html

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ СУДДЕЮ ПРО ОЗНАКИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ У ПІДГОТОВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Саєнко Д.В.

аспірант

Харківського національного
університету внутрішніх справ

e-mail: saenkodim@gmail.com

Ключові слова: судовий розгляд ,провадження, організована група, види, ознаки організованої групи.

У ході підготовчого судового засідання суддя вирішує питання з підготовки до судового розгляду проваджень про злочини, вчинені організованими злочинними групами, та постановляє ухвалу про призначення судового розгляду. У зв'язку з цим, криміналістичні знання про види організованих груп та криміналістичні ознаки сприяють об'єктивності, всебічності та повноти судового розгляду проваджень про злочини, скоєні організованими групами. Так, за даними судової статистики, у 2015 році судами розглянуто 216 проваджень [2, с. 63].

Варто зазначити, що у юридичній літературі в роботах П.Д. Біленчука, Л.М. Давиденко, В.П. Корж, В.В. Тіщенко, та інших зазначено що, організована група є однією з форм співучасті та характеризується найвищим ступенем суспільної небезпеки.

У криміналістичній літературі недостатньо досліджені види організованих злочинних груп. Так В.П. Корж пропонує поділити економічні злочини, скоєні організованими групами, на три види :

- перша група - організована злочинна група без корупційних зв'язків,
- друга група - організована злочинна група з корупційними зв'язками у владно-управлінських чи правоохоронних, митних органах,
- третя група - організована злочинна група з міжрегіональними та міжнародними зв'язками [1, с. 41].

Аналіз юридичної літератури, практики та результати анкетування слідчих, дозволили нам злочини, вчинені організованими групами поділити на п'ять класів :

- перший клас – економічні;
- другий клас – корисливо-майнові;
- третій клас – корисливо-насильницькі;
- четвертий клас – насильницькі ;
- п'ятий клас – інші.

За результатами опитування слідчих Національної поліції в Харківській області 78% складають злочини економічної та корисливо - майнової спрямованості. Для розслідування та судового розгляду злочинів, вчинених організованими групами, важливе значення мають криміналістичні ознаки. Як правильно зазначила В.П.Корж, необхідно визначити криміналістичні ознаки економічних злочинів, вчинених в умовах ринкових засад господарювання, а саме :

- спеціальний предмет злочинного посягання,
- спеціальний об'єкт злочинного посягання – підприємства, організації та установи, які відносяться до пріоритетних напрямків економіки, спеціальний суб'єктний склад,
- кримінально-корупційна технологія організованої злочинної діяльності, забезпечення безпеки злочинної діяльності за допомогою корупційних зв'язків із посадовцями державних органів влади та управління правоохоронними органами,
- закономірна мета суб'єктів організованої злочинної діяльності – одержання кримінальних доходів та їх легалізація, негативні наслідки злочинного посягання,
- високий ступень латентності організованої злочинної діяльності у сфері економіки,
- системність організованої злочинної діяльності, стійкість і високий рівень конспіративності в діяльності ОЗГ,
- ієрархічність у структурі діяльності та розмежування функцій між членами ОЗГ.

Автор зазначає , що до економічних злочинів слід відносити злочини у сфері власності, фінансово-економічної або службової діяльності.

У юридичній літературі визначені криміналістичні ознаки корисливо - насильницьких злочинів, а саме : наявність лідера, організатора злочинної діяльності, злочинної еліти, виконавців, служби розвідки, контррозвідки, зв'язкових, охоронців, тощо; розподіл кримінальних функцій і обов'язків між членами організованої злочинної групи при підготовці, вчиненні злочину та приховуванні його слідів; підтримання внутрішньо-групової дисципліни, наявність системи заохочень і покарань ; способи підбору і вербування членів організованої злочинної групи; визначення злочинних цілей : одержання кримінального

доходу та його розподіл з урахуванням кримінальної «посади» і функцій в ОЗГ ; утворення системи безпеки ОЗГ і злочинної діяльності за допомогою корупційних зв'язків із працівниками правоохоронних органів ; фінансове забезпечення ОЗГ; озброєність ОЗГ; вибір сфери впливу та контролю; тісний злочинний зв'язок із ОЗГ економічної спрямованості; насильницький характер злочинної діяльності; жорстокість злочинних акцій; озброєність членів ОЗГ; забезпечення нелегального стану членів ОЗГ у разі їх викриття; кримінальна протидія викриттю ОЗГ, розслідування злочинної діяльності; матеріально-технічне забезпечення ОЗГ (транспорт, зв'язок, пристрої для прослуховування та його блокування).

За результатами анкетування слідчих Національної поліції в Харківській області, встановлено, що під час досудового розслідування були встановлені наступні ознаки : група була попередньо зорганізована (51 %), стійкість об'єднання для вчинення злочинів (35 %), єдиний план (48%), розподіл функцій (73%), спрямованість на досягнення плану (48%), ознайомлення з планом усіх учасників групи (35%).

Вважаємо, що криміналістичні знання суддею видів та ознак допоможуть правильно застосувати процесуальні норми та криміналістичні засади при розгляді злочинів, скоєних організованими групами.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Корж В.П.

Список використаних джерел:

1. Корж, В.П. Розслідування окремих видів злочинів : навч.-метод. посіб. / В.П. Корж.— Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012.— 508 с.
2. Стан здійснення судочинства в 2015 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс] // Інформаційний сервер Верховного Суду України. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/>

ПОМИЛКОВА ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ У СУЧАСНОМУ ВІТЧИЗНЯНОМУ НОРМОТВОРЕННІ

Сарнавський Микола Олександрович,
студент 6 курсу юридичного факультету
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Декриміналізація є одним із основних методів здійснення кримінально-правової політики держави. У вітчизняній доктрині кримінального права вона визначається як процес визнання на державному рівні втрати криміналізованим діянням суспільної небезпечності,

відсутність необхідності подальшої боротьби з ним за допомогою Кримінального кодексу України та виключення норм, що передбачають відповідальність за його вчинення, з чинного закону про кримінальну відповідальність [1, с. 80].

У сучасній кримінально-правовій політиці України вказаний метод законодавцем було застосовано у системі кримінально-правового регулювання суспільних відносин військової сфери. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21.02.2014 № 746-VII (далі – Закон України від 21.02.2014 № 746-VII) [2] законодавець декриміналізував діяння, відповідальність за вчинення якого передбачалась статтею 424 «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень» Кримінального кодексу України. Як зазначали розробники відповідного законопроекту, потреба у декриміналізації цього діяння була викликана необхідністю виконання державою міжнародно-правових зобов'язань.

Вбачається, що при прийнятті такого рішення системний підхід у з'ясуванні наявності причин для декриміналізації не застосовувався. У теорії кримінального права, крім необхідності виконання державою міжнародно-правових зобов'язань, причинами декриміналізації визнаються: 1) переконання в неефективності боротьби з діянням кримінально-правовими засобами; 2) зміна характеру суспільних відносин, що перебувають під охороною кримінального закону; 3) зміна уяви про ступінь суспільної небезпечності діяння; 4) зміна загальноприйнятої моральної оцінки діяння [3, с. 206].

Аналіз подальшої нормотворчої діяльності законодавця свідчить про кардинальну зміну його підходів до кримінально-правового регулювання суспільних відносин військової сфери. Так, за останні два роки було прийнято ряд законодавчих змін, спрямованих на посилення кримінальної відповідальності військовослужбовців. Такі кроки законодавця обумовлені високим ступенем значущості суспільних відносин цієї категорії, необхідністю посилення їх охорони кримінально-правовими засобами в умовах загрозливого безпекового становища, у якому нині перебуває Україна.

У контексті нашої тематики на окреме відзначення та позитивну оцінку заслуговує Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень» від 07.04.2015 № 290-VIII (далі – Закон України від 07.04.2015 № 290-VIII) [4], яким суспільно небезпечне діяння, що полягає у перевищенні військовою службовою особою влади чи службових повноважень, було криміналізовано шляхом доповнення Кримінального кодексу України статтею 426-1.

Відтак, можемо констатувати, що декриміналізація перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, яка здійснена законодавцем Законом України від 21.02.2014 № 746-VII, була помилковою, а прийняття Закону України від 07.04.2015 № 290-VIII є виправленням цієї помилки. Декриміналізаційні процеси, у рівній мірі як і криміналізаційні, мають ґрунтуватись на науковій основі та сприяти реалізації кримінальним правом його соціальної функції.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Харченко В.Б.

Список використаних джерел:

1. Правова доктрина України : у 5 т. – Т.5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.С. Батиргарєєва та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. – Х. : Право, 2013. – 1240 с.

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції : Закон України від 21 лютого 2014 року № 746-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 18. – С. 16. – Ст. 530.

3. Ермолович Я.Н. Теоретико-правовые основы военно-уголовной политики в Российской Федерации: монография. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 576 с.

4. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень : Закон України від 7 квітня 2015 року № 290-VIII // Голос України. – 2015. – № 75. – 25 квітня.

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Саян Сусанна Мурадівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: Susik395@yandex.ru

Ключові слова: оплата праці, заробітна плата, рівень зайнятості

Актуальність та проблематика теми дослідження зумовлена необхідністю наближення рівня продуктивності праці, заробітної плати та доходів найманих працівників до рівня розвинених країн шляхом створення відповідних умов для високопродуктивної

трудової діяльності.

Заробітна плата є утворюючим компонентом системи функціонування ринку праці та одним з головних факторів, що регулює його розвиток у професійному, регіональному та галузевому аспектах. Рівень життя всіх працівників, а також їх родин, залежить в основному від рівня оплати праці та механізму її виплати. Адже заробітна плата є головною складовою доходів населення, вона є системо утворюючим компонентом механізму функціонування ринку праці, а також основою життєдіяльності працівників. Тим самим заробітну плату можна назвати найбільш потужним стимулом підвищення продуктивності праці.

Проблему сучасного стану заробітної плати досліджували і продовжують досліджувати багато науковців, зокрема В. С. Василенко, О. С. Ветлужська, О. А. Гордеюк, Ю. М. Іванечко, П. М. Матюшко, А. І. Радчук, Т. В. Сизикова, С. В. Цимбалюк та багато ін. У своїх працях вони змістовно розглядають найважливіші сучасні проблеми оплати праці в Україні, найбільша увага приділена саме заборгованості із заробітної плати.

Однак, незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень з цієї теми, потребують подальшого вирішення проблеми значного розриву між високою вартістю життя та низькою ціною праці.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про оплату праці» *заробітна плата* - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [1]. Іншими словами заробітна плата – це частина національного доходу, яка призначена для особистої потреби працівників та службовців. Тим самим заробітна плата є одним з елементів виробничих витрат підприємства.

Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконаної роботи, професійно - ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

Загальновідомо, що в Україні рівень оплати праці орієнтується на мінімальну заробітну плату, а її рівень у порівнянні з розвинутими країнами заходу вважається одним з найнижчих. На даному етапі рівень заробітної плати в Україні забезпечує не більше 21% відтворення робочої сили, що не відшкодовує навіть прямих затрат праці і не викликає зацікавленість в переорієнтації робочої сили на пріоритетні сфери діяльності [2, с. 81].

На сьогоднішній день заробітна плата розглядається не як засіб забезпечення працівників та членів їх сімей необхідними життєвими благами та не відображає міру живої праці при розподілі фонду споживання між найманим працівником і власником засобів виробництва, а лише сприяє збереженню зайнятості, забезпеченню соціальних гарантій,

запобіганню безробіттю ціною зниження заробітної плати, здійсненню перерозподілу зайнятих за галузями і сферами економіки. Також заробітна плата лише стримує інфляцію (через затримку виплати заробітної плати), та посилює мобільність робочої сили, хоча рівень оплати праці повинен бути достатнім для відтворення не просто робочої сили як фактору виробництва, а й для розвитку здібностей людини [3, с. 171-172].

Згідно з даними Державного комітету статистики України найвищий рівень зайнятості осіб працездатного віку станом на 2015 рік спостерігався у Дніпропетровській області (70,9 %), Харківській області (69,1 %), Києві (68,3 %), Кіровоградській області (67,7 %), Миколаївській (67, 6 %). Найнижчий рівень у Чернівецькій області (56,3 %), Тернопільській (58,9 %) та у Волинській і Івано-Франківській (60, 3 %) [4].

Таким чином, дослідивши сучасний стан оплати праці, можна виділити такі основні причини низької заробітної плати в Україні:

- ✓ висока матеріаломісткість української продукції, неефективне використання сировини і матеріалів, що збільшує частку витрат на них у ціні на виготовлену продукцію;
- ✓ нераціональна структура економіки: переважання частки сировинних галузей і відповідно незначна частка галузей кінцевого продукту та, як наслідок, дуже мала частка продукції галузей, що продукують інновації;
- ✓ неналежна організація бізнес-процесів та менеджменту на підприємствах;
- ✓ небажання підприємців зменшувати норму прибутку, що, втім, є зрозумілим і характерним для умов ринкової економіки;
- ✓ високий рівень обов'язкових внесків у соціальні фонди (хоча зрозуміло, що їх зменшення в умовах дефіциту пенсійного фонду є вкрай проблематичним);
- ✓ наявність корупційних схем як досить характерного і поширеного типу видатків українських підприємців (за оцінками експертів, залежно від виду діяльності частка цих витрат може коливатися від 5-10% до 35-50% усіх реальних витрат підприємців) [6, с. 55]

Причинами загострення проблеми державного регулювання оплати праці є:

- ✓ відсутність дієвого контролю з боку держави за політикою оплати праці;
- ✓ недосконалість науково-методичного забезпечення процесу регулювання оплати праці;
- ✓ невиконання чинного законодавства оплати праці в частині посилення контролюючих функцій держави за процесом формування та розподілу витрат від національного до локального рівнів економіки, що зумовлює необхідну розробку методології

та основ обґрунтованого збільшення витрат на оплату праці в Україні. Рівень оплати праці є показником добробуту суспільства. Тому головним завданням держави як представника інтересів суспільства є не перманентна боротьба з труднощами, створюваними соціально - економічною політикою самої ж держави, а професійна розробка концепції соціально-економічної політики і послідовне впровадження ефективного механізму забезпечення своєчасної виплати заробітної плати та її відповідний рівень в умовах формування ринкової економіки України [3, с. 89].

Таким чином, питання вдосконалення державного регулювання оплати праці в Україні потребують невідкладного вирішення, насамперед шляхом перегляду механізму державного регулювання у частині посилення контролюючих функцій держави за процесом оплати праці та дотриманням вимог чинного законодавства у цій сфері [7].

Оптимальними шляхами вирішення проблем оплати праці можна вважати такі:

- ✓ удосконалення тарифної системи та нормування праці;
- ✓ активна участь держави у регулюванні оплати праці;
- ✓ посилення мотивації працівників підприємств до праці;
- ✓ зміна орієнтації підприємців і менеджерів у сфері стимулювання праці з кількісних на якісні показники діяльності тощо [7].

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викл. Зінченко Ю.В.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 № 108/95-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>
2. Лаптії І. Оплата праці і заробітна плата: щодо питання термінології //Право України. - 2005. - № 7. – 113 с.
3. Гриневич С.С, Кузьменко Н.В. Державне регулювання заробітної плати / С.С. Гриневич, Н.В. Кузьменко // Науковий вісник. Економіка, планування і управління в лісовиробничому комплексі. — 2006. — № 16.3 — 430 с.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Попівняк Р.Б. Аналіз співвідношення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму / Р.Б. Попівняк // Інноваційна економіка. – 2011. – № 3. – 365 с.
6. Черватюк О. Сучасні проблеми організації заробітної плати в Україні й можливі шляхи їх вирішення //Україна: аспекти праці. - 1999. - № 6. – 246 с.

7. Шило Ж.С. Проблеми заробітної плати та вартості робочої сили в Україні / Ж.С. Шило, О.Ю. Поліщук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_1/45.pdf

ПОНЯТТЯ І ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Сердюк Каріна Олександрівна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: serdiuk5ka@gmail.com

Ключові слова: арбітражне рішення, міжнародний арбітражний суд, примусове виконання, міжнародний комерційний арбітраж.

Ефективність захисту прав господарюючих суб'єктів в міжнародному комерційному арбітражі багато в чому залежить від дотримання їх процесуальних прав в арбітражному процесі, що гарантується можливістю примусового виконання арбітражного рішення.

Поняття «примусове виконання» рішень міжнародного комерційного арбітражу в науці чітко не визначено. Зазначене поняття в українській науці досліджувалося тільки стосовно іноземних арбітражних рішень. У роботах Е. Цирата було дано визначення примусового виконання арбітражного рішення як процедури, під час якої до сторони, проти якої винесено арбітражне рішення, застосовуються заходи примусового характеру, спрямовані на його виконання, передбачені законом країни місця виконання [1, с. 117].

Вперше в законодавстві України це поняття було визначено в ст.1 Закону України «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів», який на сьогодні вже втратив чинність. Відповідно до цієї статті примусове виконання рішення іноземного арбітражу - це застосування примусових заходів для виконання рішення іноземного арбітражу в Україні.

У зарубіжній науці примусове виконання арбітражного рішення ділиться на два етапи - визнання рішення судом і безпосереднє виконання органами державної виконавчої служби.

Перший етап - визнання арбітражного рішення державним судом - здійснюється шляхом розгляду клопотання про примусове виконання арбітражного рішення, перевірки його на відсутність підстав для відмови в примусовому виконанні, встановлених в законі, і

винесення ухвали про дозвіл на примусове виконання арбітражного рішення (в англійській мові - leave for enforcement, declaration of enforceability, certificate of enforceability, у французькому - exequatur). Визнання арбітражного рішення як перший етап примусового виконання арбітражного рішення можна визначити як підтвердження арбітражного рішення державним судом і надання йому всіх властивостей судового рішення в повному обсязі, шляхом видачі дозволу на примусове виконання. З цього моменту арбітражне рішення набуває в повному обсязі властивості можливості виконання і преюдиціальності. А така властивість арбітражного рішення як відносна обов'язковість стає абсолютною.

Другий етап примусового виконання арбітражного рішення починається з моменту порушення виконавчого провадження на підставі документів, виданих судом, відповідно до Закону України «Про виконавче провадження». Органами, що здійснюють примусове виконання відповідно до ухвали суду про видачу дозволу на примусове виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, є органи державної виконавчої служби України.

Таким чином, можна дати наступне визначення примусового виконання арбітражних рішень - це застосування органами судової влади та державної виконавчої служби заходів примусового характеру, спрямованих на виконання арбітражного рішення. Виходячи з цього визначення, відмінною рисою примусового виконання арбітражного рішення у порівнянні з виконанням рішення суду загальної юрисдикції, є наявність етапу визнання або видачі дозволу на примусове виконання арбітражного рішення (дозвільний порядок примусового виконання).

Дискусійним є питання про правову природу норм, що регулюють примусове виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу. Питання про галузеву приналежність цих норм має вирішуватися виходячи з галузевої належності всіх норм, що регулюють розгляд спорів в арбітражі (третейському суді). Одні вчені відносять їх до цивільного процесуального права, інші - до господарського процесуального [2, с. 392-393].

Метою примусового виконання рішень міжнародного арбітражу виступає захист порушених процесуальних прав сторін в арбітражному розгляді, а точніше після нього, а саме право на справедливий суд та приведення рішення до виконання. Суд не розглядає справу, за якою винесено арбітражне рішення, по суті, а перевіряє дотримання арбітрами норм, що регулюють господарсько-процесуальне право (передумови виникнення права на позов - дійсність арбітражної угоди і підвідомчість спору арбітражу, дотримання угоди сторін при призначенні арбітрів і розгляді справи, рівне ставлення арбітрів до сторін та ін.). Примусове виконання рішень МКА є гарантією захисту прав і свобод господарюючих

суб'єктів і публічних інтересів, а також забезпечення законності рішень приватного органу, створеного за угодою сторін.

Предметом відносин з приводу примусового виконання рішень МКА є рішення МКА з господарського спору. Незважаючи на те, що в Законі України «Про МКА» це прямо не вказано, підвідомчість МКА господарських спорів впливає з аналізу положень цього Закону.

Суб'єктами примусового виконання рішень МКА також є суд і сторони арбітражного процесу. Арбітраж - приватний орган, що створюється сторонами спору і припиняє своє існування з винесенням рішення. Постійно діючі арбітражні установи не здійснюють функцій нагляду або контролю над рішеннями арбітрів (за рідкісним винятком арбітражних установ, в структурі яких передбачений спеціальний орган, який би розглядав скарги на рішення арбітрів). У зв'язку з цим держава бере на себе функції контролю за дотриманням процесуальних прав сторін в арбітражному розгляді [3; с. 44-47]. Клопотання про примусове виконання арбітражних рішень подаються до суду, суд є обов'язковим суб'єктом даних правовідносин.

Крім суду суб'єктами правовідносин з приводу примусового виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу є суб'єкти господарської діяльності, які виступають сторонами арбітражного процесу.

Справи про примусове виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу вимагають якнайшвидшого вирішення судом. У зв'язку з тим, що рішення МКА, є рішенням приватного органу, роль державного суду в процесі примусового виконання цього рішення зведена до мінімуму. По-перше, суд не має права переглядати арбітражне рішення по суті. По-друге, суд не може перевірити арбітражне рішення на наявність підстав для її скасування і відмови в примусовому виконанні без вимоги про це однієї зі сторін. У цих положеннях проявляється диспозитивний початок методу правового регулювання відносин з приводу примусового виконання арбітражного рішення.

Імперативність методу правового регулювання цих відносин проявляється у владному характері застосування норм права судом. Рішення суду з питання про примусове виконання арбітражного рішення є загальнообов'язковим і має всі ознаки судової ухвали як акту правозастосування, винесеного державним органом.

Звісно ж, що норми, які регулюють примусове виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, є самостійним правовим інститутом.

На підставі зазначених визначень А.С. Пиголкін виділив три ознаки, які служать критерієм відокремлення тієї чи іншої сукупності норм в конкретний правовий інститут:

юридична єдність правових норм, повнота регулювання певної сукупності суспільних відносин, відокремлення норм, що утворюють правовий інститут, в главах, розділах, частинах та інших структурних одиницях законів, інших нормативно-правових актів [4; с. 192-193].

Перша ознака - юридична єдність змісту. Юридична єдність правових норм, що регулюють примусове виконання арбітражних рішень, найбільш виразно проявляється в єдності правової конструкції, на якій побудовані основні з них. Так, при поданні однією з сторін арбітражного процесу клопотання до суду про примусове визнання та виконання арбітражного рішення, на неї покладається обов'язок надати необхідні документи, а у випадку доведення наявності підстав для відмови у примусовому виконанні арбітражного рішення тягар навпаки покладається на сторону, що не виконує арбітражне рішення в добровільному порядку.

Друга ознака правового інституту - повнота регулювання певної сукупності суспільних відносин - також притаманний інституту примусового виконання арбітражних рішень. С.С. Алексєєв і А.С. Пиголкин звертають увагу на те, що в правовому інституті об'єднуються різні види правових норм - регулятивні, уповноважуючі, забороняючі [4; с. 193, 5; с. 124]. Наприклад, такі норми як норма про право на примусове виконання є уповноважуючими, норма про заборону втручання суду в арбітражний розгляд - забороняюча, а норми про порядок провадження у справах примусове виконання арбітражного рішення - містять загальні приписи та регулюють дану процедуру.

Третя ознака правового інституту, що виділяється усіма авторами, - відокремлення норм, що утворюють правовий інститут. Це відокремлення може проявлятися у вигляді закріплення норм інституту в самостійні структурні підрозділи кодифікованого нормативного акта (главах, розділах, частинах). Норми про примусове виконання арбітражних рішень в усіх нормативних актах, де існує поділ на структурні підрозділи, виділяються окремо. Так, в Законі України «Про МКА» міститься розділ 8 «Визнання і виконання арбітражних рішень».

Необхідність регулювання звернення до суду щодо примусового виконання рішень МКА нормами різних галузей права пов'язане з двоїстою правовою природою інституту примусового виконання.

З одного боку, примусове виконання арбітражних рішень можуть вважатися стадіями (хоча і факультативними) арбітражного процесу, і тому регулюються спеціальним законодавством про арбітраж (статті 35, 36 Закону України «Про МКА»). З іншого боку - органом, який розглядає клопотання про примусове виконання арбітражних рішень, є суд,

який діє в суворій відповідності з процесуальним кодексом, в зв'язку з чим логічним є правове регулювання звернення в суд примусового виконання арбітражних рішень в рамках процесуального законодавства. Певне дублювання норм спеціального законодавства про арбітраж у відповідних процесуальних кодексах спостерігається у всіх країнах, де прийнятий окремий закон про арбітраж.

Таким чином, норми, що регулюють примусове виконання арбітражних рішень мають достатню формальну відособленість для утворення єдиного самостійного правового інституту. У зв'язку з цим, представляється необхідним закріплення цього правового інституту поряд з Законом України «Про МКА» в процесуальному законодавстві України, що буде слугувати суддям більш простим орієнтуванням у законодавчих нормах про міжнародний комерційний арбітраж.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Венедіктова І.В.

Список використаних джерел:

1. Цірат Г.А. Міжнародний комерційний арбітраж. – К.: Істина, 2002. – 304 с.
2. Арбитражный процесс: Учебник / Под. ред. В.В. Яркова. – М.: Юристъ, 2000. – 480 с.
3. Притика Ю. Межі судового контролю за рішенням міжнародного комерційного арбітражу // Право України. – 1997. – № 10. – С. 44-47.
4. Общая теория права: Учебное пособие для юридических вузов / Под. ред. А.С. Пиголкина. – М.: Манускрипт, 1994. – 396 с.
5. Алексеев С.С. Структура советского права. – М.: Юрид. лит., 1975. – 264 с.

ПОНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

Симоненко Орина Сергіївна
студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: альтернативне вирішення кримінально-правових конфліктів, альтернативне вирішення спорів.

Досвід країн Європейського союзу свідчить, що звернення до суду може бути не єдиним ефективним способом врегулювання кримінально-правових конфліктів, у контексті впровадження у правові системи держав-членів різного роду процедур, способів та технік, що охоплюються єдиним поняттям «альтернативне вирішення кримінально-правових конфліктів». Останнім часом питанню альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів приділяється значна увага як вченими, так і практикуючими спеціалістами. Проте, необхідно зазначити, що ґрунтовного розвитку дана проблематика набула у працях іноземних правознавців, тоді як у вітчизняній юридичній літературі проведені лише фрагментарні дослідження в рамках загальної теорії права [1, с.13].

В Україні на сьогодні не існує якого-небудь усталеного, а тим більше, нормативного визначення альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів. Але в цілому всі визначення різних авторів мають схожий набір описових ознак, а саме: дії, спрямовані на позасудове врегулювання або вирішення суперечки; врегулювання або вирішення суперечки здійснюється на підставі добровільного волевиявлення сторін конфлікту [2, с. 33].

Традиційно «альтернативними» іменували позасудові способи вирішення конфлікту, тобто форми, які існують паралельно з системою державних судів і звернення до яких розглядається як альтернатива судовому процесу. Проте, необхідно відзначити, що в міру накопичення досвіду розуміння терміна «способи альтернативного вирішення конфліктів» зазнало змін: під ним стали розуміти процедури, що існують не тільки паралельно із судовою системою, але і всередині неї як альтернатива повномасштабному судовому процесу [2, с.33].

Під час розкриття змісту поняття «альтернативне вирішення кримінально-правових конфліктів» слід зауважити на тому, що розповсюдженим є використання не лише терміну «конфлікт», але і дефініції «спір». Розглядаючи «спір» і «конфлікт» як синоніми, Д. Л. Давиденко наголошує на тому, що конфлікт – це насамперед поняття філософське, соціологічне, психологічне, яке означає протиріччя між особами або їхніми групами. Натомість спір є зовнішнім і формальним проявом конфлікту, коли сторони висувають взаємні претензії одна одній або одна зі сторін заявляє іншій про своє право й формулює певні вимоги, а інша заперечує наявність у першої сторони такого права та відмовляє в задоволенні цієї вимоги [3, с. 40]. Етимологія слова «спір», як вказує М. І. Клеандров, передбачає протиставлення позицій сторін спору. [4, с. 163]. Напротивагу викладеному Дж. В. Бертон відзначає суттєву відмінність між спорами й конфліктами, яка обумовлюється, на його думку, часовими межами та характером суперечностей, які становлять їх предмет [5, с. 112-114; 6, с. 213]. Зауважимо, що у вітчизняному законодавстві термін «конфлікт»

зазвичай зустрічається як вираження окремих суперечностей, які виникають щодо особистих інтересів, тобто конфлікту інтересів. [1, с. 13].

Вважаємо за доцільне, притримуватися тієї позиції, що спір є зовнішньою формою виразу міжособистісного конфлікту. Оскільки дефініція «альтернативне вирішення спорів» є досить усталеною та розповсюдженою в наукових колах, а також має особливу корисність для забезпечення активної та послідовної діяльності відповідних правоохоронних органів, видається необхідним проаналізувати вітчизняну та іноземну юридичну літературу щодо визначення цього поняття. Вироблення уніфікованого підходу до цього поняття дасть змогу зрозуміти, що є головним у процесі вирішення кримінально-правової суперечки, а також ті результати та наслідки, на які сторони можуть розраховувати у разі вирішення такого конфлікту [1, с. 14].

Чітке та локанічне визначення поняття «альтернативне вирішення кримінально-правових конфліктів» має як теоретичне значення, що дозволяє зробити висновок про можливість виокремлення відповідного інституту у вітчизняному праві та законодавстві, так і важливе практичне значення, що полягає у розробці і визначенні напрямів, конструкцій та рекомендацій, пов'язаних із розвитком та впровадженням альтернативних способів вирішення суперечок у правову систему України.

Як правильно зазначає Г. В. Севаст'янов, нині в науковій юридичній літературі відсутній єдиний підхід до категорії «альтернативне вирішення спорів». [7, с. 26]. Пропонуємо дотримуватися наукової позиції, сформульованої Г. В. Севаст'яновим про те, що всю сукупність підходів про зміст категорії альтернативне вирішення спорів можна уніфікувати в три основні групи.

Прихильники першої групи, відзначають, що альтернативне вирішення спорів — це альтернатива державному правосуддю (судовій системі держави). Другий підхід визначає, що альтернативне вирішення спорів — це способи врегулювання конфліктів, засновані на досягненні компромісу. Третя група наукових поглядів, зазначає, що альтернативне вирішення спорів — це комбінування способів або моделювання спеціального (власного) способу вирішення спорів та врегулювання конфліктів, виходячи з конкретних обставин та інтересів сторін [7, с. 26].

Варто зазначити, що у вузькому розумінні, В. І. Носирева визначає поняття альтернативне вирішення спорів як «альтернативу», що обґрунтовує можливість вибору між ним та офіційним державним судочинством, або ж як вибір «одного з багатьох» можливих способів, які існують у системі вирішення спорів. Водночас альтернативне вирішення спорів

у широкому сенсі, розглядається як усі можливі правові способи врегулювання конфліктів (у тому числі й судочинство) [8, с. 37–38].

В. С. Балух підсумовує, що альтернативне вирішення спорів у широкому розумінні є сукупністю теорій, процедур, інструментів, технік і послуг, використанням або отриманням яких обґрунтовується можливість сторін вирішити спір, що виник, у позасудовому порядку в поєднанні або без поєднання з офіційними судовими процедурами [6, с. 215].

Викладене дозволяє окреслити підходи до «альтернативності» як можливості для спору бути вирішеним без прийняття по суті спору судового рішення, а лише з огляду на позиції сторін спору щодо вибору оптимальних, на їхню думку, процедур врегулювання спору, тобто з більшою гнучкістю та на основі добровільного волевиявлення сторін.

Тому, надзвичайно влучним видається визначення Г. В. Севаст'янова, на його думку, альтернативне вирішення спорів — це узгоджений вибір та застосування, виходячи з конкретної ситуації, певного способу моделювання власного найбільш ефективного способу вирішення спору та (або) врегулювання правового конфлікту, не забороненого законом, з метою досягнення необхідного правового результату [9, с. 26].

Складність розуміння альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів пов'язується також із неоднозначністю підходу до аналізу структури цього явища, що характеризується наявністю окремих взаємодіючих структурних складових: організаційних форм, видів, моделей, способів тощо. Тому доцільним є розгляд альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів як системного утворення, що дозволяє чітко виділити структурні компоненти, проаналізувати різноманітність зв'язків і відносин між ними. Враховуючи той факт, що істотне значення для виокремлення системи відіграє окреслення саме елементів, які беруть безпосередню участь у її створенні. Вважаємо, що системоутворюючими елементами альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів є конкретні способи, використання яких обумовлюється правом сторін за взаємною добровільною згодою обрати певну структуровану процедуру – форму вирішення спорів, що в підсумку не передбачає вирішення спору по суті в межах здійснення кримінального судочинства. У зв'язку із цим специфіка таких способів має якісні відмінності від державного судочинства, зокрема, за підставами виникнення правовідносин, залучення осіб, які сприяють вирішенню спору та врегулюванню кримінально-правового конфлікту; за процедурними правилами та процесом їх формалізації; за правовими властивостями актів застосування, можливістю примусового виконання тощо [7, с. 117].

Отже, слід зробити висновок про необхідність відображення у визначенні «альтернативне вирішення кримінально-правових конфліктів» дії цього явища та результатів

практичного його втілення. Тобто альтернативне вирішення кримінально-правових конфліктів треба представляти як сукупність конкретних внутрішніх і зовнішніх процесів, що характеризують єдність певних послідовних дій, необхідних для досягнення бажаного результату.

Таким чином, проаналізувавши все вищевикладене, пропонуємо авторське визначення цього поняття. Під «альтернативним вирішенням кримінально-правових конфліктів (у вузькому сенсі) слід розуміти добровільний узгоджений вибір сторін конкретного процесуального способу, а також його застосування з метою найбільш ефективного врегулювання кримінально-правового конфлікту та досягнення необхідного правового результату».

Список використаних джерел:

1. Балух В.С. До питання сутності альтернативного вирішення спорів / В. С. Балух // Юридичний науковий електронний журнал . – 2014. - № 6. – С. 12 – 16.
2. Альтернативні способи вирішення спорів у кримінальному провадженні / Волкотруб С. Г., Крушинський С. А., Луцик В. В. та ін. ; під ред. У. Гелльманна, В. В. Луцика. — Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2015. — 204 с.
3. Давыденко Д.Л. Вопросы юридической терминологии в сфере «альтернативного разрешения споров» / Д.Л. Давыденко // Третейский суд. – СПб., 2009. – № 1. – С. 40–53.
4. Клеандров М.И. Доарбитражный порядок защиты хозяйственных прав / М.И. Клеандров. – Душанбе : ДОНИШ, 1984. – 163 с.
5. Burton J.W. Conflict: Resolution and Prevention / J.W. Burton. – New York : St. Martin's Press Inc., 1990. – P. 112–114.
6. Балух В.С. Щодо розуміння альтернативного вирішення спорів / В. С. Балух // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип.74. – С. 212 – 217.
7. Хрестоматия альтернативного разрешения споров [Текст] : учеб.-метод. материалы и практические рекомендации / сост. Г. В. Севастьянов. — СПб. : Редакция журнала «Третейский суд», 2009. — 528 с.
8. Носырева Е.И. Альтернативное разрешение гражданско-правовых споров в США : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс, арбитражный процесс» / Е.И. Носырева ; Воронежский гос. ун-т. – Воронеж, 2001. – 362 с.
9. Севастьянов Г.В. Концепция частного процессуального права (права альтернативного разрешения споров) / Г.В. Севастьянов // Третейский суд. – 2009. – № 1. – С. 25–32.

ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Синча Анна Євгенівна

студентка факультету

Права і соціального управління

Донецького державного університету управління

e-mail: syncha1998@mail.ru

Ключові слова: конституція, гарантія, інститут, суд, держава.

У сучасних демократичних правових державах як концептуальної основи розвитку суспільства і держави і положення в ньому особистості все більше утверджується ідея про те, що права людини є найвищою цінністю. Охорона, захист прав і свобод людини становить головний сенс демократичної, правової, соціальної держави. Реальне правове становище особистості залежить від рівня соціально-економічного розвитку, особливостей політичного режиму конкретної держави. Тому в багатьох країнах як і раніше актуальною є проблема гарантій прав і свобод людини.

Під гарантіями розуміється система засобів, умов, що сприяють реалізації, охорони і захисту прав і свобод людини і громадянина. Гарантії залежать від рівня демократії, розвитку економіки, правової культури суспільства, від ступеня незалежності судової влади та інших факторів. Вони поділяються на дві великі категорії: внутрішньодержавні та міжнародно-правові. До **міжнародно-правових гарантій** відноситься перш за все право індивіда звертатися до міжнародних установ (Комітети ООН) і суди (Європейський Суд з прав людини) за захистом своїх прав.

Внутрішньодержавні гарантії прийнято підрозділяти на соціально-економічні, політичні, ідеологічні і юридичні. *Соціально-економічними* гарантіями прав громадян вважаються володіння власністю, що дає можливість людині незалежно здійснювати свої права; існування соціальної держави. *Політичні* гарантії прав зв'язуються з різними формами здійснення влади народу, особливо з вільними і регулярними виборами, проведенням референдумів, багатопартійністю, свободою опозиції, за участю громадян в управлінні,¹ тобто залежать від ступеня демократичності політичного режиму. Під *ідеологічної* гарантією розуміється наявність в пануючій ідеології концептуальної значущості прав і свобод людини, пріоритетності прав та інтересів людини у суспільному житті, розгляд блага людини як однієї з основних цінностей або вищої цінністю, обґрунтування важливості дотримання та захисту прав і свобод людини.² Чимале значення має громадську думку, яка стала важливим

елементом демократичної політичної системи. Правлячі кола змушені рахуватися з суспільною думкою, утримуватися від грубих форм обмеження громадянських прав.

Юридичні гарантії спираються передусім на *авторитет конституцій*, в яких закріплені основні права і свободи. Проте конституції не завжди закріплюють права і свободи у повному обсязі, що характерно для Австралії, Нової Зеландії, Швеції.

Практично більш важливими є **судові гарантії**. Вони полягають у наданні громадянину права звернення до суду з вимогою визнати неконституційним той або інший закон, який обмежує якесь конституційне право громадянина, або видати наказ на адресу адміністративного органу про здійснення передбаченого законом дії або про утримання від будь-якої дії, що порушує суб'єктивне право громадян.

Багато конституції містять прямо виражений заборону тортур та інших таких, що принижують гідність видів поведіння. Право на **недоторканність особи** і одна з найбільш значущих, застосовуваних у практиці зарубіжних країн процедура - **Хабеас корпус**. Це традиційне найменування судового наказу, який спрямований посадовій особі, відповідальній за утримання заарештованого під вартою. Наказ наказує доставляти заарештованого до суду і повідомити про час і причини арешту. Кожний затриманий чи заарештований, а також кому було відмовлено у звільненні під заставу має право здійснювати виробництво на основі Хабеас корпус. Відповідно до заяви суддя адресує необхідному установі, в якій знаходиться затриманий доставити його протягом 24 годин до суду з тим, щоб перевірити законність затримання чи арешту.

Якщо суд приймає рішення щодо необгрунтованості затримання, арешту чи ув'язнення, особа, що піддається цих санкцій, має бути негайно звільнена. Особа, випущена на свободу в порядку виробництва на основі Хабеас корпус не може бути повторно затримано, арештовано або піддано висновку з тих самих підстав. Таке правило діє в США, Австрії (ФКЗ «Про захист особистих свобод» з 1991 р.), ФРН, Італії, Іспанії.

Хабеас дата - один з новітніх юридичних інститутів захисту особистих прав і свобод громадян. Вперше закріплений в Конституції Бразилії 1988 р. Надає право будь-якій людині (або тільки громадянину) вимагати в судовому порядку ознайомлення з будь-якими, що стосуються його документами, що зберігаються в будь-яких архівах та установах, включаючи архіви служб державної безпеки.

Серед механізмів захисту прав і законних інтересів громадян від свавілля державних органів управління та зловживання владою з боку чиновників особливе місце займає інститут **омбудсмена**. Історично цей інститут має скандинавське походження. Конституцією Швеції 1809 було введено посаду омбудсмена юстиції, у 1919 р. у Фінляндії, в 1954 р. в

Данії. Особлива популярність і авторитет даного інституту пояснюється багатьма демократичними рисами, що характеризують його статус і забезпечують ефективність його діяльності:

Загальні риси інституту омбудсмена: а) введення інституту омбудсмена є важливою додаток правообеспечительного механізму, діючого в державі; б) головним завданням діяльності омбудсмена є охорона прав громадян; в) відомство омбудсмена відноситься до вищих органів держави; г) важлива риса інституту омбудсмена - його незалежність. У більшості країн він обирається парламентом і звітує тільки перед ним; д) в основну задачу омбудсмена входить контроль за діяльністю виконавчих органів. Він здійснюється за ініціативою омбудсмена і за скаргами громадян; е) у ряді випадків омбудсмен розглядає справу не тільки з точки зору відповідності закону рішень і дій адміністрації, але і може розглядати комплексно діяльність державних органів та їх посадових осіб і винести рішення про людяність, справедливості, доцільності їх дій; ж) омбудсмен використовує методи переконання, критики, гласності, в його розпорядженні немає адміністративних, імперативних повноважень; з) громадяни (крім Франції, Великобританії) мають право безпосереднього доступу до омбудсмена, а також на безкоштовне виробництво.

Отже, види і зміст гарантій прав і свобод людини і громадянина в значній мірі залежать від ступеня демократичності держави, рівня його соціально-економічного розвитку.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Бутирін Є.О.

Список використаних джерел:

1. Конституційне право України: Учеб. посібник для студентів юрид. вузів і фак. / Відп. ред. Д. А. Ковачев .- М.: Волтерс Клувер, 2005. С. 68.
2. Хаманева Н.Ю. Захист прав громадян у сфері виконавчої влади. - М., 1997. С.189-190.

НОВЕЛИ ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Скрипник Яна Юріївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: yanochka_S@bigmir.net

Ключові слова: прокурор, правосуддя, прокуратура, адвокат, повноваження прокурора.

Верховною Радою України 02.06.2016 прийнято Закон України № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», який 29.06.2016 опубліковано в офіційному виданні «Голос України» № 118 (6372) та який 30 вересня набув чинності. Відповідно до вказаного законодавчого акту Конституції України виключено Розділ VII "Прокуратура".

Основні засади діяльності органів прокуратури закріплено у статті 131¹ Конституції України (Розділ VIII «Правосуддя») та визначено основні функції прокуратури, яка здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [5].

До прийняття цих змін до Конституції, прокуратура України не належала до жодної з гілок влади, а саме: судової, законодавчої, виконавчої. Однак з набранням чинності цього Закону прокуратура України буде відноситись до органів судової влади. У зв'язку з цим відбуваються деякі зміни щодо функцій прокуратури. Організація та порядок діяльності прокуратури визначаються законом України «Про прокуратуру».

Прокуратуру в Україні очолює Генеральний прокурор. Згідно ст. 131¹ Конституції України строк повноважень Генерального прокурора, якого призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Президент України, збільшується з 5 років до 6 років. Одна й та ж особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

Дострокове звільнення з посади Генерального прокурора здійснюється виключно у випадках і з підстав, визначених Конституцією України та законом «Про прокуратуру». Окрім цього, відповідно до п. 9 розділу XV «Перехідних положень» змін до Конституції України в частині правосуддя, прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій.

Після набрання чинності Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо правосуддя» в державі починає діяти зовсім нова процедура зі здійснення представницьких повноважень у судах громадян України, органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах буде здійснюватися виключно прокурорами або адвокатами [2].

Згідно із Законом України «Про прокуратуру» №1697–VII, який набрав чинності 15.07.2015 року, повноваження прокурора звузилися щодо представництва в суді. У п. 2 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» передбачено, що прокурори повинні втручатися лише тоді, коли особи або їхні представники не здійснюють або неналежним чином здійснюють захист, а п. 3 ст. 23 Закону виключає представництво держави в окремих випадках [3].

З 1 січня 2017 року виключно прокурорами і адвокатами здійснюватиметься представництво інших осіб у Верховному Суді та касаційних судах, з 1 січня 2018 року – у судах апеляційної інстанції, а з 1 січня 2019 року – у судах першої інстанції.

Починаючи з 15.01.2012 року прокурор, органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають менший обсяг прав порівняно з іншими учасниками процесу. Дані положення мають бути переглянуті як такі, що не відповідають основним засадам судочинства, передбаченим у ст. 129 Конституції України, ст. 4² та ч. 1 ст. 22 ГПК України, п. 3 ст. 7 та ч.1 ст. 10 КАС України, а саме рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом [4, с. 154].

Науковий керівник: к.ю.н, доцент Янович Ю.П.

Список використаної літератури

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996 . №30. – ст.141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 28, ст. 532 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>

3. Закон України «Про прокуратуру» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 2–3, ст. 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

4. Топольницький В.В. Деякі аспекти представництва органів державної влади в судових інстанціях // Електронне наукове видання «Порівняльне аналітичне право» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pap.in.ua/3_2016/45.pdf

5. Офіційний веб-сайт Прокуратури Одеської області [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://od.gp.gov.ua/ua/info.html>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПОВОДЖЕННЯ З ЖІНКАМИ-В'ЯЗНЯМИ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ

Славов Владислав Геннадійович
студент 5 курсу
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: vl.slavov@gmail.com

Ключові слова: міжнародні стандарти, поведження з в'язнями, позбавлення волі, жінки-в'язні.

Серед загальної кількості у світі осіб, позбавлених волі, жінки складають близько 5%. Станом на 1 вересня 2016 р. у пенітенціарних закладах України відбувають покарання 2015 жінок, що складає близько 3,5% від загальної кількості в'язнів [1]. Оскільки більшість в'язнів зазвичай складають чоловіки, пенітенціарна система, у першу чергу, відповідає потребам утримання в'язнів чоловічої статі. Задля поліпшення і приведення у відповідність до стандартів умов тримання жінок, під егідою ООН було прийнято міжнародно-правові акти, в яких регламентовано міжнародні стандарти поведження з ними.

Перші Мінімальні стандартні правила поведження з були прийняті на першому Конгресі ООН з профілактики злочинності і поведження з правопорушниками, що відбувся у Женеві у 1955 р. (далі – МСП 1955 р.), та схвалені Економічною та Соціальною Радою ООН у резолюціях 663 С (XXIV) від 31 липня 1957 р. та 2076 (LXII) від 13 травня 1977 р. МСП 1955 р. вже містили низку правил, що стосуються особливих потреб жінок і дівчаток, які

перебувають в ув'язненні, зокрема: тримання жінок і дівчаток окремо від чоловіків; тримання юних в'язнів окремо від дорослих; наявність спеціалізованого приміщення для надання передпологового і післяпологового обслуговування; наявність дитячого садка; здійснення нагляду лише співробітниками жіночої статі тощо [2].

МСП, тим не менш, не акцентують увагу на діапазоні потреб, характерних для жінок та дівчаток. Тому виникла необхідність прийняття спеціального акту, що регламентують права жінок-в'язнів.

Генеральна Асамблея ООН 21 грудня 2010 р. затвердила Правила ООН щодо поводження з жінками-в'язнями і заходами, не пов'язаними з позбавленням волі щодо жінок-правопорушників (A/RES 65/229) (далі – Бангкокські правила). Ці правила є першою комплексною міжнародною ініціативою, висунутою з метою привернути увагу і запропонувати напрями забезпечення потреб жінок у системі кримінального судочинства. Бангкокські правила детально доповнюють Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями у частині захисту прав жінок. Документ містить 70 правил, в яких регулюються питання щодо становища жінок у системі кримінального правосуддя. Правила конкретизують положення МСП щодо розміщення, охорони здоров'я, особистої гігієни, обшуку, класифікації та індивідуалізації тюремного режиму, відсутності дискримінації тощо. Крім того, Бангкокські правила містять докладні положення щодо поводження з іноземними громадянами, неповнолітніми жінками-в'язнями; ними гарантується надання послуг у пенітенціарних закладах відповідно до релігійного та культурного походження жінок. Також Правилами встановлюється порядок розгляду скарг жінок-в'язнів щодо жорстокого поводження. Наголошується на необхідності дослідження, планування та оцінки стану прав та свобод жінок-в'язнів та підвищення інформованості щодо їх порушення [3].

Прийняття Бангкокських правил дало поштовх до подальшої модернізації міжнародних пенітенціарних стандартів. Так, враховуючи досягнення у сфері міжнародного права та пенітенціарної науки (з 1955 р.) Генеральна Асамблея ООН у 2011 р. прийняла рішення про створення Міжурядової групи експертів, завданнями якої були перегляд та внесення змін до МСП 1955 р. Результатом роботи групи стало прийняття Генеральною Асамблеєю ООН резолюції A/RES/70/175 від 17 грудня 2015 р. під назвою «Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з в'язнями», відомі також як Правила Нельсона Мандели (далі – Правила Мандели). У Преамбулі Правил Мандели підкреслюється, що вони створювались, приділяючи особливу увагу становищу жінок під час позбавлення волі. Правило 11 Правил Мандели встановлює розділення в'язнів на категорії та тримання жінок та чоловіків у різних пенітенціарних установах або у повністю розділених ділянках однієї

установи. Правило 28 містить спеціальні норми медико-санітарного обслуговування щодо вагітних жінок-в'язнів та породіль. П. 2 правила 45 підтверджує дію заборони на одиночне ув'язнення та аналогічних засобів у випадках, пов'язаних з жінками, що була встановлена Бангкокськими Правилами у 2010 р. Встановлюється заборона застосування засобів упокорення до жінок під час пологових перейм, під час пологів та одразу після пологів (п. 2 правило 48). Також правило 58 встановлює право жінок-в'язнів на подружні побачення на рівні з чоловіками у тих випадках, коли такі побачення передбачені. Правило 81 стосується персоналу тюрем та передбачає, що піклування про жінок-в'язнів та нагляд за ними повинен здійснюватися тільки співробітниками жіночої статі [4].

Крім того, на регіональному рівні було прийнято Європейські пенітенціарні правила (R (2006)2 від 11 січня 2006 р.) (далі – ЄПП) – регіональний міжнародно-правовий акт, що встановлює правила поведінки з в'язнями (прийнятий Комітетом Міністрів Ради Європи у 2006 р.). Цей акт також містить низку стандартів щодо утримання жінок-в'язнів, але, при цьому, такі стандарти мають недостатній рівень конкретизації. Зокрема, ЄПП містять гарантію доступу жінок-в'язнів до засобів гігієни (правило 19.7). У ЄПП передбачається, що жінки повинні мати доступ до всіх видів зайнятості під час відбування покарання, а не лише до таких, що традиційно вважаються жіночими (правило 26.4). Позитивним є включення до ЄПП правила 34, що спрямоване безпосередньо на захист від можливої дискримінації жінок, які представляють меншість у рамках тюремної системи. Правило 34 ЄПП має на меті не тільки просту заборону подібної дискримінації, але і спробу привернути увагу влади на реальний стан справ і підштовхнути її до прийняття необхідних кроків у відповідному напрямку. Зокрема, правило 34 встановлює, що влада повинна при прийнятті рішень щодо будь-яких аспектів тримання в'язнів приділяти особливу увагу потребам жінок, зокрема, відповідно до їх фізичних, професійних, соціальних і психологічних потреб [5].

Вищезначене свідчить, що міжнародне співтовариство в особі міжнародних міжурядових організацій, зокрема ООН і Ради Європи, створило ґрунтовну правову основу для захисту прав жінок-в'язнів, враховуючи їх особливі потреби. Разом із тим, запропоновані у якості стандартів норми щодо поведінки з цією категорією осіб не є досконалими і потребують подальшої розробки, доповнення, як на міжнародному рівні, так і на національному.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Толстенко Ю.О.

Список використаних джерел:

1. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075;jsessionid=F18BE48072FDB28347B1188ED10FE639>.
2. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями. Схвалені ЕКОСОП у резолюції 663 С (XXIV) від 31 липня 1957 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/prison.shtml.
3. Правила ООН щодо поводження з жінками-в'язнями і заходами, не пов'язаними з позбавленням волі, відносно жінок-правопорушників (Бангкокські правила). Прийняті резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 65/229 від 21 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/bangkok_rules.shtml.
4. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з в'язнями (Правила Нельсона Мандели). Прийняті резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 70/175 від 17 грудня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_24/resolutions/L6_Rev1/ECN152015_L6Rev1_r_V1503587.pdf.
5. Європейські пенітенціарні правила. Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць від 11 січня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_032.

АЛЬТЕРНАТИВА КРИМІНАЛЬНОМУ ПОКАРАННЮ У ВИГЛЯДІ ДЕЯКИХ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Слинько Дмитро Сергійович
кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедри уголовно-правовых
дисциплин юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В.Н. Каразина
e-mail: dimalaw@mail.ru

Ключові слова: звільнення від кримінальної відповідальності, кримінально-правовий конфлікт, компроміс з особою, процесуальний порядок, примирення винного з потерпілим, дійове каяття, передача особи на поруки.

Ключевые слова: освобождение от уголовной ответственности, уголовно-правовой конфликт, компромисс с лицом, процессуальный порядок, примирение виновного с потерпевшим, деятельное раскаяние, передача лица на поруки.

Key words: exemption from criminal liability, criminal legal conflict, a compromise with the person, procedural order, reconciliation of guilty party with the victim, active repentance, surrender of a person on probation.

Доцільно приділити увагу вдосконаленню законодавства, що забезпечує застосування засобів розв'язання кримінально-правових конфліктів, шляхом звільнення від кримінальної відповідальності [1].

В кримінальному законодавстві України передбачені наступні види звільнення від кримінальної відповідальності осіб, що вчинили злочини, наведемо їх коротенький аналіз:

1) У зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК).

Згідно з редакцією ст. 45 КК, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, є остаточним і безперечним. Воно не зв'язано з будь-якими подальшими виховними або запобіжними заходами. Передбачене у ст. 45 КК звільнення особи від кримінальної відповідальності є обов'язковим. Його треба здійснювати в порядку, який встановлено ст.ст. 285-288 КПК, незалежно від того, надійшла справа до суду із відповідним клопотанням прокурора чи з обвинувальним актом. Але якщо особа не виконала всіх вимог (підстав для звільнення), які вона повинна була і могла виконати, її звільнення від кримінальної відповідальності неможливе (не повідомила про наявність співучасника, не відшкодувала завдані збитки тощо) [2].

Поширеною помилкою судів при прийнятті рішень щодо звільнення особи від відповідальності на підставі ст. 45 КК є винесення судами рішення без з'ясування: чи мало місце діяння, яке поставлено особі за провину, чи містить воно склад злочину і чи винна особа в його вчиненні. Рішення постановляються без дослідження доказів та їх оцінки, суди не перевіряють наявність підстав передбачених КК для звільнення від кримінальної відповідальності.

Також треба зазначити, що у КПК не має особливого механізму процесуальної фіксації дійового каяття. В ст. 104 («Протокол») КПК України передбачено фіксацію ходу і результату проведення процесуальної дії за допомогою протоколу. Пропонуємо визначити фіксацію дійового каяття у протоколі допиту підозрюваного.

2) У зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК).

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим є остаточним і не тягне за собою в подальшому застосування до особи, яка вчинила злочин, будь-яких засобів правового, виховного або громадського характеру [3].

На підставі ст. 46 КК особа звільняється від кримінальної відповідальності та закривається кримінальна справа ухвалою суду (ч. 3 ст. 288 КПК), тобто вирок не виноситься і особа не вважається судимою. Наведений порядок є сприятливий для особи, а ніж угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, укладення якої передбачено ст. ст. 468-476 КПК, для затвердження якої, суд ухвалює вирок.

Треба відзначити, що у КПК не має особливого механізму процесуальної фіксації примирення винного з потерпілим та відшкодування шкоди. Тому все заноситься у відповідності до ст. 104 КПК до протоколу, в якому передбачено фіксацію ходу і результату проведення будь-якої процесуальної дії або може фіксуватися за допомогою технічних засобів. Відносно шкоди, яка завдана кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, то вона може бути стягнута судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні.

3) У зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК).

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки, не є остаточним і безперечним, як в інших видах звільнення, тому що особу, яка протягом року з дня передачі її на поруки порушила умови, відповідно до ч. 2 ст. 47 КК слід притягнути до кримінальної відповідальності за вчинений нею злочин.

Спираючись на практику звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки, слід зазначити, що суди повинні більш виважено підходити до вирішення цього питання, перевіряти наявність підстав для застосування до особи цього інституту, перевіряти обґрунтованість клопотань (у якому повинно бути зазначено мотивоване прохання загальних зборів колективу за місцем роботи або навчання обвинуваченої чи підсудної особи звільнити її від кримінальної відповідальності, також поручительство колективу про те, що ця особа не допустить надалі суспільно небезпечної поведінки та про зобов'язання проводити з нею відповідну виховну роботу, і на кінець перевіряти належність оформлення протоколів загальних зборів колективів (наявність у протоколах відомостей про загальну кількість працівників у трудовому колективі та кількість працівників присутніх на зборах) [4, с. 104].

4) У зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК).

Звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 48 КК - право, а не обов'язок суду, який вирішує це питання в порядку, передбаченому ст.ст. 285-288 КПК. Тому

цей вид звільнення, як і звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки належить до числа необов'язкових (факультативних), але треба зазначити, що в даному випадку особу може бути звільнено також і від покарання на підставах передбачених ст.ст. 49 і 74 КК.

Найбільш поширеною помилкою суддів при звільненні особи на підставі ст. 48 КК є те, що в ухвалах суду відсутні висновки у чому полягає така зміна обстановки, внаслідок якої особа обвинуваченого перестала бути суспільно небезпечною, та не зазначено, яка була зміна умов життя, чи її особистості, що позитивно вплинуло на неї і доводить факт її виправлення [5].

Для застосування ст. 48 КК необхідно встановити, що після вчинення певного злочину обстановка змінилася таким чином, що вчинене діяння вже не є небезпечним для інтересів людей.

5) У зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК).

Суть звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності полягає в тому, що після закінчення визначених у законі строків особа не підлягає кримінальній відповідальності за вчинений злочин, також в даному випадку особа може бути звільнена і від покарання на підставах передбачених ст.ст. 49 і 74 КК. Відповідно до ч. 3 ст. 288 КПК таке звільнення є обов'язковим, за винятком випадку застосування давності, передбаченого ч. 4 ст. 49 КК.

б) У зв'язку з амністією (ст. 86 КК) або помилуванням (ст. 87 КК).

Помилування, як і амністія, є юридичною підставою для звільнення засудженого від відбування покарання. Помилування це також акт прощення засудженого та звільнення його від покарання. Але воно відрізняється від амністії цілою низкою ознак. Зокрема, помилування - це акт, який видає Президент України. В цьому акті є елемент каяття засудженого, оскільки, подаючи клопотання про помилування, засуджений фактично визнає вину, розкаюється та бере на себе моральну відповідальність за вчинений злочин, просить його вибачити [6, с. 365].

Помилування на відміну від амністії не має обмежень щодо категорій засуджених, які можуть бути звільнені на підставі акту помилування. Помилування не може передбачати звільнення засудженого від кримінальної відповідальності, амністія, навпаки, може передбачати таке звільнення. Але актом помилування може бути замінене одне покарання на інше, більш м'яке, а також знята судимість. Особливістю помилування є також те, що клопотання про нього може бути подане лише після набрання вироком законної сили. Амністія можлива і на стадії досудового слідства або дізнання та судового розгляду справи.

7) Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру до неповнолітнього (ст. 97 КК).

Звільнення від покарання з застосуванням примусових заходів виховного характеру є специфічною мірою, яка застосовується щодо неповнолітніх. Воно передбачає більш вузькі умови застосування та більш суворі обмеження, ніж при звільненні від відбування покарання з випробуванням (ст. 104 КК). Звільнення від покарання з застосуванням примусових заходів виховного характеру, передбачене ст. 105 КК, повинно застосовуватися тоді, коли неповнолітній, на думку суду, може бути виправлений без реального виконання кримінального покарання, але лише за умови застосування примусових заходів виховного характеру [7].

8) Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України (ч. 4 ст. 401 КК «Поняття військового злочину»).

Особа, яка вчинила злочин, передбачений статтями КК, може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно зі статтею 44 КК із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Це стосується лише двох видів суб'єктів військових злочинів – військовослужбовців і військовозобов'язаних під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів.

9) Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності, передбачені Особливою частиною КК: ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 2121, ч. 2 ст. 255, ч. 6 ст. 258, ч. 2 ст. 2583, ч. 4 ст. 2585, ч. 6 ст. 260, ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309, ч. 4 ст. 311, ч. 5 ст. 321, ч. 4 ст. 3211, ч. 5 ст. 354, ч. 5 ст. 3683, ч. 5 ст. 3684, ч. 5 ст. 369, ч. 4 ст. 401 КК. Треба зазначити, що в усіх зазначених випадках за наявності обставин, передбачених конкретною нормою закону, суд зобов'язаний звільнити відповідних осіб від кримінальної відповідальності.

Проаналізувавши види звільнення від кримінальної відповідальності ми наочно можемо бачити, їх основні проблемні положення, і запропонувати певні засоби подолання існуючих теоретичних та законодавчих недосконалостей та спробувати знайти нові види звільнення. Перелік випадків звільнення від кримінальної відповідальності, наведений в КК, є вичерпним, але під впливом кримінально-правової політики держави він може змінюватися.

Список використаних джерел:

1. Альтернативні способи вирішення спорів у кримінальному провадженні / Волкотруб С.Г., Крушинський С.А., Луцик В.В. та ін.; під ред. У. Гелльманна, В.В. Луцика. — Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2015. — 204 с.

2. Житний, О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям [Текст] : монограф. / О. О. Житний. — Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. — 152 с.
3. Матюшенко, Р. Закриття кримінальної справи у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим [Текст] / Р. Матюшенко // Право України. — 2002. — № 4. — С. 94–96.
4. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 12 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05>.
5. Юрдига, О. С. Узагальнення судової практики застосування законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності або від кримінального покарання [Текст] / О. С. Юрдига // Судова апеляція. — 2013. — № 3. — С. 142–153.
6. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / [В.М. Трубников, М.В. Даньшин, О.О. Житний та ін.] ; за заг. ред. В.М. Трубникова. — Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. — 444 с.
7. Miers, D. An International Review of Restorative Justice [Text] / David Miers. — London, 2001. — 105 p., VI. — Crime Reduction Research Series, Paper 10.

ДО ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИКЛАДАННЯ У ВНЗ

Смутьська А.В.
доцент кафедри
державно-правових дисциплін
Харківського національного
університету імені В.Н.Каразіна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Плин життя у суспільстві ХХІ ст. настільки швидкий, що виникає потреба у набутті таких індивідуальних рис, які забезпечать людині можливість адекватного існування у змінюваних умовах.

Тому змінюються цілі як загальної, так і професійної освіти. За час навчання людина має навчитися: *пізнавати* (тут і далі курсив наш – А.С.), тобто оволодіти інструментарієм, необхідним для розуміння того, що відбувається в світі; *діяти* таким чином, щоб виробляти потрібні зміни в середовищі свого проживання; *жити* в суспільстві, беручи участь у всіх видах людської діяльності, *співіснувати* з іншими; навчитися просто – *жити* [1]. Для

досягнення фундаментальних цілей освіти – уміти пізнавати, уміти діяти, уміти жити з іншими, уміти жити – відбувається пошук відповідних компетенцій.

Таким чином, форми і методи отримання вищої професійної освіти сьогодні мають бути спрямовані на формування в стінах ВНЗ особистості нового інноваційного типу, орієнтованої на сучасні ідеї, цінності, принципи.

Наша освіта повинна відповідати вимогам глобальної конкуренції на ринку інновацій, праці та освіти. Нова модель освіти передбачає, що установи професійної освіти всіх рівнів стають частиною національної інноваційної системи, виконуючи ще й свої традиційні функції – соціалізації, формування особистості (сьогодні – це формування інноваційної особистості), виховання громадянських почуттів.

У зв'язку з цим педагоги вищої школи активно перенаправляють діяльність студентів (слухачів) із заучування інформації на набуття досвіду самостійної роботи її грамотного видобування і використання, на розвиток ініціативи самої особистості.

Головним механізмом у справі формування компетентнісного підходу і особистості інноваційного типу повинні стати методи активного і інтерактивного навчання. Зазначена методологія повинна розвинути у студентів (слухачів) уміння аналізувати конкретні практичні ситуації, приймати рішення, домагатися поставленої мети.

Усі існуючі інтерактивні методи ґрунтуються на принципах взаємодії, активності студентів (слухачів), існуючого групового досвіду, обов'язкового зворотнього зв'язку. Ця методика кардинально змінює роль педагога в освітньому процесі. Викладач при такому підході не виступає основним джерелом нової інформації: він виконує направляючу, організуючу функцію, функцію помічника, а інтерактивне навчання формує здатність мислити неординарно, по-своєму бачити проблемну ситуацію, виходити з неї; обґрунтовувати свої позиції, свої життєві цінності; розвиває такі риси як уміння вислуховувати іншу точку зору, вміння співпрацювати, вступати в партнерське спілкування, виявляючи при цьому толерантність і доброзичливість по відношенню до своїх опонентів.

До інтерактивних форм навчання традиційно відносять: *проблемну лекцію* (викладач на початку і під час викладу навчального матеріалу створює проблемні ситуації і залучає студентів (слухачів) до їх аналізу), *лекцію-провокацію* (лекція із запланованими помилками), *бінарну лекцію* (роботу двох викладачів, які читають лекцію на одну тему і взаємодіють між собою та з аудиторією), *лекцію-візуалізацію* (передача викладачем інформації супроводжується показом різних малюнків, структурно-логічних схем, опорних конспектів, діаграм і т.п.), *лекцію «прес-конференцію»* (викладач просить студентів (слухачів) письмово протягом 2-3 хвилин поставити йому цікаві запитання з теми лекції. Далі викладач протягом

3-5 хвилин систематизує ці питання за їх змістом і починає читати лекцію, включаючи відповіді на поставлені запитання до її змісту), *лекцію-діалог* (зміст подається через серію питань, на які студенти (слухачі) повинні відповідати безпосередньо під час лекції).

Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності обумовлена різними обставинами: соціально-економічними перетвореннями у державі, посиленням вимог до якості підготовки фахівців; переходом вітчизняної системи освіти на європейський рівень, пошуком нових технологій в освітньому процесі.

Останнім часом у різних ВНЗ є дуже поширеним використання елементів інноваційних технологій у вигляді дистанційного навчання, рольових та ділових ігор, бінарних лекцій, лекцій-провокацій, презентацій повідомлень та ін. Безумовно позитивним моментом застосування цих технологій є залучення до активного вивчення дисциплін максимальної кількості студентів (слухачів) та прищеплює і закріплює навички спілкування з високими інформаційними технологіями. При цьому слід мати на увазі й те, що можливість упровадження інновацій в масовий досвід означає їх відносну універсальність і відтворюваність у навчальних процесах різних ВНЗ.

Однак, застосування зазначених технологій має й низку недоліків.

Використання комп'ютерних технологій у підготовці та проведенні занять (електронні підручники, електронні навчальні посібники) значно вдосконалює роботу викладача, при цьому роблячи процес засвоєння студентами (слухачами) навчального матеріалу захоплюючим, доступним, наочним. Проте основна проблема використання комп'ютерних технологій – недостатня матеріально-технічна база в багатьох ВНЗ, слабкий рівень підготовки професорсько-викладацького складу до використання у навчанні комп'ютерних технологій, небажання перебудовувати традиційну методику викладання та ін.

Завдання у вигляді тестів знижують вербальну активність студентів (слухачів), не дають цілісної картини засвоєння матеріалу, а це негативно позначається на якості підготовки фахівців.

Використання методики дистанційного навчання при всій своїй прогресивності має серйозний недолік – відсутність прямого контакту студента з викладачем. Звідси впливає низка інших проблем, що мають негативні наслідки. По-перше, неможливо перевірити ступінь самостійності виконання завдань, а в підсумку – і дипломної роботи. По-друге, зазначена технологія збіднює і обкрадає вищу освіту як таку. Отримання вищої освіти дистанційно зводиться до виконання певного обсягу тестових завдань з вельми сумнівним авторством.

Таким чином, падає рівень вищої освіти, його традиційна вибірковість і недосяжність.

То ж, визнаючи безумовну значимість інноваційних технологій у освітньому процесі, слід погодитися з думкою про те, що зазначені технології повинні використовуватися лише як доповнення до традиційних форм і методів підготовки фахівців.

Не применшуючи необхідності модернізації освіти, впровадження в навчальний процес підготовки майбутніх фахівців інновацій, здатних істотно підвищити якість як процесу навчання, так і його кінцевого результату – професійної освіти випускника ВНЗ, слід наполягати на збереженні традиційних базових методик отримання знань. Саме класичні лекція і семінар, з їхніми традиціями проблемного викладу матеріалу і дискусійним характером здатні навчити мислити, аналізувати, порівнювати, робити висновки, сперечатися і доводити свою точку зору. Лише за допомогою цієї методики буде здійснюватися цілеспрямований процес організації діяльності студентів (слухачів) з оволодіння знаннями, вміннями, навичками і компетенцією, набуття досвіду діяльності, розвитку здібностей, уміння застосовувати знання у повсякденному житті і формування у студентів (слухачів) мотивації до отримання освіти протягом усього життя.

Список використаних джерел:

1. Доклад международной комиссии по образованию, представленный для ЮНЕСКО «Образование сокрытое сокровище». – М.: ЮНЕСКО, 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://letopisi.org/index.php/>.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛІДІВ НА МІСЦІ ПОЖЕЖІ

Соловйова Яна Сергіївна
студентка-магістр юридичного факультету №6
Харківського національного університету
внутрішніх справ
e-mail: yana666_@ukr.net

Ключові слова: зона горіння, зона теплової дії, зона задимлення, традиційні для криміналістики сліди, сліди горіння, сліди злочинних дій з ініціації горіння.

Розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами, відносяться до складних з точки зору організації огляду місця події та ведення досудового слідства. Це в значній мірі пояснюється характером вогню як руйнівного процесу, що тягне за собою знищення багатьох слідів злочину, труднощами проведення огляду місця пожежі, відсутністю достатньої

кількості фахівців слідства та дізнання, що володіють спеціальними знаннями і навичками в області методики і тактики розслідування справ даної категорії. [3, с. 5]

Так, за загальними даними Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту у 2015 році в Україні було зареєстровано 79581 пожежа. У наслідок пожеж загинуло 1947 людей, у тому числі 66 дітей та підлітків до 18 років; 1360 людей травмовано на пожежах; знищено та пошкоджено 30747 одиниць будівель, споруд та техніки; знищено 24726 тонн кормів. Матеріальні втрати, завдані пожежами, склали 5 млрд 676 млн 392 тис. грн. [7.]

Значна більшість дослідників зазначає, що огляд місця пожежі має вирішальне значення для швидкого та повного розкриття злочину. У зв'язку з цим важливе значення має процес формування слідчої оперативної групи для виїзду на місце пожежі та фіксації слідів злочину. [4,с.43]

Так, В.П. Корж пропонує до складу СОГ залучати спеціалістів, з метою всебічного та повного огляду місця пожежі. Насамперед це: пожежно-технічний інспектор; судмедексперт; технік криміналіст; кінолог; інспектор державного пожежного нагляду; працівники оперативно-розшукових органів; хімік-аналітик; технічні помічники. [1,с.498]

У зв'язку з цим слушною є думка М.Л. Цимбала, який пропонує в окремих слідчих ситуаціях залучати фахівців з різних галузей знань: електротехніка (для надання допомоги в огляді електрообладнання); геодезиста (для масштабної зйомки об'єкта великого обсягу); товаровознавця (для огляду промислових чи продовольчих товарів, пошкоджених вогнем); будівельника (для визначення конструктивних дефектів приміщень у зв'язку з виникненням та поширенням пожежі) та інших осіб, які володіють спеціальними знаннями. Обов'язково у розпорядженні СОГ при виїздах на місце події повинні бути спеціальна пожежно-технічна валіза та інші засоби.[4,с.44]

У юридичній літературі зазначається, що простір у якому розвивається пожежа поділяється на три основні зони:

- **зона горіння** - це частина простору, в якому відбувається безпосередньо горіння. Для даної зони характерні такі сліди: повне вигорання твердих горючих матеріалів, наскрізні прогари, глибоке обуглювання, температурні деформації вогнетривких конструкцій, відшарування захисного шару. За такими слідами встановлюють початкове місце виникнення пожежі;

- **зона теплової дії** - це частина простору, що примикає до зони горіння, в якому за рахунок теплового впливу відбуваються зміни первісного стану поверхонь конструкцій, обладнання та матеріалів. В якості носіїв типових матеріальних слідів можуть виступати

предмети, що використовуються як засоби підпалу, а також предмети навколишнього оточення, що зберегли сліди термічного впливу;

- **зона задимлення** - це частина простору, що прилягає до зони горіння.

Через різницю температур в зоні горіння і на відстані від неї тверді складові елементи диму, остигаючи і осідаючи на вертикальних і горизонтальних поверхнях, утворюють кіптяву. [2, 60.]

Таким чином, аналіз механізму слідоутворення при пожежах дозволяє прийти до наступного висновку: у кожній з названих зон розвитку пожеж, в залежності від ступеня ураження об'єкта вогнем, залишаються сліди, які вказують на те місце або ділянку, де спочатку виникло горіння.

Вважаємо, що М.Л. Цимбал правильно зазначає про те, що у справах про пожежі (підпали) об'єкти посягання - будівля, будинок - зазнають чималих змін, а інколи й зовсім знищуються вогнем. Але незалежно від ступеня пошкодження вогнем об'єкта посягання огляд повинен проводитися в усіх випадках, навіть якщо здається, що на місці події, крім вугілля, попелу та обгорілих недогарків, нічого не залишилось. Об'єкт посягання може повністю видозмінитись, але все одно і в зміненому вигляді на ньому можуть бути виявлені ознаки, які вказують на причини виникнення вогню, що є як правило головним для розкриття злочину. [4, с.53]

У криміналістичній літературі дослідники поділяють сліди, які виявлено на місці пожежі на три основні групи:

- Перша група - традиційні для криміналістики сліди (відбитки пальців, сліди взуття, транспортних засобів, сліди злому та інші.);
- Друга група - сліди горіння;
- Третя група - сліди злочинних дій з ініціації горіння. [6, с.17]

Зокрема, сліди першої групи поділяються на сліди антропогенного і техногенного походження. Перші належать людині, другі-машині, механізму, інструменту або їх окремій частині. Ці сліди можуть дозволити встановити особу, причетну до виникнення пожежі.

Сліди другої групи формуються в ході виникнення і розвитку горіння; їх дослідження дозволяє вирішувати питання встановлення вогнища пожежі, шляхів поширення горіння, а також причини пожежі.

Сліди третьої групи з ініціації горіння виникають у випадку підпалу і є залишками легкозаймистих рідин і горючих речовин, факелами, пристроями для підпалу і тому подібне. Ці сліди вкрай важливі для встановлення факту підпалу і розкриття злочину. [6, с.18]

При огляді місця події, мало виявити сліди, їх ще необхідно зафіксувати та зберегти у незмінному вигляді, щоб потім їх можна було використати й надалі.

Як зазначається в криміналістичній літературі, обов'язкова фіксація слідів полягає в детальному їх описі, в протоколі і залученні до матеріалів кримінальної справи в якості речових доказів. При необхідності можуть бути застосовані і додаткові способи фіксації: фотографування; замальовка; складання планів і схем; копіювання за допомогою спеціальних матеріалів; виготовлення зліпків з об'ємних слідів. [6, с.19]

Варто погодитися з Ціркалем В.В., який вказує на те, що при виявленні трупа необхідно зафіксувати позу, визначити ступінь обгоряння, наявність кіптяви у дихальних шляхах, слідів боротьби та ін. Якщо на місці пожежі виявлені залишки згорілого трупа, вони повинні бути оглянуті, вилучені і направлені на експертизу. [5, с.10]

Криміналісти рекомендують, виявлені при огляді місця пожежі знаряддя злочину, сліди та інші речові докази ретельно упакувати. Традиційні криміналістичні сліди, сліди горіння, сліди злочинних дій з ініціації горіння, слідчий ретельно оглядає та надсилає на експертне дослідження.

Типові сліди пожежі є важливим елементом криміналістичної характеристики пожежі. Даний елемент пов'язаний з предметом злочинного посягання, типовими способами вчинення злочину, особою злочинця і обстановкою злочину.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Корж В.П.

Список використаних джерел:

1. Корж В.П. Розслідування окремих видів злочинів : навч.-метод. посібник / В. П. Корж. — Х. : ХНУ ім В.М. Каразіна, 2012. — С. 507.
2. Кріса І.Я., Михайлов Ю.М., Бєлан С.В., Штангей Г.В., Єременко В.П. Методи визначення осередку пожежі: Навчальний посібник – Харків: АЦЗУ, 2005. - 215 с.
3. Мишин А.В. Расследование и предупреждение поджогов личного имущества граждан. Казань: Издательство Казанского университета, 1991.128 с.
4. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань) : Моногр. / М. Л. Цимбал; Харк. НДІ суд. експертиз ім. М.С.Бокаріуса. - Х. : Гриф, 2004. - 192 с.
5. Ціркаль В.В. Огляд місця події при розслідуванні підпалів та порушенні вимог пожежної безпеки з участю спеціалістів / Право України. – К., 2003. - №9 - С.77-79.
6. Чешко И.Д. Технические основы расследования пожаров: Методическое пособие. - М: ВНИИПО, 2002. - 330 с.

7. Аналіз масиву карток обліку пожеж. Український науково-дослідний інститут цивільного захисту. <http://undicz.dsns.gov.ua/ua/Analiz-masivu-kartok-obliku-pozhezh.html>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СТ. 374 КК УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВА НА ЗАХИСТ

Спірідонов Михайло Олександрович,
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: Misha77700@mail.ru

Ключові слова: право на захист, кримінально-правові гарантії, злочини проти правосуддя, кримінальна відповідальність.

1. Сучасний етап розвитку громадянського суспільства, розбудови держави й права в Україні, яка прагне повноцінної інтеграції до регіональних політичних й економічних об'єднань, приєднання до світового демократичного співтовариства, зумовив необхідність вдосконалення вітчизняної правової системи, посилення ефективності засобів забезпечення гарантованих Основним законом країни прав і свобод людини й громадянина. До них належить, зокрема, право на захист, яким наділені всі особи, що підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні злочину. Його визнання й реальне забезпечення є свідченням високого рівня розвитку системи вітчизняної кримінальної юстиції.

2. Право особи на захист належить до числа гарантованих на найвищому рівні її прав у публічно-правових (кримінально-правових, кримінальних процесуальних) відносинах із державою. Так, згідно із ст. 59 Конституції України кожному гарантується право на правову допомогу, яка у випадках, передбачених законом, надається безоплатно. Згідно з ч. 2 ст. 63 Основного закону підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист[1]. На рівні міжнародно-правових актів це право закріплене, зокрема, у ст. 11 Загальної декларації прав людини, де проголошується, що кожна людина, котра обвинувачується у вчиненні злочину, має право вважатися невинуватою доти, доки її винуватість не буде встановлено законним порядком шляхом гласного судового судового розгляду, на якому забезпечується всі можливості для її захисту[2]. На рівні загальноєвропейського законодавства право на захист є передусім складовою права на справедливий суд. Так, у ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначено, серед прав обвинуваченого у

вчиненні кримінального правопорушення, таких прав цього суб'єкта, як надання часу і можливостей, необхідних для підготовки свого захисту; право захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя; право допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення; одержувати якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, безоплатну допомогу перекладача. Крім того, згідно зі ст. 13 вказаної Конвенції кожен, чії права та свободи, визнані в ній, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження[3, с. 30].

3. Процедурні засоби забезпечення права на захист регламентує чинний Кримінальний процесуальний кодекс України. Так, згідно його ст. 20 підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом. При цьому слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника[4].

4. Реалізація цього права будь-якою особою, котра її потребує, забезпечується цілим комплексом публічно-правових приписів, до числа яких входять і засоби кримінального права. Так, чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) України, який має завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, встановлює у ст. 374 підставу кримінальної відповідальності та кримінально-правові санкції за порушення права на захист у формі недопущення чи ненадання своєчасно захисника, інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист, вчинене слідчим, прокурором або суддею. Кримінальний закон значно посилює санкції за такі дії, які призвели до засудження невинної у вчиненні кримінального правопорушення особи, або вчинені за попередньою змовою групою осіб, або такі, що спричинили інші тяжкі наслідки[5].

5. У сучасному кримінальному праві України проблеми відповідальності за злочини проти правосуддя розглядались в працях Ю. В. Александрова, П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, А. М. Бойка, Н. В. Бойко, В. І. Борисова, В. К. Грищука, О. М.

Джужі, М. Й. Коржанського, П. С. Матишевського, М.І. Мельника, П.П. Михайленка, В. О. Навроцького, О. В. Негодченка, М. І. Панова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, М. І. Хавронюка, С. С. Яценка та деяких інших фахівців. Забезпечення якісної й ефективної кримінально-правової охорони права на захист шляхом реалізації кримінальної відповідальності за ст. 374 КК України вимагає ретельного аналізу підстав передбаченої вказаною нормою такої відповідальності (елементів й ознак складу злочинного порушення права на захист), а також вивчення практики її застосування. Від результативності вирішення цього завдання залежить, зокрема, стан забезпечення нормального функціонування сфери правосуддя в цілому. Тому дослідження підстав, закономірностей та проблем реалізації кримінальної відповідальності за посягання на конституційні засади правосуддя в частині гарантій права на захист є важливим теоретичним і практичним завданням, спрямованим на вдосконалення механізмів захисту інтересів особи у її відносинах з державою. Це зумовлює постановку і вирішення низки дослідницьких задач: здійснити характеристику об'єкта злочину, передбаченого ст. 374 КК, визначити коло потерпілих від передбачених нею посягань, розкрити зміст ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін зазначених злочинів, відмежувати їх від суміжних злочинних діянь, уточнити розуміння та співвідношення таких категорій, як «недопущення захисника», «ненадання своєчасно захисника», «інше грубе порушення права на захист», оцінити домірність і достатність кримінально-правових санкцій, встановлених в кримінальному законі за вказані злочини. Важливим завданням дослідження є оцінка узгодженості норми ст. 374 КК із європейськими й світовими стандартами забезпечення права на захист.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Житний О.О.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 р. // Збірка договорів Ради Європи. – К. : Парламентське видавництво, 2000. – С. 27–45.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Стебелєва Маріамна Миколаївна
студентка V курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: msteb@mail.ru

Ключові слова: межі; цивільне право; проблеми; обмеження; суб'єктивне право.

Питання про межі цивільного права є одним із найскладніших в юридичній науці. Труднощі його полягає в тому, що межі права обмежують свободу людини. Відповідь на це питання був вперше сформульований у ст. 4 французької Декларації прав людини і громадянина 1789 р., в якій зазначено: "Свобода полягає в можливості робити все, що не завдає шкоди іншій; таким чином, здійснення природних прав кожної людини обмежено лише тими межами, які забезпечують іншим членам суспільства користування тими ж правами. Межі ці можуть бути визначені лише законом "[1].

В свою чергу правова норма щодо здійснення цивільних прав особою на власний розсуд, яку передбачено ч. 1 ст. 12 ЦК стикається із ч. 1 ст. 13 ЦК, у якій передбачені межі здійснення цивільних прав, тому розв'язання цієї проблеми, тлумачення, співвідношення цих норм є актуальним питанням для наукового світу сьогодення[2].

Проблемами визначення межі здійснення суб'єктивних цивільних прав була предметом дослідження провідних науковців, таких як: Мічурін Є.О., Стефанчук М.О., А.В. Малько, Грибанов В.П., Агарков М.М., Иоффе О.С..

Вірно підкреслює А.В. Малько, що проблема правових обмежень в самому загальному плані є проблемою меж свободи людини в суспільстві, оскільки "свобода кожної людини простягається лише до тієї межі, від якої починається свобода інших людей. Прагнучі встановити ці межі, право сприяє тому, щоб в спільному житті людей запанував порядок, заснований на волі "[3, с.47].

В свою чергу професор Мічурін Є.О. акцентує увагу на тому, що необхідно розрізняти визначення межі та обмеження у здійсненні суб'єктивних цивільних прав як окремі категорії. За допомогою наукових методів приходять до висновку, що обмеження

щодо здійснення цивільних прав нерідко встановлюються у законодавстві шляхом визначення в ньому певних умов, які необхідні для того, щоб здійснити це право. Чим більше таких умов, тим більше особі треба витратити зусиль для здійснення свого суб'єктивного права відповідно до законодавства. Умови здійснення суб'єктивних цивільних прав є результатом застосування певних засобів, що дозволяють впливати на суб'єктивне цивільне право залежно від особливостей правовідносин чи властивостей майна. Особливості здійснення суб'єктивного цивільного права прямо залежать від специфіки правовідносин - абсолютні вони чи відносні. Утім, у сучасних умовах окремі абсолютні права будуються не лише на поведінці уповноваженої особи, але й включають поведінку зобов'язаної. Так, у разі встановлення сервітуту власник зобов'язаний враховувати права сервітуарія і не може перешкоджати їх здійсненню.

Межі здійснення цивільних прав визначають правомірну поведінку особи та міру захисту цивільних прав, оскільки дії особи в межах цивільних прав є юридично захищеними, а дії, вчинені поза межами права, юридичному захисту не підлягають. Межі здійснення цивільних прав встановлюють загальні орієнтири для особи, яка, здійснюючи свої права, не повинна завдавати шкоди іншим особам та докільку їй мусить здійснювати свої права в межах закону. З урахуванням цих меж встановлюються обмеження окремих прав, що ускладнюють їх здійснення [4]. Стефанчук М.О. також наголошує на тому, що варто розрізняти поняття «межі» та «обмеження» здійснення суб'єктивних цивільних прав. Під поняттям «межі права» він розуміє «всі ті можливості, які особа здатна для себе набути в зв'язку із юридичним закріпленням її прав. Межами здійснення права слід вважати передбачені актами цивільного законодавства чи правочином способи, якими уповноважена особа може набути ті можливості, що містяться в юридичному закріпленні цих прав, а до «обмеження здійснення суб'єктивних цивільних прав» слід віднести поведінку як іншої особи, так і дії відповідних органів, що наділені владними повноваженнями, які направлені на унеможливлення здійснення особами своїх суб'єктивних прав повною мірою [5, с.11]».

Наукові думки Мічуріна Є.О. та Стефанчука М.О. про необхідність розрізняти межі та обмеження у здійсненні цивільних прав як окремі категорії є актуальними, адже межі і обмеження формуються по різному і створюють різні юридичні наслідки. Недостатні знання в цій сфері можуть привести до правового інфантилізму особистості, а згодом і до правової деформації, тому кожен юрист повинен знати різницю між цими двома поняттями, та вміти використовувати надбані знання на практиці.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Мічурін Є.О.

Список використаних джерел:

1. Декларація прав людини і громадянина [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://constituanta.blogspot.ru/2011/02/1789.html>
2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Малько А.В. Стимули і обмеження в праві. - М., МАУП. 2003. - 478 с.
4. Є. О. Мічурін, Межі та обмеження цивільних прав, [Електронний ресурс]//Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/3488/%AA>
5. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Національна академія наук України, І-т держави і права ім. Корецького.. – К.: Вид-во Хмельницького у-ту управління та права, 2006. – С. 18.

ПРОБЛЕМИ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ

Стойка Карина Миколаївна
студент – магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: договір, сімейні правовідносини, шлюбний договір.

Першою проблемою, яка виникає серед науковців, є відсутність єдиної думки щодо термінології. Якщо точніше, то між ними існує спір про те, як правильно називати зазначений право чин – шлюбний договір» чи «шлюбний контракт», незважаючи на те, що в українській літературній мові вказані терміни є синонімами. Одні науковці вважають, що більш правильним буде використання терміна «шлюбний договір», оскільки, відповідно до усталеної практики, термін «контракт» може застосовуватися тільки в галузі трудового або господарського права. Тому в сімейному праві використання такого терміна є неприпустимим [1, с. 7]. Інші переконані, що термін «шлюбний контракт» більш доцільно використовувати, адже це дасть змогу відмежувати такий вид договору від інших договорів, які можуть укладатися між подружжям. Крім того, за суб'єктивним складом можна буде відрізнити цей договір від інших, які можуть укладатися членами сім'ї й отримати назву «сімейні договори», хоч їх зміст і не регламентується СК України [2, с. 57]. На думку М.

Брагінського, застосування цивільного законодавства в сімейних відносинах здійснюється за принципом субсидіарності, який передусім стосується шлюбних договорів, тому їх потрібно вважати різновидом цивільно-правових договорів [3, с. 17].

Ще однією проблемою, яка постає в науці та на практиці є відсутність легального визначення шлюбного договору у вітчизняному законодавстві, що зумовлює появу деяких труднощів у його правовому розумінні й із цього приводу породжує певні суперечки серед науковців

Дискусійним у юридичній літературі залишається питання, що стосується можливості укладення шлюбного договору через представника. З цього приводу І. Жилінкова зазначає, що шлюбний договір не може бути укладений ані за участю законного представника, ані за довіреністю [4, с. 86]. Можливість укладення шлюбного договору опікуном недієздатного чоловіка чи дружини, недієздатність яких була встановлена під час перебування у шлюбі, або особою, дієздатність якої була обмежена, зі згоди піклувальника, а також емансипованою особою до реєстрації шлюбу заперечується також Б. Гонгало й П. Крашенінниковим [5, с. 126]. Натомість А. Слепакова вважає правомірним застосування законного, а також і договірнього представництва, якщо в довіреності будуть визначені всі умови майбутнього договору [6, с. 284].

Певні суперечки між науковцями викликає питання, що стосується можливості передбачення у шлюбному договорі немайнових прав та обов'язків подружжя, адже законодавець у СК України дозволив їм регулювати тільки майнові відносини між собою. Така норма була включена до нього через специфіку немайнових відносин, які в більшості випадків не піддаються правовому регулюванню, тому їх включення до змісту шлюбного договору здавалось зайвим, адже шлюбним договором, наприклад, не можна зобов'язати подружжя любити й поважати один одного чи не зловживати азартними іграми тощо.

Окрім передбачення у шлюбному договорі немайнових прав та обов'язків, має сумніви й щодо майнових прав та обов'язків. Так, деякі зауваження викликає також положення ч. 5 ст. 93 СК України, відповідно до якого за шлюбним договором не може передаватися у власність одного з подружжя нерухоме майно або інше майно, що підлягає державній реєстрації. З. Ромовська пояснювала, що передавання майна одним із подружжя іншому у власність має оформлюватися за допомогою договору дарування, а не шлюбного договору, який не повинен містити зазначені умови [7, с. 204–205].

Однак не всі науковці погоджуються з такою позицією і вказують на неправомірність такого положення. Наприклад, Ю. Червоний стверджує, що будь-яка особа може передати за договором іншій особі право власності на нерухоме майно, а позбавлення цього права обмежує конституційні права громадян і правоздатність фізичної особи [8, с. 179].

Так, справді, подружжя має право на укладення будь-яких договорів між собою, тому заборона у шлюбному договорі права власника розпоряджатися належним йому майном, що перебуває у вільному цивільному обороті й право на яке підлягає державній реєстрації, є неправомірною і такою, що обмежує конституційні права. Тому вказана норма СК України повинна бути виключена.

Ще одною дискусійною нормою є ч. 1 ст. 98 СК України, у якій передбачається право сторін у шлюбному договорі домовитися про порядок користування житлом, якщо у зв'язку з реєстрацією шлюбу один із подружжя заселяється в житлове приміщення, що належить іншій особі. Разом із тим у шлюбному договорі на випадок його розірвання подружжя може домовитися про звільнення житлового приміщення тим із подружжя, який оселився до нього, з виплатою грошової компенсації чи без неї. З цього приводу С. Фурса слушно зазначає, що «якщо це положення внести в шлюбний договір, то неодмінно виникне питання про його конкретизацію або при реєстрації договору, або безпосередньо напередодні розірвання шлюбу, або при його застосуванні після розірвання шлюбу». У такому випадку можуть бути порушені права неповнолітніх осіб, якщо один із подружжя вимушений буде звільнити житлове приміщення разом із дитиною. Ще однією проблемою в цьому разі є питання виплати грошової компенсації, оскільки не врегульовані правові наслідки для того з подружжя, який, відповідно до умов шлюбного договору, зобов'язаний виплатити грошову компенсацію, проте в нього немає на це необхідних коштів [9, с. 303–304].

Також хочеться наголосити на тому, що на практиці інколи можуть виникати випадки існування різних за своїм змістом шлюбних договорів між одним і тим самим подружжям, завірених у різних нотаріусів, які укладаються з метою маніпулювання залежно від різних обставин. З метою уникнення таких випадків доцільно було б на законодавчому рівні закріпити норму, яка зобов'язувала б робити відмітки про укладення (зміну, розірвання) шлюбного договору в свідоцтві про реєстрацію шлюбу. Разом із тим сучасними юристами пропонується створити Єдиний реєстр шлюбних договорів для їх обліку, що так само дозволить забезпечити захист прав та інтересів як самого подружжя, так і їх дітей.

Роблячи висновок, варто зазначити, що наведені вище проблеми не є вичерпними. Потрібно пам'ятати, що інститут шлюбного договору в Україні знаходиться тільки на стадії свого становлення, тому потребує більш детального вивчення науковців з метою його вдосконалення й конкретизації та усунення наявних суперечностей між нормами цивільного й сімейного законодавства. Тільки так можна буде досягти єдності в правозастосовній практиці під час розгляду конкретних судових спорів.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Розгон О.В.

Список використаних джерел:

1. Селезнева Т.Ю. Брачный договор: преимущества, содержание, функции / Т.Ю. Селезнева // Бюллетень нормативно-правовой информации. – 2003. – № 11. – С. 7–11.
2. Фурса С. Шлюбний контракт в нотаріальному процесі / С. Фурса // Право України. – 2002. – № 5. – С. 55–62.
3. Брагинский М.И. Договорное право: общие положения / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М. : Статут, 1997. – 682 с.
4. Ульяненко О.О. Шлюбний контракт – основа вільного вибору / О.О. Ульяненко // Підприємство, господарство та право. – 2003. – № 7. – С. 259.
5. Дорошенко Л.М. Деякі аспекти укладання шлюбного договору / Л.М. Дорошенко, А.О. Бистра // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 93–97.
6. Жилінкова І. Особливості законодавчих конструкцій сімейно-правових договорів / І. Жилінкова // Проблеми цивільного права. – 2011. – № 1 (64). – С. 85–94.
7. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України : [наук.-практ. коментар] / З.В. Ромовська. – К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2006. – 568 с.
8. Червоний Ю.С. Наук.-практ. коментар / Ю.С. Червоний. – К. : Істина, 2003. – 520 с.
9. Сімейне право: Нотаріат. Адвокатура. Суд : [наук.-практ. посіб.] : у 2 кн. / [Л.Ю. Драгневич, О.С. Пульнева, Є.І. Фурса, С.Я. Фурса] ; за заг. ред. С.Я. Фурси. – К. : Вид-во С.Я. Фурси, 2005. – Кн. 1. – 2005. – 896 с.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ

Сулейманов Заур Ельшадович
студент 6 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету імені
В.Н. Каразіна

Ключові слова: право інтелектуальної власності, цивільно-правовий захист, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, торговельна марка.

В умовах ринкової економіки торговельні марки є важливим фактором здійснення підприємницької діяльності. Практика свідчить, що товарні знаки складають значну частину нематеріальних активів міжнародних та вітчизняних компаній. Наприклад, за підрахунками американського журналу Forbes у 2016 році вартість торгової марки Apple склала 154,1

мільярди доларів США, Google–82,5 мільярди доларів США, замикає трійку лідерів компанія Microsoft із вартістю бренду у 75,2 мільярдів доларів США у 2016 році [1]. Такі показники були б неможливі без ефективного захисту прав інтелектуальної власності на знаки для товарів і послуг.

Слід звернути увагу, що на законодавчому рівні не вироблено уніфікованого підходу до визначення торговельної марки. Одночасне існування термінів «торговельна марка», «знак для товарів і послуг», «логотип», «фірмовий знак» є суттєвим недоліком національного нормативно-правового регулювання. Так, відповідно до ст. 492 Цивільного кодексу України (далі за текстом – «ЦК України»), торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів [6]. У ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (далі за текстом – «Закон № 3689-ХІІ») міститься визначення знаку для товарів і послуг, згідно з яким знак – це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб [2]. Положення вказаних норм практично повторюють ст. 15 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [5], а отже, відповідають загальноприйнятим міжнародним стандартам.

Чим успішнішою є торговельна марка, тим частіше вона стає об'єктом підробок, контрафакції, інших порушень та проявів недобросовісної конкуренції. Незаконне використання значно знижує реальну цінність прав на торговельні марки у статутному капіталі суб'єктів господарювання. За цих умов для виробників необхідно захищати свої бренди не тільки за допомогою технічних засобів (оригінальна упаковка, голографічне зображення тощо), а й правових. На сьогодні найбільш поширеним правовим способом захисту прав на торговельні марки є цивільно-правовий.

Цивільно-правовий захист права на торговельну марку може бути визначений як передбачена цивільним законодавством сукупність майнових заходів компенсаційної спрямованості, забезпечених державним примусом, до яких правовласник звертається за власною ініціативою при посяганні на його правомочності з боку будь-яких третіх суб'єктів, що перебувають з правовласником в рівному правовому становищі. Реалізація цивільно-правового захисту відбувається як у судовому порядку, так і шляхом самозахисту.

Для того, щоб знак для товарів і послуг став об'єктом правової охорони, а отже і правового захисту, має відповідати вимогам, встановленим ст. 5 Закону № 3689-ХІІ, а саме:

торговельна марка не повинна суперечити публічному порядку, принципам гуманності і моралі, Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», а також на неї не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони, передбачені ст. 6 Закону № 3689-ХІІ [2].

В Україні, як і у більшості країн світу, обов'язковою умовою охорони та захисту прав на торговельну марку є її реєстрація. За результатами реєстрації видається свідоцтво, яке наділяє його власника правами, зазначеними у ст. 16 Закону № 3689-ХІІ і ст. 495 ЦК України, зокрема: право на використання торговельної марки, виключне право дозволяти використання торговельної марки, виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання та інші.

Будь-яке посягання на права власника свідоцтва, в тому числі вчинення беззгодивласника свідоцтва дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України.

Законодавство не дає вичерпного переліку дій, що можуть вважатися порушенням прав на торговельну марку, проте із положень Закону № 3689-ХІІ і ЦК України випливає, що неправомірними варто визнавати такі дії: нанесення знаку на будь-який товар, для якого цей знак не зареєстровано; зберігання товару з нанесеним на нього знаком, для якого знак не зареєстрований, з метою пропонування для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення); застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак не зареєстровано; застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах особою, яка не є власником свідоцтва на цей знак або яка не має відповідного дозволу на його використання та інші [4; с. 120].

На вимогу власника свідоцтва такі порушення повинні бути припинені, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику свідоцтва заподіяні збитки. Власник свідоцтва може також вимагати усунення з товару, його упаковки незаконно використаного знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати, або знищення виготовлених зображень знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати.

Вимагати поновлення порушених прав власника свідоцтва може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію.

За захистом прав на торговельні марки у разі їх порушення власники свідоцтва мають право звернутися до суду. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що

виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на знаки для товарів і послуг.

Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про: встановлення власника свідоцтва; укладання та виконання ліцензійних договорів; порушення прав власника свідоцтва.

Загальні цивільно-правові способи захисту, які поширюються і на захист прав інтелектуальної власності на торговельну марку, визначаються ст. 16 ЦК України. Даний перелік доповнюється способами захисту, передбаченими ч. 2 ст. 432 ЦК України, що стосуються виключно прав інтелектуальної власності. Так, суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення [6].

Вищезазначені способи можуть бути використані особою при реалізації належного їй права на захист у разі порушення, невизнання або оспорювання її прав на торговельну марку.

Власнику прав на торговельну марку надається можливість вибору способу захисту порушеного права. Він вправі на власний розсуд вимагати або відшкодування заподіяних збитків, або стягнення на свою користь доходу, одержаного порушником внаслідок порушення права, або виплати компенсації тощо. Наприклад, Апеляційний суд Запорізької області своїм рішенням від 21.01.2016 року по справі № 333/1535/15-ц відмовив у задоволенні позову про захист прав інтелектуальної власності на торговельну марку шляхом

заборони використання торгівельної марки в мережі Інтернет та відшкодування упущеної вигоди [3]. Тобто, позивачем були обрані такі способи захисту прав як заборона використання торговельної марки в мережі Інтернет (припинення дії, яка порушує право) та відшкодування упущеної вигоди (відшкодування збитків).

В захисті торговельних марок важливу роль відіграє законодавство у сфері боротьби з недобросовісною конкуренцією, зокрема Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», що доповнює та посилює як правову охорону, так і захист прав власників торговельних марок від їх незаконного використання конкурентами у господарському обігу.

Таким чином, сучасна нормативно-правова база, що регулює захист прав на торговельні марки в Україні, в цілому відповідає міжнародним стандартам, і в той же час вона потребує вдосконалення у зв'язку з ускладненням відносин захисту і розширенням кола об'єктів, які підпадають під поняття знаків для товарів і послуг.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Стефанчук Р.О.

Список використаних джерел:

1. TheWorld's 100 MostValuableBrands 2016: BehindTheNumbers. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.forbes.com/sites/kurtbadenhausen/2016/05/11/the-worlds-most-valuable-brands-2016-behind-the-numbers/#5703a5dc7383>
2. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 № 3689-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3689-12/page>
3. Рішення Апеляційного суду Запорізької області від 21.01.2016 року. Справа № 333/1535/15-ц. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55238672>
4. Родюкова Є., Лотюк Д. Правові аспекти захисту від неправомірного використання торговельної марки. [Текст] / Є. Родюкова, Д. Лотюк // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 1 (39) – С. 118-124.
5. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/981_018
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

ЩОДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Сьомак Руслан Сергійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: iphone6.net@mail.ru

Ключові слова: соціальне забезпечення, державний службовець, загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Головна функція соціальної держави – мінімізація втрат особи (або сім'ї) при настанні так званих соціальних ризиків, перелік яких змінюється залежно від історичного періоду та економічного становища в державі. Сучасний перелік соціальних ризиків достатньо широко (хоча він не є вичерпним) представлений в 46 статті Конституції України і включає старість, втрату працездатності (постійну або тимчасову), безробіття з незалежних від волі особи причин та інші передбачені законом випадки, до яких ми можемо віднести малозабезпеченість, народження дітей, безпритульність, стихійні лиха тощо. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування не містять переліку соціальних ризиків, натомість передбачають відповідні наведеним вище види загальнообов'язкового державного соціального страхування і дають визначення страхового випадку і страхового ризику.

Слід згадати, що ще зовсім недавно державних службовців відносили до привілейованих з точки зору рівня соціального забезпечення осіб, насамперед, через підвищений рівень пенсій за віком, який сягав 80-90 відсотків від рівня заробітної плати та особливий порядок розрахунку пенсій по інвалідності та у зв'язку із втратою годувальника. Пояснювався такий більш високий рівень захищеності тим, що державні службовці позбавлені протягом своєї трудової діяльності можливості займатися підприємницькою діяльністю, а, отже, не могли накопичити капітал, який би забезпечував їхній добробут у старості, і відповідний обов'язок брала на себе держава. Разом з державними службовцями правом на пільгову пенсію (за вислугу років) за підвищеними розмірами користувались також прокурори, судді, народні депутати, наукові та науково-педагогічні працівники та деякі інші категорії.

Але починаючи з жовтня 2011 року відбувалися значні зміни як в пенсійному законодавстві, так і в законодавстві, яким регулюється державна служба. Пенсійна реформа

так чи інакше торкнулась усіх категорій пільгових пенсіонерів, що мали право на пенсію за вислугу років, зменшивши розміри пенсійних виплат, а деяких, зокрема, пенсіонерів – працівників прокуратури і держслужбовців взагалі позбавила відповідних норм у спеціальних законах, перемістивши їх лише у систему загальнообов'язкового пенсійного страхування без будь-яких привілеїв.

Більше того, кардинальні зміни відбулися і в самій системі соціального страхування: змінився порядок відрахувань, ставки і навіть платники соціального внеску, оскільки наймані працівники перестали відраховувати відсоток від своєї заробітної плати і тягар сплати внеску повністю перейшов на роботодавців. Зникла також і диференціація розміру ставки єдиного соціального внеску залежно від класу професійного ризику виробництва. Значних змін зазнало також законодавство про зайнятість населення, з яким тісно пов'язане страхування від безробіття.

Сучасна система соціального забезпечення державних службовців складається із виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, яке об'єднало страхування у зв'язку із тимчасовою непрацездатністю та від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності, до цього закону також включене медичне страхування, хоча воно поки що в Україні не діє; виплат у випадку настання безробіття; пенсійного забезпечення у старості, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника. Соціальне страхування є основним джерелом фінансування соціально-забезпечувальних виплат державних службовців, але слід враховувати також інститут так званої соціальної підтримки, яку відмежовують від страхових соціальних допомог та послуг.

Страховий ризик - обставини, внаслідок яких громадяни та/або члени їх сімей можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування і потребують матеріальної підтримки або соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

Страховий випадок - подія, з настанням якої виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення або соціальних послуг, передбачених законами України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

До страхових випадків, з настанням яких надаються матеріальне забезпечення та соціальні послуги, Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування відносять такі: тимчасова непрацездатність; вагітність та пологи; інвалідність; хвороба; досягнення пенсійного віку; смерть годувальника; безробіття;

соціальні послуги та інші матеріальні витрати, пов'язані з певними обставинами; нещасний випадок на виробництві; професійне захворювання.

Передбачаються такі види **соціальних послуг та матеріального забезпечення:**

1) пенсійне страхування:

пенсії за віком, по інвалідності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);

пенсії у зв'язку з втратою годувальника, крім передбачених пунктом 4 цієї статті;
медичні профілактично-реабілітаційні заходи;

допомога на поховання пенсіонерів;

пенсія по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

пенсія у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

2) медичне страхування:

діагностика та амбулаторне лікування;

стаціонарне лікування;

надання готових лікарських засобів та виробів медичного призначення;

профілактичні та освітні заходи;

забезпечення медичної реабілітації осіб, які перенесли особливо важкі операції або мають хронічні захворювання.

Обсяг послуг, що надаються за рахунок коштів обов'язкового медичного страхування, визначається базовою та територіальними програмами обов'язкового медичного страхування, які затверджуються в порядку, встановленому законодавством;

3) страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;

допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною);

допомога по вагітності та пологах;

4) страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання:

профілактичні заходи по запобіганню нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням;

відновлення здоров'я та працездатності потерпілого;

допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

відшкодування збитків, заподіяних працівникові каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним своїх трудових обов'язків;

допомога на поховання осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

5) страхування від безробіття:

допомога по безробіттю;

відшкодування витрат, пов'язаних із професійною підготовкою або перепідготовкою та профорієнтацією;

дотація роботодавцю для працевлаштування безробітних, у тому числі молоді на перше робоче місце;

допомога на поховання безробітного;

профілактичні заходи, спрямовані на запобігання настанню страхових випадків.

Найбільш поширеним страховим випадком, безумовно, є тимчасова непрацездатність. Чинний закон «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності передбачає надання таких **видів матеріального забезпечення та соціальних послуг:**

1) допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною);

2) допомога по вагітності та пологах;

3) допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві);

4) оплата лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм.

Допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованій особі у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату заробітної плати (доходу), у разі настання в неї одного з таких страхових випадків:

1) тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;

2) необхідності догляду за хворою дитиною;

3) необхідності догляду за хворим членом сім'ї;

4) догляду за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 18 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною;

5) карантину, накладеного органами санітарно-епідеміологічної служби;

6) тимчасового переведення застрахованої особи відповідно до медичного висновку на легшу, нижчеоплачувану роботу;

7) протезування з поміщенням у стаціонар протезно-ортопедичного підприємства;

8) перебування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм.

Закон також передбачає обставини, які виключають соціальне забезпечення, так, **допомога по тимчасовій непрацездатності не надається:**

1) у разі одержання застрахованою особою травм або її захворювання при вчиненні нею злочину;

2) у разі навмисного заподіяння шкоди своєму здоров'ю з метою ухилення від роботи чи інших обов'язків або симуляції хвороби;

3) за час перебування під арештом і за час проведення судово-медичної експертизи;

4) за час примусового лікування, призначеного за постановою суду;

5) у разі тимчасової непрацездатності у зв'язку із захворюванням або травмою, що сталися внаслідок алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння або дій, пов'язаних з таким сп'янінням;

6) за період перебування застрахованої особи у відпустці без збереження заробітної плати, творчій відпустці, додатковій відпустці у зв'язку з навчанням.

Норми, якими регулюється соціальне забезпечення державних службовців в Україні переважно містяться в: Законі України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998; Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» в редакції від 05.10.2016; Законі України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» в редакції від 10.11.2016; Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» в редакції від 01.08.2016; Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» в редакції від 10.11.2016; Законі України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 (з наступними змінами); Законі України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01.06.2000 (зі змінами) та іншими. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 в статті 90 зазначає лише, що «пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування"».

Хоча на сучасному етапі можемо констатувати зниження рівня соціального забезпечення державних службовців, насамперед пенсійних виплат, але в цілому реформування системи соціального страхування повинно спростити відносини платників

соціального внеску з відповідними фондами, зменшити вартість обслуговування страхових фондів, створити систему соціального захисту, засновану на принципах соціальної справедливості, солідарності та гуманізму.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Стародубцев А.А.

ЕЛЕКТРОННІ ФОРМИ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В РОЗВИНЕНИХ ДЕРЖАВАХ СУЧАСНОГО СВІТУ

Телешева Єлизавета Юріївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: liza-dolchi@mail.ru

Ключові слова: електронна петиція, демократія, засіб комунікації, громадське суспільство.

Питання е-демократії стало предметом наукового розгляду різних вітчизняних та іноземних науковців, зокрема концептуальні засади електронної демократії досліджували: Ю. Василевич, Л. Малишенко, К. Саркісова, А. Семенов; проблеми становлення та розвитку – С. Бойчук, В. Даниленко, О. Дубас, І. Сало, С. Соловійов, Ю. Сурмін; світовий досвід функціонування електронної демократії – А. Митко, І. Лопушинський, В. Трухманов та інші [1]. Основними формами електронної комунікації між державою і громадянським суспільством в сучасному світі є електронна петиція та інтернет-голосування.

Петиція як засіб комунікації органів державної влади і громадянського суспільства в умовах сьогодення потребує особливої всебічної наукової уваги. Термін «петиція» (petitio) з латинської перекладається як пошук, вимога, прохання. В юридичній енциклопедії петиція тлумачиться як колективне письмове звернення громадян з того або іншого питання, яке подається здебільшого главі держави чи іншим органам державної влади та місцевого самоврядування [2]. Інститут подання петицій сформувався у Великобританії. У 1999 році на сайті парламенту Шотландії було відкрито портал E-Petitioner, на якому вперше через спеціальну електронну форму громадяни мали змогу направити пропозиції та звернення депутатам. Через 7 років, завдяки зусиллям тодішнього прем'єр-міністра Тоні Блера, застосування е-петиції стало загальноприйнятим. При урядовому порталі було створено першу електронну форму для створення власної петиції або підтримки чийсь ініціативи.

Порогом для подальшого розгляду петиції у парламенті були 100 тисяч підписів [1]. У 2011 р. уряд Великобританії відкрив новий урядовий портал петицій із детально прописаними правилами подання петицій, їх підтримання громадянами та реагування влади на них. Якщо Інтернет-петиція після її оприлюднення отримає підтримку більш ніж 100 тис. осіб, вона має бути внесена на слухання Парламенту, де вона або буде втілена в певні законодавчі кроки, або ж буде відхилена.

У Швейцарії традиційним є досвід використання електронних петицій і е-голосування. Приміром, у Женеві до 30% місцевих виборців здійснюється через інтернет-голосування. З метою удосконалення безпеки е-голосування та е-виборів було запроваджено процедуру е-голосування з індивідуальними перевірковими кодами. З 2010 р. на Філіпінах е-голосування запроваджене у всій країні, а в Естонії у 2011 р. майже 24% голосів на виборах було подано он-лайн, незважаючи на те, що масові хакерські атаки під час виборів 2007 р. значною мірою підірвали довіру громадян до е-голосування. У Фінляндії петиції, котрі підписали понад 50 тисяч чоловік, не тільки автоматично стають законопроектами, але й мають пріоритет при розгляді у парламенті. У Фінляндії інструмент електронних петицій отримав назву сервіс «збирання ідей», було розміщено на сайті фінського Міністерства державної служби. Там також встановлено ценз у 50 тис. підписів, які можна збирати протягом терміну який указав автор петиції, але не довше ніж 6 місяців. Голосувати можна не лише за, а й проти ідеї петиції. Відповідно, поряд із тестом петиції наводиться кругова діаграма, яка різними кольорами відображає розподіл голосів «за» і «проти». Авторизуватися на сервісі можна навіть через Фейсбук, що значно спрощує реєстрацію. Аналогічна ситуація у Литві – петиція, яку підтримали 10 тисяч громадян, розглядається на засіданні Сейму [4].

У США у 2011 р. було запроваджено сайт «We the people», на якому громадяни можуть розміщувати петиції та організовувати збирання підписів під ними. Важливим видається те, що розміщувати власні петиції можуть не лише громадяни США. Згідно з початковими умовами, кожне прохання, яке набрало 5 тис. підписів протягом 30 днів, мало отримати офіційну обгрунтовану відповідь Адміністрації Президента США. Унаслідок укрαι швидкого набрання популярності таких запитань і їх масової підтримки граничну кількість підписів біло підвищено до 100 тис., які необхідно зібрати протягом 30 днів.

У березні 2015 року, до Верховної Ради Президентом був внесений ще один проект закону, який передбачав внесення таких змін до Закону України «Про звернення громадян», які б дозволили українцям створювати та направляти дієві електронні петиції. 2 липня 2015 року Верховна Рада прийняла зміни до ст. 5 Закону України «Про звернення громадян», у

якій встановлено, що особливою формою колективного звернення громадян до Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів та органів місцевого самоврядування є електронна петиція, та доповнила II Розділ Закону ст. 23-1, де регламентовано порядок подання та розгляду електронних петицій [5].

Електронні сьогодні довели свою ефективність як новий інструмент спілкування громадян з органами публічної адміністрації, дати можливість оперативно реагувати на зміни та виклики, що виникають у суспільстві. Незважаючи на певну ймовірність зловживання й дискредитації цього інструмента, електронні петиції можуть відігравати позитивну роль у налагодженні суспільного діалогу з органами влади. Апробація на практиці та досвід реалізації права на звернення до органів публічної адміністрації з електронними петиціями потребує подальших наукових пошуків і досліджень [6].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Передерій О.С.

Список використаних джерел:

1. Соловійов С. Г. Проблеми розвитку електронної демократії в умовах модернізації державного управління України [Текст] : [наук. розр.] / С. Г. Соловійов, В. Г. Даниленко ; за заг. ред. Н. В. Грицяка. — К. : НАДУ, 2012. — С. 48.
2. Юридична енциклопедія : у 6 т. / Ю.С. Шемшученко та ін. — К. : Укр. енцикл., 1998 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://leksika.com.ua/17230115/legal/petitsiya>.
3. Щербина М. Петиція з народом: Як працює практика електронних петицій в світі, Україні та Запоріжжі// [Електронний ресурс]. — доступ: <http://www.hromadske-zp.tv/peticiya-z-narodom-yak-pracyuye-praktika-elektronnix-peticij-v-sviti-ukraïni-ta-zaporizhzh/>
4. Недбай В.В. Народні петиції в політико-правовій системі: зарубіжний досвід/В.В. Недбай//Юридичний науковий електронний журнал. — 2014. — № 6. — С. 25-28.
5. С. Закірова, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ, канд. Істор. наук. Електронні петиції в Україні: становлення системи та механізм дії // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1576:elektronni-petitsiji-v-ukrajini-stanovlennya-sistemi-ta-mekhanizm-diji&catid=8&Itemid=350
6. Решота В.В. Електронна петиція як новий інструмент звернення громадян до органів публічної адміністрації/В.В. Решота//Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2015. — №15. — С. 91-94.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ДОБРОСОВІСНОСТІ ЯК ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Ткаченко Дар'я Вікторівна
студентка V курсу юридичного
факультету Харківського національного
Університету імені В. Н. Каразіна
e-mail: tcka4encko.darja@yandex.ru

Ключові слова: добросовісність; цивільне право; мораль; визначення; проблема.

Цивільний Кодекс України (далі- ЦКУ), а саме ст.3 регламентує, що одна з загальних засад цивільного права є добросовісність. Актуальною проблемою правової теорії являється те, що відсутнє єдине розуміння добросовісності, а отже і загальноприйняте її значення[1].

Принцип добросовісності являє собою одну з головних ідей цивільного права, згідно якої здійснюється цивільно-правове регулювання суспільних відносин та яка визначає характер поведінки учасників з точки зору необхідності сумлінного здійснення ними своїх цивільних прав і виконання

Цивільних обов'язків, шанування прав та інтересів інших осіб, моралі суспільства, турботи про власні права й інтереси, а також права та інтереси інших учасників з метою недопущення їх порушення, закріплення можливості адекватного захисту порушеного цивільного права або інтересу [2, с.31].

Проблема визначення добросовісності як засади цивільного права була досліджена провідними науковцями: Р. О. Стефанчук, Х.К. Люк, В. І. Емельянов, В.В. Вітрянський, О.О. Бакалінська, Д.Л. Кондратюк, М.І. Брагінський.

В. І. Емельянов розглядає добросовісність наступним чином: особу слід вважати добросовісною в тому випадку, коли вона діє без умислу завдати шкоду іншій особі, а також не допускає легковажності(самовпевненість) та недбалості по відношенню до можливого заподіяння шкоди [3, с.91].

Люк Х.К. порівнює добросовісність зі «справедливістю, чесною поведінкою, розумним стандартом чесного ведення справ, порядністю, розумністю, порядною поведінкою, загальним етичним сенсом, розумністю, духом солідарності, суспільними стандартами справедливості, а також з фактичною чесністю» [4, с. 78].Порівняння добросовісності зі справедливістю підтверджує, те що це є більш моральне поняття ніж правове, адже добросовісність ми можемо краще оцінити з боку моралі ніж права.

Принципи добросовісності як одна з загальних засад цивільного права спрямовані на ствердження в українській правовій системі принципу верховенства права. Однак на думку Р.О. Стефанчука, у разі неправильного тлумачення принципу, це унеможливить застосування цивільно-правової норми в наслідок її «несправедливості», «недобросовісності» чи «нерозумності» [5, с. 17-23]. Дивлячись на певну оціночність вказаних категорій, це зможе призвести до суб'єктивізму у правозастосовній діяльності.

На мій погляд вище вказані наукові думки суб'єктивно оцінюють поняття цієї категорії, отже об'єктивного законодавчого визначення добросовісності, дуже складно дати, оскільки вона є оціночним моральним поняттям і базується на нормах етики і моралі. На цьому наголошує зокрема В.В. Вітрянський, зазначаючи, що ні в кодексі, ні в якомусь іншому законі визначити будь-які підходи, параметри, поняття добросовісності, справедливості, розумності в принципі неможливо [6, с. 141]. А також Д.Л. Кондратюк який вважає добросовісність морально-правовим принципом, і наголошує на тому, що ця категорія поєднує моральні і правові норми в цивільному праві [7, с. 31-32].

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Мічурін Є. О.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: у 2 т. / [відп. ред. В. Г. Ротань]. — [2-е вид.]. — Х. : Фактор, 2010. — Т. 1. — 800 с.
3. Емельянов В.И. Разумность, добросовестность, незлоупотребление гражданскими правами. М.: Лекс-Книга, 2002. – с.91.
4. Luck H.K. «Good Faith and Contractual Performance», in P. Finn(ed.), Essays on Contract, 1987, The Law Book Company Limited, Sydney. P. 160.
5. Цивільне право України: [навч. посібник] / Ю.В. Білоусов, С.В. Лозінська, С.Д. Русу та ін./ [за ред. Р.О. Стефанчука]. – К.: Прецедент, 2005.- с. 448
6. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга 1. Общие положения. М., Статут, 2002.- с.848
7. Кондратюк Д.Л. Нравственно-правовые принципы в гражданском праве России: дисс. ...канд. юрид. наук: 12.00.03 / Д.Л. Кондратюк. – М., 2006. – С.170

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕГОВОРІВ ПРИ ВИРІШЕННІ ПРАВОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Угнєва Олена Віталіївна
студентка 6 курсу
юридичного факультету
Харківського національного університету імені
В.Н.Каразіна

Ключові слова: альтернативні способи вирішення правових спорів, переговори, практика застосування переговорів, застереження про переговори.

Україна на сучасному етапі розвитку володіє значним потенціалом використання альтернативних способів вирішення правових спорів. В її діловій та правовій культурі склалася ситуація, коли як приватні особи, так і суб'єкти господарювання віддають перевагу розв'язанню правових спорів неформальним шляхом, за допомогою переговорів, а за необхідності – з залученням посередника.

Поширення ділових та професійних міжнародних контактів дозволяє збагатити практику ведення переговорів передовим зарубіжним досвідом.

Розглядаючи практику застосування переговорів як способу розв'язання правових спорів, в першу чергу слід звернути увагу на ведення переговорів між суб'єктами господарювання. Саме при виникненні комерційних спорів найбільш яскраво проявляється потреба в обранні таких механізмів взаємодії між сторонами, які сприятимуть збереженню між партнерами ділових відносин, вирішенню спору з найменшими часовими і грошовими витратами. Переговори на сьогодні являються способом вирішення правових спорів, що максимально відповідає сутності підприємницької діяльності [2; с. 19].

Діловий обіг неминує породжує конфлікти і суперечки. Вони можуть викликати між учасниками конфронтацію, яка нерідко має затяжний характер і триває роками, віднімає сили і кошти, необхідні для нормального ведення підприємницької діяльності, руйнує ділові та людські відносини, підриває ділову репутацію, призводить до розголошення конфіденційної інформації, втрати прибутку і дестабілізації бізнесу. Від цієї конфронтації страждають також особи, які безпосередньої участі у правовому спорі не приймають – це працівники компаній, інші ділові партнери, клієнти. Крім того, внутрішньокорпоративні та міжкорпоративні конфлікти відштовхують потенційних інвесторів. Проте деструктивним розвитком конфлікту можна керувати. Пам'ятаючи про гнучкість та потенціал переговорів і володіючи навичками їх застосування, сторони спору мають можливість не тільки вирішити

проблемні питання у власних інтересах, а й попередити конфлікт або його загострення [3; с. 283].

Серед юристів існує думка щодо створення так званої корпоративної переговорної інфраструктури, яка б включала в себе всі знання, набуті під час переговорів [6]. Вона дала б можливість підвищити ефективність переговорів у майбутньому.

Як один із способів створення такої інфраструктури можна виділити впровадження програм підготовки спеціалістів з ведення переговорів та ведення обміну досвідом між ними. За останні роки громадські інститути проявляють дедалі більший інтерес до реалізації можливостей переговорів у будь-яких сферах життя – починаючи від трудових, сімейних спорів, закінчуючи комерційними спорами будь-якого масштабу.

Так, в Україні активно діють різноманітні школи переговорів, організуються тренінги та курси, навчальні програми. Дана тема актуальна для всіх, хто працює з людьми і кому за родом діяльності необхідно вміння вести переговори.

Не дивлячись на те, що переговори як спосіб вирішення правових спорів використовувались завжди, проте популяризація переговорів як об'єкта наукових досліджень і поширення інформації про них серед народних мас в нашій державі відбувається лише в останні роки. На нашу думку, це пов'язано з наступними чинниками: необхідність впровадження сучасних, більш ефективних механізмів вирішення правових спорів, які виправдали себе в інших країнах; потреба подальшої демократизації та гуманізації, вдосконалення механізмів захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань України; адаптація та гармонізація українського законодавства з законодавством Європейського Союзу, міжнародними стандартами, а також вимогами Ради Європи.

Розповсюдження та ефективна імплементація альтернативних способів вирішення правових спорів, зокрема і переговорів, в Україні дадуть змогу досягти покращень для суспільства і, звичайно, для сторін спору.

Сьогодні, коли підвищення рівня правової культури населення визнано одним із пріоритетів побудови правової держави і громадянського суспільства, своєчасно і необхідно перейняти досвід, накопичений в області ведення переговорів іншими країнами.

Переговори мають ряд переваг, навіть порівняно з іншими способами альтернативного вирішення правових спорів. До переваг слід віднести наступне: 1) після переговорів сторони спору зможуть в подальшому співпрацювати і зберегти ділові відносини; 2) низька ймовірність невиконання угод, досягнутих в ході переговорів, оскільки сторони є «авторами» даних домовленостей; 2) переговори не вимагають великих часових

затрат, спір може бути вирішений за лічені години; 4) витрати на організацію переговорів значно менше, ніж, наприклад, на проведення процедури медіації чи третейського судочинства, коли окрему групу витрат складає оплата праці посередника; 5) сторони являються не пасивними спостерігачами формального процесу, а активними учасниками обговорення проблеми; 6) усувається ризик винесення несприятливого рішення і пов'язаних з ним санкцій, а також негативної репутації.

Навіть якщо процедура переговорів не призвела до розв'язання правового спору, час на її проведення не можна вважати марно витраченим, оскільки сторони краще зрозуміли спір, вислухали позиції партнера та підготувалися до вирішення конфлікту у суді, третейському суді або в іншому порядку [1; с. 301].

На практиці примирення сторін відбувається через певний час після того, як переговори завершено, завдяки прогресу, досягнутому на переговорах.

Переговори спрямовані на мінімізацію матеріальних і моральних витрат учасників правового спору, а також на їх комфортну та плідну співпрацю в подальшому [4; с. 15]. Замість пошуку винних і доведення своєї правоти сторони налаштовані на спільне вирішення проблеми. Однією з особливостей переговорного процесу є те, що сторони приймають активну участь у виробленні домовленостей. При цьому, сама процедура переговорів залишається конфіденційною.

Серед учасників правовідносин поширена практика включення у договори пункту про переговори як спосіб вирішення правових спорів, які можуть виникнути між ними у майбутньому. Проте у більшості випадків сторони не приділяють значної уваги даному положенню і не виконують його. Аналіз судової практики свідчить, що пункт про переговори передбачається у договорах різного характеру: поставки, про відступлення права вимоги, про надання послуг, підряду, кредитних договорах, договорах іпотеки, оренди, зберігання тощо.

Найпоширенішим варіантом закріплення переговорів як першого етапу взаємодії сторін у разі виникнення правового спору є наступне положення: усі спори або розбіжності, що виникають між сторонами за цим договором або в зв'язку з ним, вирішуються шляхом переговорів між сторонами. Якщо спір неможливо вирішити шляхом переговорів, він вирішується в судовому порядку за встановленою підвідомчістю та підсудністю такого спору у порядку, визначеному відповідним чинним в Україні законодавством.

Крім того, сторони договору можуть встановити обов'язковий характер досудового врегулювання спору шляхом переговорів. Проте в Україні відсутня практика звернення до суду у зв'язку з порушенням пункту про обов'язковість переговорного процесу.

Ми вважаємо, що така ситуація в першу чергу пов'язана з тим, що переговори є добровільною процедурою. Проведення переговорів шляхом примусу сторін до цієї процедури є недоцільним і не дасть результатів. Якщо сторони спору вдаються до судового розгляду, це свідчить про загострення конфлікту, коли вони вже не можуть плідно співпрацювати та самостійно приймати рішення.

Для того, щоб уникнути ймовірності недотримання пункту про переговори, сторони мають безпосередньо у договорі встановлювати детальні умови та порядок процедури розв'язання правових спорів, пов'язаних з цим договором, строки, зі впливом яких дозволяється звернення до судових органів. Все це стимулюватиме сторін до мирного вирішення спорів, підвищить довіру між ними.

Заздалегідь передбачена в договорі можливість переговорів має важливі позитивні наслідки. Відомо, що найкращим методом вирішення спорів є той, що попереджує спір ще до того, як він виник. Таким методом є включення застереження про переговори. При його обговоренні сторони передбачають причини конфліктних ситуацій, а значить, у них з'являється можливість ці причини своєчасно усунути і запобігти конфлікту.

Для тих спорів, які не можуть бути попереджені, застереження про переговори визначає першу стадію їх врегулювання. Кожна сторона може негайно починати роботу з усунення конфлікту. Домовившись заздалегідь про перший крок, сторони можуть не турбуватися про те, що їх активність щодо ініціювання переговорів може неправильно оцінюватися партнером як прояв слабкості або визнання провини. Ухвалення зобов'язання брати участь у переговорах має також певний психологічний ефект. Воно змінює ставлення до спору, пом'якшує реакцію сторін на допущені порушення, налаштовує учасників на конструктивне вирішення проблем, а не на їх загострення.

Таким чином, застосування переговорів вимагає ретельного вивчення всіх аспектів даної процедури, аналізу досвіду інших компаній та судової практики задля уникнення непередбачених зайвих витрат, забезпечення захисту власних інтересів від зловживань другої сторони тощо.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селіванов М.В.

Список використаних джерел:

1. Patton Bruce. Negotiation / Patton Bruce // The Handbook Of Dispute Resolution, Michael L. Moffitt & Robert C. Bordone. Chapter eighteen. – 2005. – с. 279-303.

2. Дослідження питань розв'язання господарських спорів в Україні: опитування українських підприємств про господарські спори. Міжнародна фінансова корпорація. – 2007 р. – 73 с.

3. Златопольська А.С. Деякі управлінські аспекти ведення переговорів [Текст] / А.С. Златопольська // Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. – 2010 р. – Випуск 10, частина I. – с. 282-286.

4. Мокшанцев Р.И. Психология переговоров [Текст] / Мокшанцев Р.И. // Учеб. пособие. – М.: ИНФРА – М; Новосибирск: Сибирское соглашение. – 2002. – 352 с.

5. Смотров О.І. Мистецтво ведення переговорів як корпоративний потенціал юридичної фірми. [Текст] / О.І. Смотров // Електронне видання «Юрист і Закон» № 28, 30 липня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008224

МЕДІАТОР ЯК УЧАСНИК ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В МЕДИЧНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Устінченко Анастасія Миколаївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: sone4ko-94@rambler.ru

Ключові слова: учасники процедури медіації, медіатор, навички медіатора в медичних правовідносинах, права, обов'язки та відповідальність.

На сьогоднішній день в різних країнах, як показує практика, багато робиться для того, щоб взаємини лікарів та пацієнтів стали більш конструктивними. У США, де медіація застосовується вже не одне десятиліття, суперечки в області медичних послуг — не є винятком. У Великобританії в структурі Лондонського Центру ефективного вирішення спорів виділено спеціальний підрозділ — центр медичної медіації.

До учасників процедури медіації в медичних правовідносинах належать: **сторони**, тобто безпосередні учасники процесу між якими виник спір і які бажають вирішити конфлікт за допомогою процедури медіації; **медіатор**, який виступає третьою незалежною стороною і допомагає врегулювати спір; **треті особи** до яких можуть належати представники сторін, перекладачі та інші.

Основна відмінність переговорів від медіації це наявність третьої незалежної сторони — медіатора. Відповідно до статті 2 Проекту Закону України «Про медіацію», медіатор — професійно підготовлений нейтральний посередник у переговорах між сторонами конфлікту (спору) [1]. Ми погоджуємось з даним визначенням, але все ж таки більш розширили б його. Медіатор — це незалежна та неупереджена особа, яка залучається сторонами для врегулювання спору, який між ними виник та налагодження взаєморозуміння і як наслідок, укладання медіаційного договору про примирення.

Медіатором може виступати хто завгодно, проте існують групи людей, які через їхній статус відносяться до офіційних медіаторів:

- міждержавні організації (ООН);
- державні правові інститути (арбітражний суд, прокуратура);
- державні спеціалізовані комісії (наприклад, щодо врегулювання конфліктів);
- представники правоохоронних органів (дільничний інспектор у побутових конфліктах);
- керівники щодо своїх підлеглих;
- громадські організації (профспілки);
- професійні медіатори-конфліктологи.

До неофіційних медіаторів, до яких можна звернутися за допомогою завдяки їхній освіті або великому життєвому досвіду, можна віднести:

- представників релігійних організацій;
- професійних психологів;
- соціальних педагогів;
- юристів.

У ролі спонтанних медіаторів можуть виступати свідки конфліктів, друзі та родичі, неформальні лідери та колеги по роботі. Втім у цьому випадку не йдеться про професійну допомогу [2].

Що стосується вимог, які можуть ставитися до медіаторів, то умовно їх можна поділити на групи:

1. Вимоги загального характеру, тобто вік дієздатність, місце проживання та інше. Вік медіаторів в різних країнах може відрізнятися.
2. Вимоги добropорядності, тобто неупередженість, незалежність, відсутність судимості та інше.

Відповідно до ст. 5 Проекту Закону України «Про медіацію», медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти одного року та пройшла професійну підготовку за

напрямом «медіація» в навчальному закладі або організації в Україні або за її межами. Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною. Навчальні заклади та організації, що здійснюють підготовку медіаторів в Україні, ведуть реєстр підготовлених ними медіаторів [1].

Якщо говорити саме про медіаторів, які приймають участь у врегулюванні спорів, які виникли з медичних правовідносин, то ефективним було б залучення спеціалістів зі сфери медицини, тобто саме тих медіаторів, які або в минулому були пов'язані з медичними відносинами (юристи або медики), або в практиці дуже часто з цим стикаються. Також ефективним є залучення психологів-медіаторів, які допоможуть сторонам провести зустрічі та дійти згоди зі спірних питань на самому початку.

Основне завдання медіатора, який здійснює роботу при медичному закладі — підвищення рівня безпеки пацієнтів, зниження матеріальних витрат на усунення наслідків лікарських помилок, підвищення задоволеності як пацієнтів, так і медичного персоналу, і створення неформальної зворотного зв'язку з пацієнтом, необхідного, щоб вести роботу по покращенню послуг, що надаються медичним закладом.

Дані, отримані як в Європейських країнах, так і в США, свідчать про те, що наявність в медичній установі такого професійно навченого спеціаліста є ефективним ресурсом в системі розв'язання розбіжностей, суперечок і конфліктів між пацієнтом і медичним закладом, а також важливим інструментом для підвищення задоволеності пацієнтів зазначеними послугами [3].

На погляд О. М. Дементьєва, Е. В. Тіхоновой, посередник повинен вміти:

1. Оцінювати конфлікт, розбиваючи його на окремі проблеми і виявляючи реальні інтереси сторін;
2. Бути активним слухачем, відокремлюючи змістовні моменти конфлікту від емоцій сторін і даючи сторонам конструктивний зворотний зв'язок;
3. Вміти сприяти сторонам у доведенні угод до завершеності, піклуючись про те, щоб у кожній стороні зберіглося повне розуміння і відповідальність по відношенню до укладеної угоди та інше [4].

Як учасник процедури медіації, медіатор має певні права, обов'язки та несе відповідальність. Якщо говорити про Україну, то в Проекті ЗУ «Про медіацію» закріплено це.

Медіатор має право:

1) отримувати інформацію про конфлікт, щодо допомоги у врегулюванні якого він запрошений, від сторін конфлікту, державних органів, посадових осіб в обсязі, необхідному та достатньому для проведення медіації;

2) самостійно визначати методіку проведення медіації за умов дотримання законодавства про медіацію та міжнародно-визнаних етичних засад медіації;

3) займатися своєю діяльністю на оплатній чи безоплатній основі, індивідуально або разом з іншими медіаторами, створювати юридичні особи, об'єднання медіаторів, працювати за наймом та здійснювати підприємницьку діяльність тощо.

Медіатор зобов'язаний:

1) дотримуватися вимог чинного законодавства про медіацію та міжнародно-визнаних етичних засад медіації;

2) перевірити повноваження представників та/або законних представників сторін медіації;

3) керувати процедурою медіації тощо.

Медіатор несе відповідальність за порушення вимог цього Закону в порядку, передбаченому законодавством України. У разі порушення медіатором своїх зобов'язань за договором про проведення медіації він несе цивільно-правову відповідальність відповідно до умов цього договору та законодавства України [1].

На підставі вище викладеного можна зробити наступні висновки, що:

– Учасниками процедури медіації виступають сторони, посередник та треті особи;

– Головною відмінністю процедури медіації від інших альтернативних способів вирішення спорів виступає участь третьої, незалежної та неупередженої сторони, а саме медіатора, який допомагає сторонам досягти компромісу у конфліктному питанні;

– Медіатором в медичних правовідносинах може бути юрист, психолог або колишній (або діючий) лікар;

– Як учасник процедури медіації, посередник наділений правами, обов'язками та несе відповідальність.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Розгон О.В.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про медіацію від 17.12.2015 року № 3665, поданий народними депутатами України: Шкрум А. І., Пташник В. Ю., Сироїд О. І., Береза Б. Ю., Алексєєв С.

О., Ємець Л. О., Сотник О. С. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463

2. Конфліктологія: навчальний посібник / П. С. Прибутько и др. — К.: КНТ, 2010. — 136 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/12090810/psihologiya/mediatsiya_sposib_vregulyuvannya_konfliktiv

3. Шамликашвили Ц. А. Медиация как метод внесудебного разрешения споров. — М.: Изд-во ООО «Межрегиональный центр управленческого и политического регулирования», 2006. — 86 с.

4. Гусев В. Е. Правовой статус медиатора / Гусев В. // Молодой ученый. — 2011. — № 11. Т.2. — С. 8-9.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Фефелова І.М.
слухач магістратури Ф-16-1м
Харківського національного
Університету внутрішніх справ
e-mail: inaf.1@yandex.ru

Ключові слова: практика Європейського суду з прав людини, міжнародний договір, рішення суду, кримінальне провадження.

У Конституції України задекларовано, що наша держава є демократичною, соціальною та правовою, а права і свободи людини та забезпечення їх гарантій визначають зміст і спрямованість діяльності держави. З огляду на це, утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Особливої актуальності, і водночас гостроти, зазначені положення набувають у сфері кримінальному процесу, оскільки в ній можливе обмеження конституційних прав і свобод громадян (затримання, тримання під вартою, відсторонення від посади тощо). Разом із тим сучасна правозастосовна практика повинна ґрунтуватися на принципах міжнародно-правових актів і практики Європейського суду з прав людини. Підтвердженням цього є новела, закріплена в ч. 5 ст. 9 КПК України, відповідно до якої кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Зауважимо, що правовий механізм практичної реалізації наведеної новели передбачений Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [1]. Таким чином, починаючи з 23 лютого 2006 р. увесь масив рішень ЄСПЛ став одним з обов'язкових джерел права, а державні органи та посадові зобов'язані виконувати прийняті Судом стосовно України рішення. Проте, як свідчить судова практика, наразі існує широкий спектр проблемних питань, пов'язаних з виконання рішень ЄСПЛ, що зумовлено неоднозначністю їх сприйняття. Прийняття спеціального закону, що визнав практику ЄСПЛ джерелом права, не спричинило суттєвого застосування його практики національними правозастосовними органами. Однак держави, які приєдналися до Конвенції про захист прав і основних свобод людини, визнавши обов'язковість рішень ЄСПЛ, так чи інакше повинні сприйняти й застосовувати його практику. Безумовно, це стосується й кримінального процесуального законодавства України.

Слід звернути увагу, що серед учених існують діаметрально протилежні наукові погляди відносно застосування практики ЄСПЛ. Зокрема, одні вчені вважають, що рішення ЄСПЛ, в яких держава виступає відповідачем, однозначно не є обов'язковими для національних правозастосовників. Інші ж, наголошують, що практику ЄСПЛ можна вважати офіційною формою інтерпретації основних прав і свобод кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією, яка є частиною національного законодавства, а отже й джерелом правового регулювання і правозастосування в Україні.

Сьогодні судовій практиці відомі випадки, коли українські суди при винесенні рішень посилалися на практику ЄСПЛ, як на джерело права. Так, судова колегія Миколаївського апеляційного суду вперше в Україні під час розгляду касаційної скарги у цивільній справі керувалася положеннями ст. 10 Конвенції та рішенням Європейського суду з прав людини у справі «Лінгенс проти Австрії». Також Конституційний Суд України вперше посилався на рішення ЄСПЛ у справі про смертну кару [2].

Загалом сьогодні рішення ЄСПЛ становлять принаймні доктринальне джерело для більшості країн Ради Європи. Більш того, зважаючи на авторитетність рішень ЄСПЛ, вони все частіше стають основою для прийняття рішень іншими судовими інстанціями, і навіть судами країн – не членів Ради Європи. Так, непоодинокі випадки звернення до рішень Суду, зокрема Федеральним судом США для мотивації своїх рішень [3, с. 315].

Підводячи підсумок, можна зробити наступні висновки. По-перше, практику ЄСПЛ слід розглядати як джерело кримінального процесуального права України, що за юридичною силою слід розмістити одразу після міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. По-друге, застосування практики ЄСПЛ у кримінальному

провадженні надасть змогу посилити процесуальний механізм захисту прав і свобод особи. По-третє, визнання практики ЄСПЛ джерелом права є невідворотним процесом адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. По-четверте, значним кроком у напрямі гуманізації законодавства нашої держави стало закріплення у чинному КПК України обов'язковості врахування практики Європейського суду з прав людини.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Абламський С.Є.

Список використаних джерел:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 30. – Ст. 260.
2. Буроменський М. Звернення до Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / М. Буроменський // Інформаційний портал Харківської правозахисної групи, 2000. – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1080677442>.
3. Севостьянов Н. І. Виконання рішень Європейського Суду з прав людини як форма імплементації них процесів / Н. І. Севостьянов // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – С. 310–315.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ УТРИМУЮТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ

Фоміна Ліна Олександрівна
викладач кафедри міжнародного і
європейського права
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: f0m1na@yandex.ru

Ключові слова: безпека, заходи забезпечення безпеки, Міжнародний кримінальний суд, особа, яка скоїла злочин, пенітенціарний центр, ув'язнений.

Забезпечення безпеки учасників міжнародного кримінального судочинства є гарантією відправлення справедливого та незалежного правосуддя. Особи, які скоїли злочин, мають право на забезпечення безпеки на рівні з іншими учасниками кримінального процесу.

При цьому варто зазначити, що особи, які скоїли злочин потребують забезпечення безпеки не тільки під час проведення судового засідання, а й під час перебування під вартою.

Так, процедурно-процесуальними документами (Регламент Суду (далі – РС), Регламент Секретаріату Суду (далі – РСС) Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) закріплено положення, що стосуються забезпечення безпеки осіб, які скоїли злочин під час перебування під вартою в пенітенціарному центрі.

Згідно з положеннями РС МКС відповідно до Статуту, Правил та Регламенту Суду Секретар несе загальну відповідальність за всі аспекти управління пенітенціарним центром, у тому числі забезпечення безпеки і порядку, та приймає всі пов'язані з цим рішення. Повсякденне виконання функцій, викладених у пункті 1 цього положення, покладається на начальника місця ув'язнення. У відповідних випадках начальник місця позбавлення волі може доручити виконання окремих функцій іншим особам (положення 90 РС МКС).

Начальник місця позбавлення волі підтримує дисципліну і порядок для забезпечення безпечного утримання під вартою та належного управління пенітенціарним центром (ч.1 положення 95 РС МКС). Начальник місця позбавлення волі несе відповідальність за надійне утримання під вартою всіх ув'язнених, безпечне і гуманне поводження з ними, забезпечення їх прав, визначених Судом, і за підтримку дисципліни і належного порядку в пенітенціарному центрі (ч.1 положення 187 РСС МКС).

Так, положеннями РСС МКС передбачено, що при вході до пенітенціарного центру всі особи проходять перевірку, передбачену системою безпеки. Будь-якій особі, яка відмовляється виконувати такі вимоги, може бути відмовлено в доступі до пенітенціарного центру. Під час відвідування відвідувачам не дозволяється передавати будь-які речі ув'язненому. У тих випадках, коли начальник місця позбавлення волі вважає, що цей Регламент або будь-яке положення, що стосується питань утримання під вартою, порушуються тим чи іншим чином, він може негайно припинити відвідування та повідомити ув'язненому і відвідувачеві про причини такого рішення. Відвідувача можуть попросити покинути пенітенціарний центр, і начальник місця позбавлення волі доповідає про цей випадок Секретарю. Це положення застосовується в рівній мірі до всіх відвідувачів (положення 181 РСС МКС).

Положенням РСС МКС також закріплено право начальника місця ув'язнення санкціонувати проведення спеціального обшуку камери ув'язненого, де він знаходиться, якщо у нього є підстави вважати, що в цій камері знаходиться предмет, який несе загрозу для здоров'я і безпеки цього ув'язненого або будь-якої особи в пенітенціарному центрі, а також

для безпеки і забезпечення належного порядку в пенітенціарному центрі (ч. 2 положення 195 РСС МКС).

У випадку, якщо в пенітенціарному центрі виникають серйозні заворушення або інші обставини надзвичайного характеру, начальник місця позбавлення волі може вжити таких заходів, які є терміново необхідними для забезпечення безпеки ув'язнених і персоналу пенітенціарного центру або безпеки самого пенітенціарного центру. Про будь-які заходи, які були прийняті начальником місця позбавлення волі на підставі пункту 1 цього положення, негайно сповіщають Секретаря, який може за згодою Президіуму тимчасово призупинити дію всіх або частини положень цього Регламенту або Регламенту Секретаріату, які стосуються питань утримання під вартою, якщо це необхідно для відновлення безпеки і належного порядку в пенітенціарному центрі (положення 96 РС МКС).

Варто зазначити, що ув'язнений має право подати скаргу з приводу будь-якого адміністративного рішення або розпорядження, а також з будь-якого іншого питання, що стосується утримання його під вартою. Процедура подачі скарги викладається в Регламенті Секретаріату і передбачає право ув'язненого звернутися зі скаргю до Президії (положення 106 РС МКС).

Важливою гарантією забезпечення безпеки осіб, які перебувають під вартою в пенітенціарному центрі, є положення РСС МКС яким передбачено окреме утримання груп ув'язнених. Так, начальник місця позбавлення волі може організувати використання приміщень загального користування пенітенціарного центру і розділити камери перегородками таким чином, щоб відокремити один від одного певні групи ув'язнених в інтересах безпеки одного або декількох ув'язнених, а також для належного функціонування та роботи пенітенціарного центру (ч.1 положення 202 РСС).

Тримання у конфіденційності особової справи ув'язненого також відіграє істотну роль у процесі забезпечення його безпеки. Зокрема, нормами РС МКС передбачено, що особиста справа кожної особи, яка утримується під вартою особи є конфіденційною. Доступ до особової справи ув'язненого має його адвокат, а також особи, які отримали дозвіл Секретаря, за винятком тих випадків, коли в інтересах належного управління пенітенціарним центром начальник місця позбавлення волі в консультації з Секретарем вирішує перешкодити ознайомленню з подібною інформацією. Палата може за власною ініціативою або на прохання будь-якої зацікавленої особи дати розпорядження щодо закриття або відкриття всієї особистої справи ув'язненого або її частини (положення 92 Регламенту РС МКС).

Аналізуючи положення процедурно-процесуальних актів МКС, варто вказати, що в них, переважно, визначені заходи забезпечення безпеки осіб у межах приміщення суду або пенітенціарного центру, разом із тим вони можуть піддаватися небезпеці під час прямування до зали судового засідання або під час будь-якого іншого переміщення.

Підтвердженням означеного є положення РСС МКС, відповідно до якого, при перевезенні ув'язненого до пенітенціарного центру або з нього здійснюється все можливе для того, щоб його не бачили сторонні особи, і вживаються всі можливі запобіжні заходи, щоб захистити його від образ, заподіяння ушкоджень, прояву зацікавленості та будь-якого розголосу. Перевезення ув'язненого завжди проводиться за допомогою транспортних засобів з належною вентиляцією та освітленням і таким чином, щоб захистити його від зайвих фізичних страждань або приниження його гідності; при цьому враховується недієздатність будь-якого роду, від якої страждає даний ув'язнений (ч. 1, 2 положення 200 РСС МКС).

Враховуючи вищесказане, доходимо висновку, що нормативне закріплення права на забезпечення безпеки осіб, які скоїли злочин у процедурно-процесуальних актах МКС є вкрай необхідним, оскільки особа може піддаватися сторонньому незаконному впливу зі сторони інших співучасників у разі надання проти них свідчень та сприяння судовому розгляду.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Сироїд Т.Л.

Список використаних джерел:

1. Регламент Секретаріата Суда ICC-BD/03-01-06-Rev.1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/A57F6A7F-4C20-4C11-A61F759338A3B5D4/140147/ICCBD_030106Rev1_Russian.pdf.
2. Регламент Суда ICC-BD/01-01-04 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/B920AD62-DF49-4010-8907-E0D8CC61EBA4/277532/ICCBD010104_Russian.pdf.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Хабарова Тетяна Володимирівна
аспірант кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Процес запобігання і протидії корупції є важливим питанням, нерозв'язання і загострення якого призводить до щоденного порушення прав громадян та принципів

розвитку демократичного суспільства. Високий рівень корупції у державі плямує її репутацію та політичний імідж у світі.

Відповідно до положень Закону України «Про запобігання корупції», важливу роль у вирішенні цієї проблеми відведено адміністративному законодавству, про що свідчить спрямованість Закону на широке застосування адміністративної відповідальності за корупційні діяння.

Значний внесок у дослідження проблем протидії корупції, зокрема визначення змісту корупційних правопорушень, відповідальності за вчинення корупційних діянь та проваджень у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією здійснили такі вітчизняні вчені, як Гайдук А.В. Гаращук В.М., Заброта Д.Г., Мельник М.І., Невмержицький Є.В., Рогульський С.С., Ткаченко О.В., Тучак Р.М., тощо.

Правопорушення, пов'язані з корупцією, окрім наукового визначення, отримали своє відображення в Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, відповідно до якого правопорушення, пов'язане з корупцією, визначається як діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [7].

Розглянемо порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Що стосується провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, варто зазначити, що кількість стадій провадження цієї категорії справ, в цілому, не відрізняється від провадження стосовно інших адміністративних правопорушень, проте кожна стадія має свої процесуальні особливості та відмінності.

Отже, для початку розглянемо думки окремих вчених щодо провадження у справах про адміністративні правопорушення. Так, Ківалов С.В. та Біла Л.Р. зазначають, що провадження у справах про адміністративні правопорушення є одним зі специфічних і важливих адміністративно-юрисдикційних проваджень, що входять до адміністративно-юрисдикційного процесу [6, с. 223] На думку Гайдуга А.В. провадження у справах про адміністративні правопорушення за обсягом питань, які розв'язуються, кількістю суб'єктів, що беруть у ньому участь є одним з найбільш складних проваджень в адміністративному праві [3, с. 146]. Зауважимо, що провадження у справах про адміністративні правопорушення містить декілька стадій (етапів).

КУпАП конкретно не визначає стадії провадження у справі про адміністративне правопорушення, проте більшість учених-адміністративістів виокремлює чотири стадії: 1)

адміністративне розслідування; 2) розгляд справи та прийняття постанови (рішення у справі); 3) перегляд постанови у справі; 4) виконання постанови [6, с. 224]. Стосовно цього питання Гончарук С.Т. зазначає, що існує три узагальнюючі стадії: початкова (підготовча), яка включає підготовку, вироблення проекту та забезпечення прийняття певного управлінського рішення (акту); основна, що пов'язана з прийняттям такого рішення та організацією його виконання; заключна, яка охоплює етап реалізації прийнятого рішення та контроль за правильністю його виконання і відповідністю результатів [3, с. 146]. Битяк Ю.П. зазначає, що провадження у справах про адміністративні правопорушення складається з чотирьох стадій: 1) порушення справи про адміністративне правопорушення; 2) розгляд справи про адміністративне правопорушення й винесення по справі постанови; 3) оскарження (або опротестування) постанови по справі про адміністративне правопорушення (виникає в тих випадках, коли особа, яку притягають до адміністративної відповідальності, або потерпілий не згодні з винесеною відносно них постановою); 4) виконання постанови про накладення адміністративного стягнення [1, с. 223-224]. При цьому, Бахрах Д.Н., також зазначає, що стадії адміністративної діяльності зумовлені логікою реалізації влади і закріплені правовими нормами. Доцільне і законне використання владних повноважень передбачає таку схему їх реалізації: 1) вивчення, аналіз фактичної ситуації, 2) прийняття обґрунтованого акту; 3) виконання рішення. Така послідовність дій суб'єктів влади регулюється численними процесуальними нормами [2, с. 229].

Отже, повертаючись безпосередньо до розгляду питання щодо провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, зазначимо, що розгляд справ цієї категорії проходить всі названі стадії (порушення, розгляду справи, за необхідністю оскарження, та виконання постанов про накладення адміністративного стягнення). Одночасно, воно відрізняється від інших проваджень формою реалізації адміністративно-юрисдикційної процедури [3, с. 147].

Одразу зазначимо, що однією із особливостей адміністративного провадження у цій категорії справ є те, що процедура провадження регламентується не тільки нормами КУпАП але і нормами Закону України «Про запобігання корупції».

Для того, щоб з'ясувати відмінності та особливості провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, розглянемо кожну стадію окремо.

Першою стадією провадження є порушення справи про адміністративне правопорушення (іноді її позначають як стадію адміністративного розслідування). На цій стадії, уповноважені особи Національного агентства складають протокол про таке правопорушення, який направляється до суду згідно з рішенням Національного агентства.

Зазначимо, що суб'єктами, уповноваженими складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією є: уповноважені особи Національного агентства з питань запобігання корупції [7, ст. 12], окремі підрозділи органів Служби безпеки України [8, ст. 25], органи внутрішніх справ (Національна поліція), прокурор. Також акцентуємо увагу на тому, що суб'єктами правопорушень цієї категорії є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Другою стадією провадження у справах цієї категорії є розгляд справи і винесення по справі постанови. На стадії розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією приймається акт, в якому компетентний орган офіційно визнає громадянина винним або невинним і визначає міру його відповідальності [3, с. 156]. При розгляді справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172⁴ – 172⁹ КУпАП присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є обов'язковою. У разі ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або суду цю особу може бути органом внутрішніх справ (Національною поліцією) піддано приводу [5]. Справа про адміністративне правопорушення розглядається у п'ятнадцятиденний строк з дня одержання органом (посадовою особою), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи. Строк розгляду адміністративних справ про адміністративні корупційні правопорушення зупиняється судом у разі якщо особа, щодо якої складено протокол про адміністративне корупційне правопорушення, умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрядженні чи на лікуванні, у відпустці тощо) [5].

Наступною стадією є оскарження постанови про накладення адміністративних стягнень. Постанову може бути оскаржено за вибором особи, щодо якої її винесено, чи потерпілого в порядку, встановленому для оскарження основного або додаткового стягнення [4].

Завершальною стадією провадження в справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією є виконання постанов. Її зміст полягає у практичній реалізації адміністративного стягнення призначеного правопорушнику судом. У процесі виконання постанови особа, що вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією зазнає відповідних обмежень особистого, морального або матеріального характеру. Проведення по виконанню постанов про накладення штрафу та конфіскацію предмета або грошей регламентується виключно нормами КУпАП і не має будь-яких особливостей, пов'язаних з характером правопорушення [3, с. 165].

Таким чином, розглянувши питання щодо провадження у справах про адміністративні правопорушення, та визначивши особливості проваджень у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, пропонуємо під поняттям провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією розуміти: сукупність чітко визначених процесуальних дій щодо встановлення у діяннях суб'єктів наявності або відсутності ознак корупції та кваліфікації корупційного діяння, які визначаються процесуальним та антикорупційним законодавством.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Кагановська Т.Є.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України: Підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — 544 с.
2. Бахрах Д. Н. Административное право России : учебник / Д. Н. Бахрах, С. Д. Хазанов, А. В. Демин. – М. : Норма – Инфра-М., 2002. – 623 с.
3. Гайдук А. В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / Гайдук А. Б. – К., 2006. – 202 с.
4. Ільєнок Т.В. Особливості провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення / Т. В. Ільєнок // Держава та регіони. Сер. Право. - 2012. - Вип. 2. - С. 35-39.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – додаток до №51. – ст. 1122.
6. Коропатов О. М. Деякі питання провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення / О. М. Коропатов // Південноукраїнський правничий часопис. - 2013. - № 3. - С. 223-228
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. № 49/ — ВР // Відомості Верховної Ради. 2014. — Ст. 2056.
8. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ В ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Халявка Тетяна Миколаївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: t.khalyavka@mail.ru

Ключові слова: трудове законодавство, захисна функція трудового права.

Рівень закріплення у національному законодавстві різноманітних міжнародних стандартів та принципів, у тому числі і трудового права, демонструє рівень розвиненості країни та її національного законодавства. Однак важливо не лише закріпити певні принципи та норми на законодавчому рівні, а й підготувати підґрунтя для реалізації тих чи інших норм. Комбінація закріпленості на національному рівні та здатності реалізувати ту чи іншу норму на практиці може зробити національне законодавство ефективним у розумінні міжнародних нормативних документів. Однак для правильної реалізації потрібне також і правильне розуміння глибинного змісту норми.

Так, захисна функція трудового права часто в теорії та й на практиці ототожнюється із охоронною. Проблема розмежування охоронної та захисної функцій трудового права полягає, на наш погляд, у розмежуванні термінів «захист» і «охорона». Практика свідчить про відсутність єдиних підходів до їх застосування не тільки в науці, але й у законодавстві та міжнародно-правових актах. Так, Т.З. Гарасимів наголошує: «У разі порушення свого права на соціальне забезпечення кожна особа має право на захист з боку держави, зокрема, використання засобів, за допомогою яких припиняються порушення прав людини, усуваються перепони для їх реалізації, відновлюються порушення прав» [1, с. 39].

О.М. Пономаренко звертає увагу на те, що «...соціальний захист надається не тільки при загрозі порушення прав, але й при загрозі настання таких, що об'єктивно складаються, несприятливих обставин, які можуть спричинити перешкоди в реалізації соціально-економічних прав...» [2, с. 81].

Таке бачення різниці між зазначеними термінами не є помилковим, але звужує розуміння цих термінів. Подібне розуміння відмінності між термінами «охорона» і «захист» ґрунтується на положеннях ч. 10 преамбули до Кодексу законів про працю УРСР [3] в першій редакції, де зазначалось: «Трудові права громадян охороняються законом. Захист трудових прав здійснюється державними органами, а також професійними спілками та іншими громадськими організаціями». Проте преамбула в редакції Закону № 871-ХІІ від 20

березня 1991 року таких положень вже не містить. У конвенціях Міжнародної організації праці (далі – МОП) слово «захист» вживається як у вузькому розумінні (як охорона праці, захист від таких ризиків на виробництві, як радіація, нещасні випадки...) та широкому: свобода асоціації та захист права на організацію як працівників, так і роботодавців (Конвенція МОП № 87 1948 р.) [4, с. 23].

Сутність захисної функції трудового права впливає із конституційного обов'язку держави утверджувати та забезпечувати права і свободи людини. Тому і свій перший прояв захисна функція трудового права має у Основному законі України. Саме конституційні норми окреслюють спектр дії захисної функції трудового права: забезпечення свободи праці (ч. 1 і 3 ст. 43); забезпечення належних, безпечних і здорових умов праці (ч. 4 і 5 ст. 43); забезпечення гарантованої винагороди за працю (ч. 4 і 6 ст. 43); обмеження свавілля роботодавця (ч. 5 ст. 43, ст. 44); забезпечення всебічного розвитку особистості працівника, у тому числі шляхом обмеження тривалості робочого часу та гарантування часу відпочинку (ст. 23, 45); забезпечення рівності чоловіка і жінки в трудових відносинах (ч. 3 ст. 24); забезпечення поваги до гідності особи (ч. 1 ст. 28); гарантування невтручання в особисте та сімейне життя особи (ст. 32); гарантування свободи асоціацій працівників (ст. 36) тощо [5].

Позиція держави щодо захисту працівників у взаєминах із роботодавцями виявляється через встановлення норм, що направлені на заступництво і підтримку працівників. Це своєрідні форми вираження соціального характеру діяльності держави Україна, для якої людина є найвищою соціальною цінністю, а діяльність усіх її інституцій спрямована на утвердження та забезпечення прав і свобод людини.

Кодекс законів про працю УРСР також містить ряд положень, які реалізують захисну функцію трудового права. І в першу чергу, захисна функція трудового права виявляється у перших статтях КЗпП, в яких закріплені загальні положення та основоположні принципи побудови правовідносин у сфері праці в Україні. Так, положення статті 2 КЗпП передбачають усі основні вимоги, що відповідають міжнародним стандартам праці, нижче яких роботодавець не може запропонувати роботу працівникові. А саме закріплюється право громадян України на працю, тобто на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру, включаючи право на вільний вибір професії, роду занять і роботи, забезпечується державою. Держава створює умови для ефективної зайнятості населення, сприяє працевлаштуванню, підготовці і підвищенню трудової кваліфікації, а при необхідності забезпечує перепідготовку осіб, вивільнюваних у результаті переходу на ринкову економіку [6].

Важливу захисну роль виконує також стаття 2-1 КЗпП, якою законодавець встановив рівність трудових прав громадян. А саме: забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання. Принцип недопущення дискримінації у трудових правовідносинах є дуже важливим. Однак не можна вважати, що зазначені вище заборони не порушуються. Тут як раз і постає питання здатності норм ефективно діяти на практиці. В Україні досить актуальною є дискримінація по відношенню до жінок при прийомі на роботу. Роботодавці не мотивують свої відмови у прийнятті на роботу саме можливістю у недалекому майбутньому жінки завагітніти і потім піти у відпустку по догляду за дитиною. Однак негласно такі приховані форми дискримінації залишаються діючими та потребують запровадження на національному рівні ефективного механізму захисту осіб від непрямой (прихованої) дискримінації.

Стаття 32 Конституції України гарантує невтручання в особисте та сімейне життя особи. Варто зауважити, що норми ч. 2 ст. 24 та ст. 25 КЗпП України щодо збору інформації про особу, яка працевлаштовується, повністю відповідають зазначеним вище конституційним вимогам. У Кодексі чітко сформульована позиція держави з цього питання: можна збирати інформацію виключно з метою визначення професійної кваліфікації особи, яка працевлаштовується. Все інше протиправно. Особливо дискусійним є використання особистісних тестів, що мають за мету виявити риси характеру людини, її світогляд, внутрішній світ. У першу чергу, це стосується використання психологічних тестів і бажання роботодавця «залізити працівникові в душу».

Також актуальною проблемою є визначення особистого та робочого листування співробітників. Так, Європейський суд з прав людини прийняв рішення у справі *BĂRBULESCU v. ROMANIA* [7], в якому зазначив, що читання роботодавцем особистого листування працівника у робочому месенджері, що був спеціально розроблений для робочої переписки співробітників, не є порушенням статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (право на повагу до приватного життя). Дана справа набула

широкого резонансу в українських засобах масової інформації. Інтернет-користувачі почали висувати припущення щодо того, що європейський суд з прав людини фактично надав право роботодавцям звільняти працівників за переписку у соціальних мережах загального користування у робочий час та переглядати особисте листування працівників. Однак така ситуація не відповідає дійсності. Мова йшла лише про робочий месенджер, і тому роботодавець навіть не міг припустити того, що працівник буде листуватись на особисті теми використовуючи такий месенджер. Однак на законодавчому рівні не встановлено відповідальності у разі, якщо роботодавець почне читати листування працівника. Це є проблемою, тому що електронне спілкування вже давно замістило поштове або усне спілкування, а корпоративна пошта є далеко не у всіх компаніях. Тому було б доречним закріпити на законодавчому рівні гарантії захисту працівників від читання приватного листування працівника.

Захисна функція трудового права виявляється, зокрема, в наданні працівникові можливості оскарження в суді незаконного звільнення. Частина 1 ст. 8 Конвенції МОП № 158 1982 р. гарантує працівнику, який вважає, що його звільнили необґрунтовано, право оскаржити це рішення, звернувшись до відповідного юрисдикційного органу, передбаченого національним законодавством. Такими юрисдикційними органами відповідно до ч. 1 ст. 221 КЗпП України є районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди.

Важливою правовою формою підтримки державою працівників є конституційне визнання захисної діяльності професійних спілок і визначення їх повноважень на рівні окремого закону. Безумовно, гарантування в ч. 3 ст. 36 Конституції України діяльності органів виробничої демократії, головними з яких є профспілки – це реальна реалізація положень ст. 1 Конституції про демократичність нашої держави. МОП заохочує розвиток виробничої демократії і вбачає шляхи її розвитку через закріплення і використання процедур інформування і консультування працівників, укладання колективних договорів; створення на підприємствах представницьких органів працівників для участі спільно з представниками адміністрації роботодавця у вирішенні питань соціального і економічного розвитку; участь працівників або їх представників в органах управління підприємствами, установами, організаціями.

Отже, враховуючи викладене вище, можна стверджувати, що переважна більшість норм трудового законодавства України має захисну спрямованість та встановлює високий рівень трудових прав працівників. Безумовно, це позитив, що характеризує Україну як соціальну державу, яка гарантує своїм громадянам людське ставлення до них. Але всі ці

норми можуть залишитися декларативними, якщо держава не забезпечить їх загальнообов'язковості та дієвості.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Кулачок-Тітова Л.В.

Список використаних джерел

1. Гетьманцева Н.Д. Правове регулювання трудових відносин в сучасних умовах господарювання [Текст] : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.05 / Н.Д. Гетьманцева; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2015. – 39 с.
2. Правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики зайнятості [Текст]: матеріали всеукр. наук.-практ. конференції, 22 грудня 2015 р. - Львів : [б. в.], 2016. - 166 с.
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), № 322-VIII.
4. Конвенція про свободу асоціації та захист права на організацію N 87 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), міжнародний документ від 09.07.1948.
5. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
6. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), № 322-VIII.
7. Лагутіна І.В. Особисті немайнові трудові права працівників у системі трудових прав [Текст] : монографія / І. В. Лагутіна. - Одеса : Фенікс, 2014. - 425 с.

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

Хмельницький Ігор Вячеславович
студент-магістр факультету №6
Харківського національного університету
внутрішніх справ
e-mail: igor110495@rambler.ru

Ключові слова: криміналістична класифікація, організовані злочинні групи, насильницькі злочини.

Насильницька злочинність, вчинена організованою групою відноситься до найбільш зухвалих, жорстоких та небезпечних злочинів. У слідчих при розслідуванні зазначеної категорії злочинів виникають певні труднощі, у зв'язку з цим актуальною проблемою є криміналістична характеристика насильницьких злочинів, вчинених організованою групою в тому числі їх криміналістична класифікація. Згідно статистики Генеральної прокуратури України з січня по жовтень 2016 р. в Україні закінчено 116 кримінальних проваджень щодо насильницьких злочинів, вчинених організованими групами.

Насильницька злочинність у кримінологічному аспекті – це сукупність злочинів, скоєних із застосуванням фізичної сили або з погрозою застосування такої, що мають основний безпосередньою метою позбавлення людини життя або заподіяння шкоди її здоров'ю, фізичної волі, тілесної (у тому числі статевої) недоторканності проти її волі. [4, ст. 13]

У криміналістиці до типових злочинів насильницького характеру, скоєними організованими групами відносять: умисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, катування, розбій, грабїж, вимагання, захоплення заручників, незаконне позбавлення волі або викрадення людини, торгівля людьми, або інша незаконна угода щодо людини, терористичний акт. [2, ст. 63]

Варто зазначити, що В.П. Корж, виклала типові ознаки ОЗГ корисливо-насильницької спрямованості. Насамперед це: наявність лідера, організатора злочинної діяльності, виконавців, тощо; розподіл кримінальних функцій і обов'язків між членами ОЗГ при підготовці, вчиненні злочину та прихованні його слідів; підтримання внутрішньо-групової дисципліни, наявність системи заохочень і покарань; способи підбору і вербування членів ОЗГ; визначення злочинних цілей: одержання кримінального доходу та його розподіл з урахуванням кримінальної «посади» і функцій в ОЗГ; утворення системи безпеки ОЗГ і злочинної діяльності за допомогою корупційних зав'язків із працівниками правоохоронних органів; фінансове забезпечення ОЗГ (наявність «общака»); озброєність ОЗГ (холодна, вогнепальна зброя, вибухові пристрої тощо); вибір сфери впливу та контролю; тісний злочинний зв'язок із ОЗГ економічної спрямованості (утворення спільних фірм, легалізація злочинних доходів за допомогою конвертаційних центрів, тощо); насильницький характер злочинної діяльності; жорстокість злочинних акцій; кримінальна протидія викриттю ОЗГ, розслідуванню злочинної діяльності; матеріально технічне забезпечення ОЗГ: транспорт, зв'язок, пристрої для прослуховування та його блокування. [2, ст. 63]

Аналізуючи вище зазначене можна зробити висновок, про те що до насильницьких злочинів, вчинених організованою групою, слід відносити злочини вчинені із застосуванням

холодної чи вогнепальної зброї, вибухових пристроїв, фізичної сили або з погрозою застосування інших насильницьких дій, які призвели до протиправного смерті людині, умисних тілесних ушкоджень здоров'ю, заподіяння фізичного насильства, мордування, катування та інших тяжких наслідків. Виходячи з вище сказаного можна сформулювати групи криміналістичної класифікації насильницьких злочинів вчинених організованими злочинними групами.

У юридичній літературі зазначено, що до проблемних теоретичних положень методики розслідування злочинів відноситься розробка криміналістичної кваліфікації певного класу злочинів.

Теоретичні положення загальної криміналістичної класифікації злочинів були розроблені В.А. Образцовим, Р.С. Белкіним, Г.Н. Мудьюгіним, В.К. Гавло, А.Н. Васільєвим, Н.П. Яблоковим та іншими, тоді, як криміналістична класифікація економічних злочинів, вчинених організованими злочинними утвореннями було розроблено В.П. Корж. [3, ст. 64-77]

Кримінально-правова класифікація злочинів - основоположні в будь-якій методиці розслідування. Без неї сукупність приватних криміналістичних методик втратили би признаки системи, прослідити зв'язок між методиками вважалось би неможливим через відсутність основи їх групування, знадобилась би розробка для кожної методики в окремоті того, що є загального у їх виді чи роді, порушилась би логічна послідовність адаптації по принципу від загального до окремого, а від окремого до загального. [1, ст. 197]

Науковий аналіз юридичної літератури, кримінального законодавства та правової статистики дозволяє там виокремити чотири групи у насильницькій злочинності вчиненій організованою групою у структурі криміналістичної класифікації.

До *першої групи* кримінальної класифікації насильницьких злочинів, вчинених організованою групою відносять насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи вчинених організованою групою: умисне вбивство вчинене за попередньою змовою групою осіб (п.12 ч.2 ст.115 ККУ); умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене групою осіб (ч.2 ст.121 ККУ); катування, вчинене за попередньою змовою групою осіб (ч.2 ст.127 ККУ); погроза вбивством, вчинене організованою групою (ч.2 ст.129 ККУ)

Другу групу кримінальної класифікації насильницьких злочинів, вчинених організованою групою складають насильницькі злочини проти волі, честі, гідності та статевої недоторканності особи, вчинених організованою групою: незаконне позбавлення волі або викрадення людини, вчинене організованою групою (ч.3 ст. 146 ККУ); захоплення або тримання особи як заручника, вчинене організованою групою (ч.2 ст.147 ККУ); торгівля

людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, вчинена організованою групою (ч.3 ст. 149 ККУ); експлуатація дитини, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, вчинена організованою групою (ч.3 ст. 150 ККУ); згвалтування, вчинене групою осіб (ч.4 ст. 152 ККУ); насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчинене групою осіб (ч.2 ст. 153 ККУ).

Третю групу кримінальної класифікації насильницьких злочинів, вчинених організованою групою утворюють насильницькі злочини проти власності, вчинених організованою групою: грабіж, вчинений організованою групою (ч.5 ст.186 ККУ); розбій, вчинений організованою групою (ч.4 ст. 187 ККУ); вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, вчинене організованою групою (ч.1 ст. 189).

Четверту групу кримінальної класифікації насильницьких злочинів, вчинених організованою групою складають інші види насильницьких злочинів, вчинених організованою групою. Насамперед, це:

- насильницькі злочини проти громадської безпеки: організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі (ст. 257 ККУ).

- насильницькі злочини проти органів державної влади: погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, вчинена організованою групою (ч.4 ст. 345 ККУ).

Запропонована нами криміналістична класифікація насильницьких злочинів, вчинених організованою групою має певне наукове та практичне значення. Вважаємо, що криміналістична класифікація дозволяє в подальшому розробити наукові положення методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених організованою групою. Насамперед методику розслідування:

- насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених організованою групою;

- насильницьких злочинів проти волі, честі, гідності та статевої недоторканності особи, вчинених організованою групою;

- насильницьких злочинів проти власності, вчинених організованою групою;

- насильницьких злочинів проти громадської безпеки, вчинених організованою групою;

- насильницьких злочинів проти органів державної влади, вчинених організованою групою.

Теоретичні положення криміналістичної класифікації та використання її в методиці розслідування насильницьких злочинів, вчинених організованими групами, мають певне практичне значення.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Корж В.П.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики: В 3т. – Т.3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации: пособие для преподавателей, адъюнктов, соискателей и слушателей учебных заведений МВД СССР. – М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1979. – 407 с.
2. Корж В.П. Розслідування окремих видів злочинів: навчально-методичний посібник. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 508 с.
3. Корж В.П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности: монография. – Х.: Изд-во Нац. Ун-та внутр. дел, 2002. – 412 с.
4. Краткий криминологический словарь / С.В. Максимов. – М.: Юристъ, 1995. – 32 с.

ПРИЗНАКИ СУБЪЕКТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Ходжамшукурова Майса Бешимовна
студент-магистр юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина
e-mail: jasmine_1989@bk.ru

Ключевые слова: Субъект преступления, вменяемое лицо, физическое лицо, юридическое лицо, уголовная ответственность, возраст уголовной ответственности.

Законодательство об уголовной ответственности содержит легальное определение субъекта преступления (ч.1 ст. 18) «Субъектом преступления является физическое вменяемое лицо, совершившее преступление в возрасте, с которого начинается уголовная ответственность». В теории уголовного права эта дефиниция называется определением «общего субъекта преступления». Согласно ч. 2 ст. 18 УК выделяется еще специальный субъект преступления, особенностью которого является наличие дополнительного признака, все же другие признаки совпадают с общим субъектом.

Признаки общего субъекта преступления:

- это лицо, являющееся физическим, то есть человек;
- это лицо, в момент совершения преступления достигло возраста уголовной ответственности, то есть либо 14 или 16 лет (ст. 22 УК);
- это лицо, являющееся вменяемым, то есть во время совершения преступления, способно осознавать свои действия и руководить ими (ст. 19 УК).

Эти три признака характеризуют уголовно-правовую деликтоспособность только в комплексе, то есть в сочетании, и для привлечения лица к уголовной ответственности все они являются обязательными.

Субъектом преступления в уголовном праве традиционно признается только физическое лицо, то есть человек. Следует отметить, что в истории уголовного права встречались случаи признания субъектом преступления животных или даже явлений природы. Также законодательство других стран признает субъектом преступления юридические лица (компании), а некоторые международно-правовые уголовно-правовые нормы устанавливают ответственность государств или государственных органов. Однако в Украине, по действующему национальному законодательству об уголовной ответственности, не могут быть признаны субъектом преступления юридические лица, животные, механизмы.

Признание субъектом преступления физических и непризнание юридических лиц, является проявлением принципов индивидуальной ответственности и виновности, по которым человек подвергается ответственности за совершенное именно им опасного, уголовно-противоправного, виновного деяния [1, с. 130; 4, с. 11]

В уголовном законодательстве Туркменистана имплементировано что (ст.20) «Уголовной ответственности подлежит вменяемое физическое лицо, достигшее возраста, установленного настоящим Кодексом», помимо этого (ст.21) возраст, с которого наступает уголовная ответственность считается с 14 или с 16 лет [3, с. 242].

Как выше изложено в УК Туркменистана и в УК Украины субъектом преступление является физическое, вменяемое лицо, но не смотря на это в зарубежном уголовном праве настоящее время существует уголовная ответственность юридических лиц.

Проект УК Франции 1989 г. допускал уголовную ответственность юридических лиц, и данное положение нашло свое законодательное закрепление в новом УК Франции 1992 г., который пришел на смену УК 1810 г., принятому в период правления Наполеона Бонапарта. Работа над новым УК Франции велась с 1974 г. В ст. 121-2 данного кодекса сказано, что, за исключением государства, юридические лица несут уголовную ответственность. При этом уголовная ответственность юридических лиц не исключает уголовной ответственности

физических лиц, которые совершили те же действия. Система уголовных наказаний, применяемых к юридическим лицам, достаточно разработана. Так, например, ст. 131-39 УК Франции содержит перечень видов наказаний, которые применяются к юридическим лицам: ликвидация юридического лица; запрещение – окончательное или на срок профессиональной или общественной деятельности; конфискация предмета, используемого для совершения преступления; афиширование принятого судебного постановления; закрытие – окончательное или на срок соответствующих предприятий и заведений, и др. Чаще всего за совершенные преступления к юридическим лицам применяется уголовное наказание в виде штрафа, который предусмотрен в ст. 131-37 данного УК. При этом ст. 131-38 предусматривает максимальный размер штрафа для юридических лиц, он равен пятикратному размеру штрафа, предусмотренному законом для физических лиц.

По уголовному законодательству Италии юридические лица также могут преследоваться за преступления, совершенные их представителями или другими лицами, с применением уголовного наказания в виде штрафа к предприятиям, учреждениям и др. Так, например, в ст. 197 УК Италии 1930 г. говорится, что предприятия и учреждения, имеющие права юридического лица, если будет осужден за проступок их представитель, администратор или лицо, которое находится в состоянии зависимости, а сам проступок явится нарушением обязанностей, связанных со служебным положением виновного, обязаны уплатить штраф, когда физические лица неплатежеспособны.

Хотя проблема признания субъектом преступления юридических лиц в уголовном законодательстве многих государств остается открытой, подавляющее большинство зарубежных юристов склоняются к тому, что уголовную ответственность за преступные деяния может нести только вменяемое физическое лицо – человек.

Субъектом преступления может быть признано физическое лицо, достигшее ко времени совершения преступления установленного законом возраста. В уголовном законодательстве Туркменистана и Украины этот возраст наступает с 14 или 16 лет. Это – одно из необходимых условий привлечения лица к уголовной ответственности. Возраст, с которого наступает такая ответственность, в различных странах определяется по-разному. В основе определения возраста, как правило, лежит уровень сознания несовершеннолетнего, т. е. способность данного лица практически осознавать происходящее в объективном мире и в соответствии с этим осмысленно и целенаправленно совершать те или иные действия, а также поступки.

Субъектом преступления по действующему УК Франции признается лицо, достигшее 13-летнего возраста. Но уголовное наказание, применяемое к

несовершеннолетним преступникам, является менее суровым по отношению к взрослым лицам, совершившим преступление.

В Японии уголовная ответственность наступает с 14 лет. В ст. 41 УК Японии говорится, что действия, совершенные лицом, не достигшим возраста 14 лет, не являются уголовно наказуемыми.

По уголовному законодательству Англии субъектом преступления по общему (прецедентному) праву уголовная ответственность может наступать с 10-летнего возраста, а в ранний исторический период она имела место с 8 лет. Ввиду отсутствия до настоящего времени в Англии уголовного кодекса и полной систематизации уголовного законодательства, возраст, с которого лицо может считаться субъектом преступления, определяют многочисленные уголовные законы. Так, к полной уголовной ответственности в Англии могут быть привлечены лица, достигшие возраста 17 лет.

Ирландия – одно из немногих западноевропейских государств, где уголовная ответственность может наступать с 7-летнего возраста. При этом уголовное законодательство Ирландии по-прежнему остается некодифицированным и там действуют как старые английские уголовные законы, так и новые ирландские.

Уголовная ответственность в возрасте 7 лет допускается также в Египте, Ливане, Ираке и ряде других государств. Однако к полной уголовной ответственности в большинстве зарубежных стран могут быть привлечены лица, достигшие, как правило, возраста 16-17 лет (США, Англия, Дания, Бельгия, Греция, Египет и др.) [2, с. 168-174].

Наряду с рассмотренными признаками, субъект преступления должен обладать еще одним – состоянием вменяемости (ч.1 ст. 19 УК Украины, ст. 22 УК Туркменистана), поскольку содержание уголовной ответственности составляют не только карательные меры, но и те, которые направлены на коррекцию поведения осужденного, то и подвергать ответственности можно только тех лиц, которые способны осознавать индивидуальные свойства своего поведения и руководить ею.

Вменяемость лица не должна специально приходиться, поскольку все лица считаются вменяемыми, если отсутствующие даны, что вызывают сомнение относительно вменяемости обвиняемого или подсудимого. В последнем случае обязательно назначается судебно-психиатрическая экспертиза (п. Из ст. 76 УПК Украины).

Невменяемые лица не могут признаваться субъектами преступления, а потому они не подлежат уголовной ответственности. К ним применяются лишь меры медицинского характера, так как не являются наказанием за совершение преступления. Сама же формула невменяемости традиционно рассматривается в уголовном праве как совокупность

медицинского и юридического критериев, характеризующих психическое состояние лица во время совершения им преступления, с которым закон связывает исключение уголовной ответственности. [2, с. 168-174] .

Исходя из выше изложенных мы пришли к выводу что, субъектом преступления считается лицо, совершившее общественно-опасное деяние и способное в соответствии с законом понести за него уголовную ответственность. Таким образом, общественно опасное деяние может совершить только человек, а что касается юридических лица (предприятий, фирм, организаций) то они не являются субъектом преступления и не могут нести уголовную ответственность, это же относится к неодушевлённым предметам и животным, поскольку уголовный закон связывает ответственность со способностью лица, совершившего преступление, отдавать отчёт в своих действиях и руководить ими, а такой способностью обладают только люди. При привлечении к уголовной ответственности юридических лиц цели наказания (исправление осуждённого и предупреждение совершения им новых преступлений) оказались бы недостижимыми, поскольку уголовное наказание призвано воздействовать лишь на людей.

Однако для привлечения конкретного человека к уголовной ответственности необходимо наличие у него ряда признаков, характеризующих его как субъекта преступления: вменяемости, достижения определённого возраста. По нашему мнению *возраст уголовной ответственности, необходимо не снижать а, наоборот, повысить его, установив единый возрастной порог – 16 лет. Обосновывается это предложение тем, что подавляющее большинство лиц младше 16 лет являются «социально незрелыми» и не могут подлежать уголовной ответственности и наказанию, а в их отношении применимы лишь принудительные воспитательные меры.*

Научный руководитель: к.ю.н., доц. Слинько Д.С.

Список использованной литературы:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / [В. М. Трубникова, М.В. Даньшин, О.О. Житний та ін.] ; за заг. ред. В. М. Трубникова. - Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. -444с.
2. В. Г. Павлов, Субъект преступления в зарубежном уголовном праве // Правоведение. -1996. - № 3 (214). - С. 168 - 174
3. Уголовный кодекс Туркменистана. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCode_Russian.pdf;

4. Уголовный кодекс Украины. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/> ;

5. Уголовный кодекс Франции. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://yurist-online.org/laws/foreign/criminalcode_fr/doc-5-.pdf.

ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТ ДЕЗЕРТИРСТВА

Цветкова Карина Олександрівна

Студентка 3 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: tsvetkova.karina@yandex.ua

Ключові слова: військові злочини, військовослужбовець, дезертирство.

Дослідження питань кримінальної відповідальності за військові злочини у зв'язку зі складною соціально-політичною ситуацією нині набуло особливої актуальності. Це зумовлено проведенням антитерористичної операції на сході за останні два роки. Особливо поширилися зокрема й випадки дезертирства (ст. 408 КК України). Так, у 2014-2015 роках у лавах української армії було зафіксовано понад 10 тисяч фактів дезертирства. У 2016 році слідчими військових прокуратур розслідується дезертирство щодо 10 266 військовослужбовців. До їх числа входять близько 5 000 тисяч військових, які дезертирували, не вийшовши з окупованої території Автономної Республіки Крим.

Питаннями кримінальної відповідальності за дезертирство у науковій літературі займалися: М.І. Панов, А.В. Поліщук, Є.М. Самойлов, А.Г. Сапсая, В.Г. Сизранцев, А.А. Тер-Акопов, А.О. Толкаченко, М.І. Хавронюк, В.М. Чхіквдзе та інші. Водночас щодо цього злочину деякі питання залишаються малодослідженими, дискусійними або до кінця не вирішеними. Зокрема, як у теорії, так і на практиці виникають проблеми з визначенням кола осіб, що можуть належати до суб'єктів злочину, передбаченого ст. 408 КК.

У ст. 408 КК України не суб'єкт цього злочину безпосередньо не вказаний. Водночас зі змісту цієї норми випливає, що суб'єкт дезертирства спеціальний [3, с. 458]. Тож йому притаманні не тільки загальні ознаки суб'єкта будь-якого злочину (особа фізична, осудна, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК може наступити кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 18)), а й спеціальні ознаки, визначені у ст. 401 КК та законах

України, які регулюють порядок несення або проходження військової служби. У зв'язку з цим потрібно зазначити, що військова справа регламентується низкою законів та підзаконних актів, основними серед яких є Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» та Статути Збройних Сил України. Тож при визначенні суб'єктів дезертирства потрібно керуватися зазначеними актами.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 401 КК військові злочини можуть бути вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів. Згідно з ч. 2 ст. 401 КК України за відповідними статтями розділу XIX КК несуть відповідальність військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші особи, визначені законом. Зі змісту ч. 1 ст. 401 КК випливає, що до таких осіб також можуть належати військовозобов'язані під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів.

Разом із тим, що стосується дезертирства, на нашу думку, коло його суб'єктів є вузьким, ніж коло суб'єктів військових злочинів. Слід відмітити, що у науковій літературі існує дискусія, зокрема, щодо віднесення військовозобов'язаних до суб'єктів розглядуваного злочину. На наш погляд, військовозобов'язані під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів не є суб'єктами дезертирства. При цьому навіть якщо вони залишають територію військової частини або місця служби, такі дії слід кваліфікувати лише за ст. 407 КК України «Самовільне залишення військової частини або місця служби».

Визначення загального кола осіб, що належать до суб'єктів дезертирства, у доктринальних джерелах відбувається як у позитивний спосіб (шляхом опису кола осіб, які можуть вчинити дезертирство), так і негативний спосіб (шляхом зазначення осіб, які не можуть бути такими суб'єктами).

До суб'єктів розглядуваного злочину дослідники в основному відносять: солдатів, матросів, сержантів, старшин, прапорщиків, мічманів, осіб офіцерського складу. Цими суб'єктами можуть бути як чоловіки, так і жінки, що добровільно вступили на військову службу [4, с.88-89].

Для визнання особи суб'єктом дезертирства важливе значення має встановлення початку і закінчення проходження військової служби, оскільки вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого розділом XIX Особливої частини КК, тільки у цей

проміжок часу, тобто у період проходження військової служби, дає підстави визнавати це діяння злочином проти встановленого порядку несення військової служби.

Початком проходження військової служби вважається: 1) для призовників і офіцерів, призваних із запасу, – день прибуття до військового комісаріату для відправлення у військову частину; 2) для військовозобов'язаних і жінок, які вступають на військову службу за контрактом, – день зарахування до списків особового складу військової частини (військового закладу, установи тощо); 3) для громадян, які добровільно вступають на військову службу, – день призначення на посаду курсанта (слухача) вищого військового навчального закладу або його підрозділу. Закінченням проходження військової служби вважається день, з якого військовослужбовця виключено наказом по військовій частині (військовому закладу, установі тощо) із списків особового складу [5, с. 59-61].

У науковій літературі підкреслюється, що не можуть бути суб'єктами дезертирства: а) допризовники і призовники; б) рядовий і начальницький склад органів міліції, установ з виконання кримінальних покарань та міністерства з надзвичайних ситуацій; в) невійськовозобов'язані – особи, не взяті на військовий облік або зняті з нього; г) робітники і службовці Збройних Сил, особи, які працюють за трудовим договором (контрактом); г) працівники відомчої воєнізованої охорони; д) особи, які служать у міжнародних миротворчих силах ООН і не знаходяться в штатному складі Збройних Сил України; ж) учні військових ліцеїв, шкіл; з) особи, які проходять альтернативну (невійськову) службу [1, с. 90-93; 2, с. 17-23]. Всі науковці одноголосно стверджують, що проблеми щодо того, хто не є суб'єктом дезертирства, немає.

Тому ми можемо зробити висновок, що суб'єктами дезертирства можуть бути військовослужбовці строкової служби, у тому числі й ті, що відбувають покарання в дисциплінарному батальйоні, курсанти та слухачі військово-навчальних закладів, прапорщики, мічмани, особи офіцерського складу, військовослужбовці, які проходять службу за контрактом.

Разом із тим зазначені питання потребують подальшого дослідження. Зокрема, окрему увагу слід приділити практиці притягнення осіб до кримінальної відповідальності за дезертирство, адже невизначеність суб'єкта дезертирства у кримінальному законодавстві може породжувати проблеми його встановлення на практиці.

Науковий керівник: к.ю.н., ст. викл. Євтеєва Д.П.

Список використаних джерел:

1. Карпенко М. Суб'єкт нестатутних взаємовідносин: кримінально-правовий аспект//М. Карпенко // Право України. – 2000. – № 2. – С. 90-93.
2. Куц В.М. Теоретико-прикладний аспект проблеми суб'єкта злочину/ В. М. Куц // Вісн. Ун-ту внутр. справ: Зб. наук. праць. – Х.: Ун-т внутр. справ МВС України. – 1996. – Вип.1. – С. 17-23.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник // Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 4-те вид., переробл. і допов. — Х. : Право, 2010. — 608 с.
4. Устименко В.В. Специальный субъект преступления./ В.В. Устименко. – Х.: Вища школа, 1989. – 104 с.
5. Стрельцов Є.Л. Спеціальний суб'єкт злочину в новому Кримінальному кодексі України / Є.Л. Стрельцов // Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення : матеріали наук.-практ. конф. «Питання застосування нового Кримінального кодексу України» (Х., 25-26 жовтня 2001 року). – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 59-61.

ДОГОВІР З НАДАННЯ ОПЛАТНИХ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Целковська Анастасія Олександрівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: atselkovskaya@mail.ru

Ключові слова: надання послуг, медичні послуги.

Цивільне законодавство України для забезпечення реалізації принципу свободи договору передбачає укладання нових видів договорів, закріплюючи в ЦК України відповідні диспозитивні норми. Укладаючи непойменовані договори, сторони можуть враховувати власні інтереси та відповідним чином врегульовувати непередбачені чинним законодавством цивільні відносини.

Одним з таких договорів є договір з надання оплатних медичних послуг. Дослідження цього виду непойменованих договорів є актуальним, тому що кожного дня люди стикаються з відносинами медичного характеру.

Отже, було б доцільно визначити поняття договору з надання оплатних медичних послуг, істотні умови, ознаки цього договору, сторони.

Якщо говорити про цивільне регулювання цього договору, то цивільне законодавство України не містить норм, які безпосередньо б вказували на правове регулювання досліджуваних відносин як договір про надання медичних послуг. Проаналізувавши думки О.І. Смотров, О.В. Крилової, С.В. Антонова, я дійшла висновку, що немає потреби виділення і закріплення в Цивільному Кодексі України безпосередньо договору про надання медичних послуг. Достатньо того, що загальні положення щодо договору про надання послуг закріплюються безпосередньо в ЦК України, а особливості надання безпосередньо медичної послуги потрібно враховувати в спеціальному законодавстві.

Якщо говорити про особливості надання медичної послуги, то до них відносять: а) діяльність (дії) медичного характеру надавача медичної послуги завжди спрямована на особливе благо фізичної особи – здоров'я; б) очікуваний “корисний” результат медичної послуги не може бути цілком гарантованим послугодавцем; в) медична послуга не може бути повністю стандартизована, тому що характер самих дій суб'єкта надання медичної послуги може істотно відрізнятись залежно від різних факторів, які не можна повністю передбачити; г) до медичної послуги, а точніше, до її надавача з боку держави висуваються підвищені вимоги, оскільки медичне втручання завжди пов'язане з ризиком заподіяння шкоди здоров'ю чи життю людини [1, с. 10].

Серед найголовніших особливостей цивільних правовідносин з надання платних медичних послуг відзначено його: спрямованість на особливий об'єкт – організм людини; головну мету – поліпшення чи підтримання здоров'я людини; соціальну значущість; публічність, а також необхідність особливого контролю з боку держави та суспільства.

До істотних умов договору про надання платних медичних послуг відноситься предмет. Якщо говорити про предмет правовідносин з надання платних медичних послуг, то ним є сама медична послуга, що складається з дій медичного характеру. Медична послуга належить до фактичних послуг і включає в себе застосування спеціальних медичних заходів стосовно здоров'я, поліпшення чи підтримання стану якого є головною метою надання послуг. Медична послуга невіддільна від процесу її надання, використовується в процесі її виробництва, не здатна до накопичення та зберігання, невіддільна від виробника, передбачає не лише пасивну присутність пацієнта при наданні йому медичної допомоги, але й його вплив на цей процес. Але є винятки, коли медична послуга споживається після її надання, наприклад стоматологічні послуги або носіння протезів. Через те, що договір є оплатним, істотною умовою також буде ціна договору [2, с.8].

Юридичними характеристиками договору про надання оплатних медичних послуг буде те, що цей договір є консенсуальним або реальним, одностороннім або двостороннім,

оплатним або безоплатним; може бути віднесений до категорії договорів на користь третіх осіб, а також до числа публічних і підприємницьких договорів.

Є необхідність визначити сторони договору та третіх осіб з надання платних медичних послуг. Сторони договору з надання платних медичних послуг може бути розглянутий у різних аспектах. У юридичному аспекті: виконавець (послугодавець) – зобов'язана особа та замовник – уповноважена особа (послугоотримувач). Можна класифікувати суб'єктів правовідносин з надання платних медичних послуг також залежно від їх участі у процесі надання таких послуг на: а) суб'єктів, які надають медичні послуги; б) суб'єктів, які отримують медичні послуги; в) суб'єктів, які сприяють наданню медичних послуг; г) суб'єктів, які сприяють отриманню медичних послуг.

С.В. Антонов надає визначення медичній послугі, а саме її можна визначити, як діяльність (дії медичного характеру) послугодавця, що спрямована на досягнення результату, корисні властивості якого здатні задовольнити потреби особи у відновленні та (або) підтриманні її здоров'я безпосередньо у процесі здійснення доцільної діяльності послугодавця, що не має упередженого вираження (матеріальної форми), і не може бути ним гарантований [3, с. 8-9]. На підставі цього поняття можна надати визначення досліджуваного договору. За договором про надання оплатних медичних послуг одна сторона (послугодавець) зобов'язується надати послугу що спрямована на досягнення результату, корисні властивості якого здатні задовольнити потреби особи у відновленні та (або) підтриманні її здоров'я безпосередньо у процесі здійснення необхідної діяльності послугодавця, що не має упередженого вираження (матеріальної форми), і не може бути ним гарантований, а друга сторона (послугоотримувач) зобов'язується оплатити послугу, якщо не встановлено інших умов.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Мічурін Є.О.

Список використаних джерел:

1. Смотров О.І. Договір щодо оплатного надання медичних послуг : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. І. Смотров; Нац. ун-т внутр. справ. - Х., 2003. - 20 с.
2. Крилова О.В. Цивільно-правове регулювання відносин п наданню медичної допомоги : Автореф. дис... канд. юрид. наук / О. В. Крилова; Одес. нац. юрид. акад. - О., 2006. - 20 с.
3. Антонов С.В. Цивільно-правова відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю при наданні платних медичних послуг : Автореф. дис... канд. юрид. наук / С. В. Антонов; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. - К., 2006. - 20 с.

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ПРОВЕДЕННЯМ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ДО ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Цимбалістенко Олександр Олександрович
здобувач кафедри організації судових
та правоохоронних органів
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
e-mail: porovich-petrik@mail.ru

Ключові слова: кримінальне провадження, прокурор, досудове розслідування, початковий етап досудового розслідування, огляд місця події.

В умовах реформування повноважень прокурора набуває актуальності розгляд проблем прокурорського нагляду на початковому етапі досудового розслідування. При цьому прокурор має не лише забезпечити своєчасний початок досудового розслідування за наявності до цього підстав, а й не допустити безпідставного початку досудового розслідування [1, с. 226]. Тож одним із аспектів прокурорської перевірки є додержання заборони досудового розслідування до внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань ЄРДР, яка охоплює всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, що складають зміст досудового розслідування і спрямовані на встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення та особи, яка його скоїла. Однак прокурор має враховувати, що це правило має декілька винятків.

Найістотнішим з них є проведення огляду місця події, яке може бути здійснено до внесення відомостей до ЄРДР. На думку фахівців, таке виключення для даної слідчої дії законодавцем зроблено тому, що нерідко тільки завдяки огляду місця події можна виявити обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [2, с. 92]. Крім того, як слушно зауважував В. П. Колмаков, для того, щоб наявні на місці події сліди й інші речові докази (сліди папілярних візерунків, ніг, транспортних засобів, плями крові, труп тощо) не були пошкоджені або знищені людьми, тваринами або атмосферними явищами, огляд місця події (і трупа) треба проводити негайно, невідкладно [3, с. 5]. Таким чином, допущення законодавцем проведення огляду місця події до внесення даних до ЄРДР зумовлено двома факторами: (1) можливістю встановлення підстави для початку досудового розслідування за допомогою цієї слідчої дії; (2) недопустимістю зволікання з її проведенням, зумовленого внесенням відомостей до ЄРДР, призначенням слідчого тощо. Вважаємо, що в

кожному випадку проведення огляду місця події до формального початку досудового розслідування прокурор має встановити його допустимість, спираючись саме на ці критерії.

У науковій юридичній літературі огляд місця події розглядається як невідкладна слідча дія, що полягає у безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим обстановки місця події, слідів і об'єктів, що відносяться до справи, їх індивідуальних особливостей і взаємозв'язків з метою з'ясування сутності події, механізму злочину і окремих обставин, що мають значення для вирішення справи [4, с. 431]. Метою її проведення є виявлення слідів злочину і речових доказів; з'ясування обставин події; висунення версій про подію злочину і його учасників; отримання даних про осіб, які могли бути свідком вчинення злочину, з метою організації оперативно-розшукових заходів і подальших слідчих дій тощо [5, с. 179]. Отже, перевірка прокурором законності проведення цієї дії передбачає встановлення приводу і підстави для цього, а також додержання як визначеного кримінальним процесуальним законом порядку її проведення, так і напрацьовань криміналістичної тактики і методики реалізації цієї процесуальної дії.

Проблемою при цьому є те, що КПК України окремо не регламентує проведення огляду місця події. Тому до її проведення застосовуються загальні положення ст. 237 КПК України, що регламентуються огляд. Згідно із ч. 1 цієї статті, з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

У зв'язку із тим, що ч. 3 ст. 214 КПК України передбачає лише огляд місця події, постає питання, що при цьому можуть оглянути слідчий, прокурор? Очевидно, що передусім місцевість, де вчинене кримінальне правопорушення. Разом з тим, в аспекті встановлення правомірності відповідних процесуальних дій, вчинених до формального початку досудового розслідування прокуророві важливо з'ясувати, чи може бути в процесі огляду місця події здійснено огляд приміщень, речей і документів та/або огляд трупа. Методичні рекомендації орієнтують практичних працівників на позитивне вирішення всіх цих питань, відносячи до різновидів огляду, що можуть мати місце до початку досудового розслідування, такі: 1) огляд місця події; 2) огляд приміщень; 3) огляд речей; 4) огляд документів; 5) огляд трупа [6, с. 30]

Найбільш проблемним при цьому є з'ясування можливості огляду приміщень, оскільки у разі, коли кримінальне правопорушення вчинене у житлі чи іншому володінні особи, згідно із ч. 2 ст. 237 КПК України, огляд останніх здійснюється згідно з правилами КПК України, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. Загалом, проведення огляду у житлі чи іншому володінні особи допускається за однієї із таких умов: 1) за добровільною згодою особи, яка володіє ними; 2) на підставі ухвали слідчого судді; 3) у

невідкладних випадках, пов'язаних з врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

На наш погляд, огляд житла або іншого володіння особи може передувати внесенню даних до ЄРДР лише у першому та третьому випадку, тоді як проводити його за рішенням слідчого судді не є доцільним. Відповідне рішення може бути прийняте на підставі задоволення відповідного клопотання слідчого, погодженого з прокурором, або клопотання, самостійно поданого останнім (ст. 234 КПК України). Крім того очевидного факту, що процес складення такого клопотання, його погодження прокурором і задоволення слідчим суддею є досить тривалим і не відповідає критерію невідкладності, формально неможливим його робить той факт, що відповідні процесуальні дії можуть бути здійснені в уже розпочатому кримінальному провадженні (навіть відповідне клопотання прокурора має одним із обов'язкових реквізитів найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер). Таким чином, отримання рішення про огляд від слідчого судді стає можливим у вже розпочатому кримінальному провадженні.

Натомість під час огляду місця події є можливим огляд речей та документів, а також огляд трупа. Так, очевидно, що коли відповідні речі та документи безпосередньо пов'язані із кримінальним правопорушенням (є знаряддями його вчинення, становлять предмет злочину, містять на собі сліди кримінального правопорушення тощо) їх огляд не тільки можливий, а й необхідний. Тому в даній ситуації вважаємо можливим застосування норми ч. 7 ст. 237 КПК України, яка передбачає можливість оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном. Таке вилучення має здійснюватися із додержанням встановлених правил, а саме усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування.

Таким чином, огляд місця події являє собою не окремий захід, а цілий комплекс процесуальних дій, за допомогою яких слідчий, прокурор можуть отримати первинну інформацію щодо наявності або відсутності ознак кримінального правопорушення. У зв'язку із тим, що закріплене у ст. 214 законодавче формулювання є вужчим, ніж реальний зміст цього заходу, що створює проблеми у перевірці прокурором законності й співрозмірності

відповідних процесуальних дій та визнання допустимими їх результатів, вважаємо необхідним закріплення у ч. 3 ст. 214 КПК України вказівки на можливість проведення у невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР не лише огляду місця події, а й речей і документів, трупа, а також огляду житла у випадках, коли це не потребує отримання дозволу слідчого судді. Також у цьому переліку доцільно передбачити можливість призначення судово-медичної експертизи за наслідками огляду трупа.

Науковий керівник: к.ю.н., проф. Каркач П.М.

Список використаних джерел:

1. Лапкін А. В. Закон України «Про прокуратуру». Науково-практичний коментар / А. В. Лапкін. – Х. : Право, 2015. – 680 с.
2. Сабадаш В. П. Криміналістика [текст] : навч. посіб. / В. П. Сабадаш, М. О. Ларкін. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 228 с.
3. Колмаков В.Л. Следственный осмотр. – М.: Юридическая литература, 1969. – 196 с.
4. Криміналістика: Учебник / Отв. ред. Н.П. Яблоков. — 3-е изд., перераб. и доп.— М.: Юристъ, 2005. — 781 с.
5. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л. Кузьмічов Я. В. та ін. Криміналістика: питання та відповіді . Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 280 с.
6. Методичні рекомендації з питань прокурорського нагляду за додержанням законів органами внутрішніх справ щодо своєчасного, повного та достовірного внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинення кримінальних правопорушень: схвалено методичною радою при прокуратурі Луганської області (протокол №3 від 11.06.2013). – Луганськ: прокуратура Луганської області, 2013. – 39 с. – С. 30.

РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ФОРУМІВ ООН У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Шевченко Альона Леонідівна
студентка 5-го курсу
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
e-mail: alionka.curly@gmail.com

Ключові слова: конгреси, кримінальне правосуддя, протидія злочинності, стандарти кримінального правосуддя.

Співробітництво держав у боротьбі з міжнародною злочинністю за останні роки зазнало кардинальних змін. Глобалізаційні процеси створюють такі умови, за яких злочинність не обмежується національними кордонами, натомість створює загрозу всьому міжнародному правопорядку. Саме тому, в умовах сучасного розвитку, вкрай важливо протиставити новим викликам сучасності ефективне співробітництво і координацію діяльності держав у галузі протидії злочинності в рамках міжнародних організацій. Особливе місце у цій сфері посідає Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН).

Одним із пріоритетних завдань світового співтовариства, а отже, ООН, є необхідність вдосконалення практики і механізмів правового регулювання у галузі міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю відповідно до сучасних реалій. З метою вивчення стану і тенденцій злочинності в окремих регіонах світу, а також визначення на стратегічну перспективу основних напрямків і механізмів протидії злочинності кожні п'ять років, починаючи з 1955 року, під егідою ООН проводяться форуми, які мають назву «Конгреси ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя» (далі – конгреси ООН) [1, с. 165].

Діяльність конгресів ООН регламентується резолюціями Генеральної Асамблеї ООН (далі – ГА ООН) та Економічної і Соціальної Ради ООН (далі – ЕКОСОП), правилами процедури конгресів, а також відповідними рішеннями самих конгресів. Конгреси ООН тісно співпрацюють із функціональними органами ЕКОСОП. За рішенням ГА ООН від 1950 року було засновано Комітет із запобігання злочинності і боротьби проти неї, який безпосередньо співпрацював із конгресами ООН аж до 1991 року. Замість Комітету у цьому ж році було створено Комісію із запобігання злочинності і кримінального правосуддя (одна з функціональних комісій ЕКОСОП) (далі – Комісія).

Відповідно до Програми ООН із попередження злочинності та кримінального правосуддя 1991 року Комісія готує чітко сформульовані теми для конгресів ООН з метою забезпечення проведення цілеспрямованого обговорення нагальних питань. Програмою також сформульовано функції конгресів ООН [2].

Діяльність кожного конгресу ООН завершується прийняттям підсумкового документу – доповіді конгресу. Цей документ, містить основну інформацію про проведення конгресу: порядок денний, тексти доповідей, рішення та рекомендації, прийняті конгресом. Рішення і рекомендації конгресів мають велике значення для зміцнення і розширення міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, сприяють обміну досвідом

боротьби з конкретними видами злочинів, сприяють розробці нових міжнародних угод та їх уніфікації у галузі протидії злочинності [1, с. 165].

З 1955 року конгреси ООН проводилися у таких містах світу: Женева (1955, 1975), Лондон (1960), Стокгольм (1965), Кіото (1970), Каракас (1980), Мілан (1985), Гавана (1990), Каір (1995), Відень (2000), Бангкок (2005), Сальвадор (2010), Доха (2015).

Пропонуємо розглянути еволюцію проведення конгресів ООН, ключові питання, винесені на обговорення, та підсумки: за результатами I конгресу ООН було прийнято Мінімальні стандартні правила поведження з ув'язненими; II конгрес ООН було присвячено насамперед питанню злочинності серед неповнолітніх; III конгрес ООН розглядав питання технічного забезпечення у сфері запобігання злочинності і кримінального правосуддя; IV конгрес ООН було присвячено впливу науково-технічного прогресу на злочинність; V конгресом ООН було затверджено Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання; на VI конгресі ООН була прийнята Каракаська декларація, в якій визнається, що програми із запобігання злочинності необхідно засновувати у відповідності до соціальних, культурних, політичних і економічних умов країн; VII конгрес ООН затвердив Міланський план дій, який передбачав комплексне дослідження усіх основних питань боротьби зі злочинністю як на міжнародному рівні, так і в окремих регіонах і державах; Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»); Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою; Основні принципи незалежності судових органів; за результатами VIII конгресу було затверджено типові договори про екстрадицію, взаємну допомогу у кримінальних справах; Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням («Токійські правила»); Основні принципи поведження з ув'язненими; Керівні принципи ООН із запобігання злочинності серед неповнолітніх («Ер-Ріадські керівні принципи»); Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі; Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування; Основні принципи, що стосуються ролі юристів; увага IX конгресу ООН була зосереджена довкола міжнародного співробітництва та практичної технічної допомоги з метою зміцнення верховенства права, а також заходів щодо протидії транснаціональній і організованій злочинності; X конгресом ООН було прийнято Віденську декларацію про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики XXI століття; XI конгрес ООН розглядав питання міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю; питаннями порядку денного XII конгресу ООН були: діти, молодь і злочинність; незаконне ввезення мігрантів;

торгівля людьми; відмивання грошей; кіберзлочинність; основні питання порядку денного XIII конгресу ООН стосувались: стану злочинності та кримінального правосуддя у світі; запобігання транснаціональній організованій злочинності; підвищення ефективності протидії торгівлі людьми та незаконній міграції; обмеження кіберзлочинності та незаконного обігу культурних цінностей; національних підходів до участі громадськості у запобіганні злочинності [3].

Характерною особливістю розробки окремих стандартів ООН у галузі кримінального правосуддя, зокрема, забезпечення прав людини, стало те, що обов'язкові для виконання акти повністю включили в себе відповідні рекомендаційні матеріали, а не їх окремі положення. Наприклад, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання 1984 року була заснована головним чином на Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання, яку було прийнято на VIII Конгресі ООН у 1975 році [2].

Документи конгресів ООН втілюють загальну ідею про те, яким чином країнам потрібно формувати системи кримінального правосуддя, як слід розробляти напрямки політики у протидії злочинності і як слід забезпечувати попередження злочинності і кримінальне правосуддя. Більшість стандартів конгресів ООН є для держав практичним посібником нормативного забезпечення боротьби зі злочинністю, а також відображає цілі, практичні методи і стратегії, які отримали широке визнання у міжнародного співтовариства [1, с. 168].

Таким чином, аналіз діяльності всіх, на сьогоднішній день, 13-ти конгресів ООН дозволяє зробити висновок, що підсумкові акти конгресів ООН є основою для розробки і прийняття міжнародних договорів у сфері протидії злочинності і кримінального правосуддя. Разом із тим, зважаючи на неухильне виконання і реалізацію державами окремих документів конгресів ООН, існує тенденція щодо набуття ними ознак норм міжнародного звичаєвого права.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Сироїд Т.Л.

Список використаних джерел:

1. Скирда М.В. К вопросу о роли стандартов ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию / Скирда М. В. // Актуальные проблемы экономики и права. – № 3(11). – 2009. – С. 165-173.

2. Экономический и Социальный Совет ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.un.org/ecosoc/ru/>.

3. United Nations Congresses on Crime Prevention and Criminal Justice [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unodc.org/congress/en/previous-congresses.html>.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Щербакова Ганна Миколаївна
студент юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна
e-mail: shcherbakova_anna24@mail.ru

Ключові слова: професійна злочинність, злочинний професіоналізм

Серед негативних проявів будь-якого суспільства є наявність злочинності. Поява у окремих представників злочинного світу спеціальних навичок, спричинених систематичним вчиненням злочинів, особливо корисливих. Проблема професійної злочинності має як теоретичний інтерес для науковців так й практичний для працівників правоохоронних органів. Ю. М. Антонян, досліджуючи це явище, вказує на певні тенденції, що характерні для сучасної світової злочинності і які можливо спостерігати і в Україні, передусім це професіоналізація злочинності [1, с. 152].

Вивченню проблеми професійної злочинності присвятили свої дослідження такі відомі вчені як Ю. М. Антонян, О. І. Гуров, І. М. Даньшин, А. Ф. Зелінський, Н. Ф. Кузнецова, В. В. Пивоваров та інші.

Досліджуючи кримінологічну характеристику професійної злочинності, необхідним є з'ясування дефініції поняття професійної злочинності. Так, на думку І. М. Даньшина, професійна злочинність – це відносно самостійний вид стійкої, систематичної злочинної діяльності, суб'єкти якої, маючи відповідні спеціальні злочинні навички, знання та вміння, займаються кримінальним промислом щодо отримання основного або додаткового доходу, підтримуючи при цьому зв'язок з антигромадським середовищем, близьким до їх власних орієнтацій, установок і субкультури [2, с. 161].

Явище професійної злочинності можна охарактеризувати з різних сторін: як певний вид злочинної діяльності, наявність у злочинця певних навичок та вмінь, стійкий зв'язок з

кримінальним середовищем та систематичність вчинення однорідних, переважно корисливих, злочинів.

Слід зазначити, що професійна злочинність у світі виникла в середньовіччя. Перша згадка про неї відома в період царювання Людовика XIV. У той час у Франції існувала Асоціація Жебраків, члени якої жили за рахунок злочинів. Асоціація перебувала в Парижі, маючи відділення в провінції, а також у багатьох закордонних містах. Вона мала ієрархічну організацію та свою мову – арго (argot) [3, с. 290].

В історичній ретроспективі у злочинному світі багатьох країн здавна виокремлювались особи, які систематично вчиняли переважно корисливі злочини (крадіжки, шахрайство та ін.), досягаючи певної злочинної майстерності. При цьому вони виявляли впевненість і небажання відмовлятися від такої поведінки, бо вона була для них джерелом засобів існування. Спираючись на свій багаторічний кримінальний досвід, вони розраховували на безкарність. Таких людей почали називати стійкими, професійними злочинцями [4, с. 9].

Кримінологія підходить до проблеми професійної злочинності через поняття професії - роду занять. Проте, як здається, в площині теорії кримінального права проблему професійного злочинця необхідно розглядати в ракурсі не професії, як роду занять, а саме злочинного професіоналізму, як комплексу властивостей особи, що характеризує її здатність і можливість вчинити злочин, є причиною і наслідком спеціалізації злочинної діяльності суб'єкта, його головним знаряддям у злочинній діяльності [5, с. 124].

Проблему професійної злочинності варто розглядати в контексті певних ознак, які її характеризують. Багато вчених схилиються до думки, що головною ознакою професійної злочинності є отримання постійного доходу, причому як основного, так і додаткового.

Характерною особливістю сучасної професійної злочинності є її стійкий характер. Поряд зі старими видами професійної злочинності (крадіжками, грабежами, розбоями, бандитизмом і ін.) з'явилися нові види: викрадення людей з метою викупу, скупка і збут культурно-історичних цінностей, вбивство по найму, комп'ютерні злочини, інтелектуальне піратство.

Професійним злочинцям притаманна відповідна спеціалізація. Ця ознака виявляється в тому, що у кожного з них є чітка настанова на певний вид злочинних занять, вчинення тотожних або однорідних злочинів. Традиційними проявами професійної злочинності є кишенькові крадіжки, крадіжки автомашин, крадіжки із сейфів або приміщень із електронною системою охорони, шахрайство, розкрадання антикваріату, наймані вбивства й ряд інших злочинних діянь. У свою чергу, професійні злодії, шахраї та інші категорії

злочинців-професіоналів різняться на основі їх більш вузької спеціалізації. Серед шахраїв, наприклад, виділяються карткові шахраї (шулери), «наперсточники», тобто гравці в «наперсток», «кукольники», що здійснюють підміну речей або грошей спеціально виготовленою їх імітацією – «лялькою», та ін. [4, с. 10].

Український кримінолог А. Ф. Зелінський важливою ознакою злочинця-професіонала вважає те, що він займається професійно саме злочинною діяльністю. Під нею вчений розуміє протизаконну діяльність особи, яка має відповідні вміння, навички, прийоми та засоби і вважає цю діяльність своїм основним заняттям, що є головним чи додатковим джерелом доходів. До інших загальновизнаних ознак професійної злочинності можна віднести:

- постійний і стійкий характер діяльності, який призводить до того, що вона стає нормою поведінки;

- наявність певної спеціалізації, тобто вчинення більшістю професіональних злочинців тотожних і однорідних злочинів (наприклад, квартирних крадіжок, вбивств на замовлення тощо) [6].

Але останнім часом існує тенденція до універсалізації діяльності злочинців-професіоналів. Так, злодій може вчинити грабіж, вимагання або розбій. І, як справедливо наголошує І. М. Даньшин, ця обставина надає сучасній професійній злочинності підвищеного екстремізму й жорстокості. Слід додати, що ці ознаки характеризують також інші види сучасної злочинності;

- прагнення злочинців-професіоналів підтримувати зв'язок з антисоціальним середовищем, у першу чергу з особами, які мають таку ж злочинну спеціалізацію і займаються тотожним видом злочинної діяльності;

- існування серед злочинців-професіоналів певної субкультури і моралі, яка протиставляється загальновизнаним моральним та етичним нормам [6].

Таким чином, охарактеризувавши головні ознаки професійної злочинності, необхідним є з'ясування передумов виникнення такого негативного суспільного явища.

Сприяють існуванню професійної злочинності деякі умови:

- незадовільна робота слідчих органів у справі своєчасного розкриття злочинів з боку професійних злочинців;

- ліквідація спеціалізованих оперативних підрозділів, що існували раніше, співробітники яких мали значний досвід у розкритті професійних злочинів;

- відсутність в офіційній кримінально-правовій літературі необхідних відомостей про професійну злочинність;

- суттєві недоліки в діяльності адміністрацій місць позбавлення волі з проведення індивідуальної роботи із засудженими, ізоляції кримінальних авторитетів, припинення з їхнього боку спроб залучати до своїх лав інших засуджених (особливо молодих) з метою передавання їм своїх злочинних знань та умінь.

Визначаючи дефініцію професійної злочинності, це явище можна охарактеризувати як певний вид злочинної діяльності, наявність у злочинця певних навиків та вмінь, стійкий зв'язок з кримінальним середовищем та систематичність вчинення однорідних, переважно корисливих, злочинів.

До головних ознак професійної злочинності відносять постійність отримання доходу, постійність та стійкість, вузька спеціалізація вчиняємих злочинів.

Дослідження професійної злочинності має важливе не тільки теоретичне, а й практичне значення, бо це дозволить розробити найбільш ефективні заходи щодо попередження цього прояву злочинності.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Давиденко М.Л.

Список використаних джерел:

1. Антонян Ю. М. Преступность в истории человечества : монография / Ю. М. Антонян, О. Ю. Звизжова. – М. : Норма: ИНФРА-М, 2012. – 208 с.
2. Калганова О. Поняття професійної злочинності / Калганова О. // Юридичний вісник. – 2014. - № 1. – С. 159-163.
3. Прутяний С. О. Професійна злочинність в Україні: історичний аспект / Прутяний С. О. // Юридичний вісник Причорномор'я. – 2011. - № 1(1). – С. 289-296.
4. Пивоваров В. В. Професійна злочинність як прояв злочинного корпоративізму / Пивоваров В. В. // Теорія і практика правознавства. – 2015. - № 1 (7). – С. 1-11.
5. Бараненко Д. В. «Професійний злочинець» як можлива ознака спеціального суб'єкта злочину / Д. В. Бараненко // Зміцнення правопорядку та боротьба зі злочинністю. – 2005. - № 8. – С. 123-128.
6. Прутяний С. О. Щодо поняття та ознак професійної злочинності / С. О. Прутяний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VKhnuvs/2009_44/VV-44/VV-44_14.pdf

ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Яковенко Оксана Сергіївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В.Н.Каразіна
e-mail: o-yakovenko@bk.ru

Ключові слова: правомірна поведінка особи, ознаки правомірної поведінки, свідомість.

Поведінка людей є надзвичайно різноманітною. Вона має різні форми виразу, інтенсивність, мотиви, цілі, наслідки. З позицій права поведінка людини може бути оцінена по-різному. Окремі відносини людей перебувають поза сферою правового регулювання, а тому взагалі не оцінюються правом (відносини любові, дружби тощо). Вони піддаються лише моральній оцінці. Найбільший інтерес для юридичної науки і практики представляє поведінка людей у сфері дії права, тобто поведінка, яка врегульована правом та відповідає приписам правових норм [1, с. 456]. У загальній теорії держави і права юридично значущу поведінку особи прийнято розділяти на правомірну та протиправну.

Правомірна поведінка особи (людини) є одним із тих істотних соціально-юридичних явищ, які мають безпосередній зв'язок з проблемою правопорядку як кінцевого результату функціонування правової системи суспільства, об'єктивне існування якого припускає наявність фактично упорядкованих правом суспільних відносин, тобто правомірної поведінки суб'єктів права як масового явища. Оскільки особистісний чинник присутній на усіх рівнях функціонування правової системи суспільства, питання про правомірну поведінку особи є одним із фундаментальних питань ефективності її функціонування. Відповідно загальне значення об'єктивної необхідності дослідження цього питання зумовлюється трансформаційними процесами, що відбувається зараз в Україні.

Певні аспекти правомірної поведінки особи як різновиду юридично значущої поведінки і багатогранного соціально-юридичного явища періодично ставали об'єктом наукових досліджень різного характеру. Проблема правомірної поведінки займалися багато вітчизняних учених-юристів, але найбільший внесок у їх розробку внесли А.М. Шульга, В.В.Оксамитний, В.В. Лазарєв, М.Ф. Орзіх, Р.Т. Жеругов та інші. Відповідно кожен з них дає своє визначення поняття «правомірна поведінка» і його типологію. Найбільш вдалим треба визнати визначення, сформульоване В.В. Оксамитний: «правомірна поведінка - це свідомо вольова діяльність або бездіяльність суб'єктів, що відповідає або принаймні не

суперечить приписам правових норм та призводить до соціально корисних або допустимих наслідків» [2, с.175].

Таким чином, автор підкреслює, що по-перше, правомірна поведінка є свідомим вольовим проявом, по-друге, поведінка оцінюється шляхом його зіставлення з цілями і вимогами права, по-третє, внутрішні регулятори або мотиви поведінки визначаються культурно-моральними якостями і орієнтаціями особистості, а також її життєвим досвідом.

Слід зазначити, що В.В. Оксамитний вказує ще на такі основні риси, властиві правомірній поведінці: громадська корисність, масовість прояву, свідомість (а так само добровільність, переконаність і відповідальність), активність у виконанні встановлених правом вимог.

Громадська корисність правомірної поведінки означає зацікавленість суспільства у дотриманні встановленого правовим правопорядку, у повазі до права та дотриманні його вимог. У свою чергу, масовість визначається тим, що правомірна поведінка властива багатьом або навіть більшості людей, інакше суспільство не могло б нормально функціонувати.

Свідомість зводиться до вибору людиною варіанта поведінки: правомірного чи протиправного, оскільки він вільний у цьому виборі, робить його свідомо, керуючись своїми інтересами і потребами, виробляючи у своїй свідомості модель (програму) поведінки. Що стосується активності, то вона передбачає самостійність громадянської та моральної позиції людини, усвідомлення ею соціальних наслідків своїх учинків, порівняння власних інтересів з інтересами інших людей, суспільства в цілому [2, с.175].

Також правомірна поведінка складається із елементів — правомірних учинків, тобто таких, що мають суспільно корисний характер.

В основі правомірної поведінки лежить розуміння справедливості і корисності розпоряджень правових норм, відповідальності перед суспільством і державою за вчинки, що є показником соціальної зрілості і юридичної грамотності особи. Через правомірну поведінку право діє, поза неї воно мертво. Вид і міра правомірної поведінки встановлені диспозиціями норм права, таким чином вона виступає як загальна форма реалізації суб'єктивних юридичних прав і суб'єктивних юридичних обов'язків. Саме правомірна поведінка становить сутність правопорядку. Через правомірну поведінку здійснюється управління суспільством, його життєдіяльність. Основна маса виникаючих і діючих у суспільстві правовідносин має у своєму підґрунті правомірну поведінку. Така поведінка створює основу стабільності і організованості суспільства, формує передумови для його розвитку та вдосконалення, а також сприяє зміцненню законності [3, с. 208].

Здійснюючи правомірну поведінку, суб'єкт вступає у сферу дії права і виявляє свій вибір між різними варіантами вчинків (правових і неправових). Вибір правового варіанта забезпечує йому низку переваг: інші суб'єкти зобов'язані сприяти його діям або не втручатися у них; у випадку невиконання ними своїх обов'язків держава в правовій формі примусу забезпечує відновлення порушеного права і виконання зобов'язаним суб'єктом відповідних обов'язків. Відтак, правомірна поведінка як юридичний факт тягне за собою не просто виникнення правовідносин, а певну дію засобів правового регулювання, спрямовану на гарантування, захист і охорону правової форми реалізації інтересів суб'єкта і суспільства. Ця дія права і держави є лише одним із засобів їх реакції на правомірну поведінку. До інших слід віднести пряме заохочення з боку держави правомірних вчинків. Це стосується як використання суб'єктивних прав, так і виконання обов'язків [4, с. 22].

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Григоренко Є.І.

Список використаних джерел:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права [Текст]: Підручник / О.Ф. Скакун. – К.: Алерта; КНТ, ЦУЛ, 2009. – 520 с. – С. 456.
2. Оксамитний В.В. Правомірна поведінка особистості / В.В. Оксамитний. – К. : Наукова думка, 1985. – 175 с.
3. Шульга А.М. Основи теорії держави і права. Підручник [Текст] / А.М. Шульга. – Х.: ООО «Промітей-Прес». – 2006. – 208 с.
4. Шульга А.М. Теоретичні проблеми суб'єктивної сторони правомірної поведінки особи [Текст]: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. / А.М. Шульга. – Харків, 1992. – 22 с.

ГЛАСНІСТЬ ТА ВІДКРИТІСТЬ СУДОЧИНСТВА В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТАХ

Яненко Анастасія Вадимівна
студент-магістр юридичного факультету,
Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна
e-mail: a.v.yanenko@yandex.ru

Ключові слова: гласність судового розгляду, відкритість, публічність, міжнародно-правові акти.

На сьогоднішній день, ідеї гласності та відкритості правосуддя набувають статусу загальноновизнаних принципів в міжнародному праві.

У розвитку законодавства будь-якої держави, її внутрішнього правового інституту значну роль відіграють міжнародно-правові принципи та стандарти. Засади демократії правосуддя, які впроваджились в Україні, є одним із доказів. Одним із прикладів є - правове регулювання гласності та відкритості судового процесу. Розгляд питань, пов'язаних із реалізацією гласності судового розгляду в Україні, обов'язково повинен висвітлювати відповідні міжнародно-правових акти та практику їх застосування у міжнародних судових інституціях. [6]

Основними міжнародними актами, які висвітлюють принцип гласності і відкритості є: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Стаття 10 Загальної декларації прав людини, пункт 1 статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, частина 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини і громадянина, а також ряд інших міжнародно-правових документів зазначають, що правосуддя повинно здійснюватися публічно, тобто діяльність судів повинна бути гласною та відкритою.[1]

Словники трактують гласність за допомогою відкритості судового процесу та зазначають, що гласністю є можливість бути присутнім широкій аудиторії, відкритість, публічність. Поняття відкритості трактується як такий, “що можна бачити без перешкод; доступний зорові”, “доступний для всіх бажаючих”, “неприхований, нетаємний, явний”, тобто фактично ці два терміни не розмежовані і принципової різниці між цими поняттями з наведених визначень не вбачається. [3, 4]

Разом з тим, наголошуємо, що поняття «гласність» судового розгляду і поняття «відкритість», хоча і мають багато спільних рис, але є різними. Відкритість означає, що цивільний процес бачать, він є видимим для всіх громадян, проте гласність - включає в себе не тільки цю видимість, а і перелік інших факторів. Тобто, робимо висновок, що гласність має більш ширше поняття ніж відкритість.

У тлумачних словниках поняття публічності має наступне значення: публічний - що відбувається в присутності публіки, прилюдний, гласний, відкритий. [5]

Всі держави - члени Ради Європи визнають принцип публічності.

Прагнення нашої країни до європейських стандартів повинно відобразитися і в цивільному судочинстві. Так, відповідно до Концепції вдосконалення судівництва для

утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Указом Президента України судочинство повинно функціонувати на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів. [2]

Але, нажаль, варто погодитись з думкою В. П. Гончара, що розвиток міжнародного права та детермінованого ним національного законодавства полягає в істотному розриві між правотворчістю і правореалізацією. Так, правотворчий процес проходить все більш активно, широка імплементація міжнародно-правових норм в національне законодавство стає все більш невід'ємною рисою законотворчості в українській державі. Процес же вдосконалення механізму реалізації таких норм проходить більш повільно. Між тим саме вдосконалення механізму дії міжнародних стандартів та принципів у національному законодавстві є необхідною умовою їх ефективної реалізації. [6]

Отже, робимо висновок, що гласність судового процесу є однією із гарантій справедливого судочинства. Публічність захищає учасників судового розгляду від таємності прийняття рішень судом та здійснює контроль за цим процесом. Держави – учасники Конвенції визнають принцип гласності, але на практиці, не завжди, в певній мірі реалізують вищезазначені норми.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Селіванов М.В.

Список використаних джерел:

1. Амеліна А. С. Гласність як один з принципів цивільного судочинства / А. С. Амеліна/ Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2014.
2. Бондарчук С. А. Гласність та відкритість судового процесу як гарантії доступу до правосуддя: автореферат/ Бондарчук С. А.- Харків, 2010. -11с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник: А-Я / В.Б. Авер'янов, Д.С. Азаров,В.І. Акуленко [та ін.] ; за ред. Ю.С. Шемшученка. - К.: Юрид. думка, 2007. - 990 с.
4. Великий тлумачний словник : сучас. укр. мова: [100000 від А до Я] / [А.П. Загнітко, І.А. Щукіна]. - Донецьк: БАО, 2008. — 703 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / А.П. Загнітко, І.А. Щукіна. - Донецьк: ТОВ ВКФ “БАО”, 2008.
6. Гончар В. П. Міжнародно-правові стандарти гласності судового процесу в прецедентній практиці Європейського суду з прав людини / В. П. Гончар / Часопис Академії адвокатури України. – 2013.
7. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Рим, 4.XI.1950).

МЕДІАЦІЙНИЙ ДОГОВІР (УГОДА) ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ

Ященко Анастасія Олегівна
студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: медіація, угода, сторони спору, проект закону, конфлікт, право, медіатор.

Медіація здобула сьогодні широкого розповсюдження у світі як ефективний альтернативний спосіб вирішення приватно–правових спорів. Загальна суть медіації полягає в залученні до вирішення спору третьої незалежної особи, яка допомагає сторонам налагодити конструктивний діалог, визначити справжні цілі та інтереси, розв’язати конфлікт і вже на цієї основі знайти взаємоприйнятне рішення.

Медіація є складним явищем, що існує на стику різних дисциплін: права, психології, соціології, конфліктології, філософії. Крім міждисциплінарного характеру, складність предмету медіації полягає в тому, що сама медіація може розглядатися в різних аспектах як приватно–правовий інститут і як процес (процедура), тобто включає організаційні питання. Саме тому в тому чи іншому аспекті питання медіації здавна ставали предметом дослідження фахівців у сфері різних суспільних наук. Коли йдеться про медіацію як спосіб вирішення приватно–правових спорів, на перше місце виходить, відповідно, правовий аспект.

Запровадження інституту медіації в Україні сьогодні знаходиться на початковій стадії, а питання, пов’язані з її застосуванням, законодавством не врегульовані. Таким чином, єдиною підставою для проведення медіації та єдиним джерелом регулювання питань, пов’язаних з її проведенням, виступає відповідний договір. Окремі питання медіації як одного з альтернативних способів вирішення правових спорів розглядалися в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, водночас питання договірного регулювання медіаційних відносин в юридичній науці України майже не розглядалися.

Підходи до розуміння поняття договору про медіацію є неоднозначними. Аналіз юридичної літератури та зарубіжного законодавства дозволяє стверджувати, що під договором про медіацію фактично мається на увазі, у залежності від позиції автора, один з двох окремих договорів з різним змістом та суб’єктивним складом.

Першим з них є договір між сторонами про звернення до медіації для вирішення спору (договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації). Другим договором є договір про проведення медіації, що укладається між сторонами спору та медіатором. Договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації може бути укладений як у вигляді самостійного договору, так і існувати у вигляді медіаційного застереження до іншого договору, з виконанням якого пов'язано само виникнення спору. Таким чином, договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації може укладатися як до, так і після виникнення спору.

Як зазначає О.О. Борисова, «угода сторін – найбільш вдалий для процедури медіації шлях: у його основі добровільне рішення учасників договору стосовно врегулювання конфлікту, це усвідомлений вибір сторін» [69, с. 18].

У статті 4 «Початок погоджувальної процедури» Типового закону ЮНСІТРАЛ від 24 червня 2002 року щодо міжнародних комерційних арбітражних процедур пропонується наступний порядок здійснення пропозиції звернутися до медіації для вирішення спору:

1. Погоджувальна процедура стосовно спору, що виник, починається в день, коли сторони спору погоджуються звернутися до погоджувальної процедури.

2. Якщо сторона, яка запропонувала іншій стороні звернутися до погоджувальної процедури, не отримує повідомлення про прийняття пропозиції протягом тридцяти днів з дня направлення такої пропозиції або протягом іншого строку, вказаного в пропозиції, вона може розглядати відсутність відповіді як відхилення пропозиції про звернення до погоджувальної процедури [36].

Аналогічна норма міститься і в ч. 5 статті 7 Федерального Закону Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедура медіації)». Положення стосовно строків прийняття пропозиції про звернення до медіації мають істотне значення з той точки зору, що з моменту досягнення згоди про звернення сторін до медіації має зупинитися перебіг строку позовної давності.

Перший вид договору, що є підставою проведення самої процедури медіації, – це договір про проведення медіації. Договір укладається між сторонами спору та особою, яка організує та проводить процедуру медіації. Характеризуючи договір, слід відмітити, що діяльність медіатора по своїй суті є діяльністю з надання послуг. Таким чином, до договору мають також застосовуватись вимоги цивільного законодавства про послуги. За своєю юридичною характеристикою договір буде двостороннім, консенсуальним та оплатним.

Якщо проаналізувати права та обов'язки сторін медіації, що пропонуються проектами закону про медіацію України та законами деяких країн, можна сказати, що деякі з них виникають саме з моменту досягнення сторонами згоди на проведення медіації.

Так, стаття 16 проекту закону України про медіацію [20] пропонує встановити наступні права сторін медіації:

- 1) за взаємною згодою обирати медіатора (медіаторів);
- 2) відмовитися від медіатора;
- 3) в будь-який момент медіації відмовитися від участі в ній;
- 4) брати участь у проведенні медіації;
- 5) користуватися допомогою перекладача, фахівця, консультанта (експерта) з правових або інших питань;

б) у разі порушення медіатором вимог цього Закону та/або своїх зобов'язань за договором про проведення медіації звернутися до суду за захистом своїх прав та/або зі скаргою до організації, об'єднання медіаторів тощо, членом чи працівником якого є такий медіатор.

7) при невиконанні чи неналежному виконанні угоди за результатами медіації звернутися до суду, у встановленому законодавством порядку.

Вказані положення можуть бути включені і до договору про проведення медіації (крім п. 1, оскільки коли укладається цей договір, медіатора вже обрано).

Даним законопроектом передбачено, що сторони медіації зобов'язані дотримуватися вимог чинного законодавства та договору про проведення медіації та виконувати угоду за результатами медіації в порядку і в строки, передбачені цією угодою.

Договір про проведення медіації укладатися у письмовій формі між медіатором (медіаторами) і сторонами конфлікту. В договорі про проведення медіації зазначаються:

- 1) медіатор (медіатори), сторони конфлікту;
- 2) порядок, розмір та форму оплати діяльності медіатора (медіаторів) і відшкодування витрат на підготовку та проведення медіації;
- 3) мова медіації та угоди за результатами медіації;
- 4) залучення перекладача та інших осіб (у разі потреби);
- 5) строки та місце проведення медіації;
- 6) інші умови за домовленістю сторін договору про проведення медіації.

Так, стаття 8 «Угода про проведення медіації» Федерального Закону Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника

(процедуру медіації)» від 27 липня 2010 року передбачає, що угода про проведення процедури медіації має містити наступні відомості:

- 1) інформацію про предмет спору;
- 2) інформацію про медіатора, медіаторів або організацію, що здійснює діяльність з забезпечення проведення процедури медіації;
- 3) порядок проведення процедури медіації;
- 4) умови участі сторін у витратах, пов'язаних з проведенням процедури медіації;
- 5) строки проведення процедури медіації [21].

Стаття 21 Закону «Про медіацію» Республіки Казахстан від 28 січня 2011 року встановлює, що істотними умовами договору про медіацію є наступні:

- 1) дата, час та місце складання договору про медіацію;
- 2) найменування сторін спору (конфлікту), прізвище та ініціали, посади їх представників з зазначенням повноважень;
- 3) предмет спору (конфлікту);
- 4) відомості про медіатора (медіаторів), який (які) обрані (вибрані) сторонами медіації;
- 5) умови, порядок та розмір витрат, пов'язаних з проведенням медіації, а в разі здійснення медіації на професійній основі – виплата винагороди медіатору (медіаторам) за проведення медіації;
- 6) мова проведення медіації;
- 7) зобов'язання сторін про конфіденційність проведення медіації та наслідки недотримання цього зобов'язання;
- 8) підстави та обсяг відповідальності медіатора, що бере участь у врегулюванні спору (конфлікту) сторін медіації, за дії (бездіяльність) що потягли збитки для сторін медіації;
- 9) реквізити сторін (дані, що підтверджують особу, місце проживання, контактний телефон);
- 10) строк проведення медіації;
- 11) порядок проведення медіації [22].

Слід зауважити, що включення до договору про проведення медіації положення про порядок проведення процедури медіації вбачається дещо спірним.

Пропозицію про врегулювання спору шляхом проведення медіації може бути зроблено на прохання однієї зі сторін і самим медіатором. Такий підхід є цілком обґрунтованим, оскільки до медіації часто вдаються тоді, коли існують проблеми комунікації

сторін. У статті окремо визначається, що суб'єктами угоди про застосування медіації можуть бути фізичні особи, які мають повну дієздатність, і (або) юридичні особи.

Повноваження представника сторони на укладення угоди про застосування медіації мають бути спеціально зазначені в довіреності. Угода про проведення медіації має містити положення про те, що всі або окремі спори, що виникли з правовідношення, що існує між сторонами, підлягають врегулюванню шляхом проведення медіації, відомості про медіатора, строках та місці проведення медіації, а також інші умови, погоджені сторонами.

Істотною умовою договору буде умова про строк, протягом якого має бути розпочата процедура медіації. Як сама пропозиція звернутися до медіації, так і згода на прийняття такої пропозиції мають бути чітко висловлені.

Наступним видом договору є договір про результати медіації. Вважаємо, що він має бути укладений у письмовій формі. За своєю правовою природою договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації має схожі риси із договором про наміри, проте має певні особливості. По-перше, це обмежений зміст такого договору, який полягає в тому, що він може не містити положень, що стосуються самої процедури медіації. Договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації може існувати як у формі окремого договору, так і у вигляді медіаційного застереження до основного договору, з приводу виконання якого виникли спірні відносини. Сторонами договору є сторони спору. Особливістю виду договору є можливість відмови від нього в односторонньому порядку, що є проявом одного з основних принципів медіації – принципу добровільності.

Принципове значення має момент досягнення сторонами згоди про звернення до процедури медіації, оскільки саме з цього моменту має зупинитися перебіг строку позовної давності.

Договір про проведення медіації укладається між сторонами спору та медіатором і регулює питання, пов'язані з організацією та проведенням процедури медіації. Особливістю зазначеного виду договору є те, що за своєю правовою природою він є договором про надання послуг і, відповідно, до відносин, що виникають з цього виду договору застосовуються, крім іншого, положення цивільного законодавства про послуги. За своєю юридичною характеристикою договір є двостороннім, консенсуальним та оплатним.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Бервено С.М.

Список використаних джерел:

1. Типовий Закон «Про міжнародну комерційну узгоджувальну процедуру» від 10 листопада 2002 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.

2. Проект закону України «Про медіацію» за реєстраційним номером 3665–1 від 29.12.2015 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620.

3. Федеральный Закон Российской Федерации «Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации)» №193–ФЗ от 27 июля 2010 г. [Текст] // СЗ РФ. – 2010. – №31. – Ст. 4162.

4. Закон Республики Казахстан от 28 января 2011 года «О медиации» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30927376#pos=250;34.

ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Колесник Ганна Ростиславівна
здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

У сучасній юридичній літературі ще не склалося чіткого уявлення щодо кількості кримінальних процесуальних функцій, які виконуються прокурором у досудовій стадії кримінального провадження-досудовому розслідуванні. На протязі тривалого часу вважалося, що в означеній стадії прокурор є носієм лише функції нагляду за додержанням законів органами дізнання і досудового слідства [1, с. 14-21; 2, с. 81; 3, с. 162-167].

При прийнятті Верховною Радою діючого Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році (далі КПК України) в юридичній науці так і не сформувалося єдиної позиції щодо кількості і характеру кримінальних процесуальних функцій прокурора, що виконуються ним у досудовій стадії кримінального провадження. На сторінках юридичної печаті дискусія в цієї важливої проблематики продовжується. Найближче до розв'язання цього питання підійшов український вчений-криміналіст В. М. Юрчишин, який за останні роки опублікував багато наукових праць, присвячених цій актуальній теоретичній і практичній проблемі, серед яких не лише наукові статті, а й монографія та навчальний посібник.

У своїх наукових працях цей автор поділяє кримінальні процесуальні функції на: основоположні (загально процесуальні), пов'язані з діяльністю сторін кримінального провадження і суду (обвинувачення, захист, вирішення справи); основні та допоміжні функції кожного владного суб'єкта кримінального провадження, діючого у конкретній його стадії і виконуючого у завдання цієї стадії шляхом реалізації в односторонньому порядку надання йому повноважень саме для діяльності у даній стадії провадження [4, с. 74-75].

При переході до іншого процесуального стану (стадії) функції владного суб'єкта характерні для попередньої стадії, можуть змінюватись як кількісно, так і змістовно [5, с. 261]. Ця позиція підтримується більшістю вчених-правознавців [6, с. 12-14; 7, с. 105], котрі вважають, що прокурор у досудовому розслідуванні виконує такі кримінальні процесуальні функції: наглядову, обвинувальну, правозахисну, запобіжну, координаційну, безпосередньої участі прокурора у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, організаційного забезпечення своєї діяльності. При цьому перші три функції вони відносять до основних, а інші до допоміжних (додаткових).

Всі функції, які реалізуються прокурором під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, витікають із цілей і завдань даної стадії кримінального правопорушення. При цьому вони (функції) не є рівнозначними, але тільки одна з них має бути основною, а всі інші допоміжними. Це функції конкретного владного суб'єкта, діючого у конкретній стадії кримінального провадження. Вони характерні і виключно для конкретної стадії кримінального провадження і є процесуально-владними. Тому, тісно пов'язувати їх з основними напрямками усієї кримінальної процесуальної діяльності, що йменуються основоположними (загально процесуальними) функціями не слід. Наприклад, такий владний суб'єкт як слідчий діє лише в єдиній стадії кримінального провадження-досудовому розслідуванні і виконує функцію розслідування кримінального провадження, яке може завершитися або закриттям кримінального провадження, або направленням матеріалів розслідування до суду. То яке відношення функція слідчого має до загально процесуальних напрямків: обвинувачення, захисту та вирішення справи? Якщо цей владний суб'єкт, почне займатися не всебічним, новим і неупередженим розслідуванням кримінального провадження, а обвинуваченням, захистом чи розв'язанням кримінально-правового конфлікту, то кримінальна процесуальна діяльність-це одне а кримінальні процесуальні функції владних суб'єктів діючих у тій чи іншій стадії кримінального провадження, різні речі. Останні лише направлені на за теперішнє існування перших, але не заміняють їх.

Органи досудового розслідування діють в найгострішій сфері соціальної практики. Їхня діяльність пов'язав з суттєвим обмеженням прав людини. Тож тільки завдяки прокурорському нагляду надійно забезпечується законність проведення ними кожної процесуальної дії та законність прийняття кожного їхнього процесуального рішення, а також унеможливлується порушення прав людини, гарантується всебічне, повне і неупереджене розслідування вчиненого кримінального провадження. Одна з інших кримінальних процесуальних функцій, що виконуються прокурором у досудовій стадії кримінального провадження не може забезпечити своєчасного попередження, виявлення, припинення, усунення і відновлення порушень закону, без чого виконання прокурором інших функцій у досудовому розслідуванні стає безпредметним, бо усі ці функції випивають із постійної, відслідковуючої наглядової функції, обумовлені нею і залежать від її результатів. Тому, невизначеність з кількістю та характером кримінальних процесуальних функцій прокурора, які виконуються ним у досудовій стадії кримінального провадження, вимагає як чіткого врегулювання цієї актуальної проблеми на законодавчому рівні, так і самостійного глибокого наукового дослідження на монографічному рівні.

Уся наглядова діяльність прокурора обмежена рамками процесуальних (процедурних) дозвільно-правових правил її здійснення. У зв'язку з цим ефективність нагляду у досудовому розслідуванні у великій мірі залежить від того, наскільки ці норми є досконалими та достатніми для виконання даної функції. Проте законодавець України залишив деякі з цих питань не вирішеними. Наприклад, наділяючи прокурора правом скасувати незаконні рішення слідчого, законодавець не надав прокурору права на прийняття власного рішення замість скасованого. З незрозумілих причин законодавець також відступив від детального в теорії положення про абсолютне відмежування основоположних (загально процесуальних) функцій, поклавши на прокурора виконання непритаманного йому повноваження, пов'язаного з закриттям кримінальних проваджень, що є формою вирішення справи (ч. 1 ст. 284 КПК України), тобто виключною компетенцією судових органів, задекларованою ст. 22 КПК України щодо надання загального характеру українського кримінального процесу. Це є свідчення крайньої недосконалості процедур сучасного кримінального провадження, побудованого на досить слабкій концепції трьох основоположних (загально процесуальних) функцій-обвинувачення, захисту, вирішення справи, а не на конституційному принципі розподілу влади (8, с.10-14). Не випадково ми сьогодні є свідками глибокої кризи досудового розслідування кримінальних правопорушень.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Цыпкин А.Л. Сущность уголовно-процессуальной функции прокурора / А.Л. Цыпкин // Вопросы теории и практики прокурорского надзора: Сб. науч. труд.- Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1974.-С. 14-24.
2. Даев В.Г. К понятию обвинения в советском уголовном процессе / В.Г. даев // Правоведение. – 1970.-// 1. С. 80-83.
3. Михайлов В.А. Практическое воплощение Ленинских идей о прокурорском надзоре за предварительным расследованием уголовных дел/В.А. Михайлов// Труды высшей школы МВД СССР.- 1971-Выч. 28.- С. 162-167.
4. Юрчишин В.М. Процесуальні функції прокурора у досудовій стадії кримінального провадження: поняття, призначення системи : навч. посібник/ В.М. Юрчишин.- Чернівці: Технодрук, 2014.-276 с.
5. Юрчишин В.М. Прокурорська кримінальна процесуальна функція обвинувачення / В.М. Юрчишин// Вісник Харківського Національного університету ім. В.Н. Каразіна: Серія «право».- 2012.-№1000.-С.259-263.
6. Болтошев Е.Д. Функции прокурора в досудебных стадиях уголовного процесса: Автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.09/ Е.Д. Болтошев.-М., 2002.-19 с.
7. Дворник А. Функції прокурора у досудовому кримінальному провадженні /А. Дворник// Вісник прокуратури.-2013.-№12.-С.104-113.
8. Мичутин К.И. Досудебное производство как стадия современного уголовного процесса России: теоретические и практические аспекты: Автореф. дисс... канд. юрид. наук: 12.00.09 /К.И Мичутин.- Н.Новгород, 2004.-21с.

ВІДОМОСТІ ПРО НАУКОВИХ КЕРІВНИКІВ

- Абламський С.Є.** доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
- Анакіна Т.М.** доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук
- Бервено С.М.** професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук
- Бліхар М.М.** доцент кафедри конституційного та міжнародного права Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», кандидат економічних наук, доцент
- Бондаренко О.О.** доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, к. ю. н., доцент
- Бурлаков С.Ю.** доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, к.ю.н, доцент
- Бутирін Є.О.** доцент кафедри загально-правових дисциплін факультету Права і соціального управління ДонДУУ, кандидат юридичних наук, доцент
- Венедіктова І.В.** професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
- Григоренко Є.І.** доцент кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
- Гришина Н.В.** доцент кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
- Гужва А.М.** доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент
- Давиденко М.Л.** доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
- Даниленко А.В.** доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

- Даньшин М.В.** професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
- Дутко А.О.** доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 6 Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
- Епіфанова Ю.С.** доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
- Євтєєва Д.П.** старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук
- Жилінкова О.В.** доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
- Житний О.О.** завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук професор
- Завальна Ж.В.** професор кафедри цивільно-правових дисциплін, доктор юридичних наук, професор
- Зінченко Ю.В.** старший викладач кафедри державно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук
- Кагановська Т.Є.** декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
- Каркач П.М.** професор кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к. ю. н, професор
- Кім К.В.** доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат психологічних наук, доцент
- Корж В.П.** професор кафедри кримінально-правових дисциплін ХНУВС, доктор юридичних наук, професор
- Кулачок-Тітова Л.В.** доцент кафедри державно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент
- Маринів В.І.** доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к. ю. н, доцент
- Мічурін Є.О.** професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Оніщук М.В.	доктор юридичних наук, Заслужений юрист України ректор Національної школи суддів
Пейчев К.П.	доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Передерій О.С.	доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент
Петришин О.В.	д.ю.н, професор, президент Національної академії правових наук України
Розгон О.В.	доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Романюк В.В.	старший викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Селіванов М.В.	доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Сироїд Т.Л.	завідувач кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Слїнько Д.С.	доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ХНУ ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Солошкина І.В.	доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук
Стародубцев А.А.	професор кафедри державно-правових дисциплін ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук
Стефанчук Р.О.	професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Толстенко Ю.О.	доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент
Трубников В.М.	професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

- Устименко О.А.** доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
- Харченко В.Б.** професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук
- Храмцов О.М.** професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук
- Шило О.Г.** завідувач кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор
- Янович Ю.П.** доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент

ЗМІСТ

Абрамова А.В. «Статус Програми ООН у галузі навколишнього середовища»	4
Бабаджанов Г.Б. «Режим в колоніях и его основные требования»	7
Бабаєва О.В. «Процесуальний порядок підготовчого провадження на підставі угод»	9
Баран М.В. «Правовий аналіз позбавлення батьківських прав як заходу захисту прав та інтересів дитини»	13
Бардакова А.О. «Причини та умови жіночої злочинності в Україні»	17
Бартош М.І. «До питання про визначення терміно-поняття «ліцензія»»	20
Батовський М.А. «Статус спеціального представника Генерального секретаря ООН з питання дітей і збройних конфліктів»	23
Безпала А.В. «Щодо кримінологічної характеристики жінки як жертви злочину»	26
Білошенко А.Ю. «Скасування державної реєстрації іноземних інвестицій: переваги та недоліки»	28
Бичіхіна А.Г. «Принципи міжнародного кримінального права»	31
Богданевич Т.С. «Доктринальне тлумачення Конституції: теоретичні та практичні аспекти»	33
Броладзе Г.Г. «Про структуру адміністративно-правового статусу арбітражного керуючого»	36
Бурда О.Я. «Поняття та підстави позбавлення батьківських прав»	39
Бут М.О. «Правове регулювання поділу майна подружжя в міжнародному приватному праві»	42
Вервейко Т.О. «Медіація як альтернативний спосіб вирішення конфліктів на державній службі»	45
Воєводін І.С. «Міжнародно-правове регулювання застосування методів ведення збройних конфліктів»	50
Воронятніков С.В. «Вплив міжнародно-правових актів на кримінально-виконавче законодавство України»	53

Гайдар Д.В. <i>«Вимоги щодо освітньо-кваліфікаційного рівня наукового працівника»</i>	56
Гамова Д.О. <i>«Міжнародно-правові та регіональні норми про альтернативне вирішення спорів у кримінальному провадженні»</i>	59
Геджадзе Т.С. <i>«Економічна і Соціальна Рада ООН»</i>	62
Геммерлінг А.Е. <i>«Набуття прав на землю із земель державної та комунальної власності»</i>	65
Герасимова Ю.С. <i>«Заповідальне покладення як особливе розпорядження за заповітом»</i>	67
Герман К.Ю. <i>«Необґрунтована відмова у прийнятті на роботу: судова практика»</i>	71
Глов'як І.В. <i>«Проблематика зупинення досудового розслідування в кримінальному процесі»</i>	75
Горбатова Д.І. <i>«Щодо особи неповнолітнього злочинця: соціально-правова характеристика»</i>	78
Горобцов М.Р. <i>«Роль ООН у кодифікації міжнародного права»</i>	81
Гранкіна О.В. <i>«До питання про способи вчинення ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)»</i>	85
Григоренко Є.І. <i>«Принцип верховенства права як визначальний принцип правового інституту юридичної відповідальності військовослужбовців в Україні»</i>	88
Григор'єва М.В. <i>«Порівняльна характеристика понять «культурна спадщина» та «культурні цінності»»</i>	92
Гришин В.О. <i>«Форми і методи управлінської діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування»</i>	95
Грищенко Є.С. <i>«Особливості проведення допиту з іноземцями»</i>	98
Грушевська М.І. <i>«Розмежування відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення та зміни публічного обвинувачення»</i>	102
Губська Є.С. <i>«Кримінологічна характеристика особи неповнолітнього злочинця»</i>	106
Дем'яненко І.В. <i>«Іноземний досвід побудови мережі судів першої інстанції»</i>	110

Дутко А.О. <i>«Батьківські правовідносини як вид сімейних правовідносин: особливості конструкції»</i>	114
Євтєєва Д.П. <i>«Кримінальна відповідальність за зловживання опікунськими правами за законодавством зарубіжних держав»</i>	117
Єчин О.В. <i>«Деякі аспекти процесуальної форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами»</i>	120
Журавель К.О. <i>«Неупередженість та незалежність суду в цивільному процесі»</i>	124
Заїка О.С. <i>«Проблема тлумачення категорії зловживання правом при здійсненні майнових прав батьків та дітей»</i>	128
Заковоротний Д.О. <i>«Вина юридичної особи як суб'єкта адміністративної відповідальності»</i>	131
Заставна М.Д. <i>«Проблеми спадкових відносин у сучасному міжнародному праві»</i>	135
Ілюхіна К.А. <i>«Актуальні питання кримінального провадження у формі приватного обвинувачення»»</i>	138
Кагановська Т.Є. <i>«Організаційно-правові засади нових стандартів юридичної освіти в Україні»</i>	140
Каленик О.В. <i>«Адміністративно-правовий статус працівників підрозділів патрульної поліції Національної поліції України»</i>	145
Калініченко А.С. <i>«Лікарська таємниця як предмет злочину»</i>	148
Кириленко В.І. <i>«Проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій у органах Національної поліції»</i>	151
Кіслінський Д.В. <i>«Шляхи вдосконалення правовідносин щодо примусового відчуження нерухомої власності для суспільних потреб»</i>	154
Клочко В.М. <i>«Інститут імунітету у кримінальному провадженні»</i>	157
Колеснік І.І. <i>«Актуальні питання тактики окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо ДТП»</i>	159
Колягіна Т.Є. <i>«Деякі проблеми забезпечення кримінально-правової охорони діяльності осіб, які надають правову допомогу»</i>	161
Комісаренко Г.А. <i>«Прогресивна система виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі»</i>	163

Корчагіна В.П. «Щодо питання визначення особи потерпілого за ст. 434 Кримінального кодексу України»	167
Коц К. О. «Судове вирішення індивідуальних трудових спорів в Україні»	172
Краснопєєв М.В. «Криміналістична класифікація корисливо-майнових злочинів, вчинених організованою групою»	175
Куденко Т.Ю. «Механізми правового регулювання комерційної медіації в іноземних державах»	178
Кузьменко Р.І. «Види юридичної відповідальності в адміністративному праві»	182
Кулиев Х.Г. «Механизмы предупреждения и противодействия коррупции в сфере государственного регулирования рынков финансовых услуг в Украине»	185
Кулік В.І. «Антикорупційна стратегія як основний напрям запобігання та протидії корупції»	189
Купріянова М.Е. «Сім'я як криміногенний фактор злочинності неповнолітніх»	193
Лапкін А.В. «Проблеми приведення законодавства про прокуратуру у відповідність до Конституції України»	196
Левада О.В. «Сучасний стан фінансово-правового забезпечення пільг у правовій системі України»	200
Лукич О.В. «Проведення огляду житла та іншого володіння особи за згодою володільця під час досудового розслідування»	202
Луста Я.О. «Щодо кримінально-правової характеристики експлуатації дітей»	206
Людькова І.І. «Виконавчі органи спеціальної компетенції як особливий орган в системі органів виконавчої влади»	209
Лялякін О.М. «Пожертва та благодійництво: порівняльний аналіз діючого законодавства»	212
Малазонія Н.Г. «Генеза альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів»	215
Маліборська Г.Ю. «Порушення прав на торговельну марку»	219
Малій О.Л. «Правовий інститут робочого часу за проектом Трудового кодексу України»	222
Мартем'янова Т.В. «Рішення Європейського Суду з прав людини у сфері природокористування як джерело права в Україні»	226

Махди Сахиб Салех «Административно-правовые меры предупреждения дискриминации в сфере государственной службы Украины»»	229
Москова О.М. «Істотні умови договору купівлі-продажу»	231
Муратов О.С. «Договори щодо розпорядження майновими авторськими правами»	236
Мухамеджанова А.Р. «Підстава встановлення кримінально-правової заборони щодо насильства над населенням у районі воєнних дій»	238
Набатова І.О. «Щодо теоретичних засад формування кадрового резерву у системі державної служби»	242
Навроцька В.В. «Закриття кримінального провадження щодо померлого»	246
Навроцький О.О. «Особливості реалізації права на освіту дітей на українських землях Правобережної України у першій половині ХХ століття (історико-правовий аспект)»	249
Нестеренко Т.С. «Діяльність ООН у протидії кіберзлочинності»	251
Ніколаєвська А.А. «Закриття кримінального провадження під час закінчення досудового розслідування»	254
Ноздрін С.М. «Роль організації колективного управління майновими правами в здійсненні прав на програмне забезпечення. Сучасний стан та перспективи»	257
Олефіренко А.В. «Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування як гарантія захисту прав та законних інтересів учасників кримінального провадження»	262
Опанасенко Н.О. «Криміналістична характеристика рольових функцій організованої групи шахраїв у сфері житлового будівництва»	264
Осипова К.Р. «Особенности исполнения и отбывания наказания в виде лишения свободы женщинами»	268
Павленко А.В. «Причини та умови виникнення адміністративних помилок»	274
Павленко А.О. «Правова охорона суміжних прав в Україні»	278
Пахомова І.А. «Доктринальні підходи до з'ясування змісту категорії «інформація»»	280
Певко С.Г. «Роль медіації в приватно-правових відносинах»	284

Передерій О.С. «Основні організаційно-правові форми громадського контролю за діяльністю підрозділів Національної поліції України»	288
Пиласва В.М. «Фінансовий моніторинг як засіб адміністративно-правової охорони принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади в Україні»	290
Поліванова І.О. «Про очну ставку»	294
Попова О.В. «Спадковий договір та суміжні конструкції»	296
Пронина Б.Д. «Институт гражданства в международном праве: становление и развитие»	300
Прядка К.О. «Роль не галузевого законодавства в уточненні статусу земель в межах населених пунктів»	303
П'ятіна А.І. «Співвідношення обману (<i>dolus malus</i>) та шахрайства (<i>stellionatus</i>) за римським правом»	307
Редько Д.В. «Перспективи та порядок застосування поліграфа (детектора брехні) в процесі доказування»	310
Ромашкіна А.В. «Медіація як особливий спосіб вирішення адміністративних спорів»	314
Роскошний І.В. «Особливості здійснення суб'єктивних прав виробників фонограм»	317
Рубель В.В. «Особливості покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців»	324
Рудень Д.С. «Проблеми гарантування та реалізації конституційно-правових цінностей»	334
Савченко К.І. «Щодо компетенції органів Служби Безпеки України»	337
Саєнко Д.В. «Використання криміналістичних знань суддею про ознаки організованої групи у підготовчому провадженні»	342
Сарнавський М.О. «Помилкова декриміналізація у сучасному вітчизняному нормотворенні»	344
Саян С.М. «Щодо питання заробітної плати: проблеми та шляхи вирішення»	346
Сердюк К.О. «Поняття і правова природі примусового виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу»	350
Симоненко О.С. «Поняття альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів»	354

Синча А.Є. «Гарантії прав і свобод людини і громадянина»	359
Скрипник Я.Ю. «Новели щодо правового статусу прокурора в кримінальному провадженні»	362
Славов В.Г. «Міжнародно-правові стандарти поводження з жінками-в'язнями: деякі аспекти»	364
Слинько Д.С. «Альтернатива кримінальному покаранню у вигляді деяких видів звільнення від кримінальної відповідальності»	367
Смутьська А.В. «До питання впровадження інноваційних освітніх технологій викладання у ВНЗ»	372
Соловійова Я.С. «Криміналістична характеристика слідів на місці пожежі»	375
Спірідонов М.О. «Кримінальна відповідальність за ст. 374 КК України як засіб правової охорони права на захист»	379
Стєбєлєва М.М. «Проблеми визначення меж здійснення суб'єктивних цивільних прав»	382
Стойка К.М. «Проблеми укладення шлюбного договору в Україні»	384
Сулейманов З.Е. «Цивільно-правовий захист прав на торговельну марку»	387
Сьомак Р.С. «Щодо питання соціального забезпечення державних службовців»	392
Телешева Є.Ю. «Електронні форми комунікації органів державної влади і громадянського суспільства в розвинених державах сучасного світу»	397
Ткаченко Д.В. «Проблема визначення добросовісності як засади цивільного права»	400
Угнєва О.В. «Практика застосування переговорів при вирішенні правових спорів в Україні»	402
Устінченко А.М. «Медіатор як учасник процедури медіації в медичних правовідносинах»	406
Фефєлова І.М. «Окремі питання застосування практики Європейського Суду з прав людини у кримінальному провадженні»	410
Фоміна Л.О. «Деякі аспекти забезпечення міжнародним кримінальним судом безпеки осіб, які утримуються під вартою»	412
Хабарова Т.В. «Поняття та зміст провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією»	415
Халявка Т.М. «Реалізація захисної функції в трудовому законодавстві»	420

Хмельницький І.В. <i>«Криміналістична класифікація насильницьких злочинів, вчинених організованою групою»</i>	424
Ходжамшукурова М.Б. <i>«Признаки суб'єкта преступлення»</i>	428
Цветкова К.О. <i>«До питання про суб'єкт дезертирства»</i>	433
Целковська А.О. <i>«Договір з надання оплатних медичних послуг»</i>	436
Цимбалістенко О.О. <i>«Прокурорський нагляд за проведенням огляду місця події до початку досудового розслідування»</i>	439
Шевченко А.Л. <i>«Роль спеціалізованих форумів ООН у протидії злочинності»</i>	442
Щербакова Г.М. <i>«Кримінологічна характеристика професійної злочинності»</i>	446
Яковенко О.С. <i>«Особа як суб'єкт правомірної поведінки: загальнотеоретична характеристика»</i>	450
Яненко А.В. <i>«Гласність та відкритість судочинства в міжнародно-правових стандартах»</i>	452
Ященко А.О. <i>«Медіаційний договір (угода) як результат врегулювання спору»</i>	455
Колесник Г.Р. <i>«Щодо актуальних питань прокурорського нагляду у досудовому розслідуванні»</i>	460
Відомості про наукових керівників	464